

Európai Szomszédsági Támogatási Eszköz

**Magyarország-Szlovákia-Románia-
Ukrajna
Határon Átnyúló Együttműködési
Program
2014-2020**

2019. december 19-én kiegészített változat

KÖZÖS OPERATÍV PROGRAM

*A résztvevő országok által jóváhagyásra került 2015. június 25-én,
módosult 2015. október 14-én és 2015. november 13-án*

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK	5
1 Bevezetés	7
2 A programterület meghatározása	10
2.1 Résztevő országok és a programterület.....	10
2.2 Alap programtértség.....	10
2.3 Szomszédos térség.....	10
2.4 A legjelentősebb társadalmi, gazdasági és kulturális központok	14
2.5 A programterület térképe.....	17
2.6 A 232/2014/EU rendelet 10(5). cikke figyelembe vételére irányuló szándék	18
3 A programterület elemzése	19
3.1 A terület általános bemutatása.....	19
3.2 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése (TC3)	20
3.4 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása (TC7)	24
3.5 Közös kihívások a biztonság területén (TC8).....	24
3.6 A program által megoldandó fő, a gazdaságot, társadalmat, környezetvédelmet és irányítást érintő határmenti kihívások és szükségletek, összhangban a jövőbeni regionális fejlesztési tendenciákkal	25
3.7 Az együttműködési területben rejlő legfontosabb lehetőségek a rendelkezésre álló regionális kapacitás tükrében.....	27
3.8 Az előző határon átnyúló programok tapasztalataiból levont tanulságok.....	29
4 Programstratégia	32
4.1 A közös operatív program általános célkitűzése és jövőképe.....	32
4.2 A tematikus célkitűzéseknél alkalmazott kiválasztási folyamat	32
4.3 A kiválasztott tematikus célkitűzések	34
4.4 A kiválasztott tematikus célkitűzésekben belül tervezett tevékenységek.....	34
4.5 A Program jövőképeinek, célkitűzéseinek és prioritásainak hierarchiája	38
4.7 Teljesítménymutatók	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
4.8 Várható eredmények, eredménymutatók.....	42
4.9 Az ENI stratégiai célkitűzések és a Program tematikus célkitűzései közti kapcsolat	45
4.10 A tervezett prioritások koherenciája és hozzájárulása az érintett országokban és megyékben megvalósuló makroregionális stratégiákhoz és egyéb EU-finanszírozású programokhoz	45
4.11 A nemzeti, regionális és egyéb stratégiákkal és politikákkal való koherencia.....	54
4.12 Az EUSDR-rel való koherencia.....	59
5 Az illetékes hatóságok és irányító testületek szerkezete és kinevezése	63
5.1 Programszintű testületek.....	63
5.1.1 A Közös Monitoring Bizottság összetétele és feladatai	65

5.1.2	Az Irányító Hatóság és a kijelölési eljárás.....	67
5.1.3	A Közös Technikai Titkárság felállításának folyamata	70
5.1.4	Közreműködő szervezet	73
5.1.5	Az Audit Hatóság és az auditorcsoport tagjai.....	74
5.2	Nemzeti szintű testületek	75
5.2.1	A résztvevő országok nemzeti hatóságai	75
5.2.2	Ellenőrzést segítő kapcsolattartó pontok, nemzeti kontrollerek és auditorok	76
6	Program megvalósítás	79
6.1	Az irányítási és ellenőrzési rendszerek összefoglaló bemutatása.....	79
6.2	A projektkiválasztási eljárások bemutatása	82
6.2.1	Nyílt pályázati felhívási eljárás	82
6.2.2	Korlátozott pályázati felhívási eljárás.....	83
6.2.3	Panaszkezelési eljárás	85
6.3	A program megvalósítás nem végleges, indikatív ütemterve.....	86
6.4	A támogatások jellege prioritások szerint	87
6.5	A technikai segítségnyújtás tervezett igénybe vétele és az alkalmazandó közbeszerzési eljárások....	87
6.6	A nyomon követési és értékelési rendszerek bemutatása	88
6.7	Az Európai Parlament és a Tanács 2001/42/EK irányelvében lefektetett szabályozási követelmények teljesítéséről szóló információk.....	91
6.8	A költségek elszámolhatóságának szabályai.....	95
6.9	Szabálytalanságok és visszakövetelések: A felelőségek elosztása a résztvevő országok között.....	95
6.10	A társfinanszírozás átutalásának, felhasználásának és nyomon követésének szabályai	96
6.11	Az Irányító Hatóság és az Európai Bizottság közötti jelentéstételt és számítógépes adat-átadást bonyolító informatikai rendszerek	97
6.12	Kommunikációs elvek	98
6.13	A programban elfogadott nyelv(ek)	99
7	Indikatív pénzügyi terv.....	100
7.1	Tematikus célkitűzések finanszírozási forrás szerint.....	100
7.2	A Program pénzügyi táblázata	101
8	Kockázatelemzés és enyhítő intézkedések	103
9	A horizontális kérdések beillesztésének módszerei.....	105
9.1	Környezeti fenntarthatóság.....	105
9.2	Demokrácia és emberi jogok	108
9.3	A nemek közti egyenlőség	110
9.4	HIV/AIDS	110
10	Mellékletek.....	111
10.1	A programterület szocioökonómiai és környezeti helyzetének részletes elemzése	111
10.1.1	Általános bevezetés – terület, lakosság, gazdaság és munkaerőpiac	111
10.1.2	A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése (TC3)	132
10.1.3	Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése (TC6)	144

10.1.4	A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása (TC7).....	167
10.1.5	Közös kihívások a biztonság területén (TC 8).....	175
10.2	<i>Kommunikációs terv</i>	193
10.2.1	Kommunikációs Stratégia	193
10.2.1.1	Célkitűzések és célcsoportok.....	193
10.2.1.2	A résztvevő felelős szervek	194
10.2.1.3	Monitorozás	194
10.2.1.4	Csatornák és eszközök.....	195
10.2.1.5	A kommunikációs tevékenységek tervezett eredményei	196
10.2.2	Indikatív éves információs és kommunikációs terv az első évre (2016)	197

RÖVIDÍTÉSEK

AH	Audit Hatóság
BO	Képviseleti Iroda (Branch Office)
CBC	Határon Átnyúló Együttműködés (Cross-border Cooperation)
CCP	Ellenőrzést Segítő Kapcsolattartó Pont (Control Contact Point)
COI	Közös Eredmény Indikátor (Common Output Indicator)
DMCS	Irányítási és Ellenőrzési Rendszer Leírása (Description of Management and Control System)
ENI	Európai Szomszédsági Támogatási Eszköz (European Neighbourhood Instrument)
ENPI	Európai Szomszédsági és Partnerségi Támogatási Eszköz (European Neighbourhood and Partnership Instrument)
EU	Európai Unió
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
HU	Magyarország (Hungary)
HUSKROUA	Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna (Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine)
HUSKROUA ENI CBC Program 2014-2020	Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna Európai Szomszédsági Támogatási Eszköz Határon Átnyúló Együttműködési Program 2014-2020 (Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine European Neighbourhood Instrument Cross-border Cooperation Program 2014-2020)
ICT	Információs és Kommunikációs Technológia vagy infokommunikációs technológia (Information and Communication Technology)
JOP	Közös Operatív Program (Joint Operational Programme)
JMC	Közös Monitoring Bizottság (Joint Monitoring Committee)
JTF	Közös Programozási Bizottság (Joint Task Force)
JTS	Közös Technikai Titkárság (Joint Technical Secretariat)
JWG	Közös Programozási Munkacsoport (Joint Working Group)
km	kilométer
LIP	Nagy Infrastrukturális Projekt (Large Infrastructure Project)
IH	Irányító Hatóság
EUT	EU-tagállam
NH	Nemzeti Hatóság
NIS	Románia Nemzeti Statisztikai Intézete
NUTS	Statisztikai Célú Területi Egységek Nomenklatúrája (Nomenclature des unités territoriales statistiques, Nomenclature of territorial units for statistics)
RO	Románia
ROM	Eredmény Orientált Monitoring (Result Oriented Monitoring)

SEA	Stratégiai Környezeti Elemzés (Strategic Environmental Assessment)
SK	Szlovákia
SOSR	Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala
SSSU	Ukrán Állami Statisztikai Hivatal
SWOT	SWOT-elemzés (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats, azaz Erősségek, Gyengeségek, Lehetőségek, Veszélyek)
TA	Technikai Segítségnyújtás (Technical Assistance)
TEN-T	Transzeurópai közlekedési hálózat (Trans-European Transport Network)
TC	tematikus célkitűzés
UA	Ukrajna

1 Bevezetés

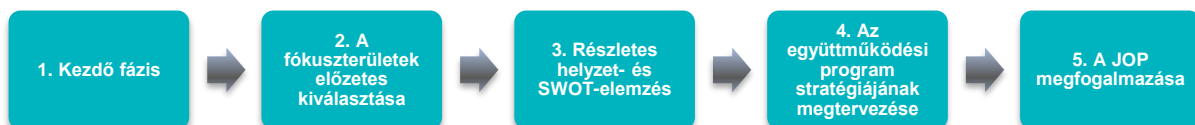
A Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna Európai Szomszédsági Támogatási Eszköz Határon Átnyúló Együttműködési Program megvalósítására az Európai Unió 2014-2020-es programozási időszakában kerül sor. A Közös Operatív Program (JOP) alapja a négy résztvevő ország közös tervezési munkája, célja pedig keretet teremteni azon tevékenységek számára, amelyek élénkebb együttműködést eredményeznek Ukrajna és a tagállamok közös határmenti régiói között.

A JOP kidolgozását a Közös Programozási Bizottság irányította és ellenőrizte. A programozási folyamatot az Irányító Hatóság és a Közös Technikai Titkárság hangolta össze.

A jelen Közös Operatív Program tartalmát a BIZOTTSÁG 897/2014/EU VÉGREHAJTÁSI RENDELETE (2014. augusztus 18.), azaz az Európai Szomszédsági Támogatási Eszköz létrehozásáról szóló 232/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alapján finanszírozott, határokon átnyúló együttműködési programok végrehajtására vonatkozó egyedi rendelkezések megállapításáról szóló rendelet 4. cikkében foglalt követelmények alapján dolgozták ki.

Az ENI CBC programstruktúra jelen stratégiai dokumentuma (a továbbiakban: „stratégiai dokumentum”) egy, 2014 közepén megkezdett olyan alapos tervezési folyamat eredménye, amelyben számos érdekelt fél vett részt, és amelyet a Közös Technikai Titkárság és külső tanácsadók támogattak. A JOP kidolgozását minden egyes országban a központi kormányzati szervezetekből és a jogosult régiók képviselőiből álló Közös Programozási Bizottság irányította és ellenőrizte. A programozási folyamatot az Irányító Hatóság és a Közös Technikai Titkárság hangolta össze. A végleges döntéseket a Közös Programozási Bizottság hozta meg.

A programozási folyamatnak számos egyeztetés, valamint olyan intézkedés is részét képezte, amely a program előkészítésébe minden lényeges érdekelt felet be kívánt vonni. E folyamat a következő fő fázisokból állt:

A programozási folyamat első lépéseként **(2. fázis: A fókuszterületek előzetes kiválasztása)** a tervezési tevékenység a 2007-2013-as időszak projektjeinek értékelésével kezdődött és azt a fókuszterületek előzetes kiválasztása követte, annak biztosítása érdekében, hogy a Közös Operatív Program stratégiai fókuszpontja összhangban legyen a vonatkozó ENI-irányelvekkel. Továbbá, a kiválasztási folyamat előtt egy kezdeti szükségletelemzést is végeztek, a stratégiai dokumentumok előzetes elméleti vizsgálata, a terület konkrét igényei részletes, az érdekelt felek által végzett felmérésének eredményei (amelyben részt vettek a megcélzott határmenti területek legfőbb érdekelt felei, azaz a megyei és városi tanácsok, kamarák, minisztériumok, fejlesztési hivatalok és főosztályok, non-profit szervezetek, jelentős térségi és helyi szintű intézmények, valamint jelenlegi vezető partnerek), valamint az előző határon átnyúló programok tapasztalatai alapján. Egy közös alkotó workshop volt az a fórum, ahol a közös végrehajtó szervek tagjai – a kezdeti szükségletelemzés eredményei alapján – az előzetes fókuszterületek lehetséges elemeit részletesen megtárgyalhatták. A tervezési tevékenységek e feladatának keretében

a jelenleg futó projektek értékelését a jelen időszakban finanszírozott projektekről szóló (a Közös Technikai Titkárság által megadott) információk áttekintésével, a Közös Technikai Titkársággal készített csoport-interjúval, a kiválasztott kedvezményezettekkel készített egyéni interjúkkal, valamint a jelen időszakban finanszírozott projektekről szóló ROM (eredmény-orientált monitorozási)-jelentésben szereplő legfontosabb eredmények elemzésével végezték. A fókuszterületekről a végleges döntéseket a Közös Programozási Bizottság hozta meg.

Ezt követően, a következő fázisban **(3. fázis: A programterület helyzetelemzésének és a SWOT-elemzésnek az elvégzése)** a határmenti területre vonatkozó minden lényeges információ összegyűjtésére, strukturálására és elemzésére került sor, majd pedig a határon átnyúló együttműködésben rejlő kihívások, potenciális lehetőségek és korlátok meghatározása is megtörtént. A helyzetelemzésben felmérték a jövőbeni határon átnyúló együttműködés lehetséges területeit, nagyságrendjét és az arra alkalmas, a fókuszterületeken meglévő hálózatokat. Az előző határon átnyúló együttműködési programokban szerzett tapasztalatok összegyűjtésére és felhasználására különleges hangsúlyt fektettek. A helyzetelemzés eredményei alapján a workshopokon egy fókuszterület alapú specifikus SWOT-elemzést dolgoztak ki. Az e feladathoz kapcsolódó specifikus tevékenységek elvégzéséhez a lényeges kulcspartnerekkel mind EU-szinten, mind pedig országos, ill. regionális/megyei szinten egyéni interjúk készítésére került sor (összesen 34 interjú készült: 2 EU-szinten, 12 országos/nemzeti szinten, 20 pedig regionális/megyei szinten). Ezen kívül minden egyes résztvevő országban közös alkotó workshopokat (összesen 4-et) is tartottak a legfontosabb megyei szintű eredmények, kihívások, korlátok és potenciális lehetőségek megvitatása céljából. E műhelymunkák eredményei alapján egy olyan interaktív workshop megrendezésére is sor került, ahol mind a 4 részvevő ország képviseltette magát, és ahol – az országos szintű workshopok eredményei alapján – meghatározták a kiválasztott tematikus célkitűzések előtt álló legfontosabb közös kihívásokat és potenciális lehetőségeket.

A következő lépés a stratégia kidolgozása volt **(4. fázis: A jövőbeni határon átnyúló együttműködési program stratégiájának megtervezése)**. Az eredményorientált módszerre különleges figyelmet fordítottak, a határmenti terület közös problémáinak kezelése érdekében, valamint a célból, hogy a kölcsönösen gyümölcsöző partneri kapcsolatok alapjául szolgáló közös lehetőségeket kihasználják. Egy, az adott területen releváns megyei tanácsok, kamarák és a legfőbb regionális intézmények részvételével zajló workshop megtartására is sor került, a fókuszterületek szerinti jelenlegi állapotértékelés és jövőkép áttekintése céljából.

A JOP **(5. fázis: A Közös Operatív Program megfogalmazása)** megfogalmazása a programhoz kapcsolódó összes meglévő információ felhasználásával történt. Ebben a tervezési szakaszban részvételen alapuló, interaktív módszerek is helyt kaptak, a célból, hogy a konszenzusalapú végleges dokumentum létrejöhessen. A JOP tartalmáról, így például a konkrét célkitűzésekről, mutatókról, tervezett tevékenységekről, kiválasztási feltételekről és pénzügyi allokációkról konzultációkat tartottak a Közös Programozási Bizottsággal, a Megvalósítási Munkacsoporttal, a legfőbb intézményekkel, valamint az ex-ante és SEA (Stratégiai Környezetértékelés)-szakértőkkel. Ezen kívül egy workshop megtartására is sor került az ex-ante és SEA-szakértőkkel, a megállapításaik és a javaslatok megvitatása céljából. A JOP véglegesítését, a Közös Programozási Bizottság, az IH és az NH-k jóváhagyását követően nyilvános konzultációs folyamat lefolytatására került sor, amelynek keretében a JOP legújabb verzióját az interneten tették közzé, azaz a nyilvánosság rendelkezésére bocsátották. A nyilvános konzultáció eredménye bekerült a végleges JOP-ba.

Az egyes országok regionális és helyi szintű hatóságai, a regionális fejlesztési hivatalok, a kereskedelmi kamarák, a natúrparkok és védett területek vezető testületei, a művelődési intézmények, az oktatási intézmények, az idegenforgalmi szövetségek, a tudományos intézetek/kutató központok/egyetemek,

a helyi vállalkozói egyesületek, valamint civil szervezetek **érdekelt felekként** vettek részt a folyamatban, és hozzájárulásuk a programozási folyamat egészéhez nagyon értékesnek bizonyult.

2 A programterület meghatározása

2.1 Résztvevő országok és a programterület

A 2014-2020-as Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna Európai Szomszédosági Támogatási Eszköz Határon Átnyúló Együtműködési Programban résztvevő országok között EU-tagállamként Magyarország, Szlovákia és Románia szerepel, partnerországgként pedig Ukrajna. A 2014-2020-as Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna Európai Szomszédosági Támogatási Eszköz Határon Átnyúló Együtműködési Program programterülete az alábbiakban bemutatott alap programterületet és szomszédos programterületeket foglalja magába.

2.2 Alap programtárség

A következő (a 232/2014/EU rendelet 8(1). cikkében hivatkozott) **7 területi egység** alkotja a programterületen belül az **alap programtárséget**:

1. **Szabolcs-Szatmár-Bereg megye**, Magyarország (NUTS 3)
2. **Kassa megye**, Szlovákia (NUTS 3)
3. **Eperjes megye**, Szlovákia (NUTS 3)
4. **Máramaros megye**, Románia (NUTS 3)
5. **Szatmár megye**, Románia (NUTS 3)
6. **Ivano-Frankivszk megye**, Ukrajna
7. **Kárpátalja megye**, Ukrajna

2.3 Szomszédos térség

A következő megyék a program megvalósításában szomszédos térségként vesznek részt:

1. **Borsod-Abaúj-Zemplén megye**, Magyarország (NUTS 3)
2. **Szucsáva megye**, Románia (NUTS 3)
3. **Csernyivci megye**, Ukrajna

A szomszédos térségek részvételének indoklása:

- **Borsod-Abaúj-Zemplén megye**, Magyarország (**teljes részvételi joggal rendelkező szomszédos térség**)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye a következők szerint felel meg a Stratégiai Dokumentumban foglalt részvételi követelményeknek:

- Borsod-Abaúj-Zemplén megye bevonása az általa a jelenlegi, 2007-2013-as HUSKROUA ENPI CBC Programban szerzett tapasztalatok és az abban mutatott aktivitása miatt fontos, ahol a megye teljes részvételi joggal rendelkező szomszédos térségként szerepel. Borsod-Abaúj-Zemplén megye a HUSKROUA ENPI CBC Program projektjeiben sikeresen vett részt, mivel 5 projektben vezető partnert, 12 projektben pedig projektpartneret biztosított. A jelenleg tapasztaltak azt mutatják, hogy a programterület partnerei szívesen működnek együtt ennek az aktív régióknak a szereplőivel, mivel az utóbbiak értékes tapasztalatok birtokában vannak.
- A megye számottevő hozzáadott értéket nyújt az alap programtárségnek, következő adottságainak köszönhetően: a megyében több regionális és helyi szintű hatóság működik; ez a programterület magyarországi részének legfontosabb felsőoktatási központja, itt található a

Miskolci Egyetem, amelynek műszaki, ipari, közgazdaságtani, jogi, bölcsész-, egészségügyi és zeneművészeti karai megfelelnek a folyamatosan változó környezet által támasztott kihívásoknak; a megye több mint 20 kutatási-fejlesztési központnak és befektetői gazdasági zónának ad helyet, valamint Miskolc magáénak tudhat egy, regionális szinten működő repülőteret is. A résztvevő régiókkal való összehasonlításban jóval nagyobb számú szálláshelyet is tud biztosítani, valamint a Világörökség részét képező helyszíneként figyelemre méltó idegenforgalmi vonzeróval is rendelkezik. 52 múzeumával (ami a támogatásra jogosult területen elhelyezkedő régiókhoz képest a legnagyobb szám) és 1492 műemlékével a megye a határmenti terület kulturális életéhez számos értékkel tudna hozzájárulni. Értékes tapasztalatainak és adottságainak köszönhetően a megye széles körben képes tudást átadni, tapasztalatot cserélni, valamint a határmenti terület idegenforgalmához is hozzá tud járulni határokon átnyúló természeti és kulturális örökségével a CBC-projektek előkészítése és megvalósítása során.

- A magyar-szlovák határon átnyúló Aggteleki-karszt barlangjai (Borsod-Abaúj-Zemplén megyét és Kassa megyét érintve) határokon átívelő UNESCO természeti világörökségnek számítanak, amely az érintett területek számára közös kihívásokat és lehetőségeket jelent.
- A Borsod-Abaúj-Zemplén megye vonzáskörzeteiben elhelyezkedő természetes vizek túlnyomó része külföldön található, így a határokat átszelő folyók (Bodrog, Sajó, Hernád és Bódva) vízminősége nagymértékben a szomszédos Szlovákia természeti tényezőitől és emberi beavatkozásaitól függ. A megye négy folyója Szlovákiában ered; a Bódva és a Hernád a Sajó mellékfolyói, a Bodrog és a Sajó pedig a Tisza jelentős mellékfolyói. A Hernád egy, a magyar-szlovák határon 10 kilométeren át haladó határfolyó. A vonzáskörzetek elhelyezkedése szoros természeti és földrajzi kapcsolatot képez Kassa, Eperjes és Borsod-Abaúj-Zemplén megyék között.
- A megye földrajzi közelsége és a népességmozgás jellemző iránya miatt az epidemiológia válhat az egyik legfontosabb együttműködési területté.
- Borsod-Abaúj-Zemplén megye nagyon közel van a határhoz, bár Ukrajnával nincsen közös határszakasza. Kassa és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék között terül el, földrajzi, gazdasági, társadalmi és kulturális „hídként” működve. Ezen felül a megyét igen erős funkcionális területi kötelekék fűzik a programterület többi részéhez is, aminek oka a földrajzi jellemzőkben és az út/közlekedési hálózatban rejlik.
- Bár Borsod-Abaúj-Zemplén megye igen közel van Ukrajnához, más CBC Programokban való együttműködésre nincs lehetősége; ezért a HUSKROUA ENI CBC Program az egyetlen olyan program, amely az Ukrajnával való határon átnyúló együttműködésre lehetőséget kínál.

A fentiek alapján **Borsod-Abaúj-Zemplén megye** a 2007-2013-as HUSKROUA ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Programban való részvétele alapján már eddig is jelentős hozzáadott értékkel bírt és ezután is jelentős hozzáadott értéket fog képviselni az alap programterület számára, ezért a megye részvétele az alap programterületen való teljesebb CBC-hatás eléréséhez elengedhetetlen; így a programban **teljes részvételi joggal rendelkező szomszédos térségként** fog szerepelni.

- **Szucsáva megye, Románia (korlátozott részvételi joggal rendelkező szomszédos térség¹)**

Szucsáva megye Programban való részvétele a következő szempontokat figyelembe véve képvisel hozzáadott értéket a programterület számára:

- A megye már a jelenleg futó, 2007-2013-as határon átnyúló együttműködési programok (a 2007-2013-as Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program, valamint a 2007-2013-as Románia-Ukrajna-Moldova CBC Program) tervezése és végrehajtása során fontos tapasztalatokat szerzett, amelyre az Európai Szomszédosági Támogatási Eszköz keretében megvalósítandó határmenti együttműködések építeni lehet.
- Szucsáva megye Románia északi részén, az Északkelet-romániai fejlesztési régió északi felén, ill. a programban támogatásra jogosult terület keleti oldalán található és ily módon a történelmi román-ukrán határ közvetlen része.
- Szucsáva megye rendelkezik a legnagyobb számú lakossággal, a legtöbb KKV-val és a programterület támogatásra jogosult romániai oldalán ez a legnagyobb megye. A megye székhelye Szucsáva, amely Románia történelmi Moldova-régiójának az egyik régi fővárosa volt.
- Románia egyik legfontosabb egyeteme, a Stefan cel Mare Egyetem, 13 kutató-, fejlesztő- és kiválósági központjával Szucsáva megyében található. Szucsáva a kutatási és fejlesztési projektekben, a jelenleg folyamatban lévő 333 projekttel a legfejlettebb támogatásra jogosult romániai megye. Ezen kívül a kutatás-fejlesztés területén Szucsáva a legnagyobb munkaadó, és a programterület támogatásra jogosult romániai oldalán e területbe ez a megye fekteti be a legnagyobb összeget. A megyeszékhely, Szucsáva Románia egyik legrégebbi városa, és Románia történelmi Moldova-régiójának az egyik régi fővárosa volt. Ennek következtében a város és a megye számos történelmi, építészeti és kulturális emlékhellyel rendelkezik. Szucsáva megyének van a legtöbb temploma a programterület támogatásra jogosult romániai oldalán. Festett kolostorai közül hetet 1993-ban felvettek az UNESCO Világörökségi Listájára. Szucsáva megyének több mint 30 múzeuma van, ami Borsod-Abaúj-Zemplén megye után a második legnagyobb szám a támogatásra jogosult területen. Meggyőződésünk, hogy az UNESCO Világörökségi Listájára felkerült múzeumok és kolostorok, a Stefan cel Mare Egyetem és a fent említett egyéb értékek kihasználhatók és hozzáadott értéket képesek teremteni a határmenti terület idegenforgalmának és kulturális életének fellendítésében, valamint történelmi örökségének megbecsülésében.
- Szucsáva megyében működnek az észak-romániai régió önálló egységei az ipari hulladékkezelés és égetés területén, ami a technológiai fejlesztés és innováció modellje.
- Az Európai Parlament és a Tanács 1315/2013/EU rendelete a transzeurópai közlekedési hálózat fejlesztésére vonatkozó uniós iránymutatásokról Szucsávát közúti és vasúti terminálként nevezi meg. A támogatásra jogosult területek közül Szucsáva megye tudhatja magáénak a második leghosszabb országos közúthálózatot. Szucsáva megyében ezen kívül nemzetközi repülőtér is működik.

¹ Szucsáva megye korlátozott részvételi joga azt jelenti, hogy a szomszédos térség projektjeihez az adott partnerségben vagy magyar, vagy szlovák partnerek jelenléte szükséges, a projekteket a 3., 6. és 7. tematikus célkitűzésre korlátozzák, és nagy infrastrukturális projekteket (LIP-eket) nem hajthatnak végre.

- A helyi közlekedés terén a Szucsávi Önkormányzat már végrehajtotta az első, közúti közlekedésre vonatkozó online információ-kezelési tesztprojektjét, és ezt a tapasztalatot a programterület partnereivel is meg lehet osztani.
- Szucsáva megye a Keleti-Kárpátokban található, így a táj igen változatos és a terület számos természeti erőforrást és látnivalót kínál. Ezen kívül, a régió földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően az együttműködési területek sorába tartozhatnak a hegységekhez kapcsolódó tevékenységek, mint például a hegyimentő hálózatokban való részvétel is. Szucsáva megyében 28 természetvédelmi terület van; Romániában Szucsáva megyében található a legnagyobb kiterjedésű erdővel borított felszín (területének több mint 52%-a); ezen kívül a megye büszkélkedhet a legsűrűbb vízrajzi hálózattal, ezért a határon átnyúló tűzvédelmi, árvízvédelmi és szennyésvédelmi tevékenységekre nagyon nagy szükség van.

A fentiek alapján **Szucsáva megye** jelentős hozzáadott értéket képvisel az alap programterület számára, és a megye részvétele az alap programterületen való teljesebb CBC-hatás eléréséhez elengedhetetlen; így a programban **korlátozott részvételi joggal rendelkező szomszédos térségként** fog szerepelni.

- **Csernyivci megye, Ukrajna (korlátozott részvételi joggal rendelkező szomszédos térség²)**

A Csernyivci megye részvétele a Programban a következő szempontokat figyelembe véve képvisel hozzáadott értéket a programterület számára:

- Csernyivci megye már jelentős tapasztalatot szerzett az Európai Unió által 2007-2013-ban az Európai Szomszédosági és Partnerségi Eszközből finanszírozott határon átnyúló együttműködési programok keretében megvalósuló közös projektek eredményes előkészítésében és megvalósításában. Ezt szemlélteti a 2007-2013-as Románia–Ukrajna–Moldova közös operatív programból finanszírozott tizenhat határon átnyúló kezdeményezés, amelyek összesített költségvetése 9,11 millió euró és ahol a fő partner Csernyivci megyéből való, valamint szintén az említett program keretében a Csernyivci régió által kezdeményezett két nagyszabású projekt, amelyek esetében az ukrán partner költségvetése 7,5 millió euró.. A jó projektmenedzsmentnek ez a sikeres tapasztalata további lehetőségeket teremt EU-tagállamokkal való együttműködésre, különösen az EU és Ukrajna közti Társulási Megállapodás megvalósítása keretében.
- Bár a Csernyivci régió részvétele az előző, 2007-2013-as Magyarország-Szlovákia- Románia-Ukrajna közös operatív programban korlátozott volt, a térség képviselőit tíz projekt-előterjesztés kidolgozásába vonták be , az összes képviselt országból való szervezetek részvételével, a pályázatok benyújtásra kerültek az adott pályázati felhívásra, de azokat végül nem választották ki finanszírozásra.
- A Csernyivci régióból résztvevő szervezetek száma számos projekt-előterjesztés esetében kölcsönös érdeklődést jelez a magyar, a szlovák és a román partnerek és Csernyivci megye képviselői részéről az idegenforgalom, a kultúra, az intézményi együttműködés közös határmenti kezdeményezéseinek megvalósítása, valamint a kis- és középvállalkozások támogatása iránt, stb. Különösen szép példája az együttműködésnek a kulturális szférában az

²Csernyivci megye korlátozott részvételi joga azt jelenti, hogy a szomszédos térség projektjeihez az adott partnerségben vagy magyar, vagy szlovák partnerek jelenléte szükséges, a projekteket a 3., 6. és 7. tematikus célkitűzésre korlátozzák, és nagy infrastrukturális projekteket (LIP-eket) nem hajthatnak végre.

ún. Bukovinai Találkozók elnevezésű nemzetközi zenei és néprajzi fesztivál, amelyet évente rendeznek meg Magyarországon, Szlovákiában, Romániában és Ukrajnában, és amelyben számos ország zenéjét és tánccsoportjait mutatják be.

- Az effajta együttműködés fokozott figyelmet kap az EU DunaRégió Stratégiájának megvalósítása keretében, amelyben számos EU-tagország, köztük Magyarország, Szlovákia és Románia is részt vesz. Csernyivci megye szomszédos térség státuszban való részvétele a Magyarország-Szlovákia-Románia–Ukrajna 2014-2020-as Európai Szomszédsági Támogatási Eszköz közös operatív programjában jó alap lesz a közös projekt-kezdeményezésekhez, így módon szorosabb kapcsolatok épülhetnek ki és a határmenti együttműködés új formái jelenhetnek meg az új 2014-2020-as Duna transznacionális együttműködési programok keretében.
- A régió földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően az együttműködési területek sorába tartozhatnak a hegységekhez kapcsolódó tevékenységek, mint például a hegyimentő hálózatokban való részvétel is.

A fentiek alapján Csernyivci megye jelentős hozzáadott értéket képvisel az alap programterület számára, és a megye részvétele az alap programterületen való teljesebb CBC-hatás eléréséhez elengedhetetlen; így a programban korlátozott részvételi joggal rendelkező szomszédos térségként fog szerepelni.

2.4 A legjelentősebb társadalmi, gazdasági és kulturális központok

Az 232/2014/EU rendelet 8(3). cikkét figyelembe véve, az alap programtérsegen és szomszédos térségeken kívül a következő **központokat határozták meg, és azoknak a programban való részvételi feltételei a következők:**

A fővárosokban található országos vagy régiószintű hatóságok vagy szervezetek bevonásra kerülnek a Programba azokban a konkrét esetekben, amikor ezeknek a hatóságoknak és szervezeteknek a bevonása a projektek végrehajtásához vagy fenntarthatóságához elengedhetetlen. Ezekben az esetekben a hatóságoknak és szervezeteknek megengedett a projektekben vezető kedvezményezettként vagy projektpartnerként való részvétele. Az említett hatóságok és szervezetek által végzett projekt-tevékenységek a legjelentősebb társadalmi, gazdasági vagy kulturális központokban valósíthatók meg, de e tevékenységek eredményeinek minden esetben a határtérség érdekeit kell szolgálniuk.

Az érintett fővárosok és regionális központok a következők:

- Budapest (Magyarország)
- Debrecen (Magyarország)
- Eger (Magyarország)
- Pozsony (Szlovákia)
- Besztercebánya (Szlovákia)
- Zólyom (Szlovákia)
- Bukarest (Románia)
- Kolozsvár (Románia)
- Kijev (Ukrajna)

A fent felsorolt legjelentősebb társadalmi, gazdasági vagy kulturális központok megfelelően indokolt esetben, a Közös Monitoring Bizottság döntése révén felülvizsgálhatók, amennyiben a négy ország bármelyikében a közigazgatási rendszerek decentralizációjában a program megvalósítása során végbement változások azt indokolják. Egy ilyen felülvizsgálat nem érintheti az adott központok bevonásának célját, sem a beavatkozások körét.

A fent említett legjelentősebb társadalmi, gazdasági vagy kulturális központok a program minden prioritásában részt vesznek. A következő táblázatban prioritásonként meghatározásra került, hogy az adott területekről milyen típusú hatóságok és szervezetek vehetnek részt. A legjelentősebb társadalmi, gazdasági vagy kulturális központok részvételének szabályairól vagy korlátozásáról további részleteket a vonatkozó pályázati kiírások tartalmazzák.

Prioritás	Hatóságok és szervezetek típusa
TC3: 1. prioritás: A helyi kultúra és történelmi örökség turisztikai tevékenységek általi népszerűsítése	<p>A kulturális és történelmi örökség megőrzéséért felelős országos vagy regionális hatóságok</p> <p>A kulturális és történelmi örökségi helyszínek fejlesztéséért vagy igazgatásáért felelős országos vagy regionális állami szervezetek</p> <p>A turizmus fejlesztéséért és igazgatásáért felelős országos vagy regionális hatóságok és állami szervezetek</p> <p>Egyházigazgatási testületek</p>
TC6: 1. prioritás: A környezet fenntartható használata a határmenti területen – a természeti erőforrások megőrzése, az üvegházhatású gázkibocsátás és a folyószennyezettség csökkentését célzó intézkedések	<p>A hulladék, szennyvíz és vízminőségügyi politikai döntéshozatalért, szabályozásért vagy igazgatásért felelős országos vagy regionális hatóságok és állami szervezetek</p> <p>A víz, a természetvédelem, a természeti örökség és a biodiverzitás témákban való politikai döntéshozatalért, szabályozásért vagy igazgatásért felelős országos vagy regionális hatóságok és állami szervezetek</p> <p>Az energiaügyi politikai döntéshozatalért, szabályozásért vagy igazgatásért felelős országos és regionális hatóságok és állami szervezetek</p> <p>A határmenti területeken szolgáltatást nyújtó legfőbb energiaszolgáltató társaságok</p>
TC7: 1. prioritás: A közlekedési infrastruktúra fejlesztése a személyek és áruk mobilitásának javítása érdekében	<p>A közlekedésügyi politikai döntéshozatalért, szabályozásért vagy igazgatásért felelős országos vagy regionális hatóságok és állami szervezetek</p> <p>Az utak, vasutak, kerékpárutak vagy egyéb közlekedés infrastruktúra-elemek fejlesztéséért és karbantartásáért felelős országos és regionális állami szervezetek</p> <p>A határátlépési infrastruktúra vagy határigazgatási rendszerek kialakításáért vagy működéséért felelős országos szintű hatóságok</p> <p>A határtérségben szolgáltatást nyújtó tömegközlekedési szolgáltató társaságok</p>
TC8: 1. prioritás: A természeti és ember okozta katasztrófák megelőzését célzó közös tevékenységek, valamint vészhelyzetekben közös cselekvések támogatása	<p>A katasztrófakezelés és árvízmegeelőzés témákban való politikai döntéshozatalért, szabályozásért, fejlesztésért vagy igazgatásért felelős országos vagy regionális hatóságok és állami szervezetek</p>

Prioritás	Hatóságok és szervezetek típusa
TC8: 2. prioritás: Az egészségügy fejlesztésének támogatása	<p>Az egészségügyi, megelőzés és humán járványügyi politikai döntéshozatalért, szabályozásért, fejlesztésért vagy igazgatásért felelős országos vagy regionális hatóságok és állami szervezetek</p> <p>Egyházigazgatási testületek</p>

A Programban résztvevő országok legjelentősebb társadalmi, gazdasági vagy kulturális központjaiban működő hatóságok és szervezetek a program eredményeihez a következőképpen járulnak majd hozzá:

- a projekteken belüli együttműködés zökkenőmentesebb lesz, az irányítás központosításának mértékét figyelembe véve;
- a fővárosokban működő országos hatóságok (helyi/regionális szintű irodákkal rendelkező hatóság vagy központi/országos állami testület helyi/regionális szintű irodák nélkül) által valamely konkrét területen birtokolt kizárólagos tudás, tapasztalat és kompetenciák hozzáadott értékkel járulnak majd hozzá a határrégiókban zajló projekt-megvalósításhoz, még akkor is, ha a hatóságnak működik helyi/regionális szintű szervezeti egysége a határrégióban.
- a helyi/regionális szintű irodák nélkül működő központi/országos állami testület esetében létfontosságú a szervezet központját bevonnai annak érdekében, hogy a konkrét tudást, tapasztalatot és kompetenciákat megkövetelő projekt megvalósítása sikeres legyen.
- azokban az esetekben, amikor a felsorolt központokban működő szervezeteknek kizárólag a központi irodája jogosult a programtevékenységek előkészítésének, megvalósításának vagy fenntarthatóságának konkrét feladatait elvégezni, az ő részvételük a tevékenységek végrehajtásához elengedhetetlen.

A központok részvételének módozatai a pályázati felhívások szintjén kerülnek meghatározásra.

2.5 A programterület térképe

1. ábra: A 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Program megvalósításába bevont támogatásra jogosult programterület és legjelentősebb központok

2. ábra: A HUSKROUA ENI CBC Program 2014-2020 támogatásra jogosult programterületén belül természetükönél fogva megkülönböztetett területi egységek (alap programtértség és szomszédos térségek)

2.6 A 232/2014/EU rendelet 10(5). cikke figyelembe vételére irányuló szándék

A Program a Stratégiai Dokumentumban foglalt feltételek mellett nem szándékozik igénybe venni a 232/2014/EU rendelet 10(5). cikkében foglalt rendelkezéseket, mivel az a Program szempontjából nem releváns.

3 A programterület elemzése

A programterület elemzése azon irányok és területek alapján történt, amelyeket a tervezési folyamat során az eredmények, a megállapítások és az érintett felek álláspontjai alapján határoztak meg (statisztikai elemzés, dokumentumelemzés, a ROM-értékelések legfőbb megállapításai, a legfontosabb érdekelt felekkel készített egyéni és csoportos interjúk, kérdőív a kezdeti eligazításhoz és a tematikus célkitűzések és prioritások előválogatása a Magyarország, Szlovákia, Románia és Ukrajna közti 2014-2020-as ENI Határon Átnyúló Együttműködési Programban).

Először, a különböző információ-forrásokból származó szempontok összefoglalását követően a tematikus célkitűzések lehetséges struktúrájára vonatkozóan négy verziót ajánlottak megvitatásra. A Közös Programozási Bizottságnak a tematikus célkitűzésekre és azok tartalmára vonatkozó döntése a 4.3 és 4.4 fejezetekben került részletesen kifejtésre.

3.1 A terület általános bemutatása

A tíz megyét (HU: 2 megye, SK: 2 megye, RO: 3 megye, UA: 3 megye) magába foglaló program majdnem 83.000 km²-es területen (amely majdnem egyenlő Magyarország teljes területével) összesen több mint 8 millió lakost érint. Az érintett lakosok a résztvevő országok lakosságának 9,7%-át képviselik. Lakosságra nézve a 3 legnagyobb terület a három ukrain megye, összesen 3,5 millió lakossal. A legsűrűbben lakott régió az ukrain Ivano-Frankivszki megye, ahol a 1,5 millió lakos a határmenti terület lakosságának 17,5%-át teszi ki. A legkisebb számú lakossal a romániai Szatmár megye rendelkezik, ahol 361.000 lakos él, a határmenti terület lakosságának 4,5%-át képviselve. Az ukrain térségek teszik ki a támogatásra jogosult területek majdnem felét (41,9%), ahol a lakosság aránya 44,6%, míg a tagországok részesedése a területekből (15,9% és 23,2% között) és a lakosságból (15,5% és 20,1% között) kiegyensúlyozott.

A lakosság általában heterogén képet mutat. A támogatásra jogosult területen a 0-14-éves korú lakosok aránya 19,4%, a 15 és 64 év közöttiek aránya 65%, míg a 65 év felettek részesedése 15,6%. Korcsoportok szerint az aktív lakosság legalacsonyabb arányban Kárpátalján és a Csernyivci megyében található (53% körül, ami a támogatásra jogosult terület átlagértéke alatt van), míg ez az arány az összes többi területen 69% körül van. A lakosság öregedése (az öregedési index) a szlovák megyékben a legalacsonyabb (60,8%), minden más térségben és megyében jóval magasabbak, 80-90% körüliek ezek az értékek. Az időskori eltartottsági ráta az ukrain megyékben a legmagasabb, ahol Csernyivci megye vezet (37,2 %), míg a Kassa és Eperjes megyékben és Szatmár megyében ez az arány jóval kedvezőbb (17% körüli). A szlovák megyék sokkal jobb helyzetben vannak a társadalom öregedése és az idősek eltartottsága szempontjából; a többi támogatásra jogosult terület és megye ezen a területen komoly problémákkal küzd. A támogatásra jogosult területen a népsűrűség általában kisebb, mint a megyék népsűrűsége; ez alól Kassa megye az egyetlen kivétel.

A magyar megyék és két román megye (Máramaros és Szatmár) kivételével a népesség természetes változása pozitív értéket képvisel, ami azt jelenti, hogy a születések száma magasabb, mint az elhalálozások száma. Ennek eredményeképpen a támogatásra jogosult területen emelkedik a lakosság létszáma, másrészt pedig a migrációs egyenleget Kassa megye kivételével kivándorlás jellemzi.

A roma közösségek mint kisebbség ügye a Roma Stratégiák szerint mind a négy országban igen lényeges kérdés, de a roma közösségek társadalmi helyzete nem bír határon átnyúló relevanciával; helyzetük nem kezelhető a határon átnyúló együttműködési program keretében.

A GDP (bruttó hazai termék)-adatok tükrében a határmenti terület viszonylag gyenge gazdasági teljesítménnyel jellemezhető. Az értékek jelentős területen belüli egyenlőtlenségeket mutatnak: Kassa megye termeli a GDP legnagyobb hányadát, azaz a támogatásra jogosult terület összes GDP-jének 24,4%-át; a román és ukrán területek gazdasági teljesítménye jóval az átlag alatt van. A válság előtti szintet csak néhány megye érte el. A határmenti területen a régiók egy főre jutó GDP-értékei jóval az országos átlag alatt maradnak.

A határmenti terület nagyvállalatainak és jogi személyiséggel nem rendelkező vállalkozásainak száma meghaladja a 150 ezret, de a vállalkozások eloszlása egyenetlen. A vállalkozások sűrűsége jóval az országos átlagok alatt van, és az értékek bizonyos régióon belüli egyenlőtlenségeket mutatnak. A határmenti területeket többnyire a kisvállalkozások mint munkaadók jelenléte jellemzi.

A támogatásra jogosult területeken való aktivitási/részvételi arány nagyon lassan emelkedik, kivéve a romániai megyékben. Ez a pozitív tendencia lenne erősíthető és gyorsítható a program keretében végzett tevékenységekkel.

A határmenti térségben 2012-ben a foglalkoztatottsági ráta 48% és 62,5% között váltakozik, és Szucsáva kivételével minden területen emelkedő tendenciát mutat. Bár a támogatásra jogosult területen a ráták növekedése tapasztalható, az értékek még mindig nagyon alacsonyak. A munkanélküliségi rátát igen szórt adatok jellemzik, 4,1%-tól (Máramaros megye) egészen a 19,7%-es (Kassa megye) értékig, bár ezek az értékek a különböző adatszámítási módszertanok miatt nem a valós helyzetet tükrözik. A számítási módszertanoktól függetlenül, az interjúk és a workshopok eredményei azt mutatják, hogy a munkanélküliség nagy hatást gyakorol a munkaerőpiacra. A kihasználatlan emberi erőforrások valahogyan kezelhetők lennének a program keretében végzett tevékenységekkel és az embereket a helyi gazdasági életben való részvételre motiválhatnák; már maguk az új együttműködési módok is növelhetnék a munkaerőpiaci részvétel lehetőségeit.

A támogatásra jogosult terület általános leírását lásd a 11.1.1. fejezetben.

3.2 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése (TC3)

A kulturális örökség a régiónak egy igen fontos közös vagyona, amely az idegenforgalom fejlődésének alapja.

A határmenti területen hét kulturális, egyedülálló értéket képviselő UNESCO-világörökségi helyszín található. Az UNESCO-helyszínek közül kettő a határ mentén helyezkedik el és határon átnyúló jelentőséggel bír (Tokaji borvidék, fatemplomok). A híres, népszerű és szintén a Világörökség részét képező vallási helyszínek minden támogatásra jogosult megyében és régióban hozzájárulhatnak a régió idegenforgalmának fejlesztéséhez és a turistáknak a kevésbé ismert, de látogatásra érdemes helyekre való vonzásához. A kulturális örökségi helyszíneken kívül kettő UNESCO-világörökség részét képező természeti helyszín is található a támogatásra jogosult területen, amelyek szintén átnyúlnak a határon: az egyik az Aggteleki-karszt barlangjai (HU-SK, Aggtelek Borsod-Abaúj-Zemplén szomszédos térségben helyezkedik el), a másik pedig a Szlovák-karszt és Kárpát Ősbükkerdő (SK-UA). Ezek a kulturális és természeti helyszínek a régió turizmusában egyedülálló értéket képviselnek és a támogatásra jogosult területen hozzájárulhatnak a turistáknak a kevésbé ismert, de látogatásra érdemes helyekre való vonzásához.

A múzeumok nagy száma (214) és a majdnem 17 ezer műemlék jó alapja lehet a határmenti terület kulturális és idegenforgalmi fejlesztésének. Borsod-Abaúj-Zemplén megye az 52 múzeumával (ami a támogatásra jogosult terület megyéi közül a legnagyobb szám) és 1492 műemlékével nagymértékben hozzájárulhatna a határmenti helyi kultúra és történelmi örökség fejlesztéséhez.

Ami a turizmust illeti, a támogatásra jogosult területen a látogatók száma egyenetlen: a program nyugati része (Eperjes és Kassa megyék és Borsod-Abaúj-Zemplén megye) több turistát fogad. Ez a megállapítás az állami szálláshelyek befogadó képességére is érvényes, ami a támogatásra jogosult terület keleti részén kevesebb, mint 55/100 km², míg a határmenti terület nyugati részén a kapacitás 185/100 km²-nél kezdődik, és Eperjes megyében még a 290/100 km²-t is meghaladja. A külföldi turisták számának növekedése eddig kiaknázatlan lehetőségeket tárhat fel, mivel most a külföldi turisták aránya az összes érintett támogatásra jogosult területen és régióban alacsonyabb, mint az országos átlagok, Ukrajnában azoknak a lakossághoz viszonyított aránya jelentéktelen – aminek az egyik oka lehet az, hogy a többi érintett országhoz képest ez a határ kevésbé átjárható. A turisták tartózkodásának átlagos időtartama regionális egyenlőtlenségeket mutat; Ukrajnában kétszer hosszabb (max. 7,7 éj), mint a tagállamokban (max. 3,2 éj).

Az idegenforgalmi információs rendszer fejlesztésre szorul, annak érdekében, hogy az országos és európai szintű információs rendszerekhez minden résztvevő országban kapcsolódni lehessen. Vannak olyan hasonló idegenforgalmi helyszínek, amelyeket a határon átnyúló együttműködés keretében össze lehetne kapcsolni egymással. A támogatásra jogosult terület gazdag az olyan helyi termékekben, amelyeket az idegenforgalom keretében be lehetne vezetni a piacra. A kedvező helyzet kiaknázásához ezen a téren a meglévő struktúrákat és a jelenleg futó projekteket felül kell vizsgálni. A terület igen gazdag helyi, országos szintű, sőt még nemzetközi szintű kulturális eseményekben is, amelyekre az idegenforgalmat építeni lehetne; ezért a támogatásra jogosult terület számos lehetőséget kínál ahhoz, hogy a turistákat a világ minden tájáról oda vonzza. Számos, idegenforgalmi információt tartalmazó honlap áll rendelkezésre, de azok szerkezete sokszor nehezen követhető; online információ angol nyelven vagy a szomszédos országok nyelvén (ukránul, szlovákul és románul) nem mindig elérhető. A határmenti területen a turizmussal foglalkozó szervezetek közti együttműködés nem jellemző. Van viszont számos olyan turisztikai társaság, amely minden országban működik, a megfelelő határszakasz mentén, és már a jelenleg futó ENPI CBC Programban is voltak közös idegenforgalmi termékek kifejlesztésére és a határon átnyúló turisztikai együttműködésre irányuló kezdeményezések, hiszen ez egy olyan szektor, amely a jelenleginél sokkal fejlettebb is lehetne. A zökkenőmentes és sikeres együttműködés érdekében a turizmushoz kapcsolódó legfőbb kulturális és gazdasági központokat be kell vonni ebbe az erőfeszítésbe.

„A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése” c. elemzéssel kapcsolatban részletes információkat a 11.1.2. fejezetben talál.

3.3. Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése (TC6)

Az éghajlatváltozás, mint globális probléma a támogatásra jogosult terület jövőbeni fejlődésének igen jelentős befolyásoló tényezője. Az EPSON klímajelentése szerint a tagállamok vonatkozásában az éghajlatváltozás potenciális összesített hatását nézve a hét megyéből három (Eperjes, Szatmár, Szucsáva) esetében nem várható számottevő negatív hatás, Máramaros, Szabolcs-Szatmár-Bereg és

Kassa közepes mértékű negatív hatásnak van kitéve, míg Borsod-Abaúj-Zemplén a legrosszabb (a legnagyobb mértékű negatív hatás) kategóriába tartozik. Sajnos a klímaváltozáshoz való alkalmazkodáshoz rendelkezésre álló kapacitás szempontjából a támogatásra jogosult terület helyzete nem sok derűlátásra ad okot: a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás szempontjából minden román megyét a lehető legalacsonyabb összesített kapacitás jellemez. Ezek a megyék az összes európai régió és CBC NUTS3-régió legalacsonyabb értékkel rendelkező 25%-a között vannak, míg a magyar és szlovák megyék csupán nagyon kevéssel jobb helyzetet mondhatnak magukénak, mivel az összesített alkalmazkodási képességük alacsony szintű. A 'klímaváltozásra való érzékenység' mutatója szerint Borsod-Abaúj-Zemplén megyét jellemzi a legnagyobb mértékű negatív hatás, Máramaros, Szatmár, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Kassa közepes mértékű negatív hatásnak van kitéve, és csak Eperjes és Szucsáva szembesülhet kismértékű negatív hatással. A régiók érzékenységi és alkalmazkodóképességi mutatói szerint a szokatlan és szélsőséges időjárási viszonyok által okozott problémák fokozódni fognak, és azok kezelése közös ügy lesz, különösen a határmenti jelentőséggel bíró területeken (pl. a másik ország vonzáskörzetei, az érintett közös területek).

A támogatásra jogosult területen két olyan UNESCO-világörökségi helyszín található, amely átnyúlik az országhatárokon: az Aggteleki-karszt barlangjai (HU-SK, Aggtelek Borsod-Abaúj-Zemplén szomszédos térségben fekszik) és a Szlovák-karszt és a Kárpátok ősbükkerei (SK-UA). Egyes tájegységek és erdők is átnyúlnak a határokon, ezért azok igazgatása, a környezetvédelem, a természeti örökség és a biodiverzitás megőrzése is közös feladat.

A (tagállamokban) határ mentén fekvő természetvédelmi területek (különösen a Natura 2000-helyszínek) több helyszínt foglalnak magukba, elsősorban a támogatásra jogosult terület északi részén (Kassa, Eperjes és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben), valamint tartoznak ehhez kisebb, de nem kevésbé fontos helyszínek Szabolcs-Szatmár-Bereg, Máramaros és Szucsáva megyében is, a Nyugati- és Keleti-Kárpátok területén. A védett területek kiterjedése a valóságban természetesen nem zárul le a határoknál és a Keleti-Kárpátok ukrán részének az európai uniós irányelveknek megfelelően még más helyszíneket, köztük a Natura 2000-helyszínekhez hasonló jellegű területeket is magába kell foglalnia.

A határmenti terület folyói a Tisza vízgyűjtő területéhez tartoznak. A Tisza folyómedre a Duna legnagyobb almedre, amely az utóbbi területének majdnem 20%-át lefedi. Ennek részét képezi egy 160.000 négyzetkilométeres kiterjedésű terület Délkelet-Európában, amely öt ország között oszlik el (Magyarország, Románia, Szerbia, Szlovákia és Ukrajna), és amelyek közül négy a támogatásra jogosult terület része (az érintett megyék a következők: Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Szatmár megye, Máramaros megye, Kassa megye és Eperjes megye).

A Tisza a kárpátaljai Rahó (Ukrajna) közeléből ered, a Fehér-Tisza és a Fekete-Tisza összefolyásából. Onnan a Tisza nyugat felé folyik, nagyjából követve az ukrán-román határt egészen Técsőig, ahonnan Ukrajnában folyik tovább, majd Tiszabecsnél lép be Magyarország területére. Határfolyóként Szatmárcsekéig folyik az ukrán-magyar határon mint belső folyó, amíg el nem éri Eperjeskét. Ez után Tiszabezdédig ismét határfolyóként halad, a szlovák-magyar határon Záhony és Nagytárány között, majd pedig Magyarországon délnyugati irányban folytatja útját.

Ez után Magyarországot észak-déli irányban szeli át. Több mint húsz olyan nagyobb folyó van, amely a támogatásra jogosult határmenti vidéken a Tisza mellékfolyója. A folyók minősége változó, de a legtöbb valamilyen szennyezési problémával küzd. A felszíni vizek minőségét az a tény határozza meg, hogy a folyók az ország határán túlról erednek.

A támogatásra jogosult terület 7,2%-át erdők teszik ki. A térségben a legnagyobb természetvédelmi területek Máramarosban (a megye területének 24,5%-a), Borsod-Abaúj-Zemplénben (a megye területének 15%-a) és Kárpátalján (a térség területének 11,5%-a) található. A támogatásra jogosult

területen összesen húsz nemzeti park (HU: 3, SK: 7, UA: 10), számos natúrpark és természetvédelmi tájegység van. A hatalmas, részben összefüggő és határmenti területek egyedülálló növény- és állatvilágának védelme és kezelése csak akkor lehet eredményes, ha abban minden résztvevő és érintett fél részt vesz.

A támogatásra jogosult területen zajló hulladékkezelés szintén heterogén képet mutat. A kezelt kommunális szennyvíz mértéke csak a magyar megyékben 100%, a támogatásra jogosult terület többi megyéje 60-80%-os arányokkal le van maradva. A szabályos hulladékkezelési rendszerekkel összekötött háztartások aránya a magyar és a román területeken legalább kb. 90%, míg a szlovák megyékben ez az arány jóval alacsonyabb, 60% körüli. Az átlagértékek mindkét esetben azt mutatják, hogy e téren fejlesztésekre van szükség. A szilárd hulladékgyűjtéssel kapcsolatos problémák negatív hatás gyakorolnak a környezet minőségére, ami különösen a folyók szennyezettségében látható. Mivel a támogatásra jogosult terület gyakorlatilag egy, számos folyóval rendelkező összefüggő vízgyűjtő meder, az összefüggő szilárd hulladékot a látható eredmény elérése érdekében közösen kellene kezelni.

A támogatásra jogosult terület vízi erőforrásai majdnem minden megyében szennyezési kockázatnak vannak kitéve. Bár voltak és vannak is a fenti kockázat csökkentésére irányuló kezdeményezések, a határmenti terület vízi erőforrásainak kezelése csak határon átnyúló kezdeményezések révén érhető el.

A támogatásra jogosult területen a veszélyeztetett és invazív fajoknak igen széles skáláját lajstromozták és nyilvánították védetté a natúrparkok és természetvédelmi területek keretében is. A lakóhelyeket és a vadon élő növényeket és állatokat fenyegető veszélyek és az azokra nehezedő nyomás eredhet a közeli infrastrukturális fejlesztésekből, az emberlakta települések terjeszkedéséből és fejlődéséből, a természetes erdők túlzott kizsákmányolásából, ami a vonzaskörzetben ökológiai aránytalanságokat idéz elő, valamint egyes fajoknak a vadászat vagy egyéb gazdasági érdekek céljából történő orvvadászatából. Az ártéri területen a keményfaerdők nagy változatossága jelentős mértékben csökkent.

Az energia-hatékonyság egyre fontosabb kérdéssé válik, az energia, a megújuló energia kezelése és az önellátás szempontjából. A támogatásra jogosult területen vannak az energia-hatékonyság növelésére irányuló kezdeményezések, de a megyéknek a megújuló energiaforrásokból való részesedése a jelenlegi energia-struktúrában még mindig elhanyagolható szerepet játszik. Az energiakonverzió alternatív forrásainak használata igen költséges, mivel a megtérülés üteme nagyon lassú és az támogató rendszer nélkül nem működik. Az olyan kezdeményezések, mint például az erdei hulladékot, az egyéb, erdőgazdálkodásból és bútóriparból származó fahulladékot hasznosító biomassza erőművek, valamint a terméshulladékok és az energiatermelési célokra telepített ültetvények igen népszerűek a támogatásra jogosult területen, elsősorban az erdősíttett területek nagy aránya miatt. A régiók megpróbálják csökkenteni a háztartási energiafogyasztást, valamint az ebből eredő költségeket is. A geohő-, a nap- és a szélenergia fontos megújuló energiaforrásnak bizonyulhat. Az energiaszektor modernizálását szolgáló befektetési tevékenységeken kívül a figyelemfelhívó tevékenységek is sokat segíthetnek a kisebb szabású határon átnyúló programok keretében.

A „Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése” c. elemzéssel kapcsolatban további részleteket a 11.1.3. fejezetben talál.

3.4 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása (TC7)

Az autópályák és főutak tekintetében az utóbbi tíz évben fejlesztések történtek és további fejlesztéseket is terveznek, mivel a hiányzó összeköttetéseket és útszűkületeket meg kell szüntetni, valamint az infrastruktúra minőségét is javítani kell. Különösen nagy fontossággal bír ez az ukrán megyékben a közutak alacsony sűrűsége miatt, amely jóval alacsonyabb a tagállamokban jellemző értékeknél: az útsűrűség mind a három érintett ukrán megyében 1000 km²-enként 50-60 km út, míg a tagállamokban ugyanez átlagosan 1000 km²-enként 350 km út. Ha megnézzük a határmenti területen a megye/térségi székhelyek közti utakat, 58,1 és 95,3 km/óra között váltakozó, kellemetlen átlagsebességeket látunk. Még ha az utak sűrűsége megfelelő is lenne, az utak állapotát és minőségét a meglévő lehetőségek kihasználása céljából fejleszteni kell.

Az infrastrukturális egyenlőtlenségek a vasutak esetében is tetten érhetők. A határmenti terület délnyugati részén a vasutak sokkal könnyebben hozzáférhetők / sűrűbbek, különösen a szlovák és a magyar területeken, valamint a romániai Szatmárban. Csernyivci megye és Szucsáva megye között, illetve Máramaros és Szucsáva megyék között nincsen vasúti összeköttetés. A határon átnyúló vasúti összeköttetések részben kihasználatlanok, a hosszas közlekedési idő és a részben nem megfelelő menetrendek miatt; a vasúti közlekedés nem támogatja a napi szintű mobilitást. A vasúti közlekedési szolgáltatások infrastruktúrájának minősége az utasszállításban alacsony szintű.

A határátlépőhelyek száma elégségesnek mondható, de az infrastruktúra (az utak és a határátlépőhelyek) a zökkenőmentes és kényelmes átlépés biztosítása érdekében fejlesztésre szorulnak; a gyorsaság és a kiszámíthatóság, valamint elsősorban az átjárhatóság a határmenti lakosság fontos igényei.

Az érintett felekkel tartott workshopok résztvevőinek véleménye szerint a tömegközlekedési eszközökkel való határátlépés nem könnyű feladat. A határokon átnyúló tömegközlekedési szolgáltatások gyakorlatilag alig léteznek. Nincsen olyan közlekedési vállalat, amely átszállás nélküli határközi szolgáltatásokat kínál. A tömegközlekedési járatok megállnak, majd a határ elérését követően visszafordulnak. Az utasoknak gyalog kell átkelniük a határon, és egy másik járatra kell átszállniuk, miközben a menetrendek sincsenek összehangolva. Az Ukrajnába/Ukrajnából való átlépés menetrendje kiszámíthatatlan, ami a tömegközlekedési eszközök használatát kényelmetlenné teszi.

A kerékpárutak és kerékpáros közlekedés helyzete a 2007-2013-as programozási időszakban a programterületen javult, de még mindig vannak hiányzó közties szakaszok, ezért ezeknek a megépítése előre lendítené a határmenti terület mindennapi közlekedését és idegenforgalmát.

„A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása” c. elemzéssel kapcsolatban további részleteket a 11.1.4. fejezetben talál.

3.5 Közös kihívások a biztonság területén (TC8)

A támogatásra jogosult területen található folyók, víztározók, talajvízforrások igen nagymértékben függnek egymástól; ezért azok minőségének védelme elengedhetetlen fontosságú a terület lakossága egészséges ivóvizének biztosításához és a természeti erőforrások rongálásának elkerüléséhez. A

vízgyűjtő területek nem érnek véget a határnál; a kockázatok és a károk közösek és azokat közösen is kellene kezelni. A Tisza mind a négy érintett országban nagyon nagy hatást gyakorol és azt is fontos hangsúlyozni, hogy a magyarországi támogatásra jogosult megyék a folyás irányába esnek, és e miatt azok kockázati tényezői nagyobbak.

Az elmúlt néhány év tapasztalatai azt mutatják, hogy a határt átszelő folyóknak a szilárd hulladék- és szennyvízkezelés elégtelensége miatti szennyezettsége minden régióban létező probléma. A felszíni vizek szennyezettségét főleg a közcsatornákból folyó és ipari termelésből származó gyenge minőségű szennyvíz, valamint a szilárd hulladék kezelésében tapasztalható hiányosságok okozzák. A szélsőségesen erős esőzések és az azt követő áradások, valamint a globális felmelegedésből származó hosszan tartó aszályos időszakok általában növelik a területen a szennyezés előfordulásának gyakoriságát.

Az árvízkezelés javítása igen sürgető igény, különösen a támogatásra jogosult terület nyugati részén. A környezeti tényezők által okozott problémák megoldása az egész határmenti terület közös vágya.

A vízi erőforrások és a vízgyűjtő területek egymással összeköttetésben vannak, kiterjedtek, és nagymértékben függenek a többi ország vízügyi igazgatási és védelmi rendszerétől.

A térségben a természetes és ember okozta katasztrófákat és vészhelyzeteket főleg természeti tényezők, többnyire a földrajzi elhelyezkedés okozta megnövekedett viharaktivitásnak, a gyakori áradásoknak és a földrengéseknek köszönhető árvizek okozzák. A vészhelyzeti beavatkozásokhoz szükséges integrált telefonközpontok hiányoznak, így az a célkitűzést, miszerint a régióban történő vészhelyzetek kezelésénél egy bizonyos szabványos minimális időtartamot kell biztosítani, nem tudták teljesíteni.

A regisztrált bűncselekmények száma a magyar, a szlovák és a román megyékben csökkenő tendenciát mutat. A három ukrán térségben azonban 2012-ről 2013-ra a bűnesetek száma jelentős mértékben emelkedett. Az ezer lakosra jutó regisztrált bűncselekmények száma azonban szerencsére mind a négy határmenti vidéken az országos átlag alatt van.

Igen nagy igény mutatkozik az egészségügyi infrastruktúra és szolgáltatások, valamint az egészségüghöz kapcsolódó szociális szolgáltatások fejlesztésére (különösen a hátrányos helyzetű lakosok esetében). A régió lakosainak egészségi állapota nem igazán kedvező. A lakosság gyenge egészségi állapotának hátterében az egészségügyi szolgáltatások és az egészségtudatosság alacsony szintje áll. A szociális státusz, a szegénység, a betegségek és a vidéki lakóhely szintén hatással van a lakosok egészségének minőségére.

A „Közös kihívások a biztonság területén” c. elemzéssel kapcsolatban további részleteket a 11.1.5. fejezetben talál.

3.6 A program által megoldandó fő, a gazdaságot, társadalmat, környezetvédelmet és irányítást érintő határmenti kihívások és szükségletek, összhangban a jövőbeni regionális fejlesztési tendenciákkal

Az egyéni interjúkból, a regionális és országos stratégiai dokumentumok elemzéséből, az országos szintű interaktív workshopokból, valamint a résztvevő országok legfontosabb érintett feleivel és nemzeti szakértőivel tartott workshopokból nyert megállapítások alapján az alábbiakban tematikus célkitűzések szerint foglaltuk össze a legfontosabb kihívásokat és szükségleteket. A kihívások általában

a programterület egészét érintik, az országos és megyei szintű sajátosságok jelzésre kerülnek ott, ahol relevánsak.

TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése

- A történelmi helyszínek nem megfelelő állapota és karbantartásának hiánya, az ukrán megyék templomainak ellenőrizetlen restaurációja, ami megakadályozza a határon átnyúló turista-útvonalak fejlesztését
- A történelmi helyszínek nem megfelelő nyilvántartása, restaurációja és használata, a múzeumok esetében a regisztráció hiánya, az ukrán régiókban információval nem ellátott potenciális turisztikai helyszínek, ami megaladályozza a határon átnyúló turista-útvonalak fejlesztését
- A támogatásra jogosult területet kevesebb külföldi turista látogatja, kivéve az átutazó látogatókat.
- A piacképes termékekkel (helyi készítésű kézimunka és élelmiszerek) rendelkező lakosok nem ismerik az együttműködés mikéntjét, az ukrán régió társadalmi-kulturális múltja miatt, ami megnehezíti részvételüket az országokon átívelő idegenforgalmi szolgáltatások nyújtásában.
- A közös turisztikai célpont-menedzsment hiánya – a határon átnyúló tematikus programlehetőségeket nem használják ki. Nem zajlanak arra irányuló marketing tevékenységek, hogy a régiót mint olyan kiterjedt turisztikai célpontot reklámozzák, amely turisztikai csomagszolgáltatásokat, ill. integrált kulturális programokat kínál.
- Az idegenforgalmi célpontok megközelítését lehetővé tévő infrastruktúra (utak, kerékpárutak) és a promóciót és tájékoztatást biztosító informatikai infrastruktúra hiánya
- A képzett szakértők hiánya, nyelvi akadályok, a helyszínekről és a programokról rendelkezésre álló elégtelen információ (ICT-alapú segédanyagok hiánya)
- A helyi konyha specialitásait és az agroturizmust, stb. nem reklámozzák.

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

- A közös vízügyi igazgatás igénye, amelynek részét képezi a szélsőséges időjárási viszonyok okozta belvíz és aszály, valamint a vízerózió és talajromlás kezelése is
- Az épületek energiahatékonysága, valamint a tiszta technológiák bevezetése az egész régió számára kihívást jelent – szükség van oktatásra, tanulmányutakra, legjobb gyakorlatokra és információcserére.
- A régióban nem használják ki a megújuló forrásokból való energiatermelés lehetőségeit.
- Hulladékgyűjtés és -kezelés: a hulladékgyűjtéshez, különösen Ukrajnában, nem áll rendelkezésre megfelelő oktatás és fejlett infrastruktúra, ami a szomszédos országokra, különösen a folyóvölgyekre is hatással van.
- A programterület számos településén nincsen megfelelő szennyvízgyűjtés és -kezelés.
- A természeti erőforrások megőrzése és fenntartható használata terén együttműködésre van szükség, az idegenforgalmi felhasználásra szánt zöld infrastruktúra kialakítása (**kerékpárutak**, zöld épületek), valamint az ökoturizmus és a zöld szolgáltatások megalapozása érdekében.

TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása

- A határral való közvetlen összeköttetést jelenleg semmilyen autópálya nem biztosítja.
- Rossz minőségű úthálózati infrastruktúra
- A vasúti közlekedés alacsony színvonala

- Határátlépés: átjárhatóság, biztonság, gyorsaság és kiszámíthatóság hiánya
- Gyenge fejlettségi színvonalú tömegközlekedési szolgáltatások
- Alacsony színvonalú intermodalitási infrastruktúra
- A közlekedési szektorban alacsony szintű a folyamatok összehangoltsága, és a közszolgáltatások, valamint az adminisztratív eljárások hatékonysága. Az úthálózat minősége és sűrűsége nem kielégítő – ez a probléma különösen Ukrajnát érinti, de a teljes határmenti térségre is hatással van, mivel akadályozza a közös tevékenységek megvalósítását.

TC8 Közös kihívások a biztonság területén

- A Kárpátalján a meglévő infrastruktúra és hidraulikus árvízvédelmi építmények a jelenlegi színvonalon nem védik a lakosságot, az ipari létesítményeket és a művelhető területeket az árvizek káros hatásaitól; ez az egész régióra vonatkozik, ami a közös intézkedések szükségességét veti fel.
- A természeti és ember okozta katasztrófák és vészhelyzetek kezelésében az eredményes együttműködés a határmenti térségben továbbfejlesztendő, különös tekintettel az előrejelző és nyomon követő rendszerek és a vészhelyzeti együttműködések tekintetében.
- A folyók vízgyűjtő területe nem ér véget a határnál, a kockázatok és a károk közösek, és azok kezelése együttműködést tesz szükségessé.
- Kihívások a közegészségügy területén (pl. TBC, HIV, kábítószeres, alkohol, stb.)
- A fogyatékkal élők esetében az egészség- és társadalombiztosítás, valamint az ellátó intézmények („otthonok”) hiánya.
- A csempészet és a feketepiaci tevékenység igen elterjedt.

3.7 Az együttműködési területben rejlő legfontosabb lehetőségek a rendelkezésre álló regionális kapacitás tükrében

Az egyéni interjúkból, a regionális és országos stratégiai dokumentumok elemzéséből, az országos szintű interaktív workshopokból, valamint a résztvevő országok legfontosabb érintett feleivel és nemzeti szakértőivel tartott workshopokból nyert megállapítások alapján az alábbiakban tematikus célkitűzések szerint foglaltuk össze a legfontosabb együttműködési lehetőségeket.

TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése

- A közös és hasonló természeti, kulturális és történelmi értékek alapján lehetőség van a programterület vonzerejének, láthatóságának és piaci jelenlétének fokozására, valamint a turisták átlagos tartózkodási idejének meghosszabbítására komplex, az ukrajnai célpontokra koncentráló csomagok kialakítása révén.
- A teljes határmenti térséget átfogó turisztikai márkát lehetne kialakítani az annak reklámozását célzó marketing tevékenységek szervezésével (turisztikai szolgáltatás-hálózatok kialakítása).
- Lehetőség van a határon átívelő vallási turizmus kialakítására, mivel az országok közti vallási kapcsolatokban ki lehetne aknázni a történelmi vallási örökség által nyújtott előnyöket.
- A meglévő kulturális örökségre építve lehetőség nyílik fesztiválok és egyéb közös kulturális programok szervezésére (zene, tánc, színház, kortárs művészet, népművészet, stb.).

- A múzeumok és tudományos intézmények között már meglévő együttműködések kiterjesztése a látogatók számának növelése céljából, az információk megosztása és tematikus programok kidolgozása révén.
- A határtérségben igen jó lehetőség nyílik a helyi (bio-) termékek és kézimunkák előállítására, amit turisztikai termékekkel lehetne kiegészíteni.
- Számos olyan hegy és folyó (természeti erőforrás) van, amelyet turisztikai célokra lehetne használni.
- A programterületen szükséges kialakítani kulturális és történelmi helyszínek hálózatát.

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

- A vállalkozások, valamint az energiatermelés hatékonyságának javítása az alternatív energiaforrások kialakítása és használata, valamint a tiszta technológiák bevezetése révén.
- A jelenleg alacsony energiahatékonyság növelését célzó közös kezdeményezések és együttműködések (oktatás, tanulmányutak, legjobb gyakorlatok, információcsere, adatbázis a biomassza-forrásokról).
- Határokon átnyúló katasztrófakezelési struktúrák felállítása az erőforrások hatékonyabb kihasználása érdekében: a katasztrófakezelésben potenciálisan résztvevő országos hatóságok és civil szervezetek határon átívelő összehangolása és együttműködése, valamint a hatóságok között létrejövő hosszú távú együttműködési megállapodások.
- A civil szervezetek szerepének növelése a határokon átnyúló katasztrófák és vészhelyzetek kezelésében (többfunkciós intervenciók központok, civil mentőközpont, nemzetközi mentőcsapatok és egyesített adatbázis).
- Komplex határon átívelő vízügyi rendszerek felállítása a Felső-Tisza vízgyűjtő területén, a biodiverzitás és a természetvédelmi tájegységek fenntartása ökológiai és hagyományos mezőgazdasági tevékenység révén.
- Szisztematikus ökológiai oktatás szükséges a határmenti terület természeti örökségével kapcsolatos tudatosság növelése érdekében.
- A határokat átszelő folyók mentén összehangolt beavatkozásokra van szükség.

TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása

- A modernizált közlekedési infrastruktúra – különös tekintettel a fenntartható, környezetbarát és költséghatékony közlekedési infrastruktúrára – hozzájárulhat a természeti értékek megóvásához és a terület versenyképességének növeléséhez (tekintetbe véve az érintett országok közlekedésének fejlesztését célzó országos és regionális szintű stratégiákat).
- A falvakhoz és turista-objektumokhoz vezető utak élénkíthetik a távol eső vidéki települések gazdasági tevékenységét és javíthatják az ott lakók életkörülményeit.
- A Tisza és más folyók lehetnének a vízi közlekedési infrastruktúra kiindulási alapja.
- A fejlett tömegközlekedés növelhetné a munkaerő határon átívelő mobilitását.
- A turisztikai látványosságok és szabadidős tevékenységek jobb infrastrukturális ellátottsága (pl. kerékpárutak és gyalogos ösvények kialakítása) hozzájárulhatna a térségbe érkező turisták számának emelkedéséhez.

TC8 Közös kihívások a biztonság területén

- Együttműködés kialakítása a preventív orvostudomány, a fertőzések és krónikus megbetegedések diagnosztizálása területén, valamint e kihívások kezelésére nemzetközi stratégia kidolgozása.
- Közösen használt egészségügyi infrastruktúra kialakítása és fejlesztése.
- Az egészséges életmód népszerűsítése határon átnyúló programok keretében.
- Határon átnyúló együttműködés a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás területén közös stratégiák keretében (érzékenység-elemzés, az adaptációs intézkedések kidolgozása és megvalósítása).
- Közösen működtetett korai figyelmeztető rendszerek az árvízzel, a víz- és levegőszennyezéssel, a monitoring rendszer kialakításával, valamint a vízi erőforrások minőségi és mennyiségi mutatóinak nyomon követésével kapcsolatban.
- Civil mentőcsapatok és szervezetek együttműködési hálózata.
- Helyi szintű és önkéntes tűzvédelmi egységek kialakítása, amelyek határon átnyúló feladatokban is képesek közreműködni.

3.8 Az előző határon átnyúló programok tapasztalataiból levont tanulságok

A tematikus célkitűzések szerkezete a 2007-2013-as HUSKROUA ENPI CBC Programban

A jelenleg folyamatban lévő 2007-2013-as HUSKROUA ENPI CBC Program TC-inek szerkezetére vonatkozó legfontosabb megállapítások a következők:

- A TC1 - Az üzleti környezet és a KKV-k fejlesztése, a TC3 - A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése, a TC4 – A társadalmi befogadás ösztönzése és a szegénység elleni harc támogatása, valamint a TC6 - Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése a top 5 fejlesztendő terület között szerepelt mind a benyújtott, mind a leszerződött projektek esetében.
- A benyújtott projektek között a 2. tematikus célkitűzés (Az oktatás, a kutatás, a technológiai fejlődés és az innováció támogatása) volt a 4. leggyakrabban megjelölt célkitűzés a top 5 területeken. A szerződéskötést követően a 8. tematikus célkitűzésben (Közös kihívások a biztonság területén) szereplő projektek a top 5-ben átvették a TC2 helyét, a projekteknek kb. 10%-át képviselve.
- A 4. tematikus célkitűzésben szereplő projektek aránya (A társadalmi befogadás ösztönzése és a szegénység elleni harc támogatása) a leszerződött projektek esetében a benyújtott projekteken belüli arányhoz képest (9,4%-ról 16,3%-ra) majdnem megkétszereződött. Ez a pályázatok magas színvonalát jelzi az adott területen.
- Az 5. tematikus célkitűzés (A helyi és regionális szintű jó kormányzás támogatása), a 7. tematikus célkitűzés (A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása), valamint a 9. tematikus célkitűzés (Együttműködés a fenntartható energia és energiabiztonság területén és ezek népszerűsítése) mind a benyújtott, mind a leszerződöttprojektek esetében nagyon alulreprezentált volt.

- A top 5 TC esetében a benyújtott projekteknek átlagosan 22%-át szerződtek le.

A 2007-2013-as HUSKROUA ENPI CBC Program ROM-értékelései

2011 és 2013 közötti időszakban, a 2007-2013-as Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Programkeretében megvalósuló 25 projekt monitoringján keresztül végzett ROM-értékelések prioritásonkénti legfontosabb megállapításai és ajánlásai a következők³:

Prioritás	A legfontosabb megállapítások
1. A gazdasági és társadalmi fejlődés előmozdítása	<ul style="list-style-type: none"> • A késedelmes megvalósítások ellenőrzéséhez a részletes munkatervek szigorú nyomon követésére lenne szükség. • A projekt eredmények tulajdonlásával kapcsolatos kérdéseket előzetesen kell tisztázni. • A megvalósítás és a fenntarthatóság előmozdítása érdekében támogatni kell a hatóságokkal kötött és az azok közti megállapodásokat. • Az ugyanazon beavatkozási területen zajló különböző projektek szinergiájának növelése érdekében intézkedéseket kell tenni. • Az eredmények mérhetővé tétele érdekében meg kell erősíteni a projektek mutatókészletét. • További figyelmet kell fordítani a projekt intézményi és pénzügyi fenntarthatóságára, valamint kérni kell a projektből való fokozatos kiszállásra (lezárás és eredmények átadása) vonatkozó stratégiát. • Több figyelmet kell fordítani a nemek közti egyenlőségre. • Álljon rendelkezésre egy, a célzott területeken zajló projektek közti együttműködés és a köztük lévő integráció előmozdítására szolgáló platform.
2. A környezet minőségének javítása	<ul style="list-style-type: none"> • Intézkedéseket kell tenni a további költségek és költségemelkedések elkerülésére. • Az elvégzendő munkák költségvonzata különösen a nagyobb projektek esetében kihívást jelenthet. • Intézkedéseket kell tenni az ukrán partnerek kifizetésében jellemző késedelmek elkerülésére. • Az eredmény és a konkrét célkitűzés szintjén meg kell határozni az eredmény-orientált mutatókat, jobb hatásmutatókat kell javasolni. • A késedelmes megvalósítások elkerüléséhez a részletes munkatervek szigorú nyomon követésére, valamint határidő-hosszabbításra van szükség. • Már a megvalósítás során meg kell erősíteni a projekt-eredmények fenntarthatóságát. • Intézkedéseket kell tenni a projekt intézményi és pénzügyi fenntarthatóságára.
4. Az emberek közti közvetlen együttműködés támogatása	<ul style="list-style-type: none"> • Logikus kapcsolatot kell biztosítani a tevékenységek-eredmények és a konkrét célkitűzések között, a projektek tervezése során elő kell mozdítani a projektciklusokban való gondolkodást. • Egyes esetekben további mutatókat kell javasolni. • A beruházási tevékenységek késedelmet okozhatnak – erre különös figyelmet kell fordítani. • A projekt-eredmények fenntarthatóságát erősíteni kell. • A partnerek közti kommunikációt javítani kell. • A hatás növelése érdekében a többi projekttel való együttműködést, valamint a szinergia növelésére szektorszintű megbeszéléseket kell kezdeményezni.

Az interjúkból nyert tapasztalatok összegzése

³A 3. prioritást (A határvédelem hatékonyságának javítása) a vizsgált időszakban nem értékelték.

- A projekteknek kb. 70%-a volt kétoldalú; a négypartneres projektek aránya nagyon alacsony.
- A partnerkereső rendezvények jól működtek – 3-szintű koordináció: (1) Partnerkereső fórum, (2) a potenciális kedvezményezetteknek tartott képzések, (3) nemzeti szintű tájékoztató napok tartása a potenciális kedvezményezetteknek.
- Számos potenciális pályázó projektdokumentumai meglehetősen bonyolultak, és gyakori eltérés mutatkozott a pályázati fázis és a megvalósítási folyamat között.
- Egyes projektek alultervezettek voltak, amelyek továbbfejleszthetők lettek volna a pályázati formanyomtatvány javításával, oly módon, hogy komolyabb követelményeket kellett volna támasztani, és konkrétabb értékelési kritériumokat kellett volna meghatározni.
- A pályázatok lassú értékelése nehézségeket okozott a projekt határidőinek és költségvetésének betartásában. A pályázati kiírás és a szerződés aláírása közt eltel idő nagyon hosszú.
- A program megvalósítás során a késedelmes kifizetések mindvégig horizontális problémát jelentettek.
- A Nagy Infrastrukturális Projektek pénzügyi kockázatait, a megvalósítási és beszerzési eljárásokban tapasztalt késedelmeket tekintetbe kell venni.

4 Programstratégia

4.1 A közös operatív program általános célkitűzése és jövőképe

Az Európai Szomszédosági Politika (angol betűszóval: ENP) azzal a céllal született, hogy a határmenti terület térségeinek jólétét és stabilitását megerősítsék és a kibővített EU és szomszédai közti választóvonalak kialakulását elkerüljék.

Az ENP célkitűzéseivel összhangban a 2014-2020-as HUSKROUA határon átívelő együttműködési program célja az Ukrajnában található Kárpátalja, az Ivano-Frankivszk és a Csernyivci megyék, valamint a tagállamok támogatásra jogosult területei közti együttműködés erősítése, a meglévő társadalmi, gazdasági, infrastruktúrális és környezetvédelmi nehézségek terén való előrelépés kezdeményezése céljából.

A fenti szándék alapján a program megvalósításához a következő jövőképet határozták meg:

2030-ban Ukrajna három EU-tagországgal (Magyarország, Szlovákia és Románia) szomszédos határán lévő terület egy olyan **kooperatív határon átnyúló régió**, amely közös erőfeszítéseket tesz és hatékony együttműködést mutat a **helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése, a környezetvédelem, a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás és a katasztrófakezelés területén**. Az **Ukrajna és a három EU-tagország közti határon átnyúló megközelíthetőség nem akadályozza a mindennapi nemzetközi együttműködést, míg a határigazgatást is magába foglaló biztonsági helyzet megfelelő szintű. Az együttműködés az itt élő emberek és az itt működő hatóságok napi életének szerves és természetes része.**

4.2 A tematikus célkitűzéseknél alkalmazott kiválasztási folyamat

A tematikus célkitűzések kiválasztási folyamata - amelyet annak a 10 tematikus célkitűzésnek a fényében végeztek, amelyből a JOP-ba maximum 4-et lehetett bevonni -, több lépést magába foglalt, hogy a tervezési folyamat során az összes lehetséges kimenetet, megállapítást és szempontot tekintetbe vegye, és e folyamat a következő tevékenységeket tartalmazta:

- A kezdeti orientációra és a tematikus célkitűzések és prioritások előválogatására vonatkozó kérdőív eredményeinek értékelése, amelyet 48 szervezet, pl. megyei és városi tanácsok, kamarák, minisztériumok, fejlesztési ügynökségek és főosztályok, nonprofit szervezetek, jelentős regionális és helyi szintű intézmények, és a jelenlegi vezető partnerek töltöttek ki,
- A jelenleg folyamatban lévő 2007-2013-as HUSKROUA ENPI CBC Program (kivéve az LSP-eket) projektadatainak statisztikai elemzése, ahol az adatokat a lehetséges 2014-2020-as tematikus célkitűzések figyelembe vételével csoportosították és elemezték,
- a határmenti terület releváns stratégiai dokumentumainak elemzése, amelyeket a tervezési folyamat kezdő jelentésében öt fő kategóriába soroltak: a Szomszédosági Politika dokumentumai, a magyar/szlovák/román/ukrán országos, regionális és helyi szintű dokumentumok, egyéb lehetséges, nem országspecifikus dokumentumok, valamint a kapcsolódó CBC Programok,
- a jelen Program ROM-értékelésében megfogalmazott legfontosabb megállapítások kivonatolása,
- csoportos interjú készítése a JTS-tagok részvételével,

- összesen 33 egyéni (2 EU-szintű, 11 országos szintű és 20 regionális szintű) interjú készítése,
- A lehetséges LIP-ötletek összegyűjtése regionális és országos szintű hatóságok által kitöltött és összegyűjtött LIP-adatlapokon.

A következő táblázatban összefoglaltuk a fentiekben felsorolt különböző információ-forrásokból származó szempontokat, valamint a tematikus célkitűzések lehetséges struktúrájának négy ajánlott verzióját. A tematikus célkitűzésekre és prioritásokra vonatkozó kérdőív fekete cellái az egyes országokban a TC-ket illető legmagasabb szintű prioritásokat jelentik. A felsorolt információ-forrás típusoknál a lehetséges és leginkább preferált tematikus célkitűzést kerestük.

Információ forrása			TC1	TC2	TC3	TC4	TC5	TC6	TC7	TC8	TC9	TC10
TC és Prioritások kérdőív (kisebbségi érték=nagy prioritás)	HU	2,42	2,52	2,28	1,85	1,83	2,77	2,1	2,33	2,76	2,97	2,78
	SK	3,02	3	2,69	2,1	3,46	3,25	3,08	2,93	3,3	3,66	2,73
	RO	2,53	2,64	2,83	2,15	2,81	2,69	2,41	2,15	2,32	2,79	2,54
	UA	2,95	3,07	3	2,65	3,25	3,22	2,48	2,7	2,77	3,02	3,33
	Átlag		2,81	2,70	2,19	2,84	2,98	2,52	2,53	2,79	3,11	2,85
Statisztikai elemzés (rangsorolás)			4		1	3		2		5		
Dokumentum-elemzés (az országok javaslatai alapján)			UA	RO	RO			RO	SK	UA, RO, SK		RO
ROM-értékelések	A ROM-értékelések nem nyújtanak információt a TC-k kiválasztására vonatkozóan.											
Csoportos interjú					X			X		X		X
Interjúk a kedvezményezettekkel (rangsorolás)			2	1	2	3		2	4			
LIP-adatlapok (projektek száma)				1	6							

Javasolt TC-k ,a fentiek figyelembevételével			TC1	TC2	TC3	TC4	TC5	TC6	TC7	TC8	TC9	TC10
1. verzió (fókuszált program)	Csak ezeket tartalmazza:				X			X		X		
2. verzió	Bizonyos:				X			X		X		
		És maximum kettőt válasszon az 1,2,4 és 7 TC közül										
3. verzió (társadalmi fókusz)				X	X	X		X		X		
4. verzió (gazdaság és elérhetőség)			X		X			X	X	X		

Az összes fenti információ-forrásból származó megállapítások alapján, valamint figyelembe véve a szakértő csapat által javasolt TC-struktúra verziókat, a Közös Programozási Bizottság a lehetséges verziókat értékelte és megvitatta, és a 2014-2020-as Program Tematikus Célkitűzéseiről a 4.3. fejezetben ismertetett döntést hozta.

4.3 A kiválasztott tematikus célkitűzések

Az előzetes szükségletelemzés, az érintettekkel tartott interjúk és workshopok alapján a Közös Programozási Bizottság döntésével a következő tematikus célkitűzések kerültek kiválasztásra:

- **TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése**
- **TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése**
- **TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása**
- **TC8 Közös kihívások a biztonság területén**

A kiválasztott tematikus célkitűzések tekintetbe veszik a határterületre vonatkozóan meghatározott szükségleteket, a tagállamokban a központi kormányzat által koordinált OP-k tervezett tartalmát, az előző programból leszárt tapasztalatokat és a helyzetelemzésekben meghatározott lehetőségeket.

4.4 A kiválasztott tematikus célkitűzéseken belül tervezett tevékenységek

A következő prioritások támogatják a kiválasztott tematikus célkitűzéseket a Stratégiai Dokumentumban foglalt rendelkezések szerint:

TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése

- 1. prioritás: A helyi kultúra és történelmi örökség turisztikai tevékenységek általi népszerűsítése**

E prioritás célja a támogatásra jogosult terület, mint közös idegenforgalmi célpont fejlesztése kulturális, történelmi és vallási értékek alapján, a történelmi épületek megőrzésével.

A tervezett intézkedések támogatni fogják a kulturális-történelmi örökség valamely turisztikai tevékenység általi fejlesztését. A prioritásból kizárásra kerülnek a valós határon átnyúló turisztikai tevékenység nélkül megvalósuló történelmi épület-renoválások, valamint az olyan turisztikai szolgáltatás- és programfejlesztések, amelyek nem a kulturális-történelmi-vallási örökségre épülnek, és nem mutatnak valós határon átvívelő dimenziókat.

A prioritás a tematikus célkitűzéshez úgy járul hozzá, hogy alapot képez a helyi kulturális rendezvényekhez, a történelmi örökségnek számító épületeket megőrzi, piacot teremt a helyi termékeknek, a turisztikai tevékenységeknek a nemzetközi platformokon való népszerűsítésével.

A történelmi örökség megőrzése a következő tevékenységek révén valósul meg:

- A történelmi örökséget képező helyszínek (épületek, történelmi parkok és kertek) megőrzése és restaurációja a műemlék-helyreállítási követelményeknek megfelelően,

turisztikai helyszínek hálózatának létrehozása céljából, a határmenti területen kínálandó tematikus útvonalak és tematikus csomagok alapjaként.

- A kulturális, történelmi és vallási örökség részét képező épületek felmérése, a határon átnyúló tematikus útvonalak alapjainak megalkotása céljából.

A turisztikai szolgáltatások a következő típusú tevékenységeket foglalják magukba:

- Határon átvívelő közös idegenforgalmi célpontok, tematikus útvonalak, a történelmi, kulturális és vallási örökség helyszíneit, valamint az egyéb látnivalókat és szolgáltatásokat összekapcsoló csomagok kialakítása.
- Közös promóciós tevékenységek és tájékoztatás nyújtása a határon átnyúló útvonalakról és az azokhoz kapcsolódó látnivalókról (beleértve a térképek kidolgozását, a közös online információ-források és tájékoztató anyagok készítését, a modern informatikai eszközöknek és alkalmazásoknak az útvonalak és a látnivalók népszerűsítésére való használatát, a jelzéseket, a turizmuskártyákat, stb.).
- A történelmi, kulturális és vallási örökséghez kapcsolódó, közös kulturális rendezvények szervezése határon átnyúló hozzáadott értékkel.
- A hagyományos helyi (kézimunka, (bio) mezőgazdasági) termékek kialakításának és népszerűsítésének támogatása a turisztikai helyszíneken, a helyi gazdaság fellendítése érdekében.
- Határon átnyúló szolgáltatási szabvány megalkotása, új vagy meglévő regionális termékspecifikus védjegyek és minőségügyi rendszerek kialakítása révén.
- Tapasztalatcsere a szervezetek között a kulturális, történelmi és vallási örökséggel kapcsolatban.
- A helyi érintett felek képzése a turizmus, együttműködés, promóció és hálózatépítés témakörében.

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

1. prioritás: A környezet fenntartható használata a határmenti területen – a természeti erőforrások megőrzése, az üvegházhatású gázkibocsátás és a folyószennyezettség csökkentését célzó intézkedések

E prioritás célja a határmenti területen a közös természeti értékek megőrzésének és fenntartható használatának támogatása, energiahatékonyság és megújuló energiaforrások használatának előmozdítását, valamint hulladékok okozta vízminőség-kockázatok csökkentését célzó intézkedések kezdeményezése.

A prioritás keretében a következő típusú tevékenységek tervezhetők:

A közös természeti értékek megőrzése és fenntartható használata:

- Tájvédelem, a nemzetközi relevanciával bíró biodiverzitás és az ökoszisztémák fenntartása a közös fejlesztések, mint például a védett területeken való együttműködések, a fenntartható erdőgazdálkodási rendszerek, az ökológiai és hagyományos mezőgazdasági termelés, stb. révén.
- A vízi erőforrások védelme, a gyakoribb szélsőséges vízjárási körülményekhez való alkalmazkodás integrált vízgazdálkodási intézkedések révén.
- Közös ökológiai oktató programok.

- A természeti erőforrások fenntartható használata céljából együttműködés az intézmények, hatóságok és civil szervezetek között; a vonatkozó szabályozások összehangolásának támogatása.

Energiahatékonyság és megújuló energiaforrások felhasználása:

- A megújuló energia termelésének növelésére, az energiahatékonyságra, az energia-takarékosságra és az újrahasznosításra irányuló beruházások támogatása.
- Alacsony szén-dioxid-kibocsátásra vonatkozó közös stratégiák kidolgozása.
- A legjobb gyakorlatok és szakértelem egymással való megosztása, tanulmányutak, az energiahatékonysággal kapcsolatos oktatás.
- A kompetenciák és készségek megerősítése az ökoinnováció és az alacsony szén-dioxid-kibocsátással kapcsolatos megoldások terén.
- A helyi megújuló energiatermelésre vonatkozó stratégiák összehangolása a biomassza, a vízenergia és a geohőenergia területén.

Hulladékkezelés és szennyvízkezelés:

- A legjobb gyakorlatok megosztása, kisebb szabású szennyvízkezelő tesztrendszerek felállítása, kommunális és ipari hulladékkezelés.
- A határt átszelő folyómedrek vízminőségi problémáival kapcsolatos felmérések.
- A határt átszelő folyók esetében vízminőség-nyomonkövető rendszerek felállítása.
- Újrahasznosításra alkalmas és a környezetvédelmi követelményeknek megfelelő szemétkerakók kialakítása.
- Közös figyelemfelhívó kampányok.

TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása

1. prioritás: A közlekedési infrastruktúra fejlesztése a személyek és áruk mobilitásának javítása érdekében

E prioritás célja személyek és áruk határmenti mobilitásának javítása, gazdasági együttműködések alapjának megteremtése, valamint egyes térségek közti egyenlőtlenségek csökkentése a közlekedés, valamint a határátkelés infrastruktúrájának és az azzal kapcsolatos szolgáltatásoknak a fejlesztése révén.

A prioritás keretében a következő típusú tevékenységek tervezhetők:

- A határra vezető vagy azt átlépő közlekedési infrastruktúrákhoz kapcsolódó előkészítő tevékenységek és/vagy azok megépítése, modernizálása és fejlesztése, a határon átívelő mobilitás lehetőségeinek javítása céljából.
- A határátlépő infrastruktúra fejlesztése és a határigazgatási rendszerek javítása, a közlekedési infrastruktúra-fejlesztésekhez kapcsolódva.
- A határra vezető vagy azt átlépő kerékpárutak és útvonalak megépítése, modernizálása és fejlesztése.
- Határon átnyúló tömegközlekedési kezdeményezések kidolgozása, rendszerek összehangolása, vasúti járművek beszerzése.
- Környezetbarát közlekedési rendszer (a határmenti közlekedés alacsony szintű kibocsátása és zajszennyezése) fontosságára való figyelem felhívása.
- Informatikai megoldások kidolgozása a tömegközlekedési eszközökhöz.

TC8 Közös kihívások a biztonság területén

1. **prioritás: A természeti és ember okozta katasztrófák megelőzését célzó közös tevékenységek, valamint vészhelyzetekben közös cselekvések támogatása** E prioritás célja technikai háttér, stratégiák és együttműködési platformok kialakítása olyan természeti és ember okozta katasztrófák megelőzésének és kezelésének céljából, amelyek veszélyeztethetik a határtérség lakóit..

A prioritás keretében a következő típusú tevékenységek tervezhetők:

- Tevékenységek összehangolása árvízmelegelőzés, valamint árvíz- és belvízvédelmi infrastruktúra kialakítása terén.
- Közös korai figyelmeztető rendszerek felállítása a természeti katasztrófák esetére
- Közös monitoring rendszerek stratégiai és technikai tervezése és létrehozása környezet (lég-, víz-, talaj-) szennyezéssel kapcsolatban
- Civil és állami mentőcsapatok/szervezetek támogatása/az azokkal való együttműködés/azok hálózata
- Természeti katasztrófaesetekről szóló adatbázis
- Közös képzési programok és workshopok, tapasztalatcsere, tanulmányutak

2. **prioritás: Az egészségügy fejlesztésének támogatása**

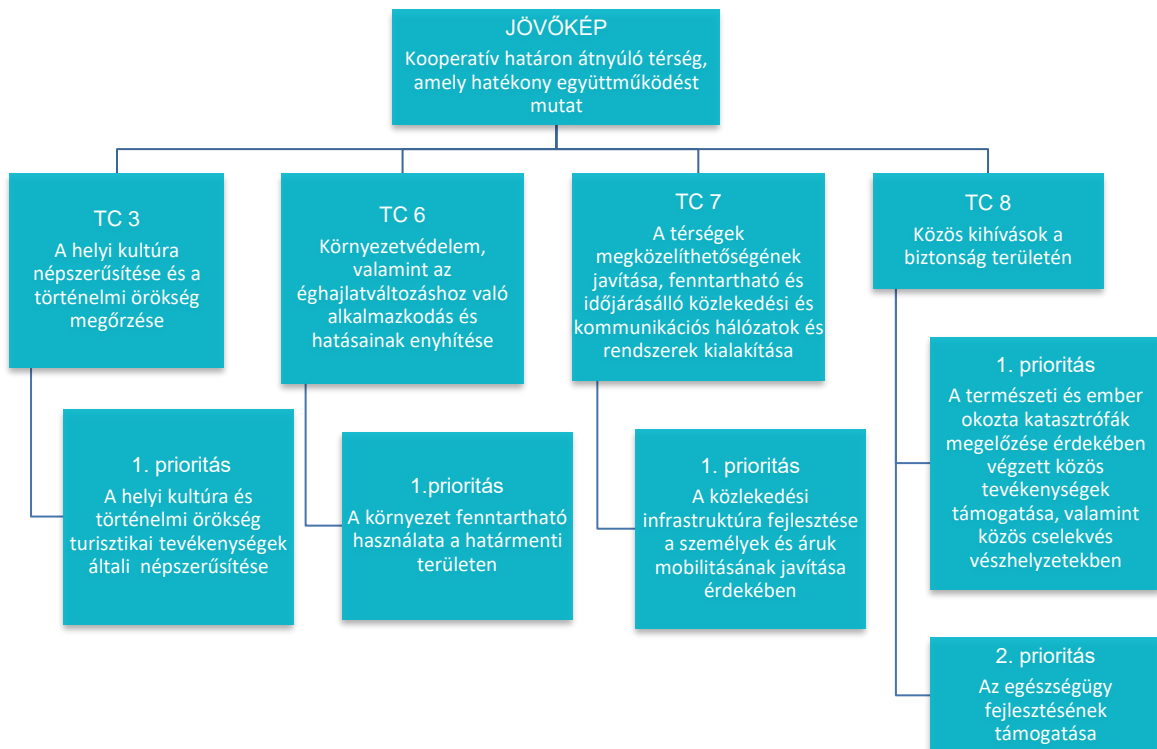
E prioritás célja egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének és színvonalának, megelőzési tevékenységeknek, valamint egészséggel kapcsolatos szociális programoknak a fejlesztése a határtérség lakói számára.

A prioritás keretében a következő típusú tevékenységek tervezhetők:

- A határon átnyúló szolgáltatásnyújtáshoz kapcsolódó egészségügyi és prevenciósi infrastruktúra és berendezések fejlesztése, a kapacitások közös fejlesztése.
- Betegellátási területek közös kialakítása és létrehozása.
- A know-how megosztása, közös képzési programok, közös prevenciósi programok, közös támogatási szolgáltatások.
- Intézményközi együttműködés a humán epidemiológia területén.
- Az egészséghez kapcsolódó szociális gondozás szolgáltatási infrastruktúrájának javítása.

4.5 A Program jövőképek, célkitűzéseinek és prioritásainak hierarchiája

Az alábbi ábra a Program átfogó célja és prioritásai közti összefüggéseket szemlélteti.

4.6 Várható eredmények

A 4.4. fejezetben felsorolt tevékenységek megvalósításával a Program a kiválasztott prioritások révén a következő eredményeket szándékozik elérni:

Tematikus célkitűzés	Prioritás	Várható eredmény
TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése	1. prioritás: A helyi kultúra és történelmi örökség turisztikai tevékenységek általi népszerűsítése	Felújított kulturális és történelmi helyszínek hálózata (épületek, azok környezete és infrastruktúrája), amely a programtárság turisztikai termékeinek alapját képezi (határon átnyúló tematikus útvonalak, határon átnyúló jelentőséggel bíró kulturális programok), és amellyel hatására a területre látogatók száma növelhető
TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése	1. prioritás: A környezet fenntartható használata a határmenti területen	Fokozott kapacitás a programterületen a környezetvédelem és a klímaváltozás enyhítése terén mutatkozó kihívások kezelésére A közös természeti értékek sikeres védelme a határok élőhelyekre gyakorolt negatív hatásainak megszüntetése és a területen élő emberek tudatosságának növelése révén A hulladékkezeléshez és szennyvízkezeléshez kapcsolódó beavatkozások eredményeként a határt átszelő folyók jobb vízminősége Az állampolgárok, vállalkozások és intézmények körében a megújuló energia-technológiákkal és energia-hatékonysági beavatkozásokkal kapcsolatos fokozott tudatosság, hozzáértés és készségek Végső eredményként az importált energiaforrásoktól való kisebb mértékű függés a programterületen
TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs rendszerek kialakítása	1. prioritás: A közlekedési infrastruktúra fejlesztése a személyek és áruk mobilitásának javítása érdekében	Ennek a prioritásnak köszönhetően a munkaerő és a vállalkozások a határtérségben mobilisabbakká válnak, a gazdasági tevékenységek felélénkülnek, ennek révén pedig nő az idegenforgalmi látványosságok látogatóinak száma.
TC8 Közös kihívások a biztonság területén	1. prioritás: A természeti és ember okozta katasztrófák megelőzését célzó közös tevékenységek, valamint vészhelyzetekben közös cselekvések támogatása	A természeti és ember okozta katasztrófák kockázatát csökkenteni kell és az ilyen esetek kezelését hatékonyabbá kell tenni, a programterület számára létrehozott új infrastruktúra-elemek, közös stratégiák és együttműködési platformok révén.
	2. prioritás: Az egészségügy fejlesztésének támogatása	Az állampolgárok egészségi állapotának javítását és a határátlépéssel együtt járó humán epidemiológiai kockázatok csökkentését célzó közös prevenciós programok, jobb egészségügyi infrastruktúra és határmenti intézményi együttműködés várhatók.

4.6 Teljesítménymutatók

A Program hatásai és teljesítményei a következő mutatók által kézzelfoghatóan mérhetővé válnak:

Tematikus célkitűzés	Prioritás	Teljesítménymutató	Ellenőrzés forrása	Kiindulási érték ⁴	Célérték
TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése	1. prioritás: A helyi kultúra és történelmi örökség turisztikai tevékenységek általi népszerűsítése	A felújított vagy korszerűsített helyszínek látogatószámának növekedése (látogatók száma)	A projektek végrehajtását követően a kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok (projekt-fenntarthatósági jelentések)	0	24.000
TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése	1. prioritás: A környezet fenntartható használata a határmenti területen	A környezetvédelemben és a klímaváltozás enyhítésében használt fokozott kapacitás (a legfontosabb érintett felek, pl. vízügyi igazgatóságok, a vonatkozó civil szervezetek, intézmények, hatóságok között végzett (kiindulási, félidős, végleges) felmérések	Összesített adatok a projektekről és a pályázatokról; Az ellenőrzés forrása: A Programhatóságok által végzett egységes módszertani felmérés, három különböző időpontban: - kiindulási felmérés - félidős felmérés a folyamatban lévő (félidős) értékelés keretében - a program megvalósítás utolsó három hónapjában végzett végleges felmérés	3.5	4.5
TC7 A térségek megközelíthetősége, a fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása	1. prioritás: A közlekedési infrastruktúra fejlesztése a személyek és áruk mobilitásának javítása érdekében	A felépült és modernizált közlekedési vagy határigazgatási infrastruktúrát használó járművek további száma (átlagos járműszám naponta)	A projektek végrehajtását követően a kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok (projekt-fenntarthatósági jelentések)	0	1.200

⁴ A kiindulási értékeket és a célértékeket a JOP előkészítésének egy későbbi szakaszában határozzák meg.

		A program támogatása révén javult közlekedési rendszereket igénybe vevő utasok számának növekedése (utasok száma)	A projektek megvalósítását követően a kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok (projekt-fenntarthatósági jelentések)		31.000
TC8 Közös kihívások a biztonság területén	1. prioritás: A természeti és ember okozta katasztrófák megelőzését célzó közös tevékenységek, valamint vészhelyzetekben közös cselekvések támogatása	A határmenti terület kockázatkezelési indexe (angol betűszóval: RMI) ⁵	Összesített adatok a projektekről és a pályázatokról; Az ellenőrzés forrása: A Programhatóságok által végzett egységes módszertani felmérés, három különböző időpontban: - kiindulási felmérés - félidős felmérés a folyamatban lévő (félidős) értékelés keretében - a program megvalósítás utolsó három hónapjában végzett végleges felmérés	2,67	3,50
	2. prioritás: Az egészségügy fejlesztésének támogatása	A gyógyászati berendezések sűrűsége	A program ellenőrzésének forrása: Összesített adatok a projektek szintjén	1,7	2,5

⁵„Az amerikai kontinensen alkalmazott katasztrófakezelés mutatórendszere” c. kiadványban bemutatott módszertan szerint, OMAR D. CARDONA, Instituto de Estudios Ambientales, IDEA, Universidad Nacional de Colombia, Manizales (<http://www.unisdr.org/2005/HFdialogue/download/tp3-paper-system-mutatós.pdf>). A felmérést a négy ország katasztrófakezelési hatóságainál fogják elvégezni.

4.7 Várható eredmények, eredménymutatók

A tervezett tevékenységek megvalósításával a programozási időszak végéig a következő eredmények elérését tervezik a Programban:

Tematikus célkitűzés	Prioritás	Eredménymutató	Ellenőrzés forrása	Számszerűsített célérték	Számítási módszer
TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése	1. prioritás: A helyi kultúra és történelmi örökség turisztikai tevékenységek általi népszerűsítése	<ul style="list-style-type: none"> A helyi kultúra népszerűsítésére és a történelmi örökség megőrzésére programtámogatást igénybe vevő szervezetek száma (COI6) 	A Program éves végrehajtási jelentése	40	-
		<ul style="list-style-type: none"> A programtámogatás közvetlen következményeként megújult kulturális és történelmi helyszínek száma (COI7) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	20	Kb. 500.000 EUR/helyszín Összesen: 10 millió
		<ul style="list-style-type: none"> Az ENI-támogatás igénybe vételével szervezett nemzetközi kulturális rendezvények és létrehozott turisztikai termékek száma (COI8) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	30	Kb. 40.000 EUR/rendezvény Költségvetés: 1,2 millió
TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése	1. prioritás: A környezet fenntartható használata a határmenti területen	<ul style="list-style-type: none"> A környezetvédelmi intézkedésekben és figyelemfelhívó tevékenységekben aktívan résztvevő személyek száma (COI17) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	6000	Kb. 200 EUR/résztevő
		<ul style="list-style-type: none"> A hulladékkal, szennyvízzel, energia-hatékonysággal vagy megújuló energiaforrások termelésével kapcsolatos beavatkozások száma (programspecifikus mutató) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	30	Kb. 400.000 EUR/projekt
		<ul style="list-style-type: none"> A jobb megtartási helyzet elérése érdekében támogatott élőhelyek felszíni területe, hektár (COI15) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	800	Kb. 5.000 EUR/hektár

Tematikus célkitűzés	Prioritás	Eredménymutató	Ellenőrzés forrása	Számszerűsített célérték	Számítási módszer
TC7 A térségek megközelíthetősége, a fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása	1. prioritás: A közlekedési infrastruktúra fejlesztése a személyek és áruk mobilitásának javítása érdekében	<ul style="list-style-type: none"> Az új építésű utak összesített hosszúsága (km) (COI26) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	5	Átlagosan 2,95 M EUR
		<ul style="list-style-type: none"> Az új építésű kerékpárutak összesített hosszúsága (km) (programspecifikus mutató) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok		Átlagosan 450 e EUR/km
		<ul style="list-style-type: none"> Az újjáépített vagy megjavított utak összesített hosszúsága (km) (COI27) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	40	Átlagosan 1.050 e EUR/km
		<ul style="list-style-type: none"> Az újjáépített vagy megjavított kerékpárutak összesített hosszúsága (km) (programspecifikus mutató) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok		Átlagosan 50e EUR/km
		<ul style="list-style-type: none"> A támogatás közvetlen következményeként emelt szolgáltatási szintű tömegközlekedési útvonalak száma (útvonal) (programspecifikus mutató) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	4	250.000 EUR/útvonal
TC8 Közös kihívások a biztonság területén	1. prioritás: A természeti és ember okozta katasztrófák megelőzését célzó közös	<ul style="list-style-type: none"> A katasztrófakezelésben együttműködő szervezetek száma (programspecifikus mutató) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	8	Minden országból 2

Tematikus célkitűzés	Prioritás	Eredménymutató	Ellenőrzés forrása	Számszerűsített célérték	Számítási módszer
	tevékenységek, valamint vészhelyzetekben közös cselekvések támogatása	<ul style="list-style-type: none"> A támogatás közvetlen következményeként az árvízvédelmi intézkedések előnyeiből részesülő lakosság, személyek száma (COI31) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	25.000	A folyómenti területek népsűrűségén alapuló becslés
		<ul style="list-style-type: none"> A támogatás közvetlen következményeként az erdőtűzvédelmi intézkedések előnyeiből részesülő lakosság, személyek száma (COI32) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	5.000	Az erdős területek népsűrűségén alapuló becslés
	2. prioritás: Az egészségügy fejlesztésének támogatása	<ul style="list-style-type: none"> A támogatás közvetlen következményeként a jobb egészségügyi ellátásban részesülő lakosság (COI30) 	A kedvezményezettek projektszintű jelentései alapján összesített adatok	178.000	Az egészségügyi infrastruktúra sűrűségén alapuló számítás

4.8 Az ENI stratégiai célkitűzések és a Program tematikus célkitűzései közti kapcsolat

1. A gazdasági és társadalmi fejlődés előmozdítása a közös határok mindkét oldalán

A JOP a stratégiai célkitűzés eléréséhez a következők révén járul hozzá:

- A turisták számának növelése az örökség fejlesztése és népszerűsítése által (TC3)
- A személyek és áruk mobilitásának javítása (TC7)
- Az infokommunikációs eszközök használatának növelése az üzleti információk megosztásában és az állampolgároknak való szolgáltatásnyújtásban (TC7)
- A megelőző tevékenységek, valamint az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének és színvonalának javítása (TC8)

2. A közös kihívások kezelése a környezetvédelem, a közegészségügy és a biztonság területén

A JOP a stratégiai célkitűzés eléréséhez a következők révén járul hozzá:

- A fenntartható hulladék- és szennyvízkezelési rendszerek támogatása (TC6)
- A természeti erőforrások megőrzésének és fenntartható használatának támogatása (TC6)
- Energiahatékonysági intézkedések kezdeményezése és megújuló energiaforrások használata (TC6)
- Környezetbarát közlekedési infrastruktúra kialakítása (TC7)
- A természetes és ember okozta katasztrófák megakadályozását és kezelését szolgáló technikai háttér, stratégiák és együttműködési platformok kialakítása (TC8)
- Az egészségügyi szolgáltatások és a megelőzés javításának támogatása (TC8)

3. A jobb feltételek és módszerek népszerűsítése a személyek, az áruk és a tőke mobilitásának biztosítása céljából

- A határig vezető és azt átszelő utak építése, korszerűsítése és fejlesztése (TC7)
- Határon átnyúló tömegközlekedési kezdeményezések kidolgozása, a rendszerek összehangolása (TC7)

4.9 A tervezett prioritások koherenciája és hozzájárulása az érintett országokban és megyékben megvalósuló makroregionális stratégiákhoz és egyéb EU-finanszírozású programokhoz

A Program kiválasztott prioritásai alapján összegyűjtött és összegzett tervezett beavatkozások nagymértékben hozzájárulnak az érintett országokban és megyékben megvalósuló makroregionális stratégiákhoz és EU-finanszírozású programokhoz, ill. azokkal koherensek, ahogyan az az alábbi táblázatokban a négy kiválasztott tematikus célkitűzés szerinti felbontásban nyomon követhető.

A Program megvalósítási fázisában a belső munkafolyamatok és megbeszélések segítségével a Külgazdasági és Külügyminisztérium (KKM) mint Irányító Hatóság fogja biztosítani a működési koordinációs mechanizmusokat a szinergiák előmozdítása és a kettős finanszírozás megelőzése céljából

- cél: a 2014-2020-as ENI CBC Program megvalósításának harmonizálása a programterület minden egyéb releváns EU-programjával,
- valamint a 2014-2020-as ENI CBC Program megvalósításának harmonizálása a nemzeti és regionális szintű fejlesztési programokkal.

TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése

Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
1. Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (HU)	Nemzeti és nemzetközi szintű látnivalók létrehozása (UNESCO-helyszínek és a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ által fenntartott helyszínek), kulturális és vallási tematikus útvonalak, történelmi örökségi helyszínek komplex hálózata
2. Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Konceptiója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	TDM-(turisztikai desztináció menedzsment) alapú turizmusfejlesztés. A turizmus fő ágazata: bor-, kulturális, egészség-, termál- és aktív turizmus. Kulturális programok (pl. a kulturális rendezvények támogatása) és közös turisztikai termékek kidolgozása
3. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Területfejlesztési Konceptiója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	Összehangolt turizmusfejlesztés: látnivalók, tematikus útvonalak, komplex csomagok, valamint kapcsolódó szolgáltatások és marketing, TDM- és turisztikai klaszterek, településfejlesztés, a vidéki területek kulturális értékeinek védelme és kidolgozása
4. Interreg V-A Szlovákia-Magyarország Együttműködési Program 2014 - 2020	A határtérség közös kulturális öröksége összehangolt védelmének, kialakításának és hasznosításának támogatása (a kulturális és épített örökségi helyszínek renoválása; határon átnyúló turisztikai termékek és szolgáltatások kidolgozása), kulturális örökségi helyszínek kialakítása (tanulmányok és tervek, rekonstrukció) Közös turizmusirányítás és marketing, közös turista-célpontok, termékek és tematikus útvonalak kialakítása, turisztikai infrastruktúra és turisztikai szolgáltatások kialakítása
5. Az Északkeleti régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	A turisztikai infrastruktúra és a kapcsolódó rekreációs infrastruktúra kialakítása, a turizmusban rejlő potenciális lehetőségek népszerűsítése
6. Az Északnyugati régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	A helyi jellemzőkkel bíró turisztikai potenciál előmozdítása és kihasználása Az épített örökség rehabilitációja és megőrzése és annak a turizmusban való kihasználása
7. Regionális Operatív Program, 2014-2020 (RO)	A kulturális örökség restaurációja, védelme és kihasználása A gyógyfürdő/wellness turisztikai potenciál gazdasági kihasználása – a helyi specifikummal rendelkező turisztikai potenciál gazdasági kihasználása – rekreációs állami turisztikai infrastruktúra
8. Szatmár megye Fejlesztési Stratégiája 2020-ig (RO)	Szatmár megye mint kulturális és egészségturizmus célpont, valamint a külföldi és helyi befektetők számára üzleti célpont népszerűsítése, a helyi készítésű hagyományos élelmiszeripari termékek promóciója A turizmus és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése (különös tekintettel az egészség- és kulturális turizmusra) Határon átnyúló együttműködés a turizmus területén
9. Duna Transznacionális Program, 2014-2020 (HU, SK, RO, UA)	A Duna Régióban lényeges új és meglévő kulturális útvonalak, témaútvonalak és közös termékek kialakítása; a kulturális örökség fenntartható megőrzésének biztosítása a releváns klaszterek és örökségi helyszínek és múzeumok, valamint ismeretterjesztési és látogatói központok hálózatainak kialakítása révén; oktatási, képzési és kapacitásépítés kidolgozása és megvalósítása a minőségi turizmus támogatása céljából (az 'indikatív intézkedések' között)
10. Interreg V-A Lengyelország-Szlovákia Együttműködési Program 2014 – 2020	A kulturális és történelmi örökségi helyszínek közelében lévő turisztikai infrastruktúra modernizációja és felépítése, közös határon átnyúló tevékenységek az oktatás területén, közös workshopok
11. Magyarország - Vidékfejlesztési Program, 2014-2020	1. prioritás: Tudástranszfer és innováció a mezőgazdaságban, az erdőszetben és a vidéki területeken 6. prioritás: Társadalmi befogadás, a szegénység csökkentése és a vidék területek gazdasági fejlesztése

TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése

Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
12. Románia - Vidékfejlesztési Program, 2014-2020	1. prioritás: Tudástranszfer és innováció a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki területeken 6. prioritás: Társadalmi befogadás, a szegénység csökkentése és a vidék területek gazdasági fejlesztése
13. Szlovákia - Vidékfejlesztési Program, 2014-2020	1. prioritás: Tudástranszfer és innováció a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki területeken 6. prioritás: Társadalmi befogadás, a szegénység csökkentése és a vidék területek gazdasági fejlesztése

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
1. Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (HU)	Nap-, geohő-, biomassza- és vízenergia termelése, a vállalkozások tulajdonában lévő épületek energiahatékonyságának növelése, komplex energiahatékonysági és megújuló energia befektetések a vállalkozások részéről, intelligens épületek. Fő célcsoportok: vállalkozások (kivéve a mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységeket)
2. Környezeti és Energhatékony Operatív Program (HU)	Vízügyi igazgatási adatgyűjtés, víztározók, árvízvédelmi beavatkozások (a legfontosabb projektek a Tisza-völgyben)
3. Regionális és Városfejlesztési Operatív Program (HU)	Tömegközlekedési infrastruktúra, kerékpárutak, helyi megújuló energiatermelés, az önkormányzat épületeinek energiahatékonysága Célcsoportok: önkormányzatok és önkormányzati intézmények
4. Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Koncepciója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	Helyi és megyei szintű stratégiák a klímaváltozáshoz való alkalmazkodásra Árvíz- és belvízvédelem. Ipari hulladékok újrahasznosítása, szennyvízkezelés, tájrehabilitáció, megújuló energiaforrások használata, vízminőség javítása, táj- és természetvédelem, figyelem felhívása a fenntartható fejlődésre
5. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Területfejlesztési Koncepciója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	A megújuló energiaforrások használatának támogatása, hulladékkezelés, a természet és biodiverzitás védelme, komplex vízügyi igazgatás, árvíz- és belvízvédelem, figyelem felhívása a környezetvédelemre, a vidéki területeken a természeti értékek védelme és kialakítása
6. A Környezet Minőségéről szóló Operatív Program, 2014-2020 (SK)	A természeti erőforrások fenntartható használata a környezetvédelmi infrastruktúra kialakítása révén A klímaváltozás kedvezőtlen hatásaihoz való alkalmazkodás, különös tekintettel az árvízvédelemre A kockázatkezelés, vészhelyzetkezelés és a klímaváltozás okozta vészhelyzetekkel szemben tanúsított rugalmas magatartás népszerűsítése Energhatékony, alacsony szén-dioxid-kibocsátással járó gazdasági élet minden szektorban
7. Integrált Regionális Operatív Program, 2014 – 2020 (SK)	Az életminőség javítása a régiókban, különös tekintettel a környezetre
8. A Szlovák Köztársaság Vízügyi Terve (SK)	Jó ökológiai és vegyi státusz elérésére irányuló beavatkozások a felszíni vizek esetében. A szennyezés megakadályozása, a talajvíztestek védelme, javítása és visszaállítása, valamint az egyensúly biztosítása azok mennyiségének kivonása és újratöltése között. A szennyezőanyagok koncentrációjában tapasztalható jelentős és tartós emelkedés visszafordítása

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
9. A Szlovák Köztársaság Éghajlatváltozási Alkalmazkodási és Hatásenyhítési Stratégiája (SK)	A klímaváltozáshoz való alkalmazkodás helyi és megyei szintű stratégiái Árvíz- és belvízvédelem. Az ipari hulladékok újrahasznosítása, szennyvízkezelés, tájrehabilitáció, újrahasznosítható energiaforrások használata, a vízminőség javítása, táj- és természetvédelem, figyelemfelhívás a fenntartható fejlődésre
10. A Szlovák Köztársaság Hulladékkezelés Programja a 2011 – 2015-ös időszakra (SK)	Az újrahasznosítható energiaforrások használatának támogatása, hulladékkezelés, figyelemfelhívás a környezetvédelemre. A hulladékkezelési terv célkitűzései a kommunális hulladékra, a biohulladékra, a WEEE-re (az elektromos és elektronikus készülékek hulladékaira), a csomagolási hulladékra, a használt elemekre és akkumulátorokra, az elhasználdott járművekre, a használt autógumikra, az építési és bontási hulladékra, a PCB-ket (poliklórozott bifenileket) tartalmazó hulladékra, a PCB-vel szennyezett berendezésekre, valamint a hulladékolajakra összpontosítanak.
11. Interreg V-A Szlovákia–Magyarország Együttműködési Program 2014 – 2020	A határterület természeti öröksége összehangolt védelmének, fejlesztésének és hasznosításának támogatása (a biodiverzitás védelme; a közös vízügyi igazgatás feltételeinek biztosítása), természet- és környezetvédelem
12. Nagy Infrastruktúra Operatív Program 2014-2020 (RO)	<p>A vízügyi és a szennyvíz-szektorba történő beruházások az EU-vívmányok környezetvédelmi területre érvényes követelményeinek teljesítése céljából, a vízre és szennyvízre vonatkozó projektek integrált kidolgozásának folytatása révén</p> <p>A hulladékszektorba való beruházások az EU-vívmányok környezetvédelmi területre érvényes követelményeinek teljesítése céljából, a megyék integrált hulladékkezelési projektjeinek folytatása révén</p> <p>A közösségi szintű jelentőséggel bíró fajok és élőhelyek megtartási szintjének javítása</p>
13. Európai Duna Régió Stratégia (EUSDR)	<p>Az EUSDR 4. prioritási területe „A vízminőség visszaállítása és fenntartása” és 5. prioritási területe „Környezeti kockázatok” a TC6 keretében a következő intézkedéseket támogatja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a határt átszelő folyók medrének vízminőségi problémáira vonatkozó felmérések, - a határt átszelő folyók vízminőség-monitorozási rendszereinek felállítása <p>az intergrált vízügyi igazgatási intézkedések révén a vízi erőforrások védelme, a gyakoribb szélsőséges vízjárási körülményekhez való alkalmazkodás</p>
14. Az Északkeleti régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	<p>A közintézmények, lakóházak és vállalkozások energiahatékonyságának növelése</p> <p>Az ivóvíz- és a szennyvízhálózat kiépítésébe, rehabilitációjába, modernizációjába és kibővítésébe való beruházások az integrált hulladékkezelési és kockázatkezelési rendszerek keretében</p> <p>(szintén ide tartozik: a közös környezetvédelmi tervek megvalósítása a szomszédos régiókkal karöltve, beleértve a Moldovai Köztársaság és Ukrajna régióit, projektek megvalósítása és a szennyező tényezők közös monitorozása)</p> <p>A fertőzött és/vagy szennyezett talajok rehabilitációja</p> <p>A biodiverzitás megőrzése</p>

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
15. Az Északnyugati régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	<p>Az üzleti környezet támogatása abban, hogy tevékenységüket az alacsony szén-dioxid-kibocsátás követelményét figyelembe véve alakítsák át</p> <p>A regenerációs energiaforrások használatának támogatása és előmozdítása</p> <p>A biodiverzitás és a Natura 2000-helyszínek védelme</p> <p>A vészhelyzetek megelőzését segítő szolgáltatások kialakítása és fejlesztése</p> <p>A hulladékkezelés támogatása és kihasználása</p> <p>A közműhálózatok (víz, szennyvíz-, elektromos áram-, hőenergia- és földgázhálózatok) kibővítése és modernizációja</p>
16. Regionális Operatív Program 2014-2020 (RO)	<p>A középületek energiahatékonyságának biztosítása, beleértve a konszolidációs intézkedéseket is</p> <p>A lakóépületek energiahatékonyságának biztosítása, beleértve a konszolidációs intézkedéseket is</p> <ul style="list-style-type: none"> – a közvilágításba történő beruházások – a városi közlekedéssel kapcsolatos intézkedések (kerékpárutak / ökológiai elektromos szállítási eszközök vásárlása, stb.) – a városi területek regenerálása és revitalizálása (közterek felújítása, elhagyott épületek/területek, történelmi központok, stb. rehabilitációja)
17. Szatmár megye Fejlesztési Stratégiája 2020-ig (RO)	<p>A lakosságot és az árukat fenyegető természeti kockázatok hatásainak minimalizálása, a felszíni vizek, a levegő minőségének biztosítása, tartós hulladékkezelés, a biodiverzitás és a természeti örökség védelme</p> <p>Határon átnyúló együttműködés a közös környezetvédelem terén</p>
18. Duna Transznacionális Együttműködési Program 2014-2020 (HU, SK, RO, UA)	<p>A zöld infrastruktúra-hálózatok / biofolyosók helyreállítására, megtartására és fejlesztésére irányuló stratégiai keretek támogatása és azokra konkrét megoldások kidolgozása; a természetes élőhelyek és vadvilág-folyosók egymással történő összekapcsolásának az akadályok csökkentésével történő előmozdítása; a tudatosságnövelő és környezetvédelmi oktatás előmozdítása; a transznacionális jelentőséggel bíró regionális energiaügyi tervezéshez és összehangoláshoz való hozzájárulás (az 'indikatív intézkedések' között)</p>
19. EUWI – EU vízellátási kezdeményezés	<p>A kezdeményezés célkitűzései:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Jobb vízügyi irányítás: „a jobb vízügyi irányítás előmozdítása, kapacitásépítés és tudatosság” 3. Jobb vízügyi igazgatás: „a vízügyi igazgatás hatékonyságának és eredményességének javítása a párbeszéd és koordináció révén” 4. Több, folyómedreket érintő együttműködés: „az együttműködés erősítése a folyómederrel kapcsolatos módszerek népszerűsítésével, az országon belüli és határokat átszelő vizek esetében” <p>Az EUWI legfontosabb alábbi célkitűzéseihez való hozzájárulás az EECCA-ban (azaz Kelet-Európában, a Kaukázusban és Közép-Ázsiában, Ukrajnát is beleértve):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Olyan vízügyi igazgatás, amely hozzájárul a víz-, élelmiszer- és energia-biztonsághoz, valamint a gazdasági fejlődéshez; - A békéhez való hozzájárulás, államközi vízügyi együttműködési struktúrák kialakításával
20. EMBLAS – Fekete-tengeri környezetvédelmi monitorozás	<p>A projekt céljának való megfelelés, azaz a Grúziában, az Oroszországi Föderációban és Ukrajnában fellelhető kapacitások erősítése a Fekete-tenger vízminőségének biológiai és vegyi monitorozása terén, az EU vízügyi szabályai szerint</p>

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
21. Nemzetközi folyómedrek környezetvédelme (EPIRB)	Megfelelés mindkét konkrét célkitűzésnek, amelyek a következők: - a határokat átszelő folyómedrek, beleértve a talajvizet is, ökológiai, vegyi és vízmorfológiai státuszáról szóló adatok rendelkezésre állásának és minőségének javítása - a kiválasztott folyómedrekre / mellékfolyó-medrekre vonatkozó folyómeder-kezelési tervek kidolgozása a WFD (vízügyi keretirányelv) követelményei szerint
22. Vidékfejlesztési Program, Magyarország 2014-2020	2. prioritás: tanyák életképessége, versenyképesség és fenntartható erdőgazgatás 4. prioritás: az ökoszisztémák helyreállítása, megőrzése és javítása a mezőgazdaságban és az erdőszetben 5. prioritás: erőforrás-hatékonyság és áttérés az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó gazdaságra a mezőgazdaságban, az élelmiszeriparban és az erdőszetben
23. Vidékfejlesztési Program, Románia 2014-2020	2. prioritás: tanyák életképessége, versenyképesség és fenntartható erdőgazgatás 4. prioritás: az ökoszisztémák helyreállítása, megőrzése és javítása a mezőgazdaságban és az erdőszetben 5. prioritás: erőforrás-hatékonyság és áttérés az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó gazdaságra a mezőgazdaságban, az élelmiszeriparban és az erdőszetben
24. Vidékfejlesztési Program, Szlovákia 2014-2020	2. prioritás: a tanyák életképességének növelése, és a mezőgazdaság minden típusa versenyképességének növelése minden régióban, valamint az innovatív gazdálkodási technológiák népszerűsítése, ill. fenntartható erdőgazgatás 4. prioritás: az ökoszisztémák helyreállítása, megőrzése és javítása a mezőgazdaságban és az erdőszetben 5. prioritás: az erőforrás-hatékonyság előmozdítása és alacsony szén-dioxid-kibocsátású és éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó gazdaságra való áttérés támogatása a mezőgazdaságban, az élelmiszeriparban és az erdőszetben

TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása

Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
1. Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program (HU)	A meglévő utak fejlesztése, a biztonság növelése, a negatív környezeti hatások csökkentése, valamint az együttműködési képesség javítása
2. Regionális és Városfejlesztési Operatív Program (HU)	A helyi mobilitás és beruházások támogatása. Célcsoportok: önkormányzatok, valamint komplex projektek esetében a vállalkozások
3. Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Konceptiója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	Fő, másodlagos és helyi határon átnyúló utak kialakítása, új utak építése a határon átnyúló összeköttetés javítása céljából (pl. Miskolc-Kassa autópálya, Domaháza-Petrovce (Gömörpéterfala), Bánréve-Lenartovce (Sajólénártfalva), Aggtelek- Dlhá Ves (Gömörhosszúsó), Perecse-Janík (Jánok), Hidasnémeti- Perín-Chym (Perény-Hím), Lácacséke- Pribeník (Perbenyik)) Új kerékpárutak a turizmus fellendítése és a látóvalók jobb megközelíthetősége érdekében, valamint az EuroVelo (az Európai Kerékpárút Hálózat) csatlakoztatásához, vasútfejlesztések a határ mentén, a fenntartható közlekedési módokra való figyelem felhívása, a tömegközlekedés fejlesztése, a közlekedésbiztonság javítása

TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása

Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
4. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Területfejlesztési Koncepciója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	Környezetbarát mobilitás Elérhetőség javítása Kerékpárút-fejlesztés
5. Integrált Infrastruktúra Operatív Program 2014 – 2020 (SK)	Kiválasztott beruházási prioritások: <ul style="list-style-type: none"> • Környezetbarát és alacsony szén-dioxid-kibocsátású rendszerek kialakítása és a fenntartható városi mobilitás előmozdítása, beleértve a belföldi víziutak, a kikötők és a multimoduláris járatok támogatását • Magas színvonalú, átfogó, egymással együttműködő vasúti rendszer kialakítása és rekonstrukciója • Az állampolgárok és vállalkozások számára nyújtott szolgáltatások • Eredményes közigazgatás • Szélessávú és új generációs hálózat
6. Integrált Regionális Operatív Program 2014-2020 (SK)	Biztonságos és környezetbarát közlekedés a régiókban Az életminőség javítása a régiókban, különleges figyelemmel a környezetre
7. A Szlovák Köztársaság Közlekedésfejlesztési Stratégiája 2020-ig (SK)	A közlekedés fenntartható fejlesztése Környezetbarát és alacsony szén-dioxid-kibocsátású, a mobilitást előmozdító közlekedési rendszerek kialakítása
8. A Szlovák Köztársaság Közlekedési Infrastruktúrája Fejlesztésének Stratégiai Terve 2020-ig (SK)	A közlekedési infrastruktúra fenntartható fejlesztése A megközelíthetőség javítása
9. Interreg V-A Szlovákia - Magyarország Együttműködési Program 2014 - 2020	A tömeg- és környezetbarát közlekedés és multimodalitás összehangoltságának megerősítése a régió belül és a szolgáltatások minőségének javítása. A határon átnyúló intelligens közlekedési rendszer kialakítása
10. Interreg V-A Lengyelország – Szlovákia Együttműködési Program 2014 – 2020	A határon átnyúló hálózat kiépítése és modernizációja, különösen az út-infrastruktúra kiépítése/modernizációja
11. Az Északkeleti régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	A vasúti infrastruktúra modernizációja és fejlesztése Az út-infrastruktúra modernizációja és fejlesztése Tartós városi szállítási rendszerek kialakítása Az internet-infrastruktúra bővítése, különös tekintettel a vidéki területekre és az elzárt településekre
12. Regionális Operatív Program 2014-2020 (RO)	A megyei elkerülő körforgalmi utak megépítése / rehabilitációja/ modernizációja
13. Szatmár megye Fejlesztési Stratégiája 2020-ig (RO)	<ul style="list-style-type: none"> • A legfontosabb szállítási infrastruktúra-elemek fejlesztése, beleértve az autópályákat, az országos főutakat, a légi szállítást, továbbá a vasúti infrastruktúra rehabilitációja, valamint a vidéki területeken a gáz-, szennyvíz- és vízhálózatok fejlesztése • A határmenti közlekedési infrastruktúra javítását célzó határon átnyúló együttműködés • A határmenti kommunikáció javítását célzó határon átnyúló együttműködés
14. Duna Transznacionális Együttműködési Program 2014-2020 (HU, SK, RO, UA)	Hozzájárulás az integrált közlekedési hálózatok kialakításához; a városi, városközi és határon átnyúló kerékpárutak közös tervezésének és kialakításának ösztönzése a Duna Régióban; a vidéki területek megközelíthetőségének biztosításához való hozzájárulás (az 'indikatív intézkedések' között)

TC8 Közös kihívások a biztonság területén	
Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
1. Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (HU)	Egészségügy, betegség-megelőzés és egészségügyi infrastruktúra fejlesztése
2. Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (HU)	Adatgyűjtési rendszer, integrált kockázatkezelési rendszer, információs rendszerek az állampolgárok részére, új mentési és egyéb berendezések
3. Interreg V-A Szlovákia - Magyarország Együttműködési Program 2014 - 2020	A közös vízigazgatás, a közös kockázatmegelőzés és kockázatkezelés feltételeinek biztosítása. Az állami szolgáltatások közös kidolgozása és azok elérhetőségének biztosítása. Az intézményesített együttműködés megerősítése a programterületen
4. Foglalkoztatási és Társadalmi Befogadási Operatív Program 2014-2020 (SK)	Az egészségügyi és megelőzési infrastruktúra és berendezések fejlesztése és rendelkezésre állásának biztosítása A szociális szolgáltatási infrastruktúra javítása és rendelkezésre állásának biztosítása
5. Környezetminőségi Operatív Program 2014-2020 – jóváhagyta az EK (SK)	A kockázatkezelés, a vészhelyzetkezelés és a klímaváltozás által kiváltott vészhelyzetek rugalmas kezelésének előmozdítása A klímaváltozás kedvezőtlen hatásaihoz való alkalmazkodás, különös tekintettel az árvízvédelemre
6. Szociális Szolgáltatások Intézményrendszerének Stratégiája a Szlovák Köztársaságban (SK)	A szociális gondozási szolgáltatási infrastruktúra javítása és elérhetőségének biztosítása
7. Az Északkeleti régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	A minőségi egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása A kiszolgáltatott helyzetben lévő csoportok és az elzárt közösségek számára az oktatáshoz, az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz, a foglalkoztatáshoz és megélhetéshez való hozzáférés bővítése, diverzifikációja és javítása, beleértve a kapcsolódó infrastruktúra modernizációját is
8. Az Északnyugati régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	A meglévő regionális orvosi hálózat ésszerűsítése, kialakítása és modernizációja A szociális segítségnyújtási szolgáltatási központok regionális hálózatának kialakítása
9. Regionális Operatív Program 2014-2020 (RO)	Régiószintű kórházak építése <ul style="list-style-type: none"> • a megye baleseti kórházainak rehabilitációja/modernizációja/berendezésekkel való ellátása • az egészségügyi infrastruktúra rehabilitációja/modernizációja/bővítése/berendezésekkel való ellátása • a településeken található integrált intervenciók központok felépítése/rehabilitációja/modernizációja/berendezésekkel való ellátása Integrált intézkedések, köztük: <ul style="list-style-type: none"> • Szociális lakások megépítése/ rehabilitációja/modernizációja • Egészségügyi ellátásba, oktatásba és szociális infrastruktúrába történő beruházások
10. Szatmár Megye Fejlesztési Stratégiája 2020-ig (RO) (RO)	Az egészségügyi szolgáltatások javítása, valamint a lakosság oktatási és képzési színvonalának emelése, különös tekintettel a szakképzésre, a megye gazdasági profiljának és fejlődési perspektíváinak figyelembe vételével Határon átnyúló együttműködés a vészhelyzetekben történő orvosi szolgáltatások nyújtása és a közös megoldások alkalmazása terén

TC8 Közös kihívások a biztonság területén

Stratégiai Dokumentum	Tervezett beavatkozások
11. Európai Duna Régió Stratégia (EUSDR)	<p>Az EUSDR „Környezeti kockázatok kezelése” c. programjának 5. prioritási területe a következő intézkedéseket támogatja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tevékenységek összehangolása az árvízvédelem terén, valamint az árvízvédelmi infrastruktúra kiépítése - közös korai figyelmeztető rendszerek felállítása a természeti katasztrófaesetekre <p>Stratégiai és műszaki tervezés, valamint közös környezetszennyezési (levegő-, víz-, talajszennyezési) nyomon követési rendszerek tervezése és létrehozása</p>
12. Duna Transznacionális Együttműködési Program 2014-2020 (HU, SK, RO, UA)	<p>Az eredményesebb információ-megosztás, egymástól való tanulás, valamint az árvíz-kockázatok kezelése fenntartható módszerének ösztönzése; az árvízi kockázatkezelési irányelv határon átnyúló közös megvalósításához való hozzájárulás (közös árvíz-követési és riasztási rendszerek) (az 'indikatív intézkedések' között)</p>
13. Ember okozta és természeti katasztrófák megelőzésére, az azokra való felkészülésre és az azokra adandó válaszlépésekre vonatkozó program az ENPI keleti régiójában (PPRD Kelet)	<p>A program intézkedési területei például a következők: katasztrófa-kockázatok csökkentése, a civil lakosság védelme, a lakosság tudatosságának fokozása, az információcsere fejlesztése</p> <p>A PPRD-program 2. fázisának célja: a partnerországok civilvédelmi kapacitásainak fejlesztéséhez való hozzájárulás a katasztrófa-megelőzés, a felkészülés és a válaszlépések területén, régiószintű együttműködés keretében</p>
14. Nemzetközi folyómedrek környezetvédelme (EPIRB)	<p>Intézkedések:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A jelenlegi adatok értékelése és az értékelési eszközök rendelkezésre állásának biztosítása; - WFD (vízügyi keretirányelv)-kompatibilis monitorozási programok felállítása; - Monitoring és laboratóriumi minőségbiztosításról/minőségellenőrzésről szóló képzési programok összeállítása
15. Éves Rendőrségi Munkaprogram - ISF (Belső Biztonsági Alap) - 2015	<p>Intézkedés: Vészhelyzeti segítségnyújtásra szánt intézkedési támogatások közvetlen odaítélése</p> <p>Várható tevékenység:</p> <p>Támogatás nyújtása egy (ideális esetben minden EU-tagállamra kiterjedő) páneurópai szennyvízelemzési tanulmány elvégzéséhez és egy, az egyes tagállamokat értékelő és összehasonlító jelentés megfogalmazása a meglévő ún. tevékenységmutatókkal, mint például a lefoglalásokkal, a fogyasztási felmérésekkel és a kábítószerekkel kapcsolatos jogsértésekkel. E jelentés eredményeit a döntéshozatal céljaira egyértelműen rögzíteni kell.</p>

4.10 A nemzeti, regionális és egyéb stratégiákkal és politikákkal való koherencia

A tervezett prioritások nemzeti, regionális és egyéb stratégiákkal és politikákkal való koherenciája a következőképp lesz biztosítva:

TC 3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése	
Stratégiai Dokumentum	Stratégiai célkitűzés/eljárás
1. Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (HU)	A természeti és kulturális örökség védelme
2. Régió- és Városfejlesztési Operatív Program (HU)	Helyi termékek és helyi piacok támogatása, a foglalkoztatás növelése céljából
3. Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Konceptiója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	Általános célkitűzés: a természeti és kulturális erőforrások fenntartható és hatékony használata; stratégiai célkitűzés: az egyedülálló természeti és kulturális erőforrások fenntartható használata; prioritások: a társadalom alkalmazkodó képességének javítása, turizmus
4. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Területfejlesztési Konceptiója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	Általános célkitűzés: vonzó természeti, társadalmi, kulturális és gazdasági környezet megteremtése
5. Interreg V-A Szlovákia-Magyarország Együttműködési Program 2014 - 2020	A környezet megőrzése és védelme, az erőforrás-hatékonyság előmozdítása (6. tematikus célkitűzés); a határmenti terület vonzerejének növelése
6. Az Eperjesi Önkormányzati Kerület Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Programja a 2008-2015-ös időszakra (SK)	A turizmus fejlesztése, táj- és árvízvédelem kialakítása, a régiósintű kultúra fejlesztése
7. Máramaros megye Stratégiája (RO)	4. prioritás: Turizmusfejlesztés a megye jól ismert potenciáljának kihasználása révén
8. Az Északkeleti régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	5. konkrét célkitűzés: a városi területek fejlesztésének támogatása 7. konkrét célkitűzés: a meglévő turisztikai potenciál kihasználásának támogatása
9. Az Északnyugati régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	3. célkitűzés: a régió lakossága életminőségének javítása 3.4. prioritás: az idegenforgalom hosszú távú fejlesztése
10. Regionális Operatív Program, 2014-2020 (RO)	5. prioritási tengely: a kulturális örökség megőrzése, védelme és hosszú távú kihasználása 7. prioritási tengely: a helyi gazdaság diverzifikálása a turizmus hosszú távú fejlesztése révén
11. Szatmár megye Fejlesztési Stratégiája 2020-ig (RO)	Területmarketing, turizmusfejlesztés, a megye társadalmi és gazdasági fejlesztésében való területi együttműködés kiterjesztése és fokozása, valamint a megye stratégiai helyzetének megerősítése
12. A Fenntartható Turizmusfejlesztés Stratégiája a Kárpátokban	Támogató feltételek megteremtése a fenntartható turisztikai termékek és szolgáltatások nyújtásához, köztük egy, a Kárpátok mint egyedi fenntartható desztináció népszerűsítésére kidolgozandó marketing-tervhez. Innovatív turizmus-menedzsment kialakítása, a helyi lakosok és gazdaság, valamint a többi támogató szektor igényeit teljes mértékben integrálva, valamint tiszteletben tartva a természeti és kulturális örökség megőrzését. A fenntartható turizmusfejlesztésre és menedzsmentre való figyelemfelhívás, kapacitásépítés, az azokról szóló oktatás és képzés folytonosságának megteremtése minden szinten
13. Vidékfejlesztési Program, Magyarország, 2014-2020	1. prioritás: tudás-átadás és innováció a mezőgazdaságban, az erdőszetben és a vidéki területeken 6. prioritás: társadalmi befogadás, a szegénység csökkentése, valamint a gazdaság fejlesztése a vidéki területeken

TC 3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése

Stratégiai Dokumentum	Stratégiai célkitűzés/eljárás
14. Vidékfejlesztési Program, Románia, 2014-2020	1. prioritás: tudás-átadás és innováció a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki területeken 6. prioritás: társadalmi befogadás, a szegénység csökkentése, valamint a gazdaság fejlesztése a vidéki területeken
15. Vidékfejlesztési Program, Szlovákia, 2014-2020	1. prioritás: tudás-átadás és innováció a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki területeken 6. prioritás: társadalmi befogadás, a szegénység csökkentése, valamint a gazdaság fejlesztése a vidéki területeken

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

Stratégiai Dokumentum	Stratégiai célkitűzés/eljárás
1. Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (HU)	Szén-dioxid-kibocsátás csökkentése az épületek felújítása révén, valamint a megújuló energiatermelésbe történő beruházás
2. Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program (HU)	A közlekedési szektor energiahatékonyságának növelése
3. Környezeti és Energhatékonyasági Operatív Program (HU)	Eredményesebb katasztrófa-megelőzés a lakosokra és az értékekre nézve
4. Régió- és Városfejlesztési Operatív Program (HU)	A közlekedés fenntartható fejlesztése, az energiahatékonyság növelése és a megújuló energiaforrások kihasználása
5. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Területfejlesztési Konceptió, Stratégiai és Operatív Program (HU)	Általános célkitűzés: A természeti és kulturális erőforrások fenntartható és hatékony használata Stratégiai célkitűzések: Az egyedülálló természeti és kulturális erőforrások fenntartható használata A megújuló energiaforrások részesedésének növelése az energiatermelésben és -fogyasztásban A környezeti feltételek és biztonság javítása Prioritás: a környezeti feltételek és biztonság javítása
6. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Területfejlesztési Konceptiója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	Általános célkitűzés: Vonzó természeti, társadalmi, kulturális és gazdasági környezet megteremtése Tematikus stratégiai célkitűzés: Zöld gazdaság, klímabarát energiagazdálkodás, a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás Prioritás: eredményes környezetirányítás és a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás
7. Integrált Infrastruktúra Operatív Program, 2014- 2020 (SK)	A fenntartható városi mobilitás előmozdítását célzó tevékenységek hozzájárulhatnak az energiaforrások hatékonyabb használatához és a negatív környezeti hatások (kibocsátások, zaj) csökkentéséhez.
8. Környezetminőségi Operatív Program, 2014-2020 (SK)	A klímaváltozáshoz való alkalmazkodás és annak csökkentése, különös tekintettel az árvíz megelőzésre
9. Interreg V-A Szlovákia-Magyarország Együttműködési Program 2014-2020	A környezet megőrzése és védelme, a forráshatékonyság előmozdítása (6. tematikus célkitűzés)
10. Az Eperjesi Önkormányzati Kerület Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Programja a 2008-2015-ös időszakra (SK)	Táj- és árvízvédelem kialakítása Vízvédelem Megújuló energia használata A hulladékkezelés irányításának javítása

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése	
Stratégiai Dokumentum	Stratégiai célkitűzés/eljárás
11. A PM 10 (szálló por) szennyezettség csökkentésének stratégiája Szlovákiában (SK)	A fő cél a jó levegőminőség elérése és fenntartása a Szlovák Köztársaság egész területén. A stratégiai prioritások a következők: a levegőminőség monitorozása és a szennyezés forrásainak meghatározása, helyi fűtés biztosítása, közlekedés, talaj és nem megerősített felületek, a közegészségügyre gyakorolt hatás és a nyilvánossággal való kommunikáció
12. A Szlovák Köztársaság Vízügyi Terve (SK)	A WFD- (vízügyi keretirányelv) kritériumok szerinti jó vízminőség elérése. A víz státuszának WFD- (vízügyi keretirányelv) kritériumok szerinti javítása alapvetően támogatni fogja az adott védett területre konkrétan vonatkozó védelmi célkitűzéseket is.
13. A Szlovák Köztársaság Hulladékkezelési Programja a 2011 – 2015 közti időszakra (SK)	A hulladékkezelési program stratégiai célkitűzése a hulladék elárolítása a személtlerakókból, ennek megfelelően csökkentve a személtlerakókba kerülő hulladék mennyiségét. A fő célkitűzés a hulladék keletkezésével és kezelésével járó, az emberi egészségre és a környezetre gyakorolt negatív hatások minimálisra csökkentése, valamint a forráshasználat csökkentése, ill. az új vízügyi keretirányelv 4. cikkében meghatározott hulladék-hierarchia gyakorlati alkalmazásának előnyben részesítése (megelőzés, újrafelhasználás előkészítése, újrafelhasználás, egyéb visszanyerés, pl. energia-visszanyerés, eltávolítás).
14. Nagy Infrastruktúra Operatív Program, 2014-2020 (RO)	4. prioritási tengely: Környezetvédelem és a források hatékony felhasználásának előmozdítása 5. prioritási tengely: A biodiverzitás védelme és megőrzése, a szennyezett talajok tisztítása, valamint a levegőminőség monitorozása
15. Máramaros megye Stratégiája (RO)	5. prioritás: A környezetminőség védelme és javítása
16. Az Északkeleti régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	1. konkrét célkitűzés: Az energiahatékonyság előmozdítása 2. konkrét célkitűzés: Környezet- és biodiverzitás-védelem konkrét beruházások révén
17. Az Északnyugati régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	1. célkitűzés: az állások számának és a jövedelmeknek a növelése 1.3. prioritás: a regionális gazdaság versenyképességének növelése az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra való áttérés támogatása révén 3.7. prioritás: a természeti környezet védelme és megőrzése
18. Regionális Operatív Program, 2014-2020 (RO)	3. prioritási tengely: a középületek energiahatékonysága növelésének támogatása 4. prioritási tengely: a hosszú távú városfejlesztés támogatása – integrált projektek finanszírozása az integrált városfejlesztési stratégiák alapján
19. Szatmár megye Fejlesztési Stratégiája 2020-ig (RO)	Hosszú távú fejlődés biztosítása a környezetvédelem és a kockázatmegelőzés révén A megye társadalmi és gazdasági fejlesztésében való területi együttműködés kiterjesztése és fokozása, valamint a megye stratégiai helyzetének megerősítése
20. Vidékfejlesztési Program, Magyarország 2014-2020	2. prioritás: A gazdaságok életképességének fenntartása, versenyképesség és fenntartható erdőgazdálkodás 4. prioritás: A mezőgazdaság és az erdészet ökoszisztémáinak helyreállítása, megőrzése és javítása 5. prioritás: Forráshatékonyság előmozdítása és az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó gazdálkodásra való áttérés támogatása a mezőgazdaságban, ill. az élelmiszeripari és erdészeti szektorban

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

Stratégiai Dokumentum	Stratégiai célkitűzés/eljárás
21. Vidékfejlesztési Program, Románia 2014-2020	2. prioritás: A gazdaságok életképességének fenntartása, versenyképesség és fenntartható erdőgazdálkodás 4. prioritás: A mezőgazdaság és az erdészet ökoszisztémáinak helyreállítása, megőrzése és javítása 5. prioritás: Forráshatékonyság előmozdítása és az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó gazdálkodásra való áttérés támogatása a mezőgazdaságban, ill. az élelmiszeripari és erdészeti szektorban
3. Vidékfejlesztési Program, Szlovákia 2014-2020	2. prioritás: A gazdaságok életképességének, valamint mindenfajta mezőgazdaság versenyképességének javítása minden régióban, valamint innovatív gazdálkodási technológiák népszerűsítése, ill. fenntartható erdőgazdálkodás 4. prioritás: A mezőgazdaság és az erdészet ökoszisztémáinak helyreállítása, megőrzése és javítása 5. prioritás: Forráshatékonyság előmozdítása és az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó gazdálkodásra való áttérés támogatása a mezőgazdaságban, ill. az élelmiszeripari és erdészeti szektorban

TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása

Stratégiai Dokumentum	Stratégiai célkitűzés/eljárás
1. Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (HU)	E-befogadás, az országos szélessávú hálózat új generációjának szolgáltatása, a vállalkozások számítógépesítésének fokozása
2. Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program (HU)	A vállalkozások versenyképességének támogatása a közlekedési infrastruktúra fejlesztésével; a foglalkoztatottság növelése a mobilitást biztosító jobb infrastruktúra révén
3. Régió- és Városfejlesztési Operatív Program (HU)	A potenciális munkavállalók mobilitásának fokozása
4. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Területfejlesztési Konceptió, Stratégiai és Operatív Program (HU)	Prioritás: a munkaerőpiaci központok forgalma, elérhetősége
5. Integrált Infrastruktúra Operatív Program, 2014- 2020 (SK)	Ezen OP globális célkitűzése a fenntartható mobilitás, a gazdasági növekedés, a munkahelyteremtés és az üzleti környezet javításának ösztönzése a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, a közúti utasszállítás és az információs társadalom fejlesztése révén. A közlekedésbe történő beruházásoknak a minőségi modern infrastruktúra kiépítésére kell irányulniuk, ami javítja a térségek megközelíthetőségét és egymással való összeköttetését, növeli azok vonzerejét a befektetők számára, ily módon fektetve le a jobb versenyképesség, üzletfejlesztés, munkahelyteremtés és gazdasági növekedés alapjait.
6. Interreg V-A Szlovákia-Magyarország Együttműködési Program 2014-2020	A fenntartható közlekedés előmozdítása és a szűk keresztmetszetek kiiktatása a legfontosabb hálózati infrastruktúráknál (7. tematikus célkitűzés) A regionális mobilitás fokozása a határátlépő helyek sűrűségének növelése révén A környezetbarát határmenti közlekedési szolgáltatások javítása

TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása

Stratégiai Dokumentum	Stratégiai célkitűzés/eljárás
7. Az Eperjesi Önkormányzati Kerület Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Programja a 2008-2015-ös időszakra (SK)	A közlekedési infrastruktúra fejlesztése
8. Máramaros megye Stratégiája (RO)	2. prioritás: A közlekedési infrastruktúra fejlesztése és modernizációja
9. Az Északkeleti régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	1. konkrét célkitűzés: az elérhetőség, az összeköttetések és a mobilitás fokozása a közlekedési infrastruktúrába történő beruházások révén
10. Az Északnyugati régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	2. célkitűzés: a térség megközelíthetőségének és a lakosság, az áruk és az információk mobilitásának javítása 2.1. prioritás: tartós közlekedési rendszer kialakítása és a legfőbb európai és nemzetközi közlekedési hálózatok elérésének és az azokba való integrációnak a biztosítása
11. Regionális Operatív Program, 2014-2020 (RO)	6. prioritási tengely: a regionális és helyi jelentőséggel bíró közúti infrastruktúra javítása
12. Szatmár megye Fejlesztési Stratégiája 2020-ig (RO)	Az infrastruktúra (mint a megye gazdasági fejlődésének támasza) javítása annak érdekében, hogy Szatmár megye transznacionális fontosságú logisztikai pólussá válhasson A megye társadalmi és gazdasági fejlesztésében való területi együttműködés kiterjesztése és fokozása, valamint a megye stratégiai helyzetének megerősítése

TC 8 Közös kihívások a biztonság területén	
Stratégiai Dokumentum	Stratégiai célkitűzés/eljárás
1. Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (HU)	Az állami egészségügyi szolgáltatások minőségének fejlesztése, szociális beavatkozások
2. Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (HU)	Eredményesebb katasztrófa-megelőzés a lakosokra és az értékekre nézve
3. Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Konceptiója, Stratégiai és Operatív Programja (HU)	Prioritás: a társadalom alkalmazkodó képességének javítása
4. Operatív Program Integrált Infrastruktúra 2014- 2020 (SK)	Az állami hatóságok aktív hozzáállása az útfejlesztéseknek az utazó közönségre gyakorolt negatív hatásai eredményes kiküszöböléséhez, intézkedések foganatosítása az útbiztonság javítása érdekében
5. Interreg V-A Szlovákia-Magyarország Együttműködési Program 2014-2020	Az állami hatóságok és érdekelt felek intézményi kapacitásának növelése, valamint hatékony közigazgatás (11. tematikus célkitűzés) A határokon átnyúló intézményközi együttműködés javítása
6. Az Eperjesi Önkormányzati Kerület Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Programja a 2008-2015-ös időszakra (SK)	Táj- és árvízvédelem megteremtése A hulladékkezelés javítása A kórházak szakosítása és modernizációja
7. Az Északkeleti régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	3. konkrét célkitűzés: A minőségi egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása 4. konkrét célkitűzés: A társadalmi befogadás előmozdítása a hanyatló vidéki és városi területek regenerálása révén
8. Az Északnyugati régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra (RO)	3. célkitűzés: A régióban élő lakosság életminőségének javítása 3.3. prioritás: Az oktatáshoz és szakmai képzéshez, az egészségügyi és szociális infrastruktúrához való hozzáférés javítása, valamint azok fejlesztése
9. Regionális Operatív Program, 2014-2020 (RO)	7. prioritási tengely: Az egészségügyi és szociális infrastruktúra fejlesztése 9. prioritási tengely: A városi területeken élő hátrányos helyzetű közösségek gazdasági és szociális regenerációjának támogatása
10. Szatmár megye Fejlesztési Stratégiája 2020-ig (RO)	Az emberi erőforrások hatékony kihasználása, a fokozódó gazdasági versenyképesség támogatása és a megyében jellemző egyenlőtlenségek csökkentése céljából A területi együttműködés kiterjesztése és erősítése a megye társadalmi és gazdasági fejlesztése és stratégiai helyzetének megerősítése céljából

4.11 Az EUSDR-rel való koherencia

A releváns EUSDR közös projektekhez a 2014-2020-as HUSKROUA Program következő tevékenységei illeszkednek:

Az EUSDR tervezett prioritásai	Releváns JOP TC	Tervezett JOP-tevékenységek
<ul style="list-style-type: none"> Új és már meglévő, a Duna Régióban releváns kulturális útvonalak, tematikus utak és közös termékek fejlesztése; 	<p>TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése</p>	<ul style="list-style-type: none"> A történelmi örökségi helyszínek (épületek, műemléki parkok és kertek) megőrzése és restaurációja a műemlék-restaurációra vonatkozó követelmények szerint, olyan turisztikai

Az EUSDR tervezett prioritásai	Releváns JOP TC	Tervezett JOP-tevékenységek
<ul style="list-style-type: none"> ▪ A kulturális örökség fenntartható megőrzésének biztosítása releváns örökségi helyszín-klaszterek és hálózatok, múzeumok, ismeretterjesztési és látogatói központok kialakítása révén; ▪ Oktatás, képzés és kapacitásépítés megvalósítása a minőségi turizmus támogatása céljából (az 'indikatív tevékenységek' között) 		<p>helyszínekből álló hálózat létrehozása céljából, amely a határmenti területen tematikus útvonalak és tematikus turisztikai csomagok alapjául szolgálhat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kulturális, történelmi és vallási örökség részét képező épületek felmérése a célból, hogy azok a határmenti területen tematikus útvonalak alapját képezzék • Közös, határon átnyúló idegenforgalmi célpontok, tematikus utak és turisztikai csomagok kialakítása, amelyek összekötik egymással a történelmi, kulturális vagy vallási örökségi helyszíneket, valamint az egyéb látnivalókat és szolgáltatásokat • A hagyományos helyi (kézimunka, (bio) mezőgazdasági) termékek kialakításának és népszerűsítésének támogatása a turisztikai helyszíneken, a helyi gazdaság élénkítése érdekében • Határon átnyúló szolgáltatási sztenderdek kialakítása új vagy meglévő regionális termékspecifikus védjegyek és minőségügyi rendszerek megteremtése révén • Tapasztalatsere a kulturális, vallási és történelmi örökséggel foglalkozó szervezetek között • Képzések a helyi turizmusban érdekelt felek részére, együttműködés, népszerűsítés és hálózatépítés
<ul style="list-style-type: none"> ▪ A határt átszelő folyómedrek vízminőségi problémáinak felmérése ▪ A határt átszelő folyó vízminőség-monitorozási rendszereinek felállítása, a vízi erőforrások védelme, alkalmazkodás a gyakoribb szélsőséges vízjárási körülményekhez, integrált vízgazdálkodási intézkedések révén ▪ Stratégiai keretek támogatása és konkrét megoldások kidolgozása a zöld infrastruktúra-hálózatok/ biofolyosók helyreállításához, megőrzéséhez és fejlesztéséhez; ▪ A természetes élőhelyek és ökofolyosók egymással történő összekötésének előmozdítása az akadályok csökkentése révén; ▪ Az ismeretterjesztés és a környezetvédelmi oktatás ösztönzése; a nemzetközi jelentőséggel bíró, régiószintű energiatervezéshez és – összehangoláshoz való hozzájárulás (az 'indikatív tevékenységek' között) 	<p>TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vízi erőforrások védelme, alkalmazkodás a gyakoribb szélsőséges vízjárási körülményekhez, integrált vízgazdálkodási intézkedések révén ▪ A legjobb gyakorlatok megosztása, kisebb szabású tesztrendszerek felállítása a szennyvíz, valamint a kommunális és ipari hulladék kezelésére ▪ A határt átszelő folyómedrek vízminőségi problémáinak felmérése <ul style="list-style-type: none"> • A határt átszelő folyók esetében vízminőségnyomonkövető rendszerek felállítása • Újrahasznosításra és a környezetvédelmi követelmények teljesítésére alkalmas személtlerakók kialakítása • Közös figyelemfelhívó kampányok • Tájvédelem, a biodiverzitás és a nemzetközi relevanciával bíró ökoszisztémák fenntartása a közös fejlesztések, pl. a védett területek közti együttműködések, a fenntartható erdőgazdálkodási rendszerek, az ökológiai és hagyományos mezőgazdasági termelés, stb. révén • Közös ökológiai oktatási programok • A megújuló energiatermelés, az energiahatékonyság, az energia-megtakarítás és -újrafelhasználás növelésére irányuló beruházások támogatása • Közös stratégiák kidolgozása a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére

Az EUSDR tervezett prioritásai	Releváns JOP TC	Tervezett JOP-tevékenységek
		<ul style="list-style-type: none"> • Legjobb gyakorlatok és szakértelem egymással való megosztása, tanulmányutak szervezése, energiahatékonyságról szóló oktatás • Az ökoinnováció és az alacsony szén-dioxid-kibocsátásra irányuló megoldások terén meglévő kompetenciák és készségek megerősítése • A helyi megújuló energiatermelés stratégiáinak összehangolása a biomassza, a vízenergia és a geohőenergia terén
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Az integrált közlekedési keretek kialakításához való hozzájárulás ▪ A Duna Régió városi, városok közötti és határon átnyúló kerékpár-útvonalai közös tervezésének és kialakításának ösztönzése ▪ A vidéki területek elérhetőségének biztosításához való hozzájárulás (az 'indikatív tevékenységek' között) 	<p>TC7 A térségek megközelíthetősége, a fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Előkészítési tevékenységek és/vagy a határig vezető és azt átszelő közlekedési infrastruktúrák megépítése, modernizációja és fejlesztése, a határon átívelő mobilitás lehetőségeinek javítása céljából • Határátlépő infrastruktúra kialakítása és határigazgatási rendszerek javítása, a közlekedési infrastruktúra fejlesztéseivel összefüggésben • A határig vezető és azt átszelő kerékpárutak építése, modernizációja és fejlesztése • Határon átívelő tömegközlekedési kezdeményezések kidolgozása, rendszerek összehangolása, vasúti járművek beszerzése • Ismeretterjesztő tevékenység a környezetbarát közlekedési rendszer fontosságáról (a határon átmenő forgalommal járó alacsony kibocsátás és zajszennyezés) • Informatikai megoldások kidolgozása a tömegközlekedési eszközökhöz
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tevékenységek összehangolása az árvízvédelem terén, árvízvédelmi infrastruktúra kiépítése ▪ Közös korai figyelmeztető rendszerek felállítása a természeti katasztrófaesetekhez ▪ A környezetszennyezésre (levegő-, víz-, talaj-) vonatkozó közös monitorozási rendszerek stratégiai és technikai tervezése és létrehozása ▪ Az eredményesebb információ-megosztás, a kölcsönös tanulás, valamint az árvíz kockázatok kezelése fenntartható módszerének ösztönzése ▪ A vízügyi keretirányelv közös, határon átívelő megvalósításához való hozzájárulás (közös árvíz-monitorozási és riasztó rendszerek) (az 'indikatív tevékenységek' között) 	<p>TC8 Közös kihívások a biztonság területén</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tevékenységek összehangolása az árvízvédelem terén, ár- és belvízvédelmi infrastruktúra kiépítése • Közös korai figyelmeztető rendszerek felállítása a természeti katasztrófaesetekhez • A környezetszennyezésre (levegő-, víz-, talaj-) vonatkozó közös monitorozási rendszerek stratégiai és technikai tervezése és létrehozása • Civil és állami mentőcsapatok/szervezetek támogatása/együttműködése/hálózata • Természeti katasztrófaesetek adatbázisa • Közös képzési programok és workshopok, tapasztalatcsere, tanulmányutak

Ami az EUSDR-nek (Európai Duna Régió Stratégia) a JOP-ra vonatkozó célkitűzéseit és prioritásait illeti, a konkrét gyakorlati intézkedések a kiválasztási kritériumok meghatározásában jelentkeznek. Ezek a

kritériumok integrálják a makroregionális dimenziót és segítik az e területen megvalósuló projektek támogatásra kiválasztását, a Duna-régióbeli országok EU-alapokért felelős minisztereinek az EUSDR éves fórumán kiadott Közös Nyilatkozatával összhangban. Az EUSDR-ben résztvevő felek rálátással rendelkeznek mind a Stratégiában foglalt célokra, mind pedig a célterületen rendelkezésre álló egyéb EU Programokra, ezért a nemzeti koordinátorok és a prioritási területek koordinátorai felkérhetők a Közös Monitoring Bizottságban való részvételre.

5 Az illetékes hatóságok és irányító testületek szerkezete és kinevezése

E fejezet tartalma összhangban van

az Európai Parlament és a Tanács **232/2014/EU** rendeletével (2014. március 11.) az Európai Szomszédosági Támogatási Eszköz létrehozásáról,

az Európai Parlament és a Tanács **236/2014/EU** rendeletével (2014. március 11.) a külső tevékenységek finanszírozására vonatkozó uniós eszközök végrehajtására vonatkozó közös szabályok és eljárások megállapításáról,

a Bizottság **897/2014/EU** végrehajtási rendeletével (2014. augusztus 18.) az Európai Szomszédosági Támogatási Eszköz létrehozásáról szóló 232/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alapján finanszírozott, határokon átnyúló együttműködési programok végrehajtására vonatkozó egyedi rendelkezések megállapításáról (a továbbiakban: ENI CBC végrehajtási rendelet), valamint

a 2014-2020-as ENI Határon Átnyúló Együttműködés Stratégiai Dokumentumával (2014. augusztusi tervezet).

A jelen fejezetben bemutatott testületek és funkciók az ENI CBC végrehajtási rendelet 30. cikkének 1(a) bekezdése alapján elkülönülnek egymástól. Az irányítási és ellenőrzési rendszer programszintű leírása a JOP elfogadását követően kerül kidolgozásra.

5.1 Programszintű testületek

A következő programszintű testületek vesznek részt a 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Program irányításában:

Irányító testület	Szervezet	Feladat
Közös Monitoring Bizottság	Az ENI CBC IR 22. cikke alapján delegált tagok	A program megvalósításának nyomon követése, ellenőrzése
Irányító Hatóság	Külgazdasági és Külügyminisztérium (Magyarország) Regionális és határokon átnyúló gazdasági együttműködési államtitkár-helyettes	A közös operatív program irányítása és megvalósítása
Közreműködő szervezet	Széchenyi Programiroda*	Menedzsment szolgáltatások nyújtása: <ul style="list-style-type: none">• monitorozási rendszer menedzsmentje + adminisztráció• támogatások kifizetésével foglalkozó osztály (Támogatáskifizetés Osztály)• folyamatkezelési feladatok

Irányító testület	Szervezet	Feladat
Közös Technikai Titkárság (Joint Technical Secretariat, JTS)	Széchenyi Programiroda működteti*	A JMC, az AA (Audit Hatóság) és az IH tevékenységét támogatja a napi irányítási feladatok teljesítésében.
A JTS Képviselői Irodái	A támogatásra jogosult programterületen, Magyarországon, Szlovákiában, Romániában és Ukrajnában	A helyszíni információs irodák segítik és támogatják a JTS munkáját.
Audit Hatóság (AH) Európai Támogatásokat Auditáló Főigazgatóság, Magyarország	Európai Támogatásokat Auditáló Főigazgatóság, Magyarország	<ul style="list-style-type: none"> • Az AH mint önálló auditáló testület feladata az auditok kijelölése. • A program Audit Hatósága biztosítja azt, hogy az irányítási és ellenőrzési rendszerek ellenőrzése a projektek megfelelő mintája és a program éves beszámolója alapján elkészüljön.
és a 28(2). cikkben hivatkozott auditor csoportképviselői	<p>HU: Intézmény: Európai Támogatásokat Auditáló Főigazgatóság, Magyarország; Főosztály/Pozíció: Gazdaságfejlesztési és Egyéb Európai Programokat Ellenőrző Igazgatóság</p> <p>SK: Intézmény: A Szlovák Köztársaság Pénzügyminisztériuma; Főosztály/Pozíció: Audit és Kontroll Részleg</p> <p>RO: Intézmény: Román Számvevőszék – Audit Hatóság; Főosztály/Pozíció: Az európai területi együttműködési programok egysége</p> <p>UA: Intézmény: Ukrán Számvevőszék Főosztály/Pozíciók: Nemzetvédelmi és Rendészeti Audit Főosztály, vezető kontroller és főosztályvezető-auditor Mezőgazdasági, Természetvédelmi és Vészhelyzeti Audit Főosztály, divízióvezető és szenior auditor Elnök-tanácsadó</p>	

*A Széchenyi Programiroda (SzPI) egy közreműködő szervezet, mely a JTS-t működteti, ill. egyik főosztálya menedzsment szolgáltatásokat nyújt. A menedzsment szolgáltatásokat nyújtó főosztály az összes, Magyarország részvételével megvalósuló CBC Programnál horizontális feladatokat lát el, amely feladatokat a Külgazdasági és Külügyminisztérium, mint Irányító Hatóság irányítja. A JTS és a menedzsment szolgáltatásokat nyújtó főosztály funkcionálisan független és önálló szervezeti egységei az állami tulajdonban lévő SzPI-nek.

5.1.1 A Közös Monitoring Bizottság összetétele és feladatai

A Közös Monitoring Bizottság feladata a program megvalósításának nyomon követése, ellenőrzése. A Bizottság 897/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. augusztus 18.) szerint a Közös Monitoring Bizottságnak az egyes résztvevő országok által delegált egy vagy több képviselőjéből kell állnia. A képviselőket funkcionális alapon jelölik ki. A Közös Monitoring Bizottság és a résztvevő országok további személyeket kinevezhetnek megfigyelőnek, lehetőség szerint ez által biztosítva az összes szereplő, különösen a helyi érintett felek - beleértve a civil szervezeteket és a helyi hatóságokat is - megfelelő részvételét.

Az Európai Bizottság megfigyelőként vesz részt a Közös Monitoring Bizottság munkájában és a résztvevő országok képviselőivel egyidőben meghívandó a Közös Monitoring Bizottság minden ülésére.

A Közös Monitoring Bizottság köteles az eljárási szabályait egyhangúlag megalkotni és elfogadni, és törekednie kell a közös megegyezéssel történő döntéshozatalra. Egyes döntéseket szavazásra bocsáthat, különösen azokat, amelyek a projektek végleges kiválasztására, valamint a számukra kiosztott támogatási összegekre vonatkoznak, eljárási szabályaikkal összhangban. Minden résztvevő ország egyenlő szavazati joggal bír, függetlenül az általa kinevezett képviselők számától. A titkár, az Európai Bizottság, ill. bármely egyéb megfigyelő nem rendelkezik szavazati joggal. A Közös Monitoring Bizottság elnökének moderátorként kell eljárnia, és neki kell vezetnie a megbeszéléseket. Az elnök nem rendelkezik szavazati joggal.

Az eljárásrendben szereplő rendelkezések értelmében vagy az Irányító Hatóság, vagy a Közös Technikai Titkárság képviselője látja el a Közös Monitoring Bizottság elnöki funkcióit.

A Közös Monitoring Bizottság köteles legalább évente egyszer összeülni. A Közös Monitoring Bizottságot az elnöknek kell összehívnia az Irányító Hatóság kérésére vagy valamely résztvevő ország, illetve az Európai Bizottság megfelelően indokolt kérése alapján. Írásos eljárás keretében is hozhat döntéseket az elnök, az Irányító Hatóság vagy bármely más résztvevő ország kezdeményezésére, az eljárásrendben szereplő rendelkezések szerint. A Közös Monitoring Bizottság minden egyes megbeszéléséről jegyzőkönyvet kell készíteni. A jegyzőkönyvet a JMC (Közös Monitoring Bizottság) hagyja jóvá. E jegyzőkönyvek példányait el kell juttatni a résztvevő országok képviselőihez, az Európai Bizottsághoz és minden egyéb megfigyelőhöz.

A Közös Monitoring Bizottság összetétele:

Elem	Követelmény
1. Az egyes résztvevő országok által delegált képviselők	Minden résztvevő ország egy vagy több képviselőt delegál (a képviselők száma nem változtat a szavazati arányon; minden országnak egy szavazata van). Javasolt résztvevő országonként két-két kormányzati képviselőt delegálni: <ul style="list-style-type: none">• egyiküket a területfejlesztésért felelős minisztériumból,• és a külső kapcsolatok építésének fontosságát figyelembe véve, a résztvevő országok külügyminisztériumaiból. Képviselőik a Közös Monitoring Bizottság második kormányzati tagjaként kerülnek meghívásra.
2. Elnök	Az elnök nem rendelkezik szavazati joggal.

Elem	Követelmény
3. Titkár	Az IH nevezi ki a végrehajtási rendelet 22(5). cikkében foglaltak szerint, szavazati joga nincsen.
4. Megfigyelők	
4.1 Meghívottak, tanácsadók	1. Amikor az lehetséges és helyénvaló, a résztvevő országok kötelesek minden érintett szereplő számára megfelelő részvételt biztosítani, különös tekintettel a helyi érdekelt felekre, köztük a civil szervezetekre és a helyi hatóságokra, annak érdekében, hogy azoknak a program végrehajtásában való részvételét biztosítsák. 2. Tanácsadói minőségben a résztvevő országok pénzügyminisztériumainak képviselői és egyéb résztvevők is meghívhatók a Közös Monitoring Bizottság értekezleteire. A megfigyelők nem rendelkeznek szavazati joggal.
4.2 Európai Bizottság	Az Európai Bizottságot megfigyelőként minden egyes megbeszélésre meg kell hívni, viszont annak nincsen sem döntéshozatali, sem pedig szavazati joga.
4.3 Szavazati joggal nem rendelkező képviselők	Az Irányító Hatóság és a Közös Technikai Titkárság képviselőinek jelen kell lenniük a Közös Monitoring Bizottság megbeszélésein.

A Közös Monitoring Bizottság feladatai:

- A program végrehajtásának és a prioritások mentén való előrehaladásának követése, a programban definiált, objektíve ellenőrizhető mutatók és az azokhoz tartozó célértékek alkalmazásával.
- A program teljesítésére hatással bíró minden kérdés vizsgálata.
- A program végrehajtásával és értékelésével kapcsolatos ajánlások készítése az Irányító Hatóság számára.
- Az ajánlások alapján vállalt intézkedések nyomon követése.
- Az Irányító Hatóság munkaprogramjának és pénzügyi tervének jóváhagyása, beleértve a technikai segítségnyújtás tervezett felhasználását is. A munkaprogram és pénzügyi terv Irányító Hatóság által történő végrehajtásának nyomon követése.
- A program által finanszírozandó projektek kiválasztási kritériumainak jóváhagyása.
- A program által finanszírozandó projektekre vonatkozó értékelési és kiválasztási eljárás felelőse.
- Bármely, a program módosítására irányuló javaslat jóváhagyása.
- Az Irányító Hatóság által benyújtott összes jelentés áttekintése és amennyiben szükséges, a megfelelő lépések megtétele.
- Az Irányító Hatóság által előterjesztett bármely vitás ügy vizsgálata.
- Az ENI CBC Végrehajtási Rendelet 77. cikkében hivatkozott éves beszámoló vizsgálata és jóváhagyása.
- Az ENI CBC Végrehajtási Rendelet 78. cikkében hivatkozott éves monitorozási és értékelési terv vizsgálata és jóváhagyása.
- Az ENI CBC Végrehajtási Rendelet 79. cikkében hivatkozott éves tájékoztatási és kommunikációs terv vizsgálata és jóváhagyása.
- A program szintű pénzügyi terv változtatásainak előzetes jóváhagyása, amely közvetlenül az Irányító Hatóság által, az ENI CBC Végrehajtási Rendelet 6(1). cikkében foglaltak szerint történhet.

- Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 6(2), (3), (4), (5) cikkében foglaltak szerint kérheti a Program átdolgozását a következők valamelyike miatt: (a) a Stratégiai Dokumentum felülvizsgálata; (b) fontos szociogazdasági változások vagy a programterületen lezajlott lényeges változások; (c) végrehajtási nehézségek; (d) a pénzügyi terv változásai az ENI CBC Végrehajtási rendelet 6 (1). cikkében hivatkozott rugalmassági határon túl vagy a program jellegét és célkitűzéseit jelentősen befolyásoló bármely változás; (e) auditok, ellenőrzések és értékelések.
- A végrehajtási időszak lejártát megelőzően kérheti a Program felfüggesztését, amennyiben az nem valósítható meg a résztvevő országok közti kapcsolatokban felmerült problémák vagy egyéb, megfelelően alátámasztott indok miatt.
- A JMC munkájára és döntéshozatalára nézve irányadó fő elvek a bizalmasság, az egyenlő bánásmód, a pártatlanság, az átláthatóság, a hátrányos megkülönböztetés tilalma, az objektivitás, az igazságos verseny és a program szabályainak betartása.

5.1.2 Az Irányító Hatóság és a kijelölési eljárás

A programban résztvevő országok által kinevezett Irányító Hatóság Magyarországon a Külgazdasági és Külügyminisztérium.

Külgazdasági és Külügyminisztérium (Magyarország)

Budapest 1027, Bem rakpart 47.

Az Irányító Hatóság (IH) feladata a közös operatív program irányítása és végrehajtása, beleértve a technikai segítségnyújtást is, az ésszerű gazdálkodás elve, valamint a gazdaságosság, a hatékonyság és az eredményesség elve szerint, valamint a vonatkozó szabályzatokban előírt szabályok és eljárásrend szerint szükséges ellenőrzések végrehajtása. Az IH szervezetéről, belső struktúrájáról és feladatainak szétválasztásáról szóló részletes információkat a DMCS tartalmaz.

Az Irányító Hatóság kijelölési eljárása:

1. Az Irányító Hatóság kijelölési eljárását egy olyan független auditáló testület jelentésére és véleményére kell alapozni, amely értékeli az irányítási és ellenőrzési rendszerek szabályoknak való megfelelését, beleértve az azokon belül működő közreműködő szervezetek szerepét is, amely esetben a kijelölési kritériumok a Bizottság **897/2014/EU** (2014. augusztus 18.) végrehajtási rendeletének I. mellékletében szerepelnek, amely rendelet az Európai Szomszédsági Támogatási Eszköz létrehozásáról szóló 232/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alapján finanszírozott, határokon átnyúló együttműködési programok végrehajtására vonatkozó egyedi rendelkezések megállapításáról szól. Az auditáló testület, ahol szükséges, figyelembe veszi, hogy a program irányítási és ellenőrzési rendszerei hasonlóak-e az előző programozási időszakban működő rendszerekhez, valamint tekintetbe vesz minden, az eredményes működésre vonatkozó bizonyítékot is. A független auditáló testület az Audit Hatóság (Európai Támogatásokat Auditáló Főigazgatóság, Magyarország), amely funkcionálisan független az Irányító Hatóságtól, és munkáját a nemzetközileg elfogadott könyvvizsgálati sztenderdek szerint végzi.
2. A tagállamnak az ENI CBC Végrehajtási rendelet 25(1) cikkében hivatkozott hivatalos döntését be kell benyújtania az Európai Bizottság felé, a programnak a Európai Bizottság általi elfogadását követő lehető legkorábbi időpontban. Magyarország kormányrendeletben kell rögzítse a kijelölésre vonatkozó tagállami hivatalos döntését.
3. Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 25(1) cikkében hivatkozott hivatalos döntés kézhezvételét követő két hónapon belül az Európai Bizottság kérheti a független auditáló testület jelentését

és véleményét, valamint az irányítási és ellenőrzési rendszerek bemutatását, különös tekintettel a projektek kiválasztására vonatkozó részekre. Amennyiben az Európai Bizottságnak nem áll szándékában ezeknek a dokumentumoknak a benyújtását kérni, köteles a lehető legkorábban erről a tagállamot értesíteni. Amennyiben viszont az Európai Bizottság kéri ezeket a dokumentumokat, lehetősége van a dokumentumok kézhezvételét követő két hónapon belül észrevételeket tenni, majd az észrevételek figyelembevételével a dokumentumok felülvizsgálata szükséges. Amennyiben az Európai Bizottság nem tesz semmilyen kezdeti vagy további észrevételt, köteles a lehető legkorábban erről a tagállamot értesíteni.

4. Abban az esetben, amikor a meglévő vizsgálati és ellenőrzési eredmények azt mutatják, hogy a kijelölt hatóság már nem tartja be az Európai Bizottság 897/2014/EU (2014. augusztus 18.) végrehajtási rendeletének I. mellékletében lefektetett kritériumokat, akkor a tagállam köteles megfelelő szinten, a probléma súlyossága szerint a szükséges korrekciós intézkedést és arra vonatkozóan egy próbaidőszakot meghatározni. Abban az esetben, amikor a kijelölt hatóság a tagállam által meghatározott próbaidőszakban nem hajtja végre a követelményként meghatározott korrekciós intézkedést, a tagállam, megfelelő szinten, köteles annak kinevezését megszüntetni.

A tagállam köteles az Európai Bizottságot haladéktalanul értesíteni, amennyiben:

- a kijelölt hatóságot próbaidőre bocsátják, és tájékoztatást nyújtani a korrekciós intézkedésekről és a vonatkozó próbaidőszakról, vagy
- a korrekciós intézkedések végrehajtását követően a próbaidő véget ér, vagy
- a hatóság kijelölése véget ér.

Az arról szóló értesítés, hogy a kinevezett hatóságot a tagállam próbaidőre bocsátja, nem szakíthatja meg a kifizetési kérelmek kezelését, az ENI CBC Végrehajtási rendelet 61. cikkében foglaltak sérelme nélkül.

Abban az esetben, amikor az Irányító Hatóság kinevezése véget ér, a résztvevő országok kötelesek egy új hatóságot vagy testületet választani, az Irányító Hatóság funkcióinak átvételére, az ENI CBC Végrehajtási rendelet 20(1) cikkében foglaltak szerint. Ezt a testületet vagy hatóságot alá kell vetni az 1. bekezdésben ismertetett kijelölési eljárásnak, és arról a Európai Bizottságot a 3. bekezdésben foglaltaknak megfelelően értesíteni kell. Ez a változtatás megköveteli a program felülvizsgálatát az ENI CBC Végrehajtási rendelet 6. cikkében foglaltak szerint.

5. A kijelölési eljárás ideiglenes, indikatív ütemterve a következő:

	Lépés	Dátum vagy határidő
1.	A JOP EB általi elfogadása	2015. december 31.
2.	Az IH benyújtja a DMCS-t az Audit Hatóságnak	2016. január 15.
3.	Kinevezés folyamata:	2016. április 15.
3.1.	Dokumentum-elemzés, helyszíni audit	1 hónap
3.2.	A kijelölési jelentéstervezet összeállítása	0,5 hónap

3.3.	A jelentés egyeztetése az IH-gal; az intézkedési terv elkészítése/utánkövetése	1 hónap
3.4.	A kijelölési jelentés véglegesítése /a kijelölési vélemény kiadása	0,5 hónap
4.	Magyarország hivatalos döntéshozatala a kinevezésről	2016. május 30.

Az Irányító Hatóság feladatai

- Feladata a program irányítása az ésszerű gazdálkodás elve alapján, valamint annak biztosítása, hogy a Közös Monitoring Bizottság által meghozott döntések megfeleljenek a vonatkozó törvényeknek és rendeleteknek.
- Programirányítási feladatok:
 - A Közös Monitoring Bizottság munkájának támogatása és a feladatai elvégzéséhez szükséges információkkal való ellátása, különös tekintettel a programnak az elvárt eredmények és célok teljesítésében tapasztalható előrehaladására vonatkozó adatokra.
 - Az éves jelentés és a végleges jelentés elkészítése, valamint a Közös Monitoring Bizottság általi jóváhagyást követően, azoknak az Európai Bizottság felé történő benyújtása.
 - Az információk megosztása a közreműködő szervezettel, a Közös Technikai Titkársággal, az Audit Hatósággal és a kedvezményezettekkel, azon a szinten, amely azok feladatainak elvégzéséhez vagy a projekt megvalósításához releváns.
 - Az IMIR 2014-2020 számítógépes rendszer létrehozása és karbantartása az ENI CBC Végrehajtási rendelet 26 (1) (d) cikke szerint.
 - Ahol szükséges, környezeti hatásvizsgálatok végzése programszinten.
 - Tájékoztatási és kommunikációs tervek végrehajtása az ENI CBC Végrehajtási rendelet 79. cikke szerint.
 - Monitorozási és értékelési tervek végrehajtása az ENI CBC Végrehajtási rendelet 78. cikke szerint.
 - Rendszeresen elemzi a program belső ellenőrzését és a belső ellenőrzési rendszer hatékonyságát.
- A projektek kiválasztásához és menedzsmentjéhez kapcsolódó feladatok:
 - A kiválasztási eljárások megtervezése és elindítása.
 - A projekt-kiválasztási eljárások irányítása.
 - A vezető kedvezményezett ellátása egy, a támogatás feltételeit tartalmazó dokumentummal minden egyes projekt esetében, beleértve a finanszírozási tervet és a végrehajtási határidőket.
 - Szerződések aláírása a kedvezményezettekkel.
 - Projektmenedzsment.
- A technikai segítségnyújtáshoz kapcsolódó feladatok:
 - Közbeszerzési eljárások kezelése.
 - Szerződések aláírása a vállalkozókkal.
 - Szerződések kezelése.
- A program pénzügyi gazdálkodásához és ellenőrzéséhez kapcsolódó feladatok:
 - Annak ellenőrzése, hogy a szolgáltatások nyújtása, készletek szállítása vagy munkák elvégzése megtörtént-e, és hogy a kedvezményezettek által bejelentett költségeket kifizették-e, s az megfelel-e a vonatkozó törvényben, a programszabályokban és a projekt támogatási feltételekben foglaltaknak. (Az ellenőrzéseknek magukba kell foglalniuk minden egyes, a kedvezményezettek által benyújtott kifizetési kérelem adminisztratív

igazolását és a helyszíni projekt-ellenőrzéseket. A helyszíni ellenőrzések gyakorisága és terjedelme arányos a projektnek nyújtott támogatás összegével és az ezen ellenőrzések keretében meghatározott kockázati szinttel, valamint az Audit Hatóság által az irányítási és ellenőrzési rendszerekkel kapcsolatban elvégzett átfogó vizsgálatokkal. A helyszíni projekt-ellenőrzések végezhetőek mintavétellel. Abban az esetben, amikor az Irányító Hatóságot működtető intézmény szintén a program kedvezményezettje, az ellenőrzések előkészületeinek biztosítaniuk kell a funkciók megfelelő szétválasztását.)

- Annak biztosítása, hogy a projekt megvalósításában résztvevő kedvezményezettek vagy egy különálló könyvelési rendszert tartanak fenn, vagy pedig a projekthez kapcsolódó minden tranzakcióhoz megfelelő könyvelési kóddal rendelkeznek.
- Eredményes és arányos csalás ellenes intézkedések foganatosítása, tekintetbe véve a beazonosított kockázatokat is.
- Eljárási szabályok felállítása annak biztosítása érdekében, hogy minden, a költségekről szóló dokumentumot és a megfelelő ellenőrzési nyomvonalat biztosító auditokat az ENI CBC Végrehajtási Rendelet 30. cikkében foglalt követelményeknek megfelelően vezetik.
- Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 68. cikkében hivatkozott vezetőségi nyilatkozat és éves összefoglaló összeállítása.
- Kifizetési kérelmek elkészítése és benyújtása az Európai Bizottsághoz az ENI CBC Végrehajtási rendelet 60. cikke szerint.
- Az éves beszámoló elkészítése.
- Az Audit Hatóság által vagy annak felelősségi körében végrehajtott vizsgálatok eredményének figyelembe vétele a kifizetési kérelmek összeállításánál és benyújtásánál.
- Számítógépes könyvelés vezetése az Európai Bizottság felé lejelentett költségekről és a kedvezményezetteknek történt kifizetésekről.
- A jogosulatlanul kifizetett összegek visszakövetelése az ENI CBC Végrehajtási rendelet szerint.
- A visszakövetelt összegek, valamint a támogatás egészének vagy egy részének megszüntetését követően a csökkentett támogatási összegek nyilvántartása.

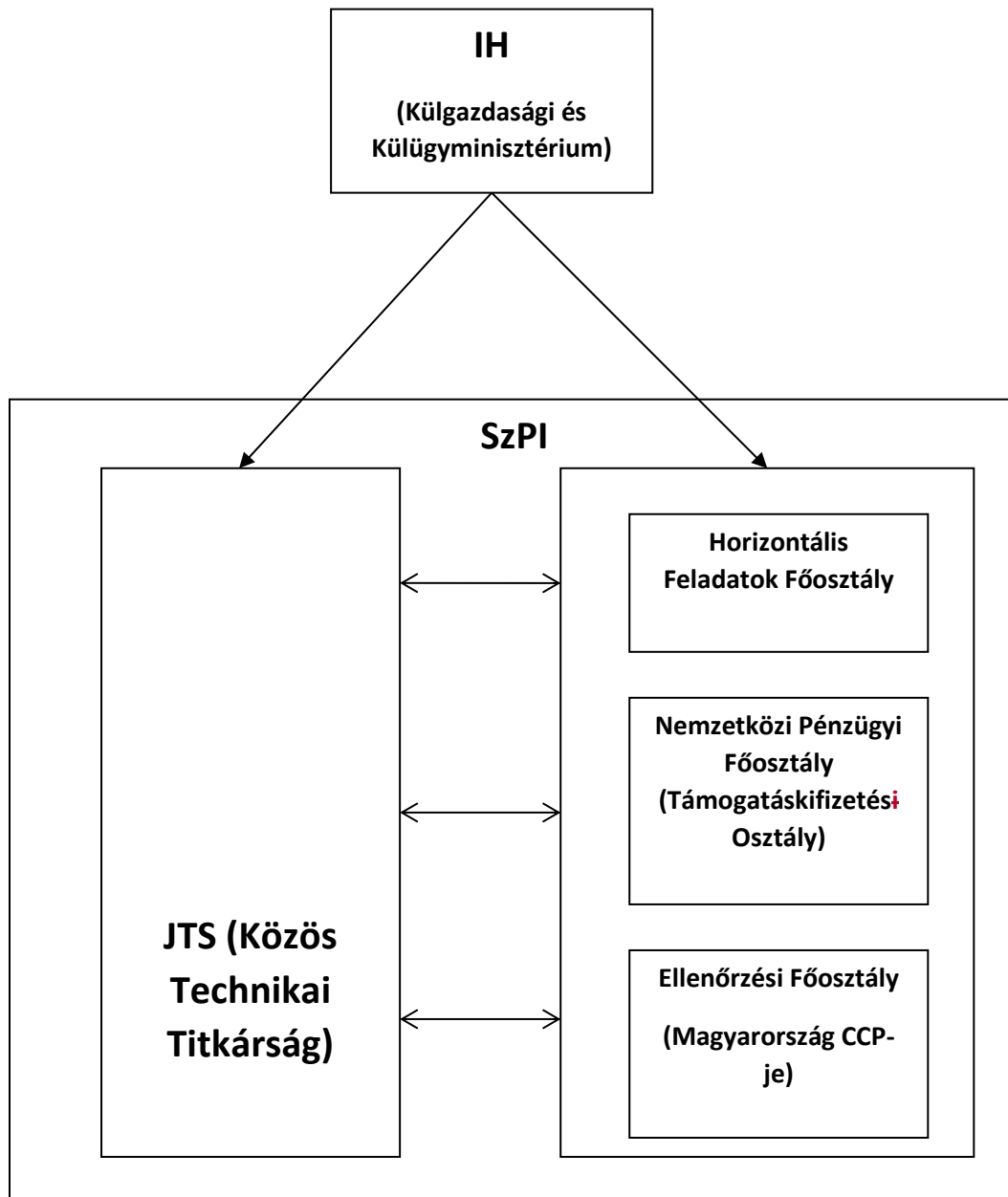
5.1.3 A Közös Technikai Titkárság felállításának folyamata

A Közös Technikai Titkárságot (JTS) működtető cég a **Széchenyi Programiroda Nonprofit Kft.** (1053 Budapest, Szép utca 2.). A JTS funkcionálisan és szakmailag önálló szervezeti egységként kerül felállításra az SzPI-n belül, és a JTS vezető szakmai irányítása alatt működik. Ezt biztosítják az SzPI Szervezeti és Működési Szabályzatában foglalt rendelkezések.

A JTS köteles támogatni az IH-t, a Közös Monitoring Bizottságot és az Audit Hatóságot a napi ügyviteli feladatok végrehajtásában, valamint a projektek működési utánkövetésében és a pénzügyi gazdálkodásában. A technikai segítségnyújtási költségvetésből finanszírozzák a Közös Technikai Titkárság és a Képviselői Irodák működését. A JTS kötelessége támogatni az Irányító Hatóságot, a Közös Monitoring Bizottságot és ahol szükséges, az Audit Hatóságot a vonatkozó funkcióik végrehajtásában, valamint tájékoztatni a potenciális kedvezményezetteket a programok keretében elérhető finanszírozási lehetőségekről, ill. támogatni a kedvezményezetteket a projektek végrehajtásában.

A 2007-2013-as HU-SK-RO-UA ENPI CBC Program meglévő végrehajtási rendszerének folytatásaként a Széchenyi Programiroda biztosítja a Közös Technikai Titkárság és a Nemzetközi Igazgatóság, (beleértve a Támogatáskifizetési Osztályt) és Ellenőrzési Főosztály (Magyarország CCP-je) működéséhez szükséges személyi és technikai feltételeket. A JTS és a Nemzetközi Igazgatóság egységei az SzPI, egy állami

tulajdonban lévő társaság, funkcionálisan független és különálló szervezeti egységei. Az IH, a JTS és a három főosztály közti kapcsolatokat, beleértve a Támogatáskifizetés Osztályt (FTU) és Magyarország Ellenőrzést Segítő Kapcsolattartó Pontját (CCP) is, a következő diagram szemlélteti:

A JTS szervezetéről, belső struktúrájáról és feladatainak szétválasztásáról szóló részletes információk a DMCS-ben szerepelnek. A JTS munkavállalóira a magyar munkajog rendelkezései vonatkoznak.

A JTS, mivel azt egy magyar jogi személy működteti, köteles a Magyarországon érvényes beszerzési szabályokat alkalmazni.

A Közös Technikai Titkárság részletes feladatai:

- A JMC üléseinek megszervezése és annak titkáráként való működés.

- Az ülés dokumentációjának elkészítése és kiküldése a meghívottak részére.
- Az ülések jegyzőkönyveinek készítése.
- A JMC által történt jóváhagyást követően, valamint az IH általi hozzájárulás után a projektek kiválasztására vonatkozó pályázatfelhívások kiírása.
- Projektpályázatok befogadása és azok nyilvántartása.
- A projektgeneráláshoz és a pályázási folyamatokhoz kapcsolódó tevékenységek koordinációja és végrehajtása, a projektek kiválasztására vonatkozó JMC döntések szakmai előkészítése.
- A projektek JMC általi kiválasztásának utánkövetése.
- A projektek működésének utánkövetése és pénzügyi menedzsmentje. Az IH által delegált feladatként a JTS hagyja jóvá a projekt előrehaladásáról szóló szöveges jelentést és igazolja a nemzeti kontrollerek és auditorok beszámolóí alapján bejelentett költségeket.
- A tájékoztató és láthatósági terv végrehajtása.
- A vonatkozó szabályok szerint pályázati formanyomtatványok és pályázat értékelési űrlapok elkészítése és elérhetővé tétele minden projektre vonatkozóan.
- A pályázatok jogosultsági és szakmai értékeléséhez szükséges projektdokumentáció készítése.
- A nemzeti testületekkel való együttműködés.
- A program célkitűzései szempontjából releváns szervezetekkel, intézményekkel, hálózatokkal és médiával való együttműködés.
- A program nyomon követésében és értékelésében való részvétel.
- Technikai segítségnyújtási projektek végrehajtása az IH felügyelete alatt.
- A JMC kérésének megfelelően bármely egyéb dokumentáció elkészítése.

Bár a programért az IH tartozik teljes felelősséggel, az IH egyes feladatokat a Széchenyi Programirodához rendel, amely közreműködő szervezatként funkcionál és a Közös Technikai Titkárságot (JTS) működteti.

Az Irányító Hatóság és a közreműködő szervezet közötti lényeges megállapodásokat hivatalosan írásban kell rögzíteni. A közreműködő szervezet köteles garantálni fizetőképességét és az érintett területen meglévő hozzáértését, valamint adminisztratív és pénzügyi menedzsmentkapacitását.

A funkciók szétválasztásának elve szerint a JTS feladatai és funkciói, valamint a közösségi pénzalapok kedvezményezetteknek történő átutalásával foglalkozó főosztály (Támogatásikifizetési Osztály) a Széchenyi Programirodán belül egyértelműen elkülönülnek egymástól. Minden pénzügyi átutaláshoz – kivéve a TA projektekkel kapcsolatos átutalásokat – az IH jóváhagyása és Támogatásikifizetési Osztály két aláírása szükséges. A Támogatásikifizetési Osztály funkcionálisan független a JTS-től és az összes egyéb programtestülettől, beleértve a CCP-t is. A Széchenyi Programiroda Szervezeti és Működési Szabályzatában foglaltak szerint a JTS a működtető intézmény funkcionálisan független egysége, és a vonatkozó törvények és szerződések értelmében a JTS vezetője a vezetési feladatokat az egyéb szervezeti egységektől függetlenül, de az Irányító Hatóság felügyelete alatt végzi.

A JTS-t a folytonosság elve alapján hozzák létre, ami azt jelenti, hogy a 2014-2020-as HUSKROUA ENI Program JTS-e a 2007-2013-as HUSKROUA ENPI Program JTS-ének a közvetlen folytatása. A JTS alapja az előző program JTS-ének személyi, infrastrukturális és adminisztratív kapacitása lesz, ami a két programozási időszak között zökkenőmentes átmenetet tesz lehetővé. A résztvevő országok beleegyezésével alkalmazott folytonosság elvét be kell tartani.

A Képviseleti Irodák feladatai:

A résztvevő országok döntésének megfelelően a résztvevő országokban Képviseleti Irodákat kell felállítani. A JTS Magyarországon, Ukrajnában, Szlovákiában és Romániában alapít Képviseleti Irodákat

a célból, hogy a potenciális kedvezményezetteket tájékoztassa a program keretében tervezett tevékenységekről. A JTS Képviselői Irodák feladata tájékoztatást nyújtani a közös operatív program keretében végzett tevékenységről az érdeklődők számára és esetlegesen részvétel az IH/JTS-mellett a projektek értékelésében és megvalósításuk utánkövetésében. A Képviselői Iroda semmilyen körülmények között nem bízható meg közfeladattal, illetve nem hatalmazható fel döntési jogkörrel a projektek bírálatára vonatkozóan.

A Képviselői Irodákat működtető intézményeknek minden résztvevő országban állami intézménynek vagy azzal egyenértékű intézménynek kell lenniük, de Ukrajnában ezt a funkciót egy közszolgálatot ellátó nonprofit magántestület is elláthatja. Az egyes Képviselői Irodákról szóló alábbi információkat a DMCS-ben is fel kell tüntetni:

- a működtető intézmény elnevezése és jogi státusza,
- indikatív belső szervezeti struktúra és információ a betöltendő pozícióról;
- az alkalmazandó munkajog;
- a Képviselői Iroda által alkalmazandó beszerzési szabályok.

Az Ukrajnában alapított Képviselői Irodák kötelesek követni az Ukrajna és az Európai Bizottság között kötött pénzügyi megállapodásban foglalt megfelelő beszerzési szabályokat. A Képviselői Irodák által elvégzendő feladatok részletes leírásának a DMCS-ben is szerepelnie kell. A Képviselői Irodák általi beszerzés a szokásos folyó költségekre, valamint a kommunikációs és láthatósági tevékenységek költségeire korlátozódik.

5.1.4 Közreműködő szervezet

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 20 (3). cikke szerint a közreműködő szervezetek az IH felügyelete alatt kinevezhetők az Irányító Hatóság egyes feladatainak elvégzésére. A 'közreműködő szervezet' bármely olyan állami vagy magántestületet jelöl, amely az Irányító Hatóság felügyelete alatt tevékenykedik, vagy amely valamely ilyen testület nevében végzi kötelességét a projekteket megvalósító kedvezményezettekkel kapcsolatban.

A Széchenyi Programiroda (SzPI) ~~az a közreműködő szervezetként működteti, amely a JTS-nek és a Nemzetközi Igazgatóságot nak a működtető intézménye~~ (beleértve a Támogatáskifizetés Osztályt, az Ellenőrzési Osztályt), ~~mint fogadó szervezetét~~. A menedzsment szolgáltatásokat végző főosztály minden olyan CBC Programnál, amelyben Magyarország részt vesz, horizontális feladatokat lát el, amely programokat a Miniszterelnökség, mint Irányító Hatóság igazgat. A JTS és a menedzsment szolgáltatásokat végző főosztály az SzPI funkcionálisan független és különálló egységei. Az SzPI 100%-os állami tulajdonban lévő társaság.

Az SzPI mint közreműködő szervezet a következő menedzsment szolgáltatást nyújtja:

- A program-monitoring és információs rendszer kezelése és napi működtetése (IMIR 2014-2020 rendszer).
- A projekteknek/kedvezményezetteknek történő kifizetések átutalása a JTS jóváhagyása alapján. A kifizetéseket az IH hitelesíti.
- Folyamatkezelési feladatok végzése.

Az SzPI-nek a fenti menedzsment szolgáltatásokat végző szervezeti egységei az SzPI-n belül és a JTS-től funkcionálisan függetlenek, amelyet az SzPI Szervezeti és Működési Szabályzatában foglalt

rendelkezések biztosítanak. A DMCS tartalmazza a közreműködő szervezet szervezetéről, belső struktúrájáról és funkcióinak szétválasztásáról szóló részletes információkat.

5.1.5 Az Audit Hatóság és az auditorcsoport tagjai

A kiválasztott Audit Hatóság (AH) az **Európai Támogatásokat Auditáló Főigazgatóság, Magyarország** (Budapest 1115, Bartók Béla utca 105-113.).

Az Audit Hatóság funkcionálisan független a programtól és az országos szintű irányító testületektől és kedvezményezettektől. Munkáját köteles a nemzetközileg elfogadott könyvvizsgálati sztenderdek szerint végezni.

Az Audit Hatóságot egy, a programban résztvevő minden egyes országot képviselő auditorokból álló csoport segíti. A képviselőknek funkcionálisan függetlennek kell lenniük a programtól és az országos szintű irányító testületektől és kedvezményezettektől. Az auditorcsoportot az Irányító Hatóság kinevezését követő három hónapon belül fel kell állítani, és annak saját eljárásrendet kell kidolgoznia. Elnöke az Audit Hatóság.

Azokban az esetekben, amikor a könyvvizsgálatokat egy az Audit Hatóságtól eltérő szervezet végzi, az AH köteles biztosítani az adott szervezet elvárt funkcionális függetlenségét.

Az Audit Hatóság feladatai:

- Annak biztosítása, hogy a könyvvizsgálatokat az irányítási és ellenőrzési rendszerekre vonatkozóan végzik, megfelelő projekt-mintavétel és a program éves beszámolója alapján.
- Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 8(2). cikke értelmében az első finanszírozási megállapodás aláírását követő 9 hónapon belül egy audit stratégia benyújtása az Európai Bizottsághoz. Az audit stratégiában be kell mutatni az éves beszámolóra és a projektekre alkalmazott auditálási módszertant, a projektek könyvvizsgálatánál alkalmazott mintavételi módszert, valamint a folyó számviteli év és a következő két számviteli év auditálásának tervét. Az audit stratégiát 2017-től 2024 végéig évente szükséges aktualizálni. Az aktualizált audit stratégiát a program éves jelentésével együtt kell benyújtani az Európai Bizottsághoz.
- Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 68. cikkével összhangban az előző számviteli évről szóló éves beszámolóra vonatkozó könyvvizsgálói vélemény, valamint éves könyvvizsgálói jelentés kidolgozása.
- Az AH mint független audit testület feladata a kijelölési audit végrehajtása.

5.2 Nemzeti szintű testületek

5.2.1 A résztvevő országok nemzeti hatóságai

A résztvevő országok nemzeti szintű hatóságai:

Irányító testület	Szervezet	Feladat
Nemzeti Hatóság (NH) - Magyarország	Külgazdasági és Külügyminisztérium	Az IH megfelelői; feladatuk a programozási folyamat koordinálása a saját országukban a program-előkészítési időszakban, és teljes felelősséggel bírnak a program megvalósításáért a saját országuk területén.
Nemzeti Hatóság (NH) - Szlovákia	A Szlovák Köztársaság Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztériuma	
Nemzeti Hatóság (NH) - Románia	Regionális fejlesztési és Közigazgatási Minisztérium – Európai Programok Főigazgatósága, az Európai Programok Nemzeti Hatóságai	
Nemzeti Hatóság (NH) - Ukrajna	Ukrán Gazdaságfejlesztési és Kereskedelmi Minisztérium	

A Nemzeti Hatóságok feladatai:

- Eredményes nemzeti szintű irányítási és ellenőrzési rendszer felállítása és működtetése.
- A program megvalósításában nemzeti szinten résztvevő intézmények magas szintű koordinációjának biztosítása, beleértve többek között az ellenőrzést segítő kapcsolattartó pontokként és az auditorcsoport tagjaként működő intézményeket.
- A saját ország képviselője a Közös Monitoring Bizottságban, részvétel a JMC üléseken.
- Az Irányító Hatóság támogatása az ENI CBC Végrehajtási rendelet 30(2). cikkében hivatkozott kötelessége teljesítésében.
- Saját területeiken a szabálytalanságok megelőzése, kiszűrése és kijavítása, beleértve a csalást, valamint az Irányító Hatóság támogatása a jogosulatlanul kifizetett összegek és a vonatkozó kamatok visszakövetelésében, az ENI CBC Végrehajtási rendelet 74. cikke szerint. Az Irányító Hatóság és az Európai Bizottság azonnali értesítése a szabálytalanságokról és rendszeres tájékoztatása a kapcsolódó adminisztratív és jogi eljárások előrehaladásáról.
- A kedvezményezettnek jogosulatlanul kifizetett összegek visszakövetelése a 6. fejezetben bemutatottak és az ENI CBC Végrehajtási rendelet 75. cikke szerint.
- A szlovák/román/magyar oldal társfinanszírozásának biztosítása.
- A résztvevő országok közti felelősségmegosztást szabályozó kétoldalú megállapodás vagy egyetértési nyilatkozat aláírása (Szlovákia, Románia és Ukrajna) az IH-val.

Magyarország Nemzeti Hatósága és az Irányító Hatóság az ENI Program esetében függetlenek egymástól, mivel a Nemzeti Hatóság feladataira tekintettel az IH vezetője és az NH vezetője között nincs hierarchikus kapcsolat. Az IH vezetője a Külgazdasági és Külügyminisztérium regionális és határokon átnyúló gazdasági együttműködési államtitkár-helyettese, míg az NH vezetését kinevezett kormányzati tanácsadó látja el. Annak érdekében azonban, hogy a Külgazdasági és Külügyminisztérium hatályos utasításai szerint egyértelműen szét lehessen választani a funkciókat, a helyettes államtitkárnak nem áll jogában utasítani az NH vezetőjét a nemzeti hatóság hatáskörébe tartozó kérdésekben és ügyekben.

5.2.2 Ellenőrzést segítő kapcsolattartó pontok, nemzeti kontrollerek és auditorok

Az ellenőrzést segítő kapcsolattartó pontok (CCP-k) feladata az Irányító Hatóság támogatása a Program által előírt kötelezettségek ellenőrzésében.

Irányító testület	Szervezet	Feladat
Ellenőrzést segítő kapcsolattartó pont minden résztvevő országban	Széchenyi Programiroda Nonprofit Kft. (Magyarország) A Szlovák Köztársaság Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztériuma Regionális fejlesztési és Közigazgatási Minisztérium (Románia) – Európai Programok Főigazgatósága, Első szintű Ellenőrzési Igazgatóság Ukrán Pénzügyminisztérium	Az Irányító Hatóság támogatása a Program által előírt kötelezettségek ellenőrzésében
Nemzeti kontrollerek*	HU: Széchenyi Programiroda Nonprofit Kft. SK: Határon Átnyúló Együttműködési Ellenőrzési Osztály RO: Vidékfejlesztési és Közigazgatási Minisztérium, Területi Tevékenységeket Koordináló Főigazgatóság – Első szintű Ellenőrzési Főosztály	A kedvezményezettek által bejelentett költségek vizsgálata

* Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 32. cikkében meghatározott 'köztisztviselők' a tagállamokban 'nemzeti kontrollerek'-ként kerülnek megnevezésre, ahogyan az a 2007-2013-as ENPI Programban is szerepel. A tagállamokban a nemzeti kontrolleri feladatokat végző testület az ellenőrzést segítő kapcsolattartó pont is egyben.

Az ellenőrzést segítő kapcsolattartó pontok (CCP-k) szerepköre és funkciói:

- Képzések szervezése kontrollerek számára, ahol azokat a programról, a projekt megvalósítás szabályairól, a jelentési rendszerről, valamint a kedvezményezettek által bejelentett költségek vizsgálatának nemzeti szintű szabályairól tájékoztatják.
- Útmutatók, minták és ellenőrző listák kidolgozása a kontrollerek és a kedvezményezettek részére a jelentéseik elkészítéséhez.
- Belső útmutatók és ellenőrzési listák készítése a kontrollerek számára.
- A nemzeti szintű szabályok (beszerzés, munkaügy, adózás, stb.) pontosítása az IH felé.
- Az IH támogatása az országokban zajló helyszíni ellenőrzések, valamint bármely egyéb ellenőrzés alkalmával. Ukrajna esetében a CCP képzéseket szervez az auditoroknak, összeállítja az előválogatott auditorok hosszú listáját, valamint a projekt kedvezményezettjei kiválasztják saját auditorukat a projekt kiadásainak igazolására az elfogadott listából.

Nemzeti kontrollerek és auditorok

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 32. cikkének 1. bekezdése értelmében a kedvezményezett által a kifizetési kérelem alátámasztásához bejelentett költségeket egy auditornak vagy egy, a kedvezményezettől független illetékes köztisztviselőnek kell vizsgálnia. A tagállamokban a 'köztisztviselőket' 'nemzeti kontrollereknek' nevezzük, ahogyan az a 2007-2013-as ENPI Programban is szerepel.

A tagállamokban a nemzeti kontrolleri feladatot betöltő testület ugyanaz az intézmény, mint az ellenőrzést segítő kapcsolattartó pont. A tagállamok CCP-i nem vesznek részt a másodsintű ellenőrzési feladatok végrehajtásában, amelyeket az Irányító Hatóság végez és a JTS-nek delegál.

Ukrajna esetében decentralizált rendszert alkalmaznak, ami azt jelenti, hogy az ukrán ellenőrzést segítő kapcsolattartó pont létrehoz egy, az ellenőrzések végzésére hitelesített professzionális auditorlistát. Az auditorok kötelesek eleget tenni az ENI CBC Végrehajtási rendelet 32. cikkében foglalt követelményeknek.

A nemzeti kontrollerek és auditorok feladatai

A kedvezményezett által a kifizetési kérelemmel együtt bejelentett költségek vizsgálata (a kedvezményezett által bejelentett költségek és a projekt árbevétele valósak-e, azok pontosan rögzítésre kerültek-e és a szerződés szerint jogosultak-e támogatásra). E vizsgálatot egy előre meghatározott eljárás szerint, nemzetközi sztenderdek alapján kell végezni, és különösen a következőket foglalja magába:

- A társfinanszírozott termékek és szolgáltatások szállításának vizsgálata.
- A bejelentett költségek helytálló voltának vizsgálata.
- A bejelentett költségek program-, európai bizottsági és nemzeti szintű szabályoknak való megfelelésének vizsgálata.
- Az ellenőrzött projektpartnernél felmerült költségek hitelesítése.
- A partneri jelentésben feltüntetett tevékenységek és finanszírozások tartalmának hitelesítése.
- Az elvégzett ellenőrzésről jelentés és ellenőrző lista készítése.
- A tényszerű megállapításokról szóló jelentés aláírása.
- A szabálytalanságok megelőzése, kiszűrése és kijavítása a kedvezményezetteknek.

Az ukrán auditorok a vizsgálatot a következők szerint kell elvégezzék: (a) kapcsolódó szolgáltatások 4400. sz. nemzetközi sztenderdje, a Könyvvizsgálók Nemzetközi Szövetségének (IFAC) Testülete által kihirdetett, megállapodás szerinti, pénzügyi információkra vonatkozó eljárások elvégzésére szóló megbízások; (b) az IFAC Nemzetközi Etikai Sztenderdek Bizottsága által kidolgozott és kiadott Etikai Kódexe professzionális könyvelők számára.

A köztisztviselők esetében ezeket az eljárásokat nemzeti szinten kell meghatározni, tekintetbe véve a nemzetközi sztenderdeket is.

- **Magyarország**

Magyarországon az ellenőrzést segítő kapcsolattartó pont (CCP) feladatait a magyar Miniszterelnökség tulajdonában lévő Széchenyi Programiroda Nonprofit Kft. (a továbbiakban: SzPI) látja el. A kifizetési kérelmek alátámasztására a kedvezményezett/nemzeti partner által bejelentett költségeket a kedvezményezettől független CCP vizsgálja. A megfelelő SzPI alkalmazottak hozzáértő magyarországi köztisztviselők (nemzeti kontrollerek), akik a szükséges szakértelem birtokában vannak, beleértve az előző programban nyert tapasztalatokat és annak képességét, hogy a nemzeti szinten meghatározott eljárások és szabványok alapján, a nemzetközi sztenderdeket is tekintetbe véve vizsgálatokat végezzenek. A CCP feladatait az SzPI Ellenőrzési Főosztálya keretében működő Központi Ellenőrzési Osztály (Budapest) és az Kelet-Magyarországi Ellenőrzési Osztály (Mátészalka) látja el. A Központi Ellenőrzési Osztály programszinten koordinátori szerepet tölt be, míg az ellenőrzési feladatokat a határtérségben, Mátészalkán található osztály teljesíti.

Mivel a 2007-2013-as programozási időszakban az első szintű ellenőrzési és költséghitelesítési feladatok elvégzése az SzPI feladata minden Magyarországon megvalósuló ETC- (Európai Területi

Együttműködés), IPA- és ENPI-programban, a két programozási időszak közötti folytonosság biztosított, és az előző időszakban szerzett tapasztalatok az új periódusban hasznosulnak.

A másodszintű ellenőrzést az Irányító Hatóság megbízásából a Közös Technikai Titkárság hajtja végre.

- **Szlovákia**

A Szlovák Köztársaságban a CCP feladatait a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium funkcionálisan független egysége, a HU-SK, PL-SK és ENPI Program Határon Átnyúló Együttműködési Ellenőrzési Osztály végzi el. A HU-SK, PL-SK és ENPI Program Határon Átnyúló Együttműködési Ellenőrzési Osztály feladata a nemzeti szintű ellenőrzési adminisztráció és a szlovák partnerek költségeinek adminisztratív ellenőrzése, beleértve a jelenlegi HU-SK-RO-UA ENPI CBC Program közbeszerzési eljárásainak ellenőrzését, és a jövőbeni négyoldalú ENI CBC Program megvalósítását folyamatosan biztosítani fogják. A Nemzeti Hatóság és a CCP feladatainak elvégzésével megbízott főosztályok a Szlovák Köztársaság Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztériumának funkcionálisan független intézményi egységei. A funkciók függetlenségéről és a feladatok szétválasztásáról a DMCS tartalmaz részletes információkat.

- **Románia**

Románia a Regionális Fejlesztési és Közigazgatási Minisztériumot (MDRPA) nevezte ki CCP-nek. A CCP funkcióját az Első szintű Ellenőrzési Igazgatóságon egy szakosított és funkcionálisan független egység végzi el, amely a 2014-2020-as programozási időszak határon átnyúló együttműködési programjainak első szintű ellenőrzéséért felel.

Az MDRPA-n belüli első szintű ellenőrzési egység végzi a román kedvezményezettek kiadásainak projektszintű ellenőrzését. Az első szintű ellenőrzési egység személyzete olyan köztisztviselőkből áll, akik rendelkeznek a munkájuk elvégzéséhez a végrehajtási rendelet szerint szükséges szakértelemmel. A Nemzeti Hatóság és a CCP feladataival megbízott főosztályok a Regionális Fejlesztési és Közigazgatási Minisztérium funkcionálisan független intézményi egységei. A funkciók függetlenségéről és a feladatok szétválasztásáról a DMCS tartalmaz részletes információkat.

- **Ukrajna**

Ukrajnában az ellenőrzést segítő kapcsolattartó pont feladatait a Pénzügyminisztérium végzi, amelynek a Könyvvizsgálói Kamara nyújt segítséget. A CCP egy pályázati felhívás keretében előválogatja a független külső könyvvizsgálókat a költségHITELESÍTÉSI feladatok ellátására ; ezután pedig egy hosszú listát készít és fenntart azokról az auditorokról, akik megfelelnek a Rendeletben foglalt kritériumoknak. A civil szervezetek esetében a projekt-kedvezményezettek a projektköltségek ellenőrzésére a saját auditorukat választják ki; a Pénzügyminisztérium által jóváhagyott független auditorok listájáról. A költségek ellenőrzését az auditorok végzik és a CCP felülvizsgálja azokat.

6 Program megvalósítás

6.1 Az irányítási és ellenőrzési rendszerek összefoglaló bemutatása

A program eredményes, átlátható és pontos megvalósítása érdekében a 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Program Irányítási és Ellenőrzési Rendszer Leírása (DMCS) egy sor folyamatot és eljárást határoz meg és szabályoz a Végrehajtási rendelet 30. cikkében foglaltak szerint. A rendszerleírás tartalmazza a program irányításába és ellenőrzésébe bevont szervezetek funkcióinak leírását, beleértve az egyes szervezeteken belüli funkciók megosztását, a szervezetek közti és szervezeten belüli funkciók szétválasztásának elvével összhangban lévő belső szervezeti felépítést, a program megvalósítása során alkalmazandó irányítási eljárások leírását, az irányítási és ellenőrzési rendszerek, beszámolók és tevékenységek auditálására vonatkozó rendelkezéseket, valamint a rendszerhiányosságok esetén a felelőségek résztvevő országok közötti megosztását.

A DMCS különös figyelmet fordít a program irányításába és ellenőrzésébe bevont szervezetek funkcióinak szétválasztására, beleértve a funkciók szervezetek közötti és szervezeten belüli szétválasztását. A program irányításába és ellenőrzésébe bevont szervezeteket az 5. fejezet ismerteti.

A projektek eredményes és átlátható kiválasztásának biztosítására a program két különböző **projekt-kiválasztási eljárást** alkalmazhat: nyílt vagy korlátozott pályázati felhívást. Ezeknek az eljárásoknak a részletes leírása a 6.2 „A projektek kiválasztási eljárásai” c. fejezetben található és a megfelelő pályázati felhívásban érhető el. A finanszírozásra kiválasztott projektek a DMCS-ben szabályozott **szereződéskötési eljárás** fázisába jutnak. A támogatási szerződések megkötését követően a kedvezményezettek megkezdik a projekt végrehajtását, ahogyan az arra vonatkozó szabályok a projekt-megvalósítási kézikönyvben is szerepelnek.

Annak biztosítása érdekében, hogy a megvalósítás során felmerült költségek megfeleljenek a programban meghatározott szabályoknak, és hogy a bejelentett költségek helyesek és szabályosak legyenek, a végrehajtási rendelet 32. cikkével összhangban a résztvevő országok felállítanak egy **költségHITELESÍTÉSI** rendszert.

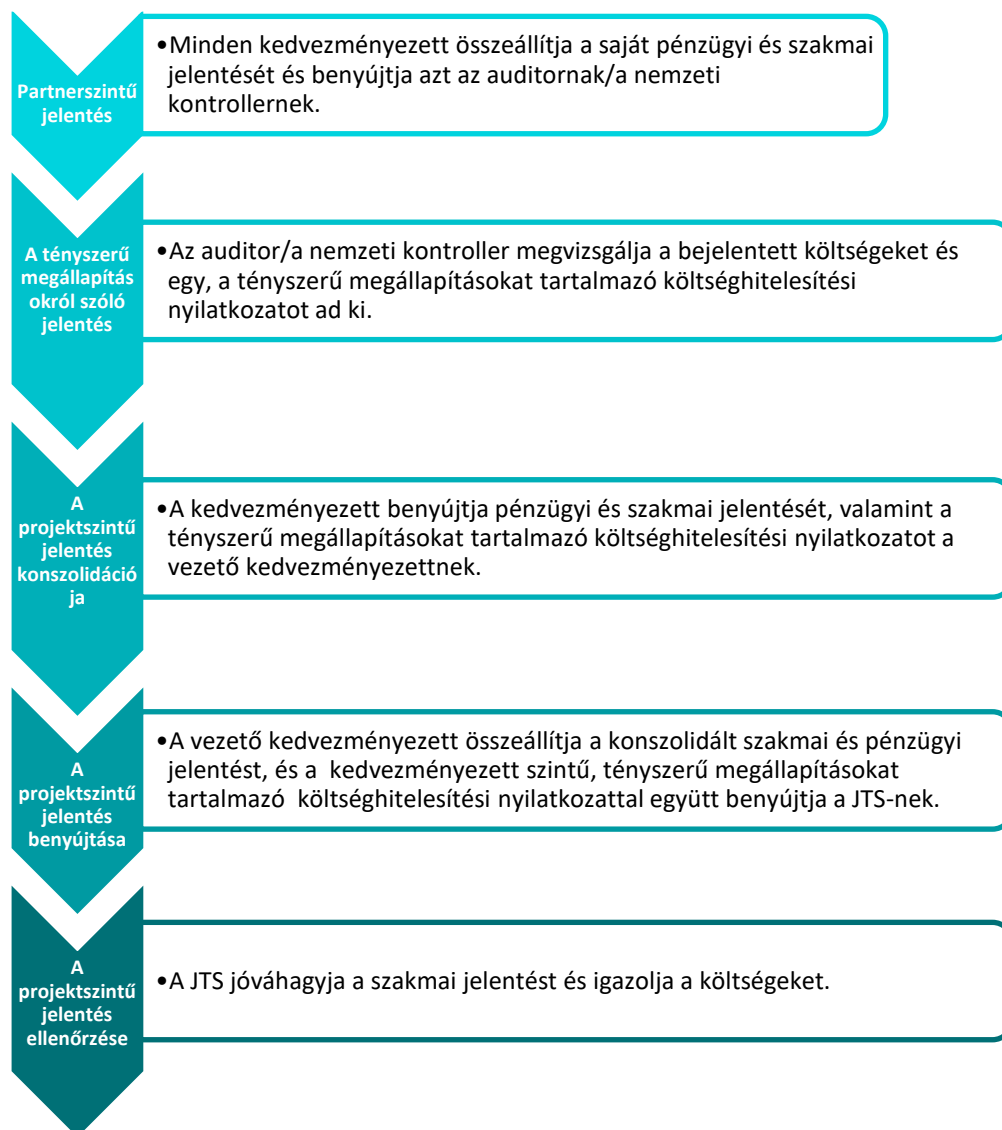
E célból a tagállamokban központosított rendszert alkalmaznak, ami azt jelenti, hogy az ellenőrzéseket a megfelelő ellenőrzést segítő kapcsolattartó pont felügyelete alatt hozzáértő köztisztviselők (nemzeti kontrollerek) végzik. Ukrajna esetében decentralizált rendszert alkalmaznak, ami azt jelenti, hogy az ukrán ellenőrzést segítő kapcsolattartó pont egy listát állít össze az ellenőrzések végzésére képesített professzionális auditorokról. A kontrollerek kinevezésének és az auditorok kiválasztásának részletes szabályait a DMCS tartalmazza (lásd a fenti 5.2.2. szakaszt).

A támogatási szerződésekben foglalt feltételek alapján minden kedvezményezett egy partnerszintű jelentést készít, amelyet a megfelelő auditornak/nemzeti kontrollereknek kell benyújtani ellenőrzés céljából. Az auditoroknak és nemzeti kontrollereknek a kedvezményezettől függetlennek kell lenniük és azok fogják megvizsgálni, hogy a kedvezményezett által bejelentett költségek és a projekt árbevétele valósak-e, pontosan rögzítésre kerültek-e és jogosultak-e támogatásra a szerződésben foglalt rendelkezések szerint. A vizsgálatot az adott országban alkalmazandó, előre meghatározott eljárás alapján végzik.

Az elvégzett ellenőrzések eredményeként az auditorok és a kontrollerek egy, a tényszerű megállapításokat tartalmazó költségHITELESÍTÉSI jelentést adnak ki. A 46. cikk értelmében a vezető

kedvezményezett az összes projektpartnerrel együtt összegyűjti a költséghitelesítési jelentéseket és a JTS-nek projektszintű jelentést nyújt be. A jelentést egy olyan szöveges beszámolóval kell kísérnie, amely a projektmegvalósítás vonatkozó időszakában elvégzett tevékenységeket mutatja be részletesen. A projektszintű jelentéseket a projektmegvalósítási időszakban és a projekt lezárásakor kell benyújtani, a támogatási szerződésben foglalt rendelkezések szerint. Az IH részéről delegált feladatként a JTS jóváhagyja a szöveges jelentést és igazolja a bejelentett költségeket a nemzeti kontrollerek és auditorok jelentései alapján. A JTS és az IH bármikor jogosult dokumentum alapú ellenőrzéseket vagy helyszíni projekt-ellenőrzéseket végezni.

A partner- és projektszintű költséghitelesítés a következőképp zajlik:

A TA (technikai segítségnyújtási) költségek ellenőrzését az IH végzi független külső auditorok esetleges bevonásával. Az IH a vonatkozó közbeszerzési szabályok alapján választja ki a szakértőket.

A nyomonkövetési és ellenőrzési rendszer leírásában részletesen meghatározták a kedvezményezetteknek történő kifizetések során követendő eljárásokat.

A kedvezményezetteknek történő kifizetések a jóváhagyott kifizetési kérelmeken alapulnak, amelyeket a kedvezményezettek a JTS-nek/IH-nak kötelesek benyújtani a támogatási szerződésekben foglalt feltételek alapján, általában a projektszintű jelentésekkel együtt. Az ENI végrehajtási rendelet 63. cikke szerint a vezető kedvezményezettek a támogatási szerződések megkötését követően azonnal benyújthatják a kifizetési kérelmet (előfinanszírozás) a szerződésben megjelölt összegben. A további kérelmeket a szerződésekben foglaltak szerint kell benyújtani. A kifizetések struktúráját, beleértve az előfinanszírozás(oka)t, az évközi kifizetéseket és a végső kifizetéseket a DMCS részletesen tartalmazza.

Az IH kötelessége biztosítani azt, hogy a projekteknek történő kifizetéseket a lehető leggyorsabban feldolgozzák az aláírt szerződésben foglaltak szerint. Hacsak azt az aláírt szerződés nem támasztja alá, semmilyen összeg nem vonható le vagy tartható vissza, és a kifizetéseket csökkentő semmiféle specifikus díj vagy azzal egyenértékű összeg nem róható ki. Az EU támogatást a vezető kedvezményezettnek fizetik ki, aki köteles biztosítani, hogy a kedvezményezettek a támogatás teljes összegét a lehető leghamarabb kézhez kapják.

A 897/2014-es végrehajtási rendelet 59. cikke szerint az IH köteles nyitni egy eurós programszámlát, amelynek rendeltetése kizárólag az Európai Bizottságtól érkező ENI hozzájárulás fogadása és a vezető kedvezményezettek és a TA-kedvezményezettek felé történő kifizetések bonyolítása. A programban érdekelt felek közti minden pénzügyi átutalás euróban történik.

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 30 (1) f). cikke szerint az irányítási és ellenőrzési rendszernek magába kell foglalnia a megfelelő ellenőrzési nyomvonalat biztosító rendszereket és eljárásokat.

A Program irányításába bevont intézmények (program- és nemzeti szinten) az adott intézmény irányítási és ellenőrzési rendszerleírásában és az eljárások kézikönyvében szerepeltetik az ellenőrzési nyomvonalakat. A DMCS és az eljárások kézikönyvei a teljes program- és projektciklusra vonatkozóan minden érintett szervezet összes folyamatait tárgyalják. A program- és projektciklusokat alkotó összes folyamat egymást követő tevékenységekre van lebontva.

A kedvezményezettek esetében az ellenőrzési nyomvonalakat a projektmegvalósítási kézikönyv és az ENI CBC Végrehajtási rendelet tartalmazza, melyek értelmében a kedvezményezettek kötelesek a projektjükhöz kapcsolódó minden dokumentumot a program egyenlegének kifizetését követő öt évig megtartani. Különösen a jelentéseket, a könyvelési bizonylatokat, a könyvelési dokumentumokat és bármely egyéb, a projektek finanszírozásához kapcsolódó dokumentumot meg kell őrizni. A kedvezményezetteknek szóló, a projektdokumentáció megőrzéséről szóló részletes utasítások a támogatási szerződésben szerepelnek. A vezető kedvezményezett és a kedvezményezettek által létrehozandó és aláírandó partnerségi megállapodásnak is tartalmaznia kell a fenti kötelezettségeket. Amennyiben ezeket a szabályokat nem tartják be, a kedvezményezettek viselik a támogatási szerződésben foglalt következményeket.

A Végrehajtási rendeletnek az elektronikus könyvelési, tárolási, nyomon követési és jelentési adatrendszerekre vonatkozó rendelkezéseit az IMIR 2014-2020 rendszer teljesíti. A rendszer részletes leírása a 6.11. fejezetben található. Mivel az IH a feladatok végrehajtásával egy másik szervezetet bíz meg (nevezetesen a JTS-t és a közreműködő szervezetet), ennek a megbízásnak a nyomon követési és jelentéskészítési rendszereit a DMCS mutatja be részletesen. A 2007-2013-as időszakban nyert tapasztalatok alapján ~~a szerep- és feladatkörök egyértelmű meghatározása a megfelelő szervezetek, nevezetesen~~ a Külgazdasági és Külügyminisztérium (KKM) és a Széchenyi Programiroda keretmegállapodásában egyértelműen meghatározásra kerültek az érintett szervezetek szerep- és feladatkörei által aláírt keretmegállapodásban szerepel. A megállapodás értelmében a Külgazdasági és Külügyminisztérium folyamatosan monitorozza az elvégzett feladatokat az időszakonként bekért jelentéseken keresztül. A KKM-nek jogában áll helyszíni ellenőrzéseket végezni és a közreműködő

szervezet és a JTS teljesítményét mérő teljesítménymutatókat meghatározni. Ezen túl az IMIR 2014-2020 fontos eszközként áll a Miniszterelnökség rendelkezésére a projekt és programszintű mutatók és eredmények összességének követéséhez. Továbbá, az irányítási és ellenőrzési rendszer leírása a következő területekhez kapcsolódó egyéb aspektusokat is taglalja:

- az irányítási és ellenőrzési rendszerműködések vizsgálatának megszervezése;
- a szabálytalanságok - beleértve a csalásokat - megelőzésére, kiszűrésére és kijavítására, illetve a jogosulatlanul kifizetett összegek visszakövetelésére vonatkozó menedzsment folyamatok;
- a technikai segítségnyújtásból finanszírozott közbeszerzések lebonyolítása;
- a nemzeti hatóságok szerepköre és a résztvevő országok felelősségei, valamint
- a szükséges szaktudással bíró, megfelelő szakemberek elosztási terve a szervezet különböző szintjein és különböző funkciókra vonatkozóan.

6.2 A projektkiválasztási eljárások bemutatása

A HUSKROUA ENI CBCProgram keretében megvalósuló projekteknek pályázati felhívások értékelési és kiválasztási eljárásai során ítélnék oda pénzügyi támogatást. A pályázati felhívásokat a programmegvalósítási időszakban indítják, a JMC döntésének megfelelően. A felhívások iránymutatást tartalmaznak a potenciális pályázók számára, illetve a teljes kiválasztási eljárás során követendő szabályokat is taglalják. A programban két különböző típusú pályázati felhívást alkalmazhatnak:

1. Nyílt pályázati felhívási eljárás
2. Korlátozott pályázati felhívási eljárás

A lehető legszélesebb körű részvétel és az előírt átláthatóság biztosítása érdekében minden pályázati felhívás esetében a nyilvánosság elve alkalmazandó. A felhívás minden mellékletét közzéteszik a program honlapján. A felhívást terv szerint a nemzeti hatóságok és a résztvevő megyék honlapján is közzéteszik. A pályázati felhívás elindítása után a JTS tájékoztatókat tart, amelyen minden potenciális pályázó részt vehet. Mindennemű hátrányos megkülönböztetés nélkül, összehangoltan kell terjeszteni az információt a teljes célterületen. Amennyiben a JMC, akár saját kezdeményezésre, akár egy tisztázandó kérdésre adott válaszban módosítja a pályázati kiírásban közzétett információkat, a módosításokat tartalmazó helyesbítést közzé kell tenni ugyanazon közzétételi feltételek mellett, mint amelyek a pályázati felhívásokra vonatkoznak. A helyesbítés miatt módosítható a pályázatok benyújtási határideje annak érdekében, hogy minden pályázó figyelembe vehesse a változásokat.

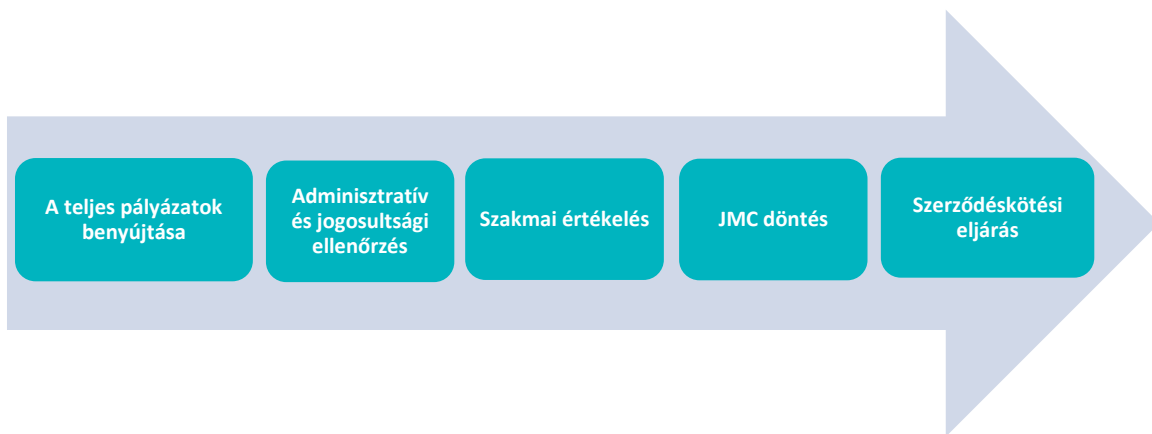
6.2.1 Nyílt pályázati felhívási eljárás

A nyílt pályázati felhívási eljárás során a részvétel minden érdeklődő és jogosult pályázó előtt nyitott, akik projektjük teljes dokumentációját egy adott határidőn belül kell elkészíteni és benyújtani. A pályázat tartalma a vonatkozó pályázati felhívásban, a végrehajtási rendelet 43. cikkében foglaltakkal összhangban kerül meghatározásra. A benyújtott pályázatokat *adminisztratív és jogosultsági* szempontból a JTS ellenőrzi. Az ENI végrehajtási rendeletben foglaltak szerint a JTS-nek e feladat végrehajtásában a Képviselői Irodák segíthetnek. Ezen ellenőrzés alapján a JTS az adminisztratív és jogosultsági kritériumoknak eleget tevő, illetve a követelményeknek nem megfelelő pályázatok listáját is tartalmazó értékelési jelentést készít.

Azokat a pályázatokat, amelyek eleget tettek az adminisztratív és jogosultsági kritériumoknak, szakmai minőség szempontjából értékelik. A *szakmai értékelési* eljárásba a JTS független külső értékelőket von be. A pályázatokat az egyes pályázati anyagok tartalma alapján rendelik hozzá az egyes értékelőkhöz, akiket az adott szakértelmük szerint a szakértői állományból választanak ki. A szakértői állományt mind

a négy országban a nyílt szakértői pályázati felhívás elindítását követően hozzák létre, tekintetbe véve a fent bemutatott közzététel elvét. Minden pályázatot legalább két független értékelő értékeli, akik egy olyan értékelési táblázat alapján pontozzák az egyes munkákat, amely egy, a JMC által jóváhagyandó kiválasztási és értékelési kézikönyvben meghatározott kritériumlistát tartalmaz.

Az értékelők által adott pontok alapján a JTS egy szakmai értékelési jelentést készít, amelynek részét képezi a pályázatoknak egy, prioritás és adott pontszámok alapján készített rangsora. A JMC jóvágyja a szakmai értékelési jelentést és a rangsor alapján, a rendelkezésre álló költségvetést figyelembe véve jóváhagyja a legmagasabb értékelési pontszámmal rendelkező projekteket, és döntést hoz az egyes esetekben nyújtható támogatási összegekről. A JMC minden egyes prioritás esetében egy tartaléklistát is összeállíthat, amely azokat a jogosult pályázatokat tartalmazza, amelyeket a rendelkezésre álló források hiányában nem tudnak finanszírozni. Az IH a kiválasztási folyamat során bármikor végezhet ellenőrzéseket az értékelés hatékonyságának és minőségének ellenőrzése és felülvizsgálata céljából.

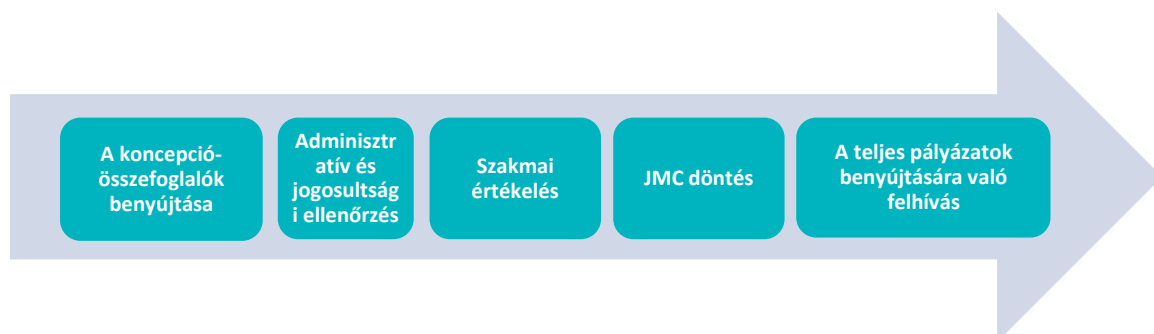
6.2.2 Korlátozott pályázati felhívási eljárás

Egyes esetekben a JMC dönthet úgy, hogy korlátozott pályázati felhívási eljárást alkalmaz. Az ilyen típusú eljárás főleg olyan projektek esetében alkalmazható, amelyek olyan infrastruktúra-elemeket tartalmaznak, amelyek esetében a dokumentáció összetettebb és elkészítése több időt és forrást vesz igénybe. Az infrastruktúra típusú projektek építési elemet magukba foglaló projekteket jelentenek.

A korlátozott eljárás azt jelenti, hogy a részvétel minden érdeklődő és jogosult résztvevő előtt nyitott, de a teljes pályázat benyújtására csak azokat hívják fel, akik koncepciójuk rövid kifejtése alapján rövidlistára kerültek. A finanszírozásról szóló végleges döntés a teljes jogú pályázók kiválasztásán alapszik.

Az első fázisban a pályázókat a pályázati felhívásban felkérlik egy rövid koncepció-összefoglaló benyújtására, amelyben legalább a következő elemeknek kell szerepelniük: a projekt fő gondolatának rövid kifejtése, a vezető kedvezményezetttről és a projektpartnerekről szóló információk, a tervezett tevékenységek, a projekt által elérni hivatott program-specifikus eredménymutató(k), egy becsült költségvetés-tervezet, valamint egy megvalósítási ütemterv.

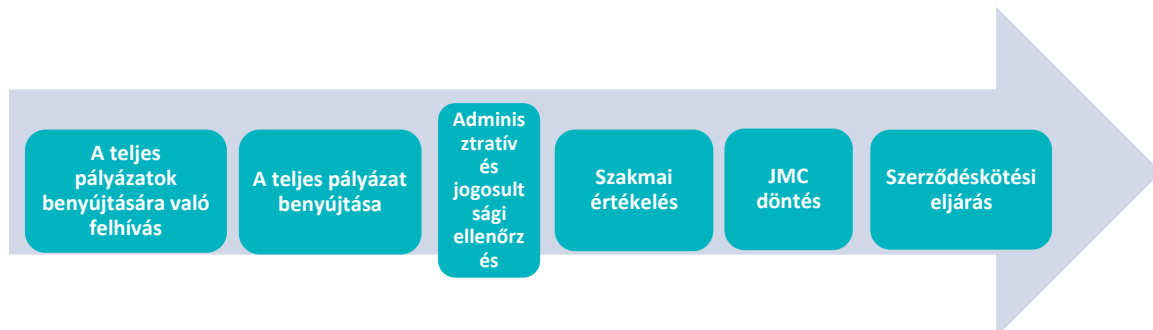
A benyújtott koncepció-összefoglalókat egy, a nyílt pályázati felhívásokban alkalmazott eljárásnak megfelelően értékelik és választják ki. A Közös Monitoring Bizottság dönthet arról, hogy az adminisztratív és jogosultsági ellenőrzéseket kihagyják vagy összevonják a szakmai értékeléssel, amennyiben az valamely felhívás esetén szükségessé válik. A JMC azonban dönthet az adminisztratív és jogosultsági kritériumok alapján készült értékelési jelentésről és a szakmai értékelési jelentésről egyidejűleg. A szakmai értékelési jelentés alapján (ahogyan az a nyílt pályázati felhívások esetében is történik, a szakmai értékelési eljárásba független külső értékelőket vonnak be), a JMC dönti el a jó minőségűnek talált koncepció-összefoglalók listája alapján, mely projektek dolgozhatók tovább teljes pályázattá. A teljes pályázat tartalmát a vonatkozó pályázati felhívásban határozzák meg, a végrehajtási rendelet 43. cikkében foglaltak szerint.

A második fázisban beérkezett teljes pályázatokat a nyílt pályázati felhívásokban alkalmazott eljárással megegyező módon értékelik.

A szakmai értékelési jelentés alapján a JMC hoz döntést a kiválasztott projektek listájáról és az egyes esetekben maximálisan odaítélhető összegekről. A JMC minden egyes prioritásra tekintettel összeállíthat egy tartaléklistát, amely azokat a jogosult pályázatokat tartalmazza, amelyeket a rendelkezésre álló források hiányában nem tudnak finanszírozni. JMC döntés alapján a LIP-eket korlátozott pályázati felhívás során választhatják ki.

Az értékelési és kiválasztási folyamat részletes szabályait a kiválasztási és értékelési kézikönyv tartalmazza, amelyet a JMC hagy jóvá.

„A JMC döntéshozatalát követően az Irányító Hatóság az Európai Bizottsággal együtt áttekinti a finanszírozásra ajánlott projektek listáját, a kettős finanszírozás elkerülése és a meglévő projektekkel való szinergiák ösztönzése céljából, ahol lehetséges. E konzultációt követően a Közös Monitoring Bizottság dönthet a kezdetben támogatásra javasolt pályázatok elutasításáról.”

6.2.3 Panaszkezelési eljárás

Az eljárás a Programtestületek által a projektértékelési és -kiválasztási folyamat során hozott döntések ellen irányuló panaszok kezelésére vonatkozik, annak biztosítása érdekében, hogy minden pályázót átláthatóan és igazságosan kezeljenek. Abban az esetben, amikor egy pályázó úgy gondolja, hogy a kiválasztási folyamat valamely hiba folytán elfogult volt, az adott pályázat vezető kedvezményezettjének jogában áll az IH-hoz/JTS-hez panaszt benyújtani. Az IH a JTS támogatásával kivizsgálja a panaszt és a panasz jogosságának ellenőrzésére szakmai vizsgálatot folytat le. Ezen eljárás részletes leírása a pályázati felhívásban található.

6.3 A program megvalósítás nem végleges, indikatív ütemterve

A Program a 2015-2024 közötti időszakra a következő indikatív tervvel rendelkezik:

	2015. I.	2015. II.	2016. I.	2016. II.	2017. I.	2017. II.	2018. I.	2018. II.	2019. I.	2019. II.	2020. I.	2020. II.	2021. I.	2021. II.	2022. I.	2022. II.	2023. I.	2023. II.	2024. I.	2024. II.	
A program javaslat benyújtása az Európai Bizottsághoz																					
A program elfogadása az Európai Bizottság részéről																					
Kijelölési eljárás (IH)																					
Pályázati felhívás kiírása																					
Értékelés és döntés a forrás odaítéléséről																					
Szerződéskötés és projekt megvalósítás megkezdése																					
A projektek megvalósítása																					
Programirányítás																					
A program zárása																					

Az ENI végrehajtási rendelet értelmében minden szerződést legkésőbb 2021. december 31.-igalá kell írni, és a program által finanszírozott projekt tevékenységeknek 2022. december 31-én be kell fejeződniük (18. cikk). A program legkésőbb 2024. december 31-én ér véget (15. cikk).

A program előrehaladása alapján a JMC dönthet további pályázati felhívások indítása vagy a tervezett pályázati felhívások törlése mellett.

6.4 A támogatások jellege prioritások szerint

A program projekteknek nyújtott támogatások formájában, nyílt vagy korlátozott pályázati felhívások révén támogatja a tevékenységeket. A pályázati felhívásokat a JMC döntései alapján indítják, ahogyan a fenti indikatív ütemterv mutatja a program megvalósítás ütemtervét. A program pénzügyi eszközöket nem vesz igénybe.

A Közös Programozási Bizottság döntése alapján a program közvetlen odaítélési eljárást nem alkalmaz (az ENI CBC Végrehajtási rendelet 41. cikke).

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 38 (4). cikkében foglaltak szerint a nagy infrastrukturális projektekhez rendelt uniós támogatási hozzájárulás aránya és a 42. cikkben hivatkozott pénzügyi eszközökhöz történő, hozzájárulások nem haladhatják meg a 30%-ot.

6.5 A technikai segítségnyújtás tervezett igénybe vétele és az alkalmazandó közbeszerzési eljárások

Technikai segítségnyújtásra azért van szükség, hogy a résztvevő országokat támogassák a program megvalósításában. Tekintetbe véve a programterület méretét és sokszínűségét, a programhoz rendelt EU támogatás 10%-át technikai segítségnyújtásra (TA) fogják használni.

A TA-költségvetést a program irányításához, nyomon követéséhez és értékeléséhez szükséges segítségnyújtásra fogják használni.

A TA-költségvetést ezen kívül program megvalósítás fejlesztését és megfelelő szintű biztosítását célzó, projektszintű feladatokra (pl. tematikus szemináriumok, tájékoztatási és közzétételi intézkedések, értékelés) , valamint a finanszírozott projektek minőségének átfogó javítására kell felhasználni.

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet (IR) 34. cikkének értelmében a TA hatáskörében a következő tevékenységek finanszírozhatók, a program hatékony igazgatásának biztosítása érdekében:

- a projektek előkészítésével, kiválasztásával és értékelésével (beleértve a JMC-megbeszéléseket is), valamint támogatásával kapcsolatos tevékenységek;
- a közös struktúrák támogatásával kapcsolatos tevékenységek;
- a Nemzeti Hatóságok és a CCP tevékenységének támogatása;
- az Irányító Hatóság, a Közös Technikai Titkárság és annak Képviseleti Irodái, a horizontális szolgáltatásokat nyújtó közreműködő szervezet irányítása és munkája;
- a műveletek (projektek) nyomon követése és helyszíni szemléi;
- az elektronikus könyvelési, tárolási, nyomon követési és jelentéskészítési adatrendszer felállítása és működtetése;
- jelentések (pl. éves jelentések, félidek értékelések, stb.) készítése;
- auditálási tevékenységek;
- tájékoztatási és közzétételi tevékenységek;
- a potenciális kedvezményezettek ösztönzése és segítése;
- a 2021 és 2027 közötti programozási időszak előkészítő tevékenységei.

A TA tevékenységeket projek menedzsment módszer alkalmazásával fogják finanszírozni. Minden, a program TA-ból támogatandó programirányítási tevékenységet az ún. „TA-adatlap” formátumban kell elkészíteni. A TA-úrlap alapján a JMC hoz döntést a TA-projektek finanszírozásáról, amely úrlapon a TA

kedvezményezett feladatai is szerepelnek. A JMC döntése alapján az IH írja alá a TA-kedvezményezettekkel a szerződést azokra a TA-tevékenységekre vonatkozóan, amelyek a JTS-nek delegálhatók. A támogatási szerződés magában foglalja a TA-projektek jogosult tevékenységeit és költségeit.

A TA-projekteket a programirányítási testületeket működtető szervezetek valósítják meg (TA-kedvezményezettek). Az e projektek végrehajtása során felmerült költségeket a program technikai segítségnyújtási költségvetéséből előfinanszírozzák. A TA-kedvezményezetteknek be kell tartaniuk a programszintű jogosultsági szabályokat és eljárásokat, köztük a vonatkozó beszerzési eljárásrendet is. A 897/2014. végrehajtási rendelet 37 (1). cikkében foglaltak alapján a tagállamban működő TA-kedvezményezettek a beszerzési tevékenységek végzése során kötelesek betartani a nemzeti szintű törvényeket, szabályokat és adminisztratív rendelkezéseket, míg az Ukrajnában működő TA-kedvezményezettek az Ukrajna és az Európai Bizottság között megkötött pénzügyi megállapodásban foglalt vonatkozó beszerzési szabályokat kell alkalmazni.

Potenciális TA-kedvezményezettek:

- IH – Külgazdasági és Külügyminisztérium, Magyarország
- Nemzeti Hatóságok és CCP-k
- JTS - Széchenyi Programiroda mint működtető intézmény
- Közreműködő szervezet – Széchenyi Programiroda
- Képviselői Irodák
- Audit Hatóság (Auditorcsoport) – Európai Támogatásokat Auditáló Főigazgatóság, Magyarország

6.6 A nyomon követési és értékelési rendszerek bemutatása

A program nyomon követésének és ellenőrzésének célja a tervezés és a megvalósítás minőségének javítása, valamint a program következetességének, eredményességének, hatékonyságának és hatásának értékelése és javítása kell, hogy legyen. A nyomon követés és az értékelés megállapításait figyelembe kell venni a programozási és a megvalósítási ciklusban is.

1.9.1 Napi szintű nyomon követés

A program megvalósítás minőségének és eredményességének biztosítása céljából programszintű monitorozási tevékenységeket kell végezni. A programszintű monitorozást és értékelést támogatják a 4.7. fejezetben előre meghatározott mutatók. Az Irányító Hatóság feladata egy, a megvalósításról megbízható pénzügyi és statisztikai információkat összegyűjtő rendszer felállítása monitorozási és értékelési célokra.

Projektszinten a monitorozás a projekt megvalósítás megfigyelése céljából végzett folyamatokból áll, ezért a potenciális problémák időben kiszűrhetők és szükség esetén javító intézkedések foganatosíthatók. A mutatók gyűjtése és mérése folyamatos feladat, a projekteknek minden szóveges projekt előrehaladási jelentésben tájékoztatniuk kell a programtestületeket az elért mutatókról.

1.9.2 A program teljes időszaka alatti indikatív monitorozási és értékelési terv

A HUSKROUA ENI Pprogram **előzetes értékelését**, amelyben a stratégiai környezetértékelés követelményei is szerepelnek, független értékelők végezték a program minőségének fokozása céljából. Az értékelés ajánlásai a JOP megfogalmazásakor figyelembe vételre kerültek.

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 78 (3). cikke szerint az Irányító Hatóság a napi monitorozáson kívül köteles **teljesítményorientált program-** és projekt-nyomonkövetést (ROM) végezni. A ROM esetében a fő cél és feladat az, hogy a projekt/program megvalósításáról és az eredmények elérésében való előrehaladásról független vélemény szülessen. A független értékelés egyfajta fék- és egyensúlyrendszert teremt, valamint fokozza az EU-források felhasználásának számon kérhetőségét és átláthatóságát. A ROM megfigyelések és ajánlások a futó program/projektek felelősei és menedzsmentje részére átadásra kerülnek megfontolás, valamint felhasználás céljából, valamint a ROM végrehajtásáról szóló jövőbeni programciklus módszertan beépítésre kerül az éves monitorozási és értékelési tervbe.

A 236/2014. rendelet 17. cikke értelmében a Bizottságnak legkésőbb 2017. december 31-én az ENI CBC stratégiai dokumentum keretében **félidős felülvizsgálati jelentést** kell benyújtania az ENI CBC-eszköz megvalósításáról. Ennek a jelentésnek a 2014. január 1. és 2017. június 30. közti időszakra kell kiterjednie, és az ENI CBC-eszköz célkitűzéseinek teljesülésére kell összpontosítania az elért eredményeket és az Eszköz hatékonyságát mérő mutatók segítségével. A résztvevő országokat az Európai Bizottság arra kéri, hogy adják meg az összes szükséges adatot és információt.

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 78 (1). cikke értelmében a program nyomon követésnek és értékelésnek a tervezés és végrehajtás minőségének javítására, valamint a program következetességének, eredményességének, hatékonyságának és hatásának értékelésére és javítására kell irányulnia. A nyomon követésből és értékelésekből leszűrt megállapításokat a programozási és végrehajtási ciklusban figyelembe kell venni.

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 78 (2). cikke értelmében az **éves nyomon követési és értékelési tervet** az Irányító Hatóságnak kell megvalósítania. Az éves tervet az Európai Bizottságnak legkésőbb minden év február 15-éig kell benyújtani.

A félidős értékelésen túl, a Közös Operatív Program egészének vagy egy részének értékelését az Európai Bizottság vagy az IH bármikor elvégezheti.

Az értékeléseket olyan belső vagy külső szakértők végzik, akik a program megvalósításért felelős hatóságoktól funkcionálisan függetlenek.

Az értékelés során értékelni kell a programtevékenységek és támogatás eredményességét, hatékonyságát és hatását. A hangsúlyt az eredményekre és a hatásokra kell fektetni. A kapott információk elsődleges felhasználói a programirányításban részt vevő programtestületek lesznek – ezek értékes információ-források a program napi szintű irányításához és a végrehajtásról szóló jelentések készítéséhez, az elért eredmények közléséhez, valamint a JMC-ben történő döntéshozatalhoz. Ugyanakkor ezek az információk hasznosnak bizonyulhatnak a program szintű eljárások javításában, a monitorozás, az ellenőrzés és az audit tevékenységek (helyszíni ellenőrzések, IH-ellenőrzések, az Audit Hatóság és az auditorcsoport tájékoztatása a projektekkel kapcsolatos vizsgálataikhoz, stb.) jobb tervezésében.

Az értékelésekből leszűrt megállapításokat a jövőbeni programozási gyakorlatoknál is figyelembe kell venni. Alapvető fontossággal bír az értékelések eredményeinek és megállapításainak közlése, és az értékelési folyamat során nyert információk közzététele. Az értékelések eredményeit a megfelelő program- és nemzeti testületeknek küldik el. Az értékelések megállapításainak összefoglalását a program által igénybe venni tervezett kommunikációs csatornákon teszik közzé a nyilvánosság számára.

A program **indikatív monitorozási és értékelési terve:**

Sz.	Cím	Feladat	Időpont vagy gyakoriság	Felelős
1.	Előzetes értékelés	A JOP minőségének javítása	A programozási szakaszban	Programszintű testületek
2.	Napi szintű nyomon követés (folyamatos)	A projektmegvalósítás figyelése	Folyamatos	IH, NH, JTS és CCP-k
3.	Teljesítményorientált program- és projekt-monitorozás (ROM)	A projektek és a program által az adott időszakra célként kitűzött eredmények értékelése	Elkezdve az első támogatási szerződés aláírása után Gyakoriság: évente egyszer, projektmintán	IH, JTS
4.	Az ENI CBC Stratégiai Dokumentum félidős felülvizsgálata	Az ENI CBC-eszköz eredményességének, hatékonyságának és hatásának értékelése félidőben, a Stratégiai Dokumentumra összpontosítva	2017 3.-4. negyedévében (a 2014. január 1-től 2017. június 30-ig tartó időszakban)	Európai Bizottság, (IH)
5.	Folyamatos (félidős) értékelés	A program tevékenységei és támogatása eredményességének, hatékonyságának és hatásának értékelése. A hangsúly az eredményeken és a hatásokon, valamint a programmutatók aktuális értékeinek mérésén lesz.	2017 3.-4. negyedévében (a 2014. január 1-től 2017. június 30-ig tartó időszakban)	IH
6.	Az ENI CBC-eszköz utólagos értékelése	Az ENI CBC-eszköz összesített teljesítményének értékelése	A programok lezárása után, a következő pénzügyi időszak félideje előtt	Európai Bizottság

Minden értékelési és nyomon követési tevékenység alapja az elvárt eredményekben rejlik, amelyeket a programstratégiában határoznak meg. Ezek az eredmények, az elérésük mérésére hivatott mutatókkal együtt azt mutatják meg, hogy a program a stratégiai terv elkészítésekor mit tervezett megvalósítani a rendelkezésre álló pénzügyi erőforrásokkal. A mutatók rendszeres (legalább évente egyszer, de az igények szerint történő) összegyűjtése és a meghatározott mutatócélok elérése felé történő előrehaladás vizsgálata a pénzügyi abszorpciós adatokkal együtt hozzájárul annak megállapításához, hogy a program jó úton halad-e, és hogy a stratégiája megfelelő-e, vagy azon változtatni kell.

A projekt lezárását követően a vezető kedvezményezett köteles jelentést tenni a projekt utánkövetéséről (projekt-fenntarthatósági jelentés). A fenntarthatósági jelentésben a megfelelő programszintű teljesítménymutatóiról szóló adatokat kell szerepeltetni. A fenntarthatósági jelentést a projekt lezárását követő öt év során évente egyszer, vagy ahol érvényes, az állami támogatásra vonatkozó szabályokban meghatározott időszakon belül kell benyújtani.

A fő információgyűjtő rendszer és eszköz az IMIR 2014-2020-as rendszer. Az IMIR 2014-2020-as rendszerrel a program végrehajtó szervezetek képesek az összes projekt- és programszintű mutató és teljesítmény követésére.

Ami a munkában részt vevő emberi erőforrásokat illeti, a monitorozási tevékenységeket elvben belső erőforrásokkal (IH/JTS-személyzettel) valósítják meg. Az előzetes értékelést külső szakértők végzik. A ROM esetében külső értékelők megbízására is sor kerülhet. E tevékenységek elvégzéséhez további munkaerő bevonása nem várható.

A nyomon követési és értékelési tevékenységek eredményeit egyrészt belső körökben (a programirányításban részt vevő minden testülettel), másrészt a nagyobb nyilvánossággal közlik.

A nyomon követési és értékelési tevékenységek eredményei alapján a program ütemezését és pénzügyi tervét rendszeresen aktualizálni kell. A nyomon követési és értékelési tervet is szükséges felülvizsgálni és aktualizálni.

6.7 Az Európai Parlament és a Tanács 2001/42/EK irányelvében lefektetett szabályozási követelmények teljesítéséről szóló információk

A Közös Operatív Program SEA-ját (Stratégiai Környezetértékelés) a 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Program esetében az Európai Parlament és a Tanács 2001/42/EK bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló irányelvében (2001. június 27.) (a továbbiakban: a SEA-irányelv) és a nemzeti törvényekben foglaltak szerint tervezték és valósították meg. A SEA értékelésének tárgya a 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Program Közös Operatív Programja volt. A 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Programban részt vevő országok Magyarország, Szlovákia, Románia és Ukrajna. A földrajzi keret alap programtérseget és szomszédos térséget foglal magába. A Stratégiai Környezetértékelés ütemtervét a környezet várható állapotához kapcsolódó fejlődés tendenciájának, valamint a környezetvédelmi kérdésekre gyakorolt lehetséges hatásoknak a leírása alapján határozták meg. A környezet várható állapotához kapcsolódó fejlődési tendenciára, valamint a környezetvédelmi kérdésekre gyakorolt lehetséges hatásokra vonatkozó időkeret a 2014-2020 közötti programidőszak, plusz két év.

A SEA-t a program előkészítése során végezték el, és azt az Európai Bizottságnak történő benyújtás és jóváhagyás előtt fejezték be, a környezet magas szintű védelmének biztosítása, valamint annak érdekében, hogy a 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Program előkészítésébe és elfogadásába a környezetvédelmi vonatkozások is integrálva legyenek, különös tekintettel a fenntartható fejlődés ügyének előmozdítására.

A SEA-folyamat az EK-irányelvvel és a nemzeti törvényekkel összhangban

A SEA-folyamat a SEA-irányelvben stádiumokon haladt át, amelyek közé például a következők tartoznak: résztvevő országok megfelelő környezetvédelmi hatóságainak meghatározása, kiszűrés, hatókör-meghatározás, a környezeti jelentés megfogalmazása, az áttekintő jelentés és a környezeti jelentés tervezetének elfogadása a JTF által, konzultáció az áttekintőjelentésről, nyilvános konzultációk és nyilvános hozzáférés a dokumentumokhoz (a vonatkozó kormányhatározatok alapján) a környezeti jelentés esetében, a környezeti jelentés elkészítése, tekintetbe véve a konzultációk eredményét, döntéshozatal, monitorozás, a környezeti jelentés illetékes hatóságok általi elfogadása.

A környezeti jelentésben (1. melléklet: A SEA módszerei) a teljes végrehajtott SEA-folyamat, valamint a folyamat stádiumainak leírása megtalálható, az ütemezéssel, az eredményekkel és a jogi

hivatkozásokkal együtt. A jövőbeni Irányító Hatóságon kívül a 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Programban résztvevő minden ország részt vett a SEA-folyamatban.

Az érdekelt felek és a nyilvánosság SEA-folyamatba történő bevonása a konzultációs folyamat alapvető fontosságú eleme volt. A megfelelő környezetvédelmi hatóságokat a résztvevő országok Nemzeti Hatóságaival való szoros együttműködésben határozták meg.

A 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Program Közös Operatív Programjához kapcsolódó SEA-eljárásban a megfelelő környezetvédelmi hatóságok és nyilvánosság bevonása két konzultációs intézkedés keretében történt:

- A SEA-irányelv 5 (4). cikke – konzultáció a áttekintő jelentésről
- A SEA-irányelv 6.2. cikke és 1. melléklete – konzultáció a környezeti jelentésről

A konzultációs folyamat az érdekelt felek és a nyilvánosság számára lehetővé tette véleményük kifejezését. A környezeti jelentésről szóló konzultáció azt eredményezte, hogy a résztvevő országok megfelelő, környezetvédelemben érdekelt felei kijelentették, hogy egyetértenek a környezeti jelentésben foglaltakkal. Némely érdekelt fél az operatív programhoz közvetlenül kapcsolódó, környezettel kapcsolatos ajánlásokat küldött be, amelyek a JOP kialakításakor figyelembe vételre kerültek.

A környezeti jelentésről szóló konzultáció keretében a környezeti jelentés nem technikai jellegű összefoglalását tették a konzultáció tárgyává, hogy a nyilvánosság is jobban megértse a környezeti jelentést. A környezeti jelentésről szóló konzultációban nyilvánosságot kapott mind az érdekelt felek, mind pedig a nyilvánosság véleménye. A legtöbb megjegyzésben a környezeti jelentés tartalmával való egyetértést fejezték ki. A beküldött megjegyzésekben kisebb módosításokat javasoltak, főleg a legfontosabb környezetvédelmi problémákkal és a támogatásra jogosult terület fókuszpontjával, valamint a potenciális környezeti hatások enyhítésére és megelőzésére irányuló intézkedésekkel kapcsolatban.

A teljes SEA-folyamat során a programozással való szoros együttműködés valósult meg. A tervezőkkel való szoros együttműködést mind az áttekintő jelentés, mind pedig a környezeti jelentés kidolgozásának fázisában koordinálták, azt biztosítandó, hogy a program megvalósításának környezeti hatásait annak előkészítése során és elfogadása előtt tekintetbe vegyék.

A környezetről szóló jelentés tartalma az EK-irányelv tükrében

A környezeti jelentésben minden olyan rész szerepel, amely a SEA-irányelvben előírás. Itt szerepel ezen kívül a környezeti jelentés nem technikai összefoglalása és az azt összefoglaló kijelentés, hogy a környezeti megfontolásokat hogyan integrálták a JOP-ba.

A stratégiai környezeti értékelési folyamat eredményei:

A stratégiai környezeti értékelés a programozási folyamatnak szerves része volt. Az értékelési folyamat eredményeként a stratégiai környezeti értékelési folyamat magas szintű környezetvédelmet biztosít és hozzájárult a környezeti vonatkozásoknak a program előkészítésébe és elfogadásába való integrációjához.

A környezeti jelentés a környezetvédelmi célkitűzések és a földrajzi hatókör szempontjai szerint értékelt ésszerű program-alternatívákat mutat be. Ezek az alternatívák alapvetően magukba foglalják a fokozatosan kidolgozott programtervezetet, valamint a program megvalósításának elvetését jelentő

„zéró opciót”. A 'vele vagy nélküle' elemzésén kívül a Program megvalósítására két potenciális alternatívát vetettek fel a környezeti értékelés során, amelyek közül egy, a környezeti jelentésben részletezett okok alapján kiválasztott köztes alternatívát vettek tekintetbe. Az összehasonlítás eredménye azt mutatja, hogy a legjobb alternatíva a program megvalósítása.

A stratégiai környezeti értékelés befolyásolta a JOP tartalmát, a konzultációk eredményei, valamint a SEA-nak a Programozási Bizottsággal és a programtervezőkkel folyamatosan tárgyalt kijelentései és ajánlásai révén. A stratégiai környezeti értékelés egyértelmű ajánlásokat tett, amelyek mindegyike szerepel mind a végleges környezeti jelentésben, mind pedig a végleges környezeti értékeléstervezetben. Minden ajánlást megtárgyaltak a Közös Operatív Programért felelős konzulenssel és azokat tekintetbe vették a JOP végleges változatában.

A fő SEA-ajánlások áttekintése, a konzultációs folyamat eredményei és az, hogy ezeket hogyan vették tekintetbe a Programban, a végleges környezeti értékelésben és a hivatalos nyilatkozatban szerepel.

A környezeti értékelésben egy monitorozási rendszert terjesztettek elő és szerepeltettek azon vonatkozó környezeti célkitűzések alapján, amelyeket a Program végrehajtása szempontjából jelentős környezeti hatások nyomon követési intézkedéseinek meghatározására jelöltek meg. Fő szabályként és a zavar és kettőződés elkerülése végett a Stratégiai Dokumentumban javasolt mutatókat környezetvédelmi szempontú elemzésnek vetették alá, valamint a környezeti problémák, környezeti célkitűzések és irányító kérdések szempontjából releváns JOP-mutatókat SEA-mutatókként alkalmazták. A környezeti jelentésben további környezeti mutatókat javasolnak azoknak a környezeti célkitűzéseknek az esetében, amelyekkel a programmutatók nem foglalkoznak. Ily módon a javasolt SEA-mutatórendszer JOP-teljesítménymutatókból, JOP-eredménymutatókból és a SEA által javasolt mutatókból áll.

A SEA-mutatórendszer a következőkben felsorolt mutatókból áll (a mutató elnevezése és a mutató típusa (R – JOP-teljesítménymutató, O – JOP-eredménymutató, I – a SEA által javasolt mutató)):

- Jobb megtartási státusz elérése érdekében védett terület (hektár) - O (TC6 P1)
- Nem parcellázott telkek átlagos méretének növelése – I
- Környezetvédelemre és a klímaváltozás enyhítésére szánt fokozott kapacitás (a legfontosabb érdekelt felek, pl. vízügyi igazgatóságok, megfelelő civil szervezetek, hatóságok között végzett felmérések (kiindulási, félidős, végleges érték) alapján) - R (TC6 P1)
- A legjobb gyakorlatokat megosztó rendezvények, figyelemfelhívó kampányok és oktató programok aktív résztvevőinek száma - O (TC6 P1)
- A támogatás közvetlen eredményeképpen emelt szolgáltatási szintű tömegközlekedési útvonalak száma (vonalak) - O (TC7 P1)
- Környezetvédelemre és a klímaváltozás enyhítésére szánt fokozott kapacitás (a legfontosabb érdekelt felek, pl. vízügyi igazgatóságok, megfelelő civil szervezetek, hatóságok között végzett felmérések (kiindulási, félidős, végleges érték) alapján) - R (TC6 P1)
- A katasztrófakezelésben együttműködő szervezetek száma - O (TC8 P1)
- A továbbfejlesztett megelőzési rendszer által kiszolgált lakosok száma (kiszolgált lakosok száma) - R (TC8 P1)
- A szennyezett helyszínek kezelésében elért előrehaladás (kezelési lépésben kifejezve és ahol releváns, a meghatározott célok szerint) – I
- A HNV- (magas természeti értékű) gazdálkodás fejlődését előmozdító megújított barnamezős vagy rekultivált régi szemétkerakó helyek vagy projektek száma – I
- Települési hulladéktermelés (települési szilárd hulladék (MSW) kg/fő) – I

- Települési hulladék-újrahasznosítási ráták (az összes újrahasznosított települési hulladék a termelt mennyiség százalékában kifejezve) – I
 - Vízkhasználási index (WEI) – I
 - Hulladék-, szennyvíz-, energiahatékonysági vagy megújuló energiatermelési beavatkozások száma - O (TC6 P1)
 - A továbbfejlesztett megelőzési rendszer által kiszolgált lakosok száma (kiszolgált lakosok száma) - R (TC8 P1)
 - Tájvédelem, igazgatás és tervezés terén együttműködést megcélzó projektek száma– I
 - A természeti és kulturális tájvédelemmel kapcsolatos figyelemfelhívó intézkedések száma – I
 - Hulladék/hulladéklerakó rekultiválást vagy talaj-újrahasznosítást ösztönző intézkedések száma – I
 - Szelektíven gyűjtött hulladék lakossághoz viszonyított aránya – I
 - Környezetvédelemre és a klímaváltozás enyhítésére szánt fokozott kapacitás (a legfontosabb érdekelt felek, pl. vízügyi igazgatóságok, megfelelő civil szervezetek, hatóságok között végzett felmérések (kiindulási, félidős, végleges érték) alapján - R (TC6 P1)
 - A helyi kultúra népszerűsítésére és a történelmi örökség megőrzésére programtámogatást igénybe vevő szervezetek száma - O (TC3 P1)
 - A programtámogatás közvetlen eredményeképpen továbbfejlesztett kulturális és történelmi helyszínek száma - O (TC3 P1)
 - A jobb minőségű egészségügyi és egészségüghöz kapcsolódó szociális szolgáltatásokat igénybe vevő lakosok száma (kiszolgált lakosok száma) - R (TC8 P2)
 - Határon átnyúló hatással bíró továbbfejlesztett egészségüggyel kapcsolatos szolgáltatások (szolgáltatások) - O (TC8 P2)
 - A szennyvízkezelő üzemekkel összekötött lakosok arányának növekedését célzó intézkedések száma – I
 - Az ivóvízminőség javítását célzó intézkedések száma – I
 - Háztartások energiafogyasztása négyzetméterenként – I
 - Megújuló energia aránya a végleges energiafogyasztás arányában (%) - I
 - A támogatás közvetlen eredményeképpen emelt szolgáltatási szintű tömegközlekedési útvonalak száma (vonalak) - O (TC7 P1)

A környezeti jelentésben a részletes mutatórendszer leírása szerepel, a megvalósításról szóló információkkal együtt.

6.8 A költségek elszámolhatóságának szabályai

A költségek elszámolhatóságának szabályait az ENI CBC Végrehajtási rendelet 47-51. cikkében mutatják be részletesen. A 48. és 49. cikkben foglaltak szerint a program keretében alkothatnak további elszámolhatósági szabályokat a program egészére vonatkozóan, illetve meghatározhatnak egyéb nem elszámolható költségkategóriákat.

A program nem zárja ki az átalány, az egységnyi költségek és az arányosítás alkalmazásának lehetőségét. Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 47. és 50. cikkében foglalt szabályok értelmében a JMC dönthet ezen finanszírozási formák alkalmazása mellett, a pályázati felhívások elindításakor. Prioritásonként és/vagy a JMC által jóváhagyandó felhívás típusa szerint különböző szabályok állíthatók fel. Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 67. cikke értelmében az eurótól eltérő, a résztvevő országok nemzeti pénznemében felmerülő költségek átváltásra kerülnek euróba az Európai Bizottság azon havi elszámolási átváltási rátáján, amely hónapban a költségeket a végrehajtási rendelet 32(1). cikke szerinti vizsgálatra benyújtották. Ez a módszer előírandó és alkalmazandó a program teljes időtartama alatt mind a technikai segítségnyújtás költségeire, mind a projektekhez kapcsolódó költségekre vonatkozóan.

6.9 Szabálytalanságok és visszakövetelések: A felelőségek elosztása a résztvevő országok között

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 71. cikke értelmében az Irányító Hatóság feladata elsősorban a szabálytalanságok megelőzése és kivizsgálása, a szükséges pénzügyi korrekciók elvégzése és a visszakövetelések kezelése.

Az eredményes és hatékony visszakövetelési eljárások érdekében a JMC dönthet úgy, hogy a kedvezményezettektől pénzügyi garanciákat kér. A pénzügyi garanciák részletes szabályait a pályázati felhívásokban kell meghatározni.

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 74. cikke szerint az Irányító Hatóság feladata a jogosulatlanul kifizetett összegek visszakövetelésének kezelése. Abban az esetben, amikor az adott visszakövetelés az Irányító Hatóság részéről az ENI CBC Végrehajtási rendeletből és a 966/2012. sz. rendeletből (EU, Euratom) fakadó jogi kötelezettségek megszegéséhez kapcsolódik, az érintett összegek Európai Bizottságnak történő visszatérítése az Irányító Hatóság feladata lesz.

Abban az esetben, amikor a visszatérítés a program irányítási és ellenőrzési rendszereinek rendszerbeli hiányosságaihoz kapcsolódik, az érintett összegek Európai Bizottságnak történő visszatérítéséért az Irányító Hatóság felel a résztvevő országok közti felelőségek programban meghatározott megosztásával összhangban.

Abban az esetben, amikor a visszakövetelés valamely tagállamban működő kedvezményezett szembeni igényhez kapcsolódik, és az Irányító Hatóság nem tudja visszakövetelni az adósságot, a kedvezményezett székhelyénél szolgáló tagállam köteles megfizetni az Irányító Hatóságnak az esedékes összeget, valamint azt vissza kell igényelnie a kedvezményezettől. Abban az esetben, amikor a visszakövetelés valamely CBC-partnerországban működő kedvezményezett szembeni igényhez kapcsolódik, és az Irányító Hatóság nem tudja visszakövetelni az adósságot, a CBC-partnerországnak a felelősségi szintje, ahol a kedvezményezett működik, az ENI CBC Végrehajtási rendelet 8. és 9.

cikkében hivatkozott, vonatkozó finanszírozási megállapodásokban lefektetett szabályok szerint értelmezendő.

A végrehajtási rendeletben foglaltak szerint a HUSKROUA ENI CBC Programban a következő szabályokat fogják alkalmazni:

- Minden résztvevő ország felelősséggel tartozik a területén működő vezető kedvezményezettek és kedvezményezettek által okozott szabálytalanságok lehetséges pénzügyi következményeiért, az ENI-végrehajtási rendelet 74 (4)-(5). cikke szerint;
- Olyan rendszerhiányosság (szabálytalanság) esetén, amely nem köthető egyetlen konkrét résztvevő országhoz sem, a felelősséget a résztvevő országok közösen és egyenlő arányban kötelesek viselni. Olyan rendszerhiányosság (szabálytalanság) esetén, amely egyetlen konkrét résztvevő országhoz köthető (pl. a nemzeti ellenőrzési rendszer hiányosságához), a felelősséget az érintett résztvevő ország köteles viselni.
- A technikai segítségnyújtási (TA) költségekre vonatkozóan:
 - A szabálytalanságot elkövető TA-kedvezményezett országa, köteles a pénzügyi felelősséget viselni.
 - A TA költségek rendszerhiányossága esetén, amennyiben a szabálytalanság nem köthető egyetlen konkrét résztvevő ország TA-kedvezményezettjéhez sem, a felelősséget a résztvevő országok közösen és egyenlő arányban kötelesek viselni.

Amennyiben a vezető kedvezményezettnek nem sikerül valamely projektpartner részéről a visszatérítést biztosítani, vagy amennyiben az IH-nak nem sikerül a vezető kedvezményezett részéről a visszatérítést biztosítani, az a tagállam, amelynek a területén az érintett kedvezményezett működik, köteles az esedékes összeget az Irányító Hatóságnak a résztvevő országok közti felelősség-megosztás fent lefektetett szabályai szerint megfizetni. , A tartozás vezető kedvezményezettől/kedvezményezettektől/ résztvevő országoktól történő visszatérítését követően az IH az összeget visszatéríti az Európai Uniónak.

Amennyiben a vezető kedvezményezettnek nem sikerül valamely projektpartner részéről a visszatérítést biztosítani, vagy amennyiben az IH-nak nem sikerül a vezető kedvezményezett részéről a visszatérítést biztosítani és az érintett kedvezményezett Ukrajnában működik, az arra vonatkozó visszatérítési eljárási szabályok a finanszírozási szerződésben kerülnek rögzítésre, az ENI-végrehajtási rendelet 74 (5). cikkében foglaltak szerint.

Amennyiben az IH-nak a visszakövetelési viszontkereseti eljárás kapcsán - amelyet az illető résztvevő országgal történt konzultációt követően és azzal egyetértésben kezdeményeznek - jogi költségei merülnek fel, még akkor is, ha az eljárás sikertelen, a költséget a fent említett eljárásért felelős vezető kedvezményezett vagy kedvezményezett országa köteles megtéríteni.

6.10 A társfinanszírozás átutalásának, felhasználásának és nyomon követésének szabályai

A társfinanszírozás összege legalább az Európai Uniónak a Programhoz való hozzájárulási összegének 10%-a kell, hogy legyen. Az ENI részesedést a projektek esetében elvben 90%-ban határozták meg, míg a TA-t 100%-ban EU-alapokból finanszírozzák, az Unió összes hozzájárulása 10%-os maximális limitjében. A végrehajtási rendelet 13(1). cikke szerint a társfinanszírozás bármely EU-n kívüli forrásból származhat.

A résztvevő országok által a program keretében nyújtott támogatásnak meg kell felelnie az állami támogatásról szóló szabályoknak az Európai Unió működéséről szóló szerződés 107. cikkének jelentése szerint, valamint, ahol az releváns, a résztvevő országok és az EU között megkötött bármely kétoldalú megállapodásban foglalt, állami támogatásra vonatkozó rendelkezéseknek, különös tekintettel az EU és Ukrajna közti társulási megállapodás IV. címe 10. fejezetében foglaltakra.

6.11 Az Irányító Hatóság és az Európai Bizottság közötti jelentéstételt és számítógépes adat-átadást bonyolító informatikai rendszerek

Az ENI CBC Végrehajtási rendelet 30. cikkében foglaltak szerint a programban könyvelési, tárolási, monitorozási és jelentéskészítési célokra alkalmas elektronikus adatrendszereket kell felállítani.

A 2007-2013-as HUSKROUA ENPI CBC Programban működtetett IMIR 2007-2013 elektronikus adatcsere-rendszer már nagymértékben megfelelt ezeknek a normáknak. Az IMIR 2014-2020 támogatni fogja mind a projektciklust, mind a program megvalósítását, valamint meg fog felelni az elfogadott biztonsági szabványoknak is, azt biztosítandó, hogy a tárolt dokumentumok megfelelnek a nemzeti jogi előírásoknak és azokat auditálási célokra igénybe lehet venni.

A 2007-2013-as időszakban a rendszer képes volt minden back office funkciót, többek között a következőket teljeskörűen támogatni:

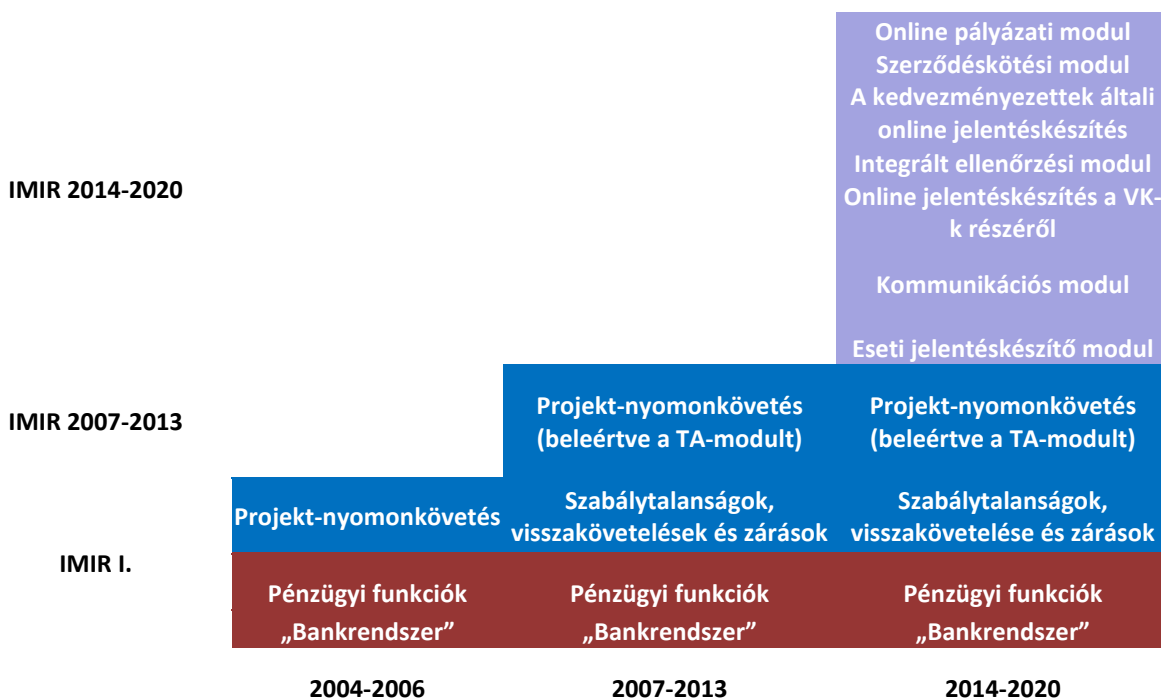
- A rendszeren keresztül elektronikus kifizetések a projektek számára
- A kifizetési igénylések és minden kapcsolódó hivatalos dokumentum automatikus elkészítése az EB felé
- A bankszámla-tranzakciók utánkövetése
- Jelentéskészítési és nyomon követési szabálytalanságok, visszakövetelések kezelése, függő visszakövetelések
- Pénzügyi statisztikák és jelentések generálása (visszavonások és visszakövetelések, elszámolható költségek, kifizetések, stb.)
- Program- és projekt-életciklus (beleértve a TA-t) lefedése

A Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna ENI Határon Átnyúló Együtműködési Program integrált irányításának támogatása céljából az IMIR 2014-2020 rendszert az új szabályok, követelmények, programszabályok és a jelen rendszer fejlesztési és működési szakaszából nyert tapasztalatok alapján kell fejleszteni. A funkcionalitás egyik legfontosabb változása projektszinten az online pályázati modul használata és az időközi/záró jelentések és kifizetési kérelmek online benyújtása lesz, valamint a partnerszintű online jelentéskészítési és ellenőrzési modul kiterjesztése a teljes programterületre. Egy kommunikációs modul, valamint fejlett eseti jelentéskészítési eszközök bevezetésére is szükség lesz. A rendszert felhasználóbaráttá is kell tenni, ami egy teljesen új felhasználói interfész és vizuális identitás létrehozását jelenti.

A tervek szerint az IMIR-nek a következő modulokat és fő funkciókat kell majd magába foglalnia:

- Online pályázati modul
- Projektmodul (szerződéskötés, szerződésmódosítások, projekt-életciklusok kezelése)
- Jelentéskészítés (beleértve a partnerszintű online jelentéskészítést, az integrált ellenőrzési modult és a projektjelentéseket)
- Integrált ellenőrzési modul a résztvevő országok számára
- Online jelentéskészítési modul a vezető kedvezményezettek részére

- Kommunikációs modul (bejövő/kimenő üzenetek kezelése)
- Eseti jelentéskészítési eszköz
- Technikai segítségnyújtási modul

Az EB-vel történő adatcserét elektronikusan kell bonyolítani. Az IMIR-rendszer képes lesz az INTERACT által kifejlesztett KEEP-adatbázissal kommunikálni és azzal kompatibilis lesz, az Európai Bizottságnak szükséges adatok zökkenőmentes feltöltésének és az információk cseréjének biztosítása érdekében.

A program-monitorozási és információs rendszer fejlesztését, bevezetését, támogatását és karbantartását a TA-költségvetésből finanszírozzák.

6.12 Kommunikációs elvek

A kommunikáció a 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Program sikeres megvalósításának stratégiai eleme.

A Kommunikációs Stratégia alapvető célja a program keretéről, EU-támogatásáról, céljairól, eredményeiről és hatásairól szóló információ-áramlás biztosítása, valamint a program megvalósításában részt vevő belső szereplők és a program megvalósításának előnyeit élvező külső szereplők, illetve a nyilvánosság információs és kommunikációs igényeinek kielégítése.

A Kommunikációs Stratégia konkrét célkitűzései biztosítják a Program lehetőségeinek és teljesítményének láthatóságát, az azokra való figyelem felhívását, valamint azok előmozdítását, a megfelelő segítségnyújtást, ill. a megfelelő szintű belső és külső kommunikációt és tudás/információ-átadást. Ennek eredményeképpen a kommunikációs tevékenységek nagymértékben hozzájárulnak majd a Program sikeréhez és fokozzák is azt.

A Kommunikációs Terv megvalósításáért felelős testületek az Irányító Hatóság, a Közös Technikai Titkárság, a Képviselői Irodák és a Közös Monitoring Bizottság.

Az információs és kommunikációs intézkedések eredményességét, valamint a Kommunikációs Terv megvalósításának előrehaladását a Program teljes végrehajtási időszaka alatt mérik és nyomon követik a Kommunikációs Stratégia és Terv célkitűzései elérésének biztosítása érdekében.

A megvalósítás során számos kommunikációs csatornát és technikát fognak használni, amelyeket a jelenleg futó ENPI-programból nyert tapasztalatok alapján választanak ki.

2014-2020-ban a kommunikációt és a végrehajtást az IMIR monitorozási és információs rendszernek egy továbbfejlesztett verziója segíti minden programszinten. A rendszer rendeltetése, hogy az információ-áramlásnak és a feladatok elvégzésének a Program minden résztvevője között gyakorlati eszköze legyen.

A jelenlegi program (2007-2013) vizuális identitása átdolgozásra kerül és ennek megfelelően a Program vizuális megjelenése változhat.

A részletes Kommunikációs Tervről lásd a Mellékletek 10.2. fejezetét: Kommunikációs Stratégia és Indikatív Éves Információs és Kommunikációs Terv az első évre.

6.13 A programban elfogadott nyelv(ek)

Mivel a Program multinacionális, az ENI CBC Végrehajtási rendelet 7. cikkének értelmében a használandó munkanyelv az angol, az irányítás megkönnyítése és a végrehajtási időszakok rövidítése érdekében.

A tolmácsolási és fordítási költségek fedezése a Közös Operatív Program szintjén a technikai segítségnyújtási költségvetésből, projektszinten pedig az egyes projektek költségvetéséből történik.

7 Indikatív pénzügyi terv

7.1 Tematikus célkitűzések finanszírozási forrás szerint

A HU-SK-RO-UA ENI CBC Program indikatív pénzügyi terve				
EU-hozzájárulás és (amennyiben ismert) társfinanszírozás nyújtása a teljes programozási időszakra minden egyes tematikus célkitűzésre és a technikai segítségnyújtásra				
Tematikus célkitűzések finanszírozási forrás szerint (EUR):				
	EK -finanszírozás (a) *	Társfinanszírozás (b)	Társfinanszírozási ráta (%) (c) **	Összes finanszírozás (d) = (a)+(b)
3. tematikus célkitűzés	14 118 856	1 568 762	11,11%	15 687 618
6. tematikus célkitűzés	16 694 930	1 854 992	11,11%	18 549 922
7. tematikus célkitűzés	12 706 973	1 411 886	11,11%	14 118 859
8. tematikus célkitűzés	23 036 041	2 559 560	11,11%	25 595 601
Technikai segítségnyújtás	7 395 200	0	0,00%	7 395 200
Összesen	73 952 000	7 395 200	10,00%	81 347 200

* A stratégiai tanulmány szerint

** A társfinanszírozási rátát a Közösségnek a Közös Operatív Programhoz való hozzájárulása alapján kell kiszámítani a 897/2014/EU sz. az Európai Szomszédsági Támogatási Eszköz létrehozásáról szóló 232/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alapján finanszírozott, határokon átnyúló együttműködési programok végrehajtására vonatkozó egyedi rendelkezések megállapításáról szóló bizottsági végrehajtási rendelet (2014. augusztus 18.) 12., 13. és 14. cikkeivel összhangban.

Tematikus célkitűzés	Prioritás	TC-k szerinti elosztás (%)	A teljes költségvetés százalékában kifejezett allokációk (%)	EK-finanszírozás allokációja (EUR)
TC 3	1. prioritás	21,21	19,09	14 118 856
TC 6	1. prioritás	25,08	22,58	16 694 930
TC 7	1. prioritás	19,09	17,18	12 706 973
	2. prioritás			
TC 8	1. prioritás	34,62	31,15	23 036 041
	2. prioritás			
Technikai segítségnyújtás (TA)			10	7 395 200

7.2 A Program pénzügyi táblázata

A Program kötelezettségeinek és kifizetéseinek átmeneti jellegű éves elosztását bemutató pénzügyi táblázat (EUR, jelenlegi árakban megadva)

	A	B	C	D
	AZ EB INDIKATÍV ÁTMENETI KÖTELEZETTSÉG VÁLLALÁSAI	TÁRSFINANSZÍROZÁS	A PROGRAM INDIKATÍV ÁTMENETI KÖTELEZETTSÉG VÁLLALÁSAI - EK-finanszírozás	A PROGRAM INDIKATÍV ÁTMENETI KIFIZETÉSEI - EK- finanszírozás
2015				
Projektek		0	0	0
TA		0	147 904	147 904
2015 ÖSSZES	8 476 935	0	147 904	147 904
2016				
Projektek		0	0	0
TA		0	813 472	813 472
2016 ÖSSZES	9 767 535	0	813 472	813 472
2017				
Projektek		2 684 458	48 320 237	24 160 118
TA		0	1 035 328	1 035 328
2017 ÖSSZES	14 915 905	2 684 458	49 355 565	25 195 446
2018				
Projektek		2 147 566	0	19 328 095
TA		0	1 035 328	1 035 328
2018 ÖSSZES	12 835 744	2 147 566	1 035 328	20 363 423
2019				
Projektek		1 372 549	15 041 837	12 352 942
TA		0	1 035 328	1 035 328
2019 ÖSSZES	13 863 310	1 372 549	16 077 165	13 388 270
2020				
Projektek		846 011	3 194 726	7 614 098
TA		0	1 035 328	1 035 328
2020 ÖSSZES	14 092 571	846 011	4 230 054	8 649 426
2021				
Projektek		309 119	0	2 782 074
TA		0	961 376	961 376
2021 ÖSSZES	0	309 119	961 376	3 743 450
2022				
Projektek		35 497	0	319 473
TA		0	813 472	813 472

2022 ÖSSZES	0	35 497	813 472	1 132 945
2023				
Projektek		0	0	0
TA		0	369 760	369 760
2023 ÖSSZES	0	0	369 760	369 760
2024				
Projektek		0	0	0
TA		0	147 904	147 904
2024 ÖSSZES		0	147 904	147 904
2015-2024 ÖSSZES	73 952 000	7 395 200	73 952 000	73 952 000
ÖSSZES TÁRSFINANSZÍROZÁSI RÁTA			10%	10%

** A program félidős felülvizsgálatának függvénye

Az EB által a vonatkozó módosító határozatban lefektetett feltételek függvényében a résztvevő országok a 2007-2013-as TA-költségvetés terhére kívánják finanszírozni az előkészítő intézkedéseket.

8 Kockázatelemzés és enyhítő intézkedések

Az alábbi táblázatban a kockázati tényezők felsorolása található, azok valószínűségének és hatásának becsült értékével együtt, ezen kívül a lehetséges enyhítő intézkedések és felelős szervezeti egységek is feltüntetésre kerültek. A beazonosított kockázatokat és a kapcsolódó enyhítő intézkedéseket rendszeresen nyomon kell követni és azokról évenkénti rendszerességgel jelentést kell tenni a Közös Monitoring Bizottságnak.

Kockázat	Valószínűség	Hatás	Enyhítő intézkedések	Felelősök
Külső tényezők				
Átfedések a támogatásra jogosult terület egyéb programjaival	alacsony	jelentéktelen	Egyértelműen meghatározott kiválasztási kritériumok a támogatandó projektekhez, a támogatásra jogosult terület prioritásaira koncentrálna	IH, JTS
Kedvezőtlen geopolitikai környezet	közepes	nagy	A programigazgatás felelősségi körét és kapacitásait meghaladó kockázatkezelési intézkedések	-
Belső tényezők				
A hatékony forrásfelhasználás hiányosságai (szabálytalanságok, csalás)	alacsony	nagy	Eredményes auditálási és ellenőrzési, valamint monitorozási rendszer kialakításának és használatának biztosítása	IH, JTS, AH, NH
Késedelmek a projektkiválasztási és döntéshozatali folyamatokban	közepes	közepes	Rugalmas kommunikációs csatornák és eljárások kiépítése a projektek kiválasztásához és döntéshozatalhoz	JTS, JMC
Késedelmek a megvalósítási folyamatokban (pl. előrehaladási jelentések, kifizetési kérelmek ellenőrzése)	közepes	közepes	Eredményes eljárások és megfelelő munkaerő biztosítása	JTS, IH
Késedelmek a programban jelentős pénzügyi szerepet játszó LIP-ek megvalósításában	közepes	nagy	A LIP-ek korai elindítása, rendszeres és aktív projekt-monitorozás	JMC, IH, JTS
Együttműködni kész határon túli projektpartnerek felkutatásának nehézségei	alacsony	jelentéktelen	Tájékoztató rendezvények és partnerkereső fórumok kialakítása, hatékony marketingje és használata	JTS
Elégtelen számú / képzettségű munkaerő rendelkezésre állása a program irányításához	alacsony	nagy	A menedzsment részére tartott kapacitásépítés és képzések a Program szükségletei szerint	JTS, IH
Az érdekelt felek információhiánya	közepes	közepes	A legfontosabb érdekelt felek eredményes elérése érdekében megerősített információs csatornák	JTS, Képviselői Irodák
Vonakodó, a programban nem érdekelt felek a határmenti területen	alacsony	közepes	Eredményes és szisztematikus tájékoztató kampányok és a legjobb gyakorlatok marketingje	JTS, Képviselői Irodák

Kockázat	Valószínűség	Hatás	Enyhítő intézkedések	Felelősök
Az informatikai rendszer labilitása /hiányzó tartalmai/ késedelmes fejlesztése	alacsony	nagy	A monitorozási és informatikai rendszer fejlesztésének alapos megtervezése és időben történő végrehajtása	IH, JTS

9 A horizontális kérdések beillesztésének módszerei

9.1 Környezeti fenntarthatóság

A környezeti fenntarthatóságot a program előkészítése során horizontális elvként vették figyelembe. A környezeti fenntarthatóság biztosítására tett különleges intézkedések a pályázatfelhívásokban jelennek meg. Az alább felsorolt prioritások és tevékenységek hozzájárulnak a környezetvédelemmel, a klímaváltozás enyhítésével és a forráshatékonyással kapcsolatos követelmények teljesítéséhez:

TC 3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése

Tevékenység típusa	A horizontális kérdés kezeléséhez való hozzájárulás módszerei
1. prioritás: A helyi kultúra és történelmi örökség turisztikai tevékenységek általi népszerűsítése	
<ul style="list-style-type: none"> Történelmi épületek megőrzése és restaurációja a műemlék-restaurációs követelmények szerint Turisztikai célpontok, a történelmi, kulturális vagy vallási örökségi helyszíneket összekötő tematikus útvonalak kialakítása 	A környezetbarát anyagok és technológiák előnyben részesítése a promóciós tevékenységek és az épületek megőrzését segítő munkálatok során
<ul style="list-style-type: none"> Promóciós tevékenységek és tájékoztatás nyújtása az útvonalakról és a látnivalókról Közös kulturális rendezvények szervezése a történelmi örökséghez kapcsolódó, határon átnyúló hozzáadott értékkel 	A környezetbarát anyagok és technológiák előnyben részesítése a promóciós tevékenységekben
<ul style="list-style-type: none"> A turisztikai helyszíneken készülő hagyományos helyi termékek támogatása 	Helyi erőforrások használata és a bio-mezőgazdaság előnyben részesítése
<ul style="list-style-type: none"> Határon átnyúló szolgáltatási szabvány létrehozása 	A környezeti fenntarthatóság beépítése a szabványokba
<ul style="list-style-type: none"> Szervezetek közti tapasztalatcsere a történelmi, kulturális és vallási örökséggel kapcsolatban 	Lehetőség szerint környezetbarát módszerek használata az információ- és tapasztalatcsere, valamint a hálózatépítés során. Környezetbarát közlekedési eszközökkel történő utazás vagy a modern kommunikációs módszerek használata.
<ul style="list-style-type: none"> A helyi lakosság képzése a turizmus, az együttműködés, a népszerűsítés és a hálózatépítés terén 	

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

Tevékenység típusa	A horizontális kérdés kezeléséhez való hozzájárulás módszerei
1. prioritás: A környezet fenntartható használata a határmenti területen – a természeti erőforrások megőrzése, az üvegházhatású gáz kibocsátás és a folyószennyezettség csökkentését célzó intézkedések	

Tevékenység típusa	A horizontális kérdés kezeléséhez való hozzájárulás módszerei
<ul style="list-style-type: none"> Nemzetközi hatású természeti parkok és erdőigazgatási rendszerek kialakítása Tájvédelem, a biodiverzitás és az ökoszisztémák védelme 	A határon átnyúló növény- és állatvilág védelme és fenntartható fejlesztése
<ul style="list-style-type: none"> Vízi erőforrások védelme, a gyakoribb szélsőséges vízjárási körülményekhez való alkalmazkodás integrált vízgazdálkodási intézkedések révén 	A határokat átszelő vizek fenntartható védelme, valamint környezetbarát és fenntartható döntéshozatal a klímaváltozás hatásainak (árvizek) enyhítésével, a munkálatokkal, valamint a vízgazdálkodásba történő beruházásokkal kapcsolatban
<ul style="list-style-type: none"> Közös ökológiai oktató programok 	A környezeti fenntarthatóságra való figyelemfelhívás
<ul style="list-style-type: none"> Intézmények, hatóságok és civil szervezetek közti együttműködés 	A természeti és emberi erőforrások fenntartható használata
<ul style="list-style-type: none"> A vonatkozó szabályok összehangolásának támogatása 	Együttes, közös alapon való tevékenység
<ul style="list-style-type: none"> Az energiahatékonyság, az energia-megtakarítás és az újrahasznosítás fokozását célzó intézkedések népszerűsítése 	A figyelem felhívása a környezeti fenntarthatóságra
<ul style="list-style-type: none"> Közös, alacsony szén-dioxid-kibocsátási stratégiák kidolgozása 	A káros környezeti hatások csökkentése alacsony szén-dioxid-kibocsátási stratégiák révén
<ul style="list-style-type: none"> A legjobb gyakorlatok és a szakértelem megosztása 	Tanulmányutak és energiahatékonyság-oktatás
<ul style="list-style-type: none"> A kompetenciák és képességek megerősítése az ökoinnováció és az alacsony szén-dioxid-kibocsátási megoldások terén 	Tanulmányutak és oktatás az ökoinnovációról és az alacsony szén-dioxid-kibocsátási megoldásokról
<ul style="list-style-type: none"> A helyi megújuló energiatermelési stratégiák összehangolása a biomassza, a víz- és a geohőenergia esetében 	A káros környezeti hatások csökkentése a stratégiák ésszerűsítése révén
<ul style="list-style-type: none"> A legjobb gyakorlatok megosztása, kisebb tesztrendszerek felállítása 	Tapasztalatcsere és figyelemfelhívás a környezeti fenntarthatóság, a felmérések és tesztprojektek bonyolítása, valamint a monitorozási rendszerek tervezése és felállítása fontosságának és tartalmának témakörében
<ul style="list-style-type: none"> A határt átszelő folyómedrek vízminőségi problémáinak felmérése 	
<ul style="list-style-type: none"> Vízminőség-monitorozási rendszerek felállítása 	
<ul style="list-style-type: none"> Figyelemfelhívó kampányok 	

TC7 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása

Tevékenység típusa	A horizontális kérdés kezeléséhez való hozzájárulás módszerei
1. prioritás: A közlekedési infrastruktúra fejlesztése a személyek és áruk mobilitásának javítása érdekében	
<ul style="list-style-type: none"> • A határhoz vezető és azt átszelő kerékpárutak kiépítése, modernizációja és fejlesztése 	A környezetbarát anyagok és technológiák előnyben részesítése az útépitési munkálatok során
<ul style="list-style-type: none"> • Határon átnyúló tömegközlekedési kezdeményezések kidolgozása, rendszerek összehangolása 	A környezetbarát anyagok és technológiák előnyben részesítése
<ul style="list-style-type: none"> • A környezetbarát közlekedési rendszer fontosságára vonatkozó figyelemfelhívó tevékenység 	A határon átnyúló közlekedés alacsony károsanyag-kibocsátású és alacsony zajszintű formáira való figyelemfelhívás

TC8 Közös kihívások a biztonság területén

Tevékenység típusa	A horizontális kérdés kezeléséhez való hozzájárulás módszerei
1. prioritás: A természeti és ember okozta katasztrófák megelőzését célzó közös tevékenységek valamint vészhelyzetekben közös cselekvések támogatása	
<ul style="list-style-type: none"> • Tevékenységek összehangolása az árvízvédelem terén, árvízvédelmi infrastruktúra kiépítése 	A káros környezeti hatások csökkentése a stratégiák, tevékenységek és az infrastruktúra ésszerűsítése révén
<ul style="list-style-type: none"> • Közös korai figyelmeztető rendszerek felállítása (tűz, lavina) 	Korai figyelmeztető rendszerek a katasztrófaesetek megakadályozására vagy az azokra való felkészülésre, így módon csökkentve a károkat
<ul style="list-style-type: none"> • A környezetszennyezésre (levegő-, víz-, talaj-) vonatkozó közös monitorozási rendszerek stratégiai és technikai tervezése és létrehozása 	A káros környezeti hatások csökkentése közös monitorozási rendszer révén
<ul style="list-style-type: none"> • Természeti katasztrófaesetekről szóló adatbázis 	A káros környezeti hatások csökkentése a közös adatbázis nyújtotta előnyök kihasználása révén
<ul style="list-style-type: none"> • A helyi és regionális stratégiák kialakításáról szóló tudás növelése, figyelemfelhívás, valamint az ezzel kapcsolatos készségek kialakítása 	A globális éghajlatváltozás hatásainak megelőzése és enyhítése
<ul style="list-style-type: none"> • Civil mentőcsapatok/szervezetek támogatása/együttműködése/hálózata 	Természeti és emberi erőforrások fenntartható használata
<ul style="list-style-type: none"> • Közös képzési programok és workshopok, tapasztalatcsere, tanulmányutak 	A káros környezeti hatások enyhítése a határon átnyúló emberi erőforrások fejlesztése révén

E tematikus prioritásokon és tevékenységeken túl a környezeti fenntarthatóság kérdését programszinten is figyelembe kell venni. Ez a program megvalósítása során a helyes környezetvédelmi gyakorlatok alkalmazását jelenti, különösen az energiahatékonysággal, a szükséges erőforrások fenntartható használatával, a lehető legalacsonyabb szintű hulladéktermeléssel, a közlekedés fenntartható használatával, valamint a szervezeti struktúrában a fenntartható működési funkciók kialakításával kapcsolatban.

9.2 Demokrácia és emberi jogok

A demokráciát és az emberi jogokat illetően a stratégiába több vonatkozást is beépítettek horizontális kérdésként vagy a projektekben alkalmazandó módszerként a kiválasztott prioritások összessége tekintetében, az alábbiak szerint:

TC3 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése

Tevékenység típusa	Érintett emberi jog / A horizontális kérdés kezeléséhez való hozzájárulás módszerei
1. prioritás: A helyi kultúra és történelmi örökség turisztikai tevékenységek általi népszerűsítése	
<ul style="list-style-type: none"> • Történelmi épületek megőrzése és restaurációja a műemlék-restaurációs követelmények szerint 	<p>Az egyes államok határain belül a mozgás és lakhatás szabadságához való jog</p> <p>A közösség kulturális életében való szabad részvétel joga, a művészetek élvezetének joga, valamint a tudományos fejlődés eredményeiből és előnyeiből való részesedés joga</p> <p>A gondolat és a lelkiismeret szabadságának joga, a szabad vallásgyakorlás joga. A szólásszabadság joga</p> <p><i>A kapcsolatok, a kölcsönös megértés és a tolerancia javítása</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Turisztikai célpontok, a történelmi, kulturális vagy vallási örökségi helyszíneket összekötő tematikus útvonalak kialakítása 	
<ul style="list-style-type: none"> • Közös kulturális rendezvények szervezése a történelmi örökséghez kapcsolódó, határon átnyúló hozzáadott értékkel 	
<ul style="list-style-type: none"> • A hagyományos helyi (kézimunka, (bio) mezőgazdasági) termékek gyártásának támogatása a turisztikai helyszíneken 	

TC6 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése

Tevékenység típusa	Érintett emberi jog / A horizontális kérdés kezeléséhez való hozzájárulás módszerei
2. prioritás: A természeti erőforrások megőrzése és fenntartható használata	
<ul style="list-style-type: none"> • Intézmények, hatóságok és civil szervezetek közti együttműködés a természeti erőforrások fenntartható használata érdekében 	<p>A megfelelő életszínvonalhoz való jog. A szólásszabadság joga. A gondolat és a lelkiismeret szabadságának joga, a szabad vallásgyakorlás joga</p> <p><i>A kommunikáció bővítése a társadalom különböző szintjein teljesebb megoldásokat és vitákat eredményezhet a megfelelő minőségű környezet elérése érdekében</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • A vonatkozó szabályozások összehangolásának támogatása 	

TC8 Közös kihívások a biztonság területén

Tevékenység típusa	Érintett emberi jog / A horizontális kérdés kezeléséhez való hozzájárulás módszerei
2. prioritás: Az egészségügy fejlesztésének támogatása	
<ul style="list-style-type: none"> A határon átnyúló szolgáltatásnyújtáshoz kapcsolódó egészségügyi és prevenciók infrastruktúra és berendezések színvonalának javítása, a kapacitások közös fejlesztése 	<p>A megfelelő életszínvonalhoz való jog Saját országunkban a közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés joga</p> <p><i>Az egészségügyi és szociális gondozási rendszer fejlesztése, tekintetbe véve a perifériára szorult régiók helyzetét is</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> Betegellátási területek közös kialakítása és létrehozása 	
<ul style="list-style-type: none"> A know-how megosztása, közös képzési programok, közös prevenciók programok, közös támogatási szolgáltatások 	
<ul style="list-style-type: none"> Intézményközi együttműködés a humán epidemiológia területén 	
<ul style="list-style-type: none"> A szociális gondozási szolgáltatások infrastruktúrájának javítása 	

Összegezve, a Program tematikus célkitűzései és prioritásai várhatóan pozitívan járulnak hozzá az emberi jogok következő vonatkozásaihoz:

- Az egyes államok határain belül a mozgás és lakhatás szabadságához való jog
- Valamely országból, beleértve a saját országot is, való távozáshoz való jog, és az abba az országba való visszatérés joga
- Saját országunkban a közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés joga
- A társadalombiztosításhoz való jog
- A munkához való jog
- A megfelelő életszínvonalhoz való jog, amelynek révén biztosított a személy és családja egészsége és jóléte, beleértve az ételmezt, a ruházatot, a lakhatást, az egészségügyi ellátást, a szükséges szociális szolgáltatásokat, valamint a biztonsághoz való jogot munkanélküliség, betegség, rokkantság, házastárs elhalálása, idős kor, vagy a megélhetésnek az adott személy hatáskörén kívül eső okok miatt bekövetkezett hiánya esetén
- A közösség kulturális életében való szabad részvétel joga, a művészetek élvezetének joga, valamint a tudományos fejlődés eredményeiből és előnyeiből való részesedés joga
- A szólásszabadság joga
- A gondolat és a lelkiismeret szabadságának joga, a szabad vallásgyakorlás joga

A fenti tematikus prioritásokon és intézkedéseken kívül a demokrácia és az emberi jogok kérdését programszinten is figyelembe fogják venni. Ez azt jelenti, hogy a demokráciához, a jó kormányzáshoz és az emberi jogokhoz, valamint a hátrányos megkülönböztetés csökkentéséhez kapcsolódó szempontokat a program teljes végrehajtási időszakában figyelembe fogják venni a jó gyakorlatok

megosztása, az átlátható kiválasztás, jelentéskészítés és finanszírozás, valamint a nyilvánosan hozzáférhető projektadatok és eredmények révén.

9.3 A nemek közti egyenlőség

A Programba a nemek közti egyenlőség előmozdítását horizontális kérdésként illesztették be. A Program által nyújtott lehetőségekhez és előnyökhöz férfiaknak és nőknek egyenlő hozzáféréssel kell rendelkezniük. Minden projektben megfelelően tekintetbe kell venni a nemekkel kapcsolatos kérdéseket, mint például a lehetőségek, a jogok, az előnyök és a feladatok elosztásának az egyenlőségét a férfiak és a nők esetében. Ennek részét képezheti a nemekkel kapcsolatos szempont figyelembe vétele pl. a képzési tevékenység tervezésénél, azaz el kell érni, hogy a projekt végére lehetőleg nagyobb legyen a nemek közti egyenlőség, stb. A pályázati felhívásoknak a nemek közti egyenlőséget biztosító speciális intézkedéseket kell tartalmazniuk. A nemekkel kapcsolatos kérdéseket mind programszinten, mind pedig a különböző programtestületek kialakításánál és működésénél figyelembe fogják venni.

9.4 HIV/AIDS

A HIV/AIDS jelenléte, terjedése és megelőzése által támasztott kihívásokkal potenciálisan foglalkoznak a **8. tematikus célkitűzés: Közös kihívások a biztonság területén, 2. prioritás: Az egészségügy fejlesztésének támogatása** keretében, az alább felsorolt lehetséges tevékenységek révén:

5. A határon átnyúló szolgáltatásnyújtáshoz kapcsolódó egészségügyi és prevenciók infrastruktúra és berendezések színvonalának javítása, a kapacitások közös fejlesztése,
6. Betegellátási területek közös kialakítása és létrehozása,
7. A know-how megosztása, közös képzési programok, közös prevenciók programok, közös támogatási szolgáltatások,
8. Intézményközi együttműködés a humán epidemiológia területén,
9. A szociális gondozási szolgáltatások infrastruktúrájának javítása.

10 Mellékletek

10.1 A programterület szocioökonómiai és környezeti helyzetének részletes elemzése

A programterület részletes elemzését a következő információforrások segítségével végezték el:

- a résztvevő országok nemzeti statisztikai hivatalaitól beszerzett adatok,
- EU-s statisztikai adatbázis,
- a megfelelő stratégiai tervezési dokumentumból kinyert regionális, országspecifikus adatok,
- a vonatkozó projektek záró jelentései,
- a megfelelő szervezetek honlapjai,
- nyitott adatforrások (pl. openmaps.eu), valamint
- vonatkozó szabályok.

10.1.1 Általános bevezetés – terület, lakosság, gazdaság és munkaerőpiac

Az elemzés tárgyául szolgáló terület a csaknem 83.000 km² méretű határmenti területen 10 megyéből/régióból áll (HU: 2 megye, SK: 2 régió, RO: 3 megye, UA: 3 régió). A határmenti régióban egy kevéssel több mint 8 millió lakos él, a résztvevő országok lakosságának 9,7%-át képviselve. Népeség szempontjából a 3 legnagyobb terület a három ukrain régió, ahol összesen 3,5 millióan élnek. A legtöbb lakost az ukrain Ivano-Frankivszki régió mondhatja magáénak 1,5 millió lakosával, ami a határmenti terület lakosságának 17,5%-át teszi ki. A legkevesebb lakossal, 361.000 fővel a romániai Szatmár megye dicsekedhet, ami a támogatásra jogosult terület lakosságának 4,5%-a.⁶

A terület és a lakosság eloszlása

Ha a támogatásra jogosult területenkénti lakosságot összevetjük a teljes programterülettel, akkor a magyarországi megyék (mindegyik 7-8%) és a szlovákiai régiók (mindegyik 10%) nagyjából ugyanazt a hányadot teszik ki; azaz az országonkénti programterület lakosságának 15-20%-át. Az ukrán régiók lakossága a programterület lakosságának csaknem felét teszi ki (44,6%), míg a romániai megyék részesedése 20%. A területi eloszlást tekintve a megyék területének mérete a teljes programterülethez viszonyítva majdnem ugyanazt a mintát követi, mint a népesség mérete: a magyarországi megyék (egyenként 7-8%) és a szlovákiai régiók (egyenként 8-10%) nagyjából ugyanazt a hányadot jelentik (15-20%). Az ukrán régiók a programterület méretének majdnem a felét teszik ki (41,9%); a romániai megyék részesedése 23,2%.

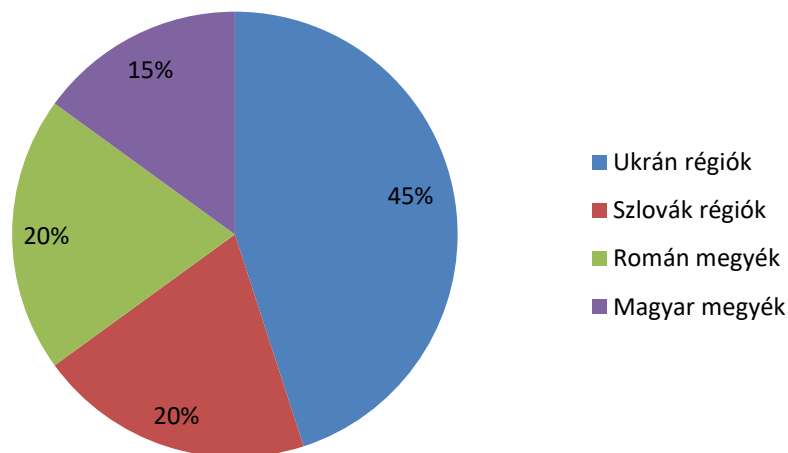
Megye/Térség	Határmenti terület
--------------	--------------------

⁶ KSH, SOSR, NIS, SSSU (lakosságra vonatkozó adatok: HU, RO, UA: 2011, SK: 2013; területre vonatkozó adatok: 2013)

	Népesség	Terület (km ²)	Népesség hányada	Terület hányada
Szabolcs-Szatmár-Bereg	559 272	5 936	7,0%	7,2%
Borsod-Abaúj-Zemplén	686 266	7 250	8,6%	8,7%
Magyar megyék	1 245 538	13 186	15,5%	15,9%
Kassai	794 689	6 753	9,9%	8,1%
Eperjesi	818 916	8 974	10,2%	10,8%
Szlovák térségek	1 613 605	15 727	20,1%	19,0%
Máramaros	505 788	6 304	6,3%	7,6%
Szatmár	360 969	4 418	4,5%	5,3%
Szucsáva	709 364	8 553	8,9%	10,3%
Román megyék	1 576 121	19 275	19,7%	23,2%
Kárpátalja	1 252 700	12 777	15,6%	15,4%
Ivano-Frankivszkij	1 405 500	13 928	17,5%	16,8%
Csernyivci	919 300	8 097	11,5%	9,8%
Ukrán térségek	3 577 500	34 802	44,6%	41,9%
Összesen:	8 012 764	82 990	100%	100%

1. táblázat: Népesség és terület a támogatásra jogosult térségekben

Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU (Népességi adatok: HU, RO, UA: 2011, SK: 2013; területi adatok: 2013)

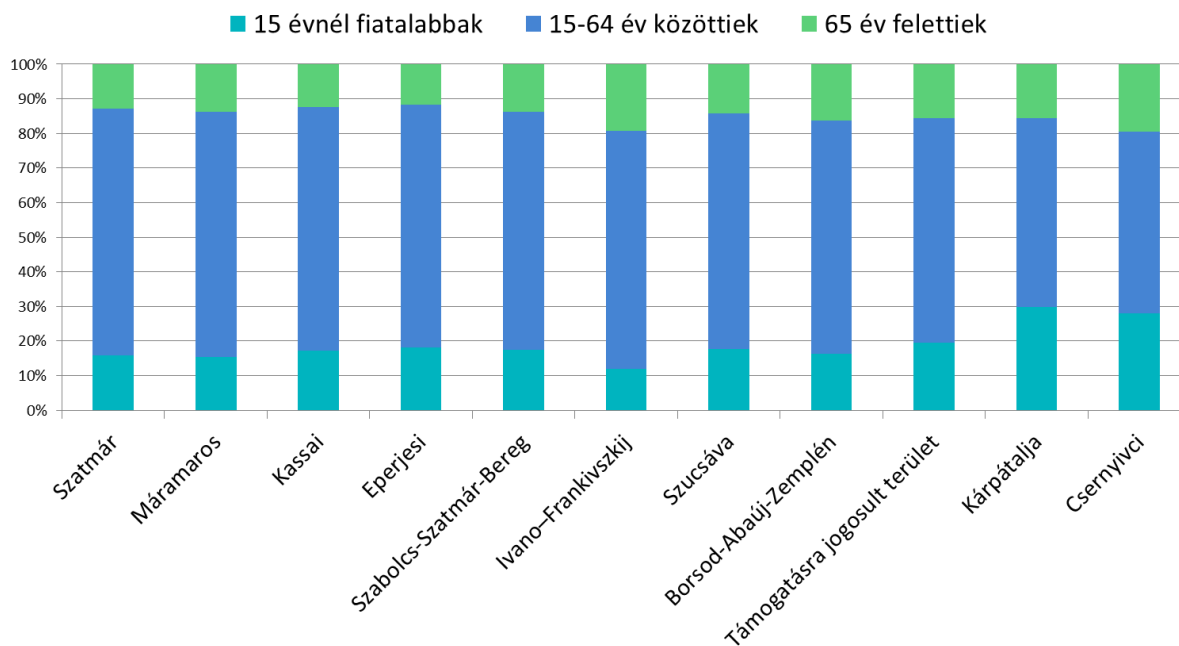

1. ábra: A népesség megoszlása a támogatásra jogosult területen

Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU (Népességi adatok: HU, RO, UA: 2011, SK: 2013; területi adatok: 2013)

A lakosság korcsoportok szerinti eloszlása szempontjából a 65 év feletti aránya a két ukrán régióban, Ivano-Frankivszkban és Csernyivciben a legnagyobb, míg ez az arány a két szlovák térségben a legkisebb. Az ukrainai Kárpátalja és Csernyivci megyében a legnagyobb a 15 éven aluliak aránya és a legkisebb a 15-64 év közöttiek aránya. Szatmárban, Máramarosban, a kassai és eperjesi megyében/régióban az aktív lakosság (15 és 64 év közötti korosztály) aránya 70% körül van.⁷

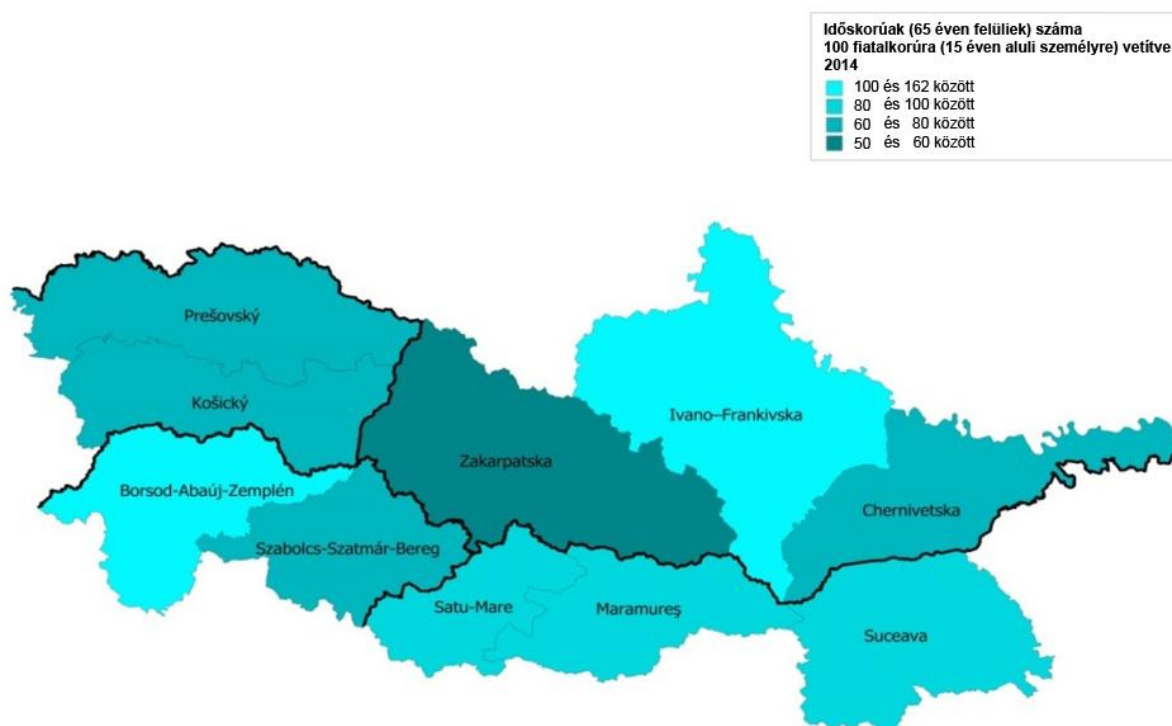
⁷ KSH, SOSR, NIS, SSSU (HU, RO, UA: 2011, SK: 2013)

2. ábra: A népesség korcsoport szerinti megoszlása a támogatásra jogosult területen

Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU (HU, RO, UA: 2011, SK: 2013)

Öregedési index és eltartottsági ráta

3. ábra: Öregedési index a HUSKROUA ENPI CBC 2007-2013 program területén

Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU (2013)

Az öregedési index⁸ értékei a 0-14 éves korosztály és a 65 év feletti korosztály arányát mutatják: a magyar megyék vezetnek (90,7%), azokat követik a román megyék (83,2%), majd az ukrán térségek (80,7%) és a szlovák térségek (60,8%). A helyzet az Ivano-Frankivszki régióban (UA - 160,8%), valamint Borsod-Abaúj-Zemplénben (HU - 100,6%) a legrosszabb, hiszen itt nagyon nagy arányokkal találkozhatunk, a legjobb pedig a Kárpátaljai térségben (52,1%). Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, valamint a Kassai, a Csernyivci és az Eperjesi régiók szintén kedvező helyzetben vannak, 64-80% közötti rátaértékekkel.

Megye/Térség	Öregedési index	Az időskorú népesség függőségi rátája (65+)
Szabolcs-Szatmár-Bereg	79,4%	20,1%
Borsod-Abaúj-Zemplén	100,6%	24,4%
Kassai	71,4%	17,6%
Eperjesi	64,8%	16,7%
Máramaros	89,2%	19,4%
Szatmár	81,3%	17,9%
Szucsáva	80,3%	20,8%
Kárpátalja	52,1%	28,5%
Ivano-Frankivszkij	160,8%	28,1%
Csernyivci	69,7%	37,2%

2. táblázat: Öregedési index és az időskorú népesség függőségi rátája a HUSKROUA ENPI CBC 2007-2013 program területén
Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU (2013)

Az eltartottsági ráta⁹ az ukrán régiókban a legmagasabb, ahol Csernyivci vezet (itt 100 aktív korú lakosra 37,2 idős lakos jut). Sokkal kedvezőbb a helyzet a kassai és az Eperjesi térségben és Szatmár megyében, ahol 100 aktív korú lakosra 17 idős lakos jut.

Természetes népességváltozás

Magyarországon a természetes népességváltozás sokkal hektikusabb volt, mint a másik három ország egyéb támogatásra jogosult területein. A természetes változás csúcsa 2006-ban volt megfigyelhető az ország egészében és a **magyarországi megyékben**. Két évvel később Borsod-Abaúj-Zemplénben egy másik pozitív csúcst lehetett megfigyelni, ez viszont Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében nem következett be. A csúcsokat jelentős hanyatlás követte, de az utóbbi években ismét megindult a növekedés. Ha az összes csúcst és az új növekedési szegmenst is figyelembe vesszük, a természetes népességváltozás indexe nem tudott pozitívrá váltani, ami azt jelenti, hogy az utóbbi évtized során az elhalálozások száma folyamatosan nagyobb volt, mint a születések száma.¹⁰

A **szlovákiai régiókat** szintén ugyanaz a minta jellemzi, ami az egész országra elmondható. A tárgyidőszak első szakaszában (nagyjából 2007-ig) a természetes népességváltozás stagnált. Ezt erőteljes növekedés követte, amely 2009 körül érte el a csúcst. 2011 után azonban, ahogyan az

⁸ Az öregedési index azt mutatja meg, hogy száz, tizenöt év alatti lakosra hány hatvan éves vagy hatvan éven felüli lakos jut.

⁹ Az eltartottsági ráta azt mutatja meg, hogy száz 15 és 64 éves közti lakosra hány 65 éves vagy annál idősebb lakos jut.

¹⁰ Az Euro Stat adatai alapján

Romániában is történt, a természetes népességváltozásban igen erős csökkenő tendencia figyelhető meg. Ez a tendencia a vizsgált időszak végéig fennmarad és a hanyatlás vége nem látható. E helyzet ellenére az országban és az érintett térségekben a természetes változás kedvező, mivel az utóbbi évtizedben a születések száma folyamatosan meghaladta az elhalálozások számát.¹¹

Mindhárom **romániai megyét** az utóbbi évtized során 2008-ig erőteljes népességnövekedés jellemezte; amely csúcsot hasonlóan intenzív hanyatlás követett a természetes népességváltozás terén. Ez a tendencia az ország egészében is megfigyelhető. A támogatásra jogosult megyék közül csupán Szucsáva mutat állandó értékeket, ahol a születések száma folyamatosan meghaladja a halálozások számát. Ez után és a 2008-at követő előrejelzésekben az ország egészére is visszaesés jellemző. Összességében országos szinten a vizsgált időszakban a halálozások száma tartósan meghaladja a születések számát. Romániában és a támogatásra jogosult megyékben 2011 óta enyhe emelkedés tapasztalható.¹²

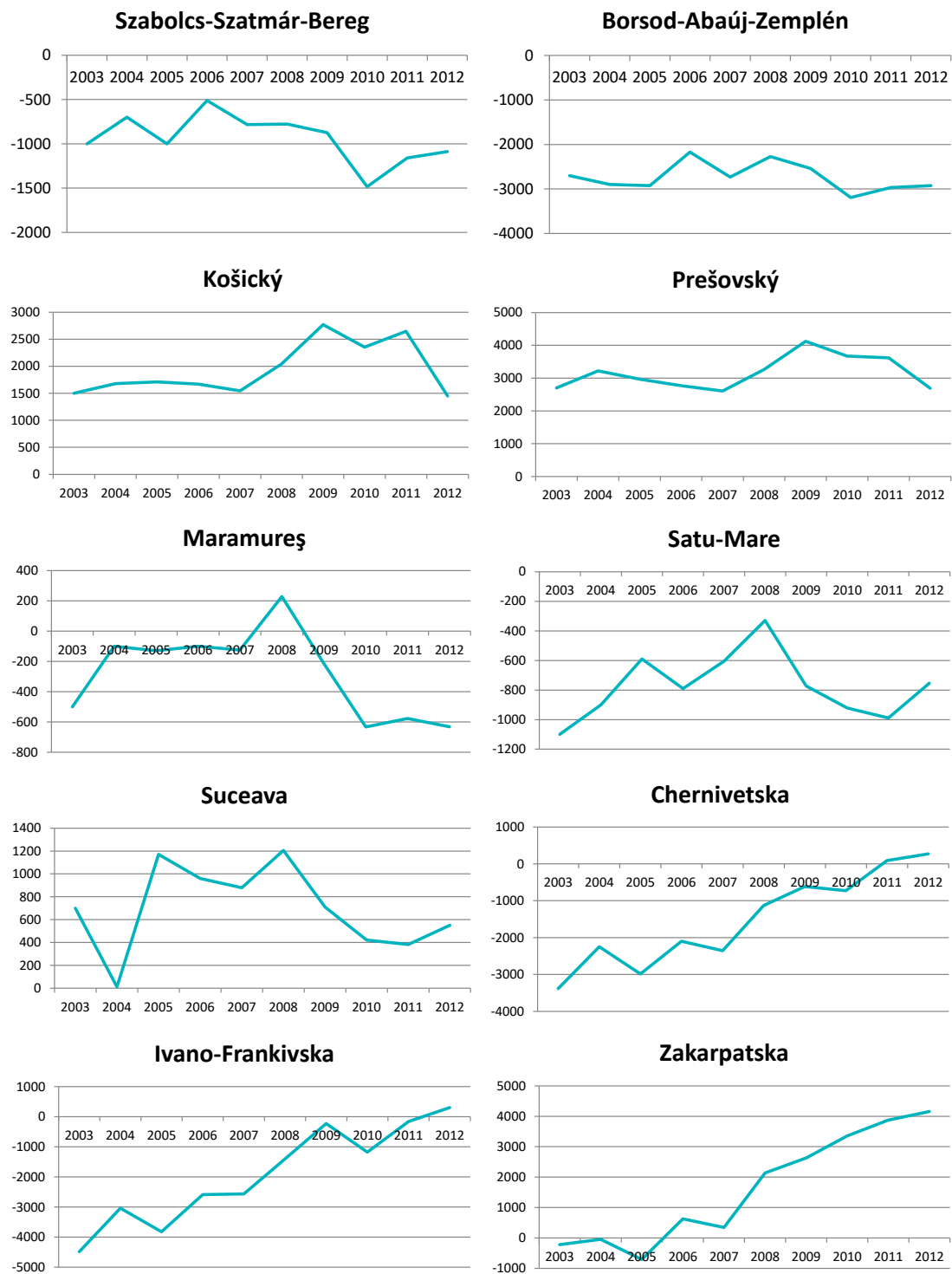
Az **ukrajnai régiókat** az utóbbi tíz év során ugyanaz a tendencia jellemezte: a természetes elhalálozások számának csökkenése és a születések számának emelkedése. A természetes népességváltozás 2011-ben a Csernyivci régióban, 2012-ben pedig Ivano-Frankivszkban is abszolút értékben pozitív lett. A kárpátaljai térség mutatói e tekintetben a legkedvezőbbek: tendenciáinak dinamikája igen hasonló az előbb említett régiókéhoz, de a születések száma a kárpátaljai térségben 2006 óta tartósan nagyobb, mint a halálozásoké. Ukrajna egészét tekintve összességében pozitív növekedés látható. 2003-ban a halálozások száma 350,000-el több volt, mint a születéseké; 10 évvel később az elhalálozások száma csak 150,000-el több a születések számánál; azaz a pozitív trend folytatódni látszik.¹³

A **támogatásra jogosult programterület egészét** nézve a magyar megyékben és két román megyében (Máramaros and Szatmár) a halálozások száma folyamatosan nagyobb volt, mint a születések száma. Az összes többi térségben a születések száma meghaladta a halálozások számát, ami azt jelenti, hogy a lakosság folyamatosan növekszik.

¹¹Euro Stat-adatok alapján

¹²Euro Stat-adatok alapján

¹³Az Ukrán Állami Statisztikai Szolgálat adatai alapján

4. ábra: A népesség természetes alakulása támogatásra jogosult területen, 2003-2011
 Forrás: EuroStat, Ukrán Állami Statisztikai Szolgálat

A népesség összesített változása

A népesség mind **Magyarországon**, mind pedig a támogatásra jogosult megyékben csökkent a vizsgált időszakban, és ez a csökkenés csak az utóbbi néhány évben látszott megállni és egy kissé növekedésbe fordulni. Országos szinten **Szlovákiában** tapasztalták a népesség folyamatos növekedését egy 2010-es ideiglenes esést követően. A támogatásra jogosult határtérségekben egy 2009-es csúcsot követett a lakosság növekedésének lassulása. **Romániában**, Szatmár megyében a vizsgált időszakban a népességnövekedés folyamatos hanyatlása figyelhető meg. Máramaros megyében a lakosság száma csupán 2005-ben emelkedett, azóta csak csökkent. Szucsáva megyében a vizsgált időszak nagy részét, egészen 2010-ig a népesség növekedése jellemezte, ezt követően viszont ez a tendencia negatívba fordult. Románia egészét tekintve, a korábban említetteknek megfelelően, 2007-ben nagyarányú kivándorlás volt tapasztalható, ami az össznépesség jelentős csökkenését eredményezte. Ezt követően a lakosság száma stagnálni kezdett. Az ukrajnai népesség összesített változására nézve nem álltak rendelkezésre régiószintű adatok.

Nettó migráció

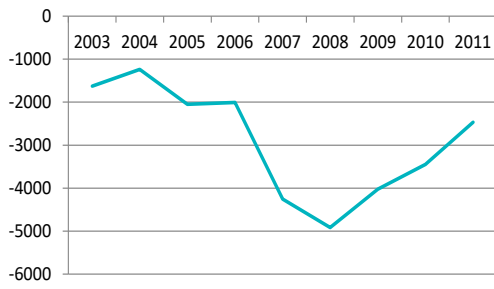
A teljes tanulmányozott időszak során Magyarországot a bevándorlás jellemezte, bár ennek üteme hanyatló tendenciát mutatott. Ezzel szemben a két **magyarországi megyéről** kivándorlás szempontjából hasonlókat lehet. 2008-ban a nettó migráció szempontjából mindkét érintett megye alacsony értéket ért el, és az ezen időszakot követő növekedési fázis még nem ért el pozitív migrációs egyenleget.

A Kassai régiót a tárgyidőszak legnagyobb részében lassuló bevándorlás jellemzi. E tekintetben azonban 2009-ben egy jelentős szünet következett be, amelynek következtében 2010-ben a migrációs egyenleg negatív lett. Az **Eperjesi régióra** folyamatos kivándorlás jellemző; 2009-ben egyfajta törés is megfigyelhető, amely a kivándorlók számának jelentős emelkedését vonta maga. Szlovákiában az időszak első felében a kivándorlás folyamatos csökkenése látható; 2007 után viszont meghatározó lett a kivándorlás. Optimizmusra ad azonban okot, hogy 2011-től a szlovákiai migráció élénk újránövekedést mutat.

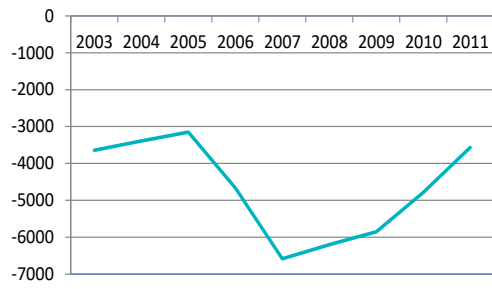
A romániai megyékben a nettó migrációs adatok igen változatos képet mutatnak. 2005-ben **Máramaros megyében** a nettó migrációs index csúcértéket mutatott. Abban az évben a bevándorlók száma meghaladta a kivándorlók számát. A 2005-ös csúcsot a következő évben számottevő hanyatlás követte, de addigra, azaz a vizsgált időszak végére, tartós növekedés volt megfigyelhető: a migrációs egyenleg nagyon a nullához közelít. A vizsgált időszakban **Szatmár megyében** két válság (2004-ben és 2006-ban) is zajlott, az után az index a nulla érték körül stabilizálódott, így a migrációs egyenleg nem gyakorol jelentős hatást a megye népességének változására. **Szucsáva megyében** a bevándorlók száma 2005-ben és 2010-ben meghaladta a kivándorlók számát, de 2011-ben ismét a bevándorlás vált uralkodó tendenciává. Románia egészét a stagnáló kivándorlás jellemzi, de 2007 körül számottevő bevándorlási hullám zajlott, amely valószínűleg az ország EU-csatlakozásával magyarázható.

Az ukrajnai nettó migrációra vonatkozóan nem álltak rendelkezésre régiószintű adatok.

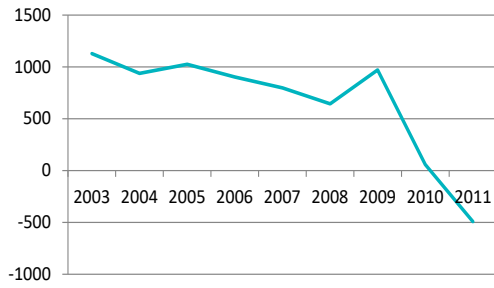
Szabolcs-Szatmár-Bereg

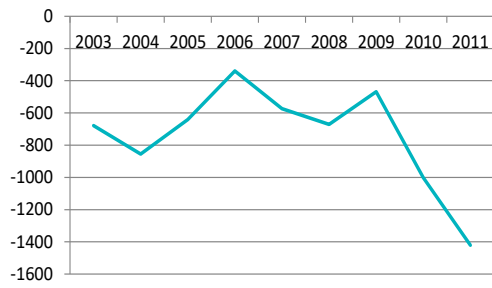
Borsod-Abaúj-Zemplén

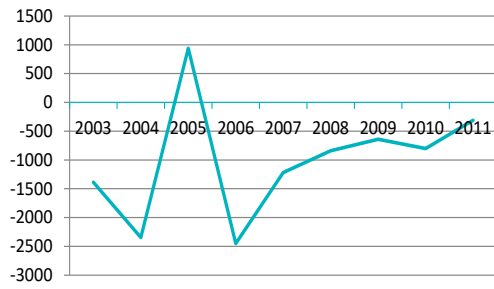
Košický

Prešovský

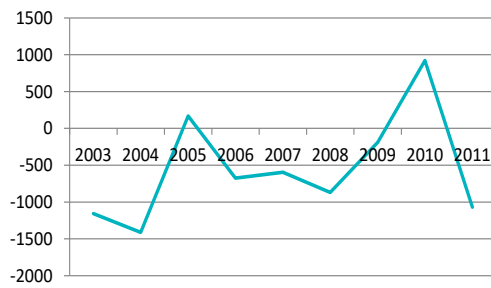
Maramureș

Satu-Mare

Suceava

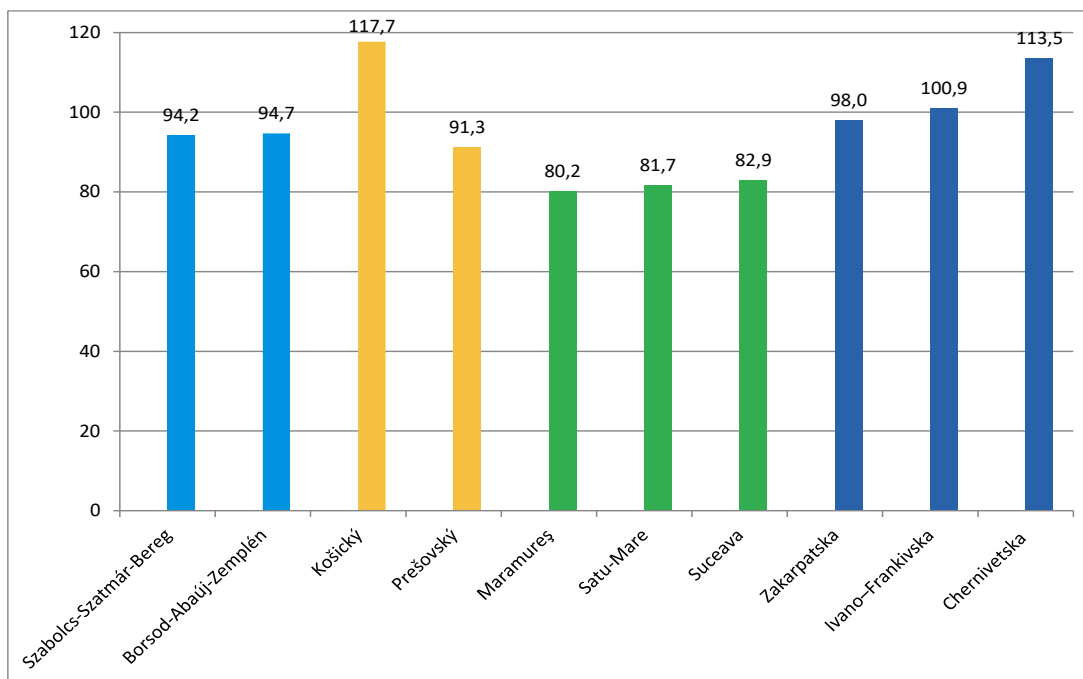

5. ábra: Nettó migráció a tagállamok támogatásra jogosult területein, 2003-2011
 Forrás: EuroStat

Népsűrűség

A támogatásra jogosult **határterület** megyéinek és régióinak népsűrűsége általában kisebb, mint annak az országnak a népsűrűsége, amelyben található; kivétel ez alól a Kassai térség és az ukrán térségek. A romániai megyék rendelkeznek a legalacsonyabb népsűrűséggel, míg a három ukrán régió a Kassai régió kivételével a leg­sűrűbben lakott terület. A szlovákiai térségek nagymértékben eltérnek egymástól.

6. ábra: Népsűrűség a támogatásra jogosult terület (fő /km²)

Forrás: HCSO, SOSR NIS, SSSU (Népszámlálási adatok: HU, RO, UA: 2011, SK: 2013; területi adatok: 2013)

A roma kisebbség

Magyarországon a roma lakosság az ország területén belül földrajzilag egyenlőtlen eloszlást mutat. A roma lakosok többsége szociális és gazdasági problémákkal nagymértékben sújtott térségekben (az észak- és kelet-magyarországi régiókban) él. A roma népességnek a teljes lakossághoz viszonyított aránya **Borsod-Abaúj-Zemplén megyében** az egyik legmagasabb, majdnem 15 százalék. A romák több mint 60%-a vidéken, falusi környezetben, főleg szegregált lakónegyedekben, szegényes körülmények között él. A roma lakosság foglalkoztatási aránya alig éri el a 20%-ot. A roma nők 10 százalékos foglalkoztatási aránya különösen riasztó. Ezekhez járul még a különösen rossz egészségi állapot (a roma állampolgárok átlagosan 10 évvel korábban halnak meg, mint a nem roma lakosok), az alacsony iskolázottság (a romáknak alig 20%-a érettségizik le), valamint a komfort nélküli gettószerű lakókörülmények. A bűnözés és az etnikai konfliktusok ezeken a területeken különösen gyakoriak. 2009-ben a roma lakosság körében jellemző szegénység aránya a 2000-es adathoz volt közel, és 70%-ot ért el. A leghátrányosabb helyzetű térségeket és társadalmi csoportokat egy sor gazdasági és társadalmi folyamat negatívan érinti. Nemzetközi összehasonlításban a foglalkoztatási arány igen alacsony; az oktatás nem versenyképes, miközben a lakosok veszélyes mértékű adósságokat halmoznak fel. Ezek a folyamatok a roma lakosságra többszörös hatást gyakorolnak. A szegregáció és a diszkrimináció ezeknek a folyamatoknak egyszerre okozói és következményei. Másképpen fogalmazva egy, nemzedékről nemzedékre átadott, ciklikusan újratermelt jelenségről van szó. A munkahelyi diszkrimináció tekintetében a leghátrányosabb megkülönböztetés a bőrszín/etnikai származás, az életkor és a nem alapján tapasztalható.¹⁴

A 2011-es adatokat vizsgálva **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** a kisebbségi lakosság összlétszáma több mint 5% volt, akiknek 92%-a roma. A roma kisebbség jelentős mértékben az ország két legkeletibb

¹⁴Nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia – mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011–2020), 2011. december, Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága

megyében (Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg) koncentrálódnak, ahol a lakosok 13%-a közülük kerül ki, és az ország roma lakosságának több mint egyharmada itt él. A romák között a gyermekek aránya országszerte igen magas, az időskorúaké pedig igen alacsony. Az alacsony foglalkoztatás, a magas eltartottsági ráta, amelyek alacsony jövedelemmel rendelkező háztartásokat eredményeznek, igen komoly probléma. A felnőtt roma lakosság egyötöde él rokkantsági nyugdíjból. A roma lakosság másik jelentős méretű csoportja szülési szabadságon van. A roma lakosoknak a munkaerőpiaci részvételéről, valamint az egy háztartásra jutó bevételeiről szóló felmérések azt mutatják, hogy a roma háztartások nyolctizede a szegénységi küszöb alatt él.¹⁵

A **Szlovákiában** élő roma lakosság rendszeresen jelenik meg a szegénység, a társadalmi kirekesztettség és a hátrányos megkülönböztetés által leginkább sújtott csoportok között. Ebben a népcsoportban több hátrányos tényező is jellemző: ezt az etnikumot sújtja a demográfiai viszonyokkal összefüggő szegénység, a munkanélküliség, az alacsony képzettséget igénylő és rosszul fizetett munkák, a tanulatlanság és a hátrányos megkülönböztetés. A szegénység által veszélyeztetett roma lakosokat mint csoportot külön említik a Szlovák Köztársaság szegénységgel és társadalmi kirekesztéssel foglalkozó politikai dokumentumaiban és cselekvési terveiben is. 2011-ben a Szlovák Köztársaság területén 440 000 roma lakott, ami az összenépességnek körülbelül a 8%-át jelenti. Regionális szempontból a romák leginkább az **eperjesi, kassai** és besztercebányai térségben koncentrálódnak. A 16-64 év közti roma népesség legnagyobb csoportját a munkanélküliek teszik ki: a roma férfiaknak 72, míg a roma nőknek 75%-a munkanélküli. Egy azonos módszertant alkalmazó ugyanilyen felmérésben a roma férfiaknak 20, míg a roma nőknek 11%-a vallotta magát munkaviszonyban lévőnek (UNDP, azaz az ENSZ Fejlesztési Programja, 2010). Bár a Szlovákiában élő roma népesség etnikailag, társadalmilag és kulturálisan is igen sokszínű, a lakosság nagy része a roma népeiségre általában egységes csoportként tekint, amely csoport saját maga választotta azt, hogy különbözzön a többségtől, és a társadalom perifériáján éljen. A roma lakosság általában véve sokkal kedvezőbb hozzáállást tanúsít a többséghez, mint a többségi társadalom a roma népeiséghez. A romák a többségi társadalmat saját világuk részének tartják; saját magukat a többségi társadalomba tartozónak szeretnék látni. A romák nagy része a többségi társadalom tagjait sajátjának tekinti, ami a többségi népeiséggel való nagyfokú azonosulást jelez. A roma népesség gyakran a szlovákokat tekinti annak a referencia-csoportnak, amellyel azonosulni szeretne.¹⁶

„A nemzeti romaintegrációs stratégiák 2020-ig érvényes uniós keretrendszeréről” szóló közlemény szerint az Európai Bizottság, az Európa Tanács adatai alapján, a romániai romák átlagos létszámát 1.850.000 főre becsülte, ami **Románia** össznépességének 8,32%-át jelenti. Ami az oktatást illeti, az iskolából idejekorán kimaradók nagy százaléka a roma kisebbség soraiból kerül ki. Az iskolai szegregáció a diszkriminációnak egy formája, amely a minőségi oktatáshoz való egyenlőtlen hozzáférést eredményez. 2007-ben az Oktatási, Ifjúságügyi és Sportminisztérium kiadta 1540. sz., a roma gyermekek iskolai szegregációjának tilalmáról, valamint az iskolai szegregáció megelőzésére és megszüntetésére bevezetendő módszertan jóváhagyásáról szóló rendeletét. A szegény népesség nagy részét a romák alkotják. A Munkaügyi, Családügyi és Szociális Védelmi Minisztérium (MLFSP) által a családi költségvetésekről végzett felmérés alapján az abszolút szegénységben élők 20,6%-át a romák tették ki, míg arányuk a súlyos szegénységben élők között 35,2% volt, 44,4%-uk pedig nem jutott megfelelő minőségű élelmiszerhez. A megfelelő lakáskörülmények és közművek, ill. a házakra és telkekre vonatkozó tulajdoni lapok hiánya társadalmi kirekesztéshez vezet, és elzárja a szociális támogatáshoz, az orvosi ellátáshoz, az oktatáshoz, és általában véve minden állampolgári joghoz való

¹⁵A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján

¹⁶Szlovákia nemzeti romaintegrációs stratégiái a romák felzárkóztatásának évtizedében, 2005–2015

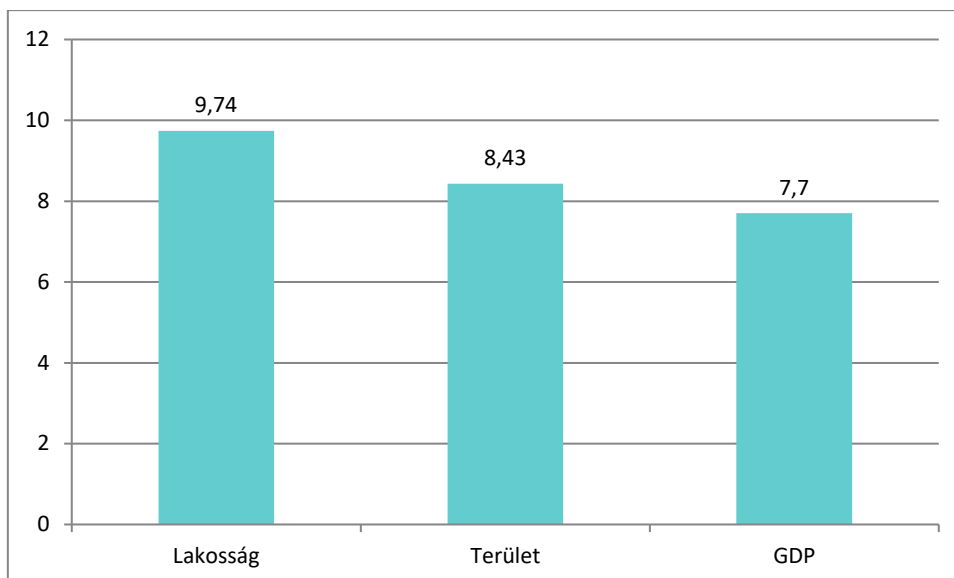
hozzáférést. A romák legtöbbször a városszéli területeken laknak (83%), zsúfolt közösségekben (77%). A romák továbbra is diszkriminációnak vannak kitéve, a közszolgáltatásokhoz és a munkaerőpiachoz való hozzáférés, valamint a médiában való megjelenés szempontjából, és ezeket az attitűdöket a közvélekedésben gyökerező negatív sztereotípiák és előítéletek tartják fenn.¹⁷

Ukrajnában a roma kisebbség igen heterogén közösséget alkot és Ukrajna különböző régióiban él, és a roma lakosság országszerte más-más népsűrűséget mutat. A helyi roma civil szervezetek becslései szerint a legnagyobb koncentrátságú roma közösség a **Kárpátaljai régióban** (42 580 fő) található; Ivano-Frankivszkban és Csernyivciben a roma lakosok száma 4000 alatt van. A roma kisebbség Ukrajnában bizonyos jellemzők alapján több alcsoportra oszlik – így például a régió alapján, ahol élnek, az általuk beszélt fő nyelv szerint, őseik foglalkozása vagy vallásuk szerint. Majdnem minden ukrainai roma csoport a nem vándorló típusba tartozik. Az ország nyugati részén él néhány félnomád csoport, bár azoknak az Ukrajnán belüli mozgása többnyire szezonális és munkához kapcsolódó. A romák általános ukrainai helyzete problémás. A romák továbbra is különösen nehéz kihívásoknak vannak kitéve a minőségi oktatáshoz és lakhatáshoz való hozzáférés, valamint a népesség-nyilvántartási okmányok beszerzése terén, valamint a rendőrséghez való viszonyukban. Ezen kívül az ukrán hatóságoknak különös hangsúlyt kellene fektetniük arra, hogy minden roma számára biztosítsák a minőségi oktatáshoz való hozzáférést, hogy küzdjenek a romák iskolai szegregációja ellen, ill. az ellen, hogy speciális osztályokba irányítsák őket. A népesség-nyilvántartás folyamatai és különösen a romák születési anyakönyvezése ösztönzendő feladatok. A rendőrség és a roma lakosság közti viszonyal foglalkozni kell, oly módon, hogy a rendészeti és ügyészségi tisztviselők számára képzést kell tartani a rendőrség által elkövetett zaklatás vagy diszkriminatív magatartás minden formájáról, hogy ily módon hívják fel a figyelmet a romák helyzetére és győzzék le az előítéleteket. Ezen kívül, a roma közösségek és a rendőrség közti bizalmat és megértést építő eljárásokat kell kialakítani.¹⁸

A **GDP** a határmenti terület viszonylag gyenge gazdasági teljesítményét mutatja: a határmenti lakosság aránya (9,74%) Magyarország, Szlovákia, Románia és Ukrajna összesített területéhez képest meghaladja a régiónak a GDP-ből való részesedését (7,7%). A különbség különösen számottevő Csernyivci, Kárpátalja és Szabolcs-Szatmár-Bereg esetében.

¹⁷ Románia Kormányának stratégiája a roma kisebbséghez tartozó roman állampolgárok társadalmi befogadására a 2012–2020-as időszakban

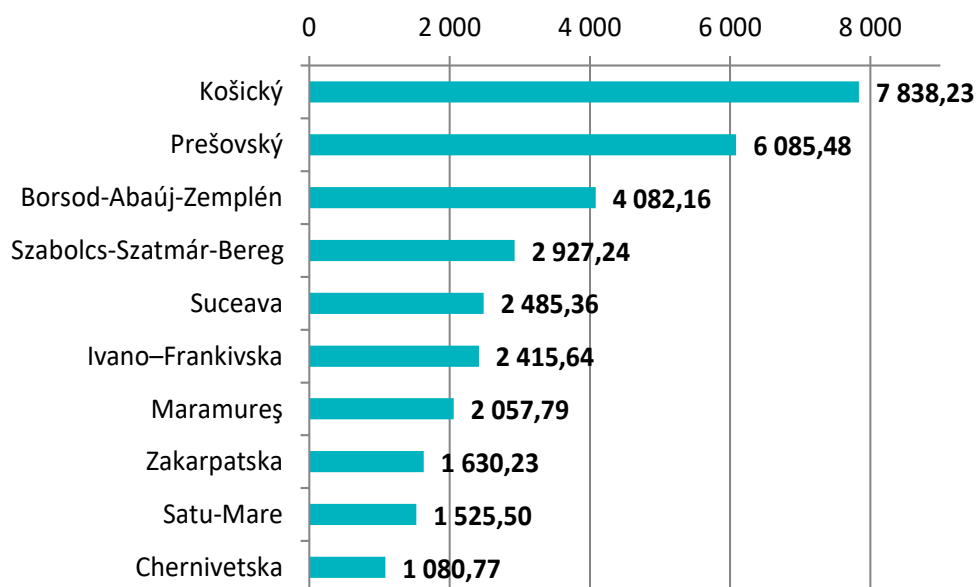
¹⁸Helyzetértékelési jelentés az ukrainai romákról és a jelenlegi válság hatásáról, Varsó, 2014. augusztus, Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája

7. ábra: A nemzeti mutatók szerint támogatásra jogosult területek részesedése (Magyarország, Szlovákia, Románia és Ukrajna együtt) Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU (2011, %)

A megyék értékei jelentős régió belüli egyenlőtlenségeket tükröznek:

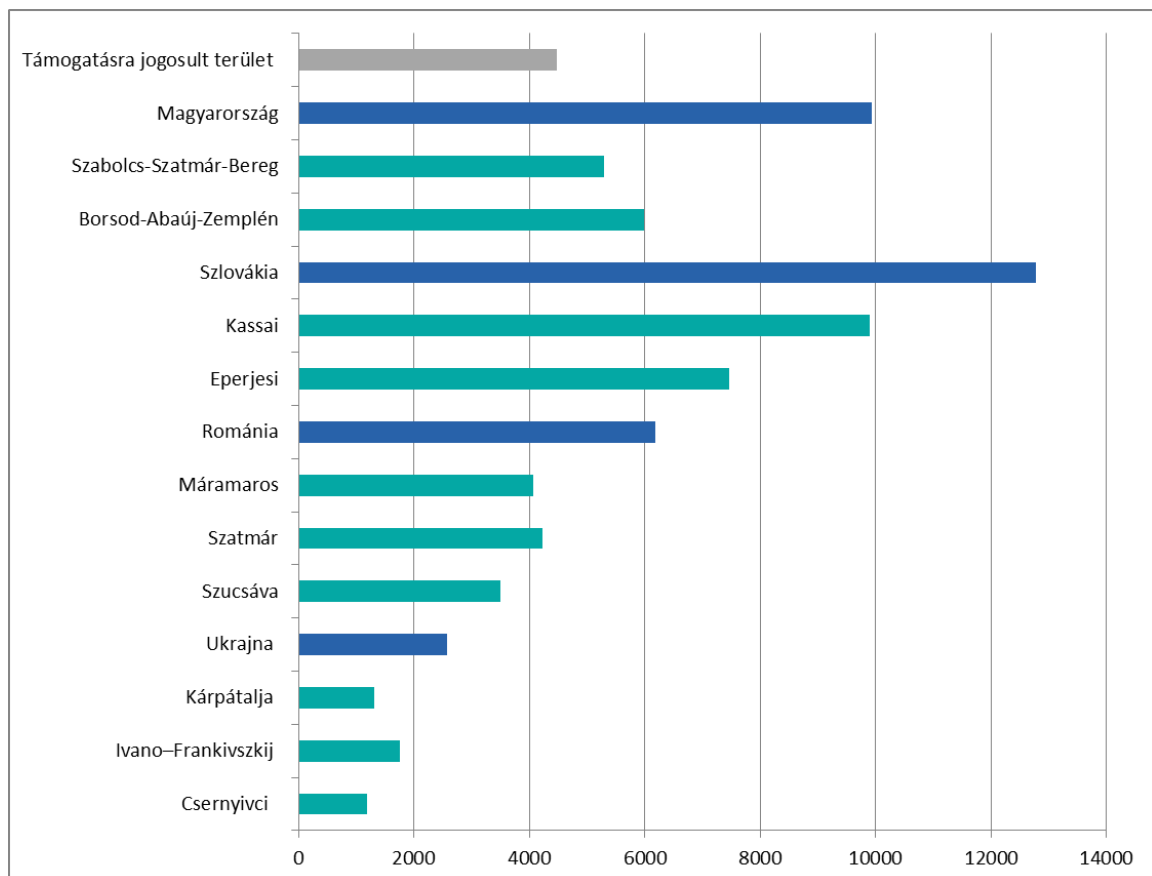
- Kassa megye helyzete szembetűnő, mivel ez a megye termeli a támogatásra jogosult terület GDP-jének legnagyobb hányadát, azaz 24,4%-át.
- A román és ukrán térségek gazdasági teljesítménye jóval a támogatásra jogosult terület átlagos teljesítménye alatt van.

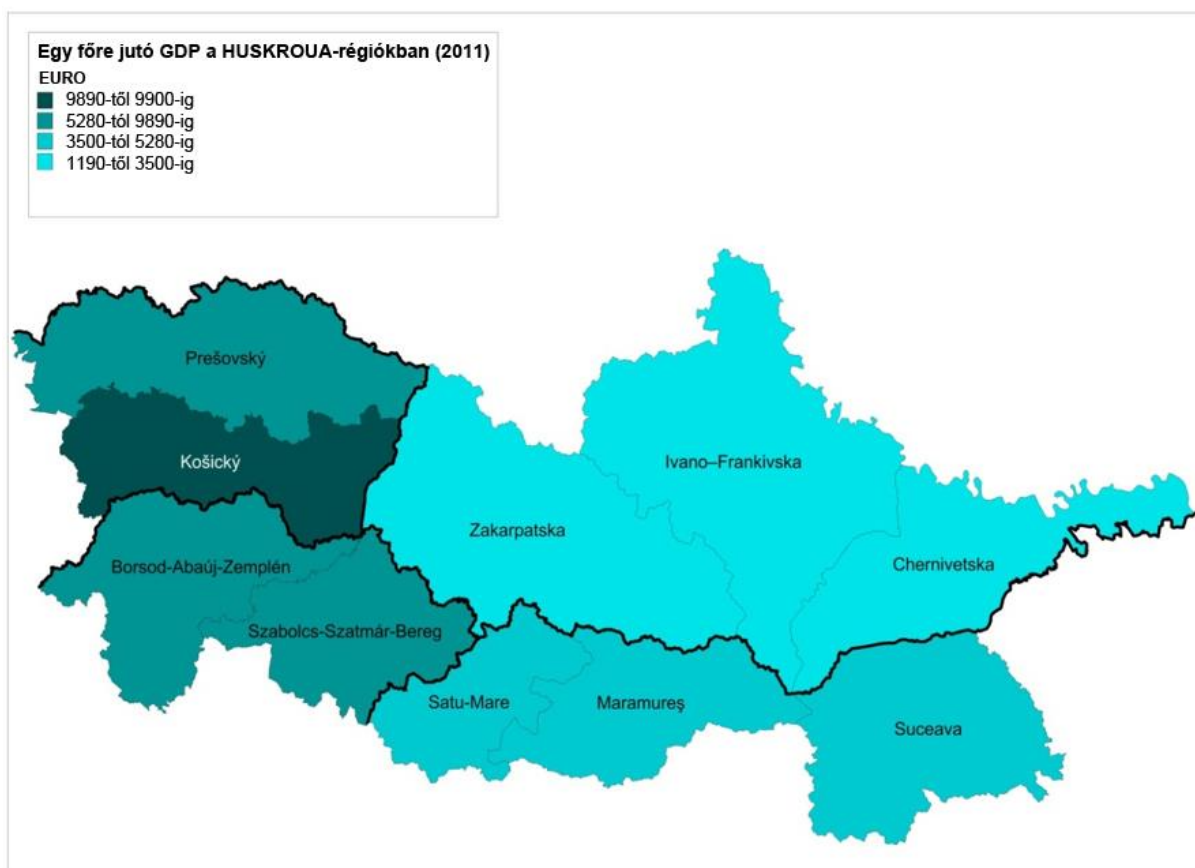
8. ábra: Az országok GDP-je (2011, millió EUR)
Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Az elmúlt évek tendenciái ellentmondásosak: az ukrán térségek 2008 és 2009 között elvesztették GDP-jük egyharmadát, míg a támogatásra jogosult terület fennmaradó része 7-17%-os csökkenést könyvelhetett el. 2010 óta a tendenciák többnyire pozitívak, de csupán néhány régióknak sikerült elérni a válság előtti színvonalat.

A támogatásra jogosult terület régióinak egy főre jutó GDP-értékei jóval az EU28-ak értékei (25.100 PPS, azaz vásárlóerő-egység – forrás: Eurostat, 2011) és a nemzeti átlagértékek alatt vannak. Szlovákia és különösen a Kassai régió helyzete figyelemre méltó, mivel az itt mért érték majdnem kilencszerese a Csernyivci régióban mért legalacsonyabb értéknek. A válság nyilvánvalóan negatív hatást gyakorolt erre a mutatóra, de a 2010-es év ebből a szempontból is fordulópontnak bizonyult. Bár az ukrán térségek még mindig az utolsó helyeken állnak az egy főre jutó GDP-arányok (PPS) összevetésében, ezekben a régiókban egyenes volt a növekedés (a legnagyobb 2009 és 2011 között zajlott, a többi régió 4-12%-ához képest több mint 35%). A támogatásra jogosult területen az átlagos egy főre jutó GDP az EU28-ak átlagértékének 17,8%-a. A támogatásra jogosult régiókban a legmagasabb egy főre jutó GDP a Kassai régió 50%-a, a legalacsonyabb PPS-érték a Csernyivci térségben látható, ami az EU28-ak átlagértékének 4-7%-a.

9. ábra: GDP/fő (PPS) az elszámolható területeken (2011, EUR)
Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

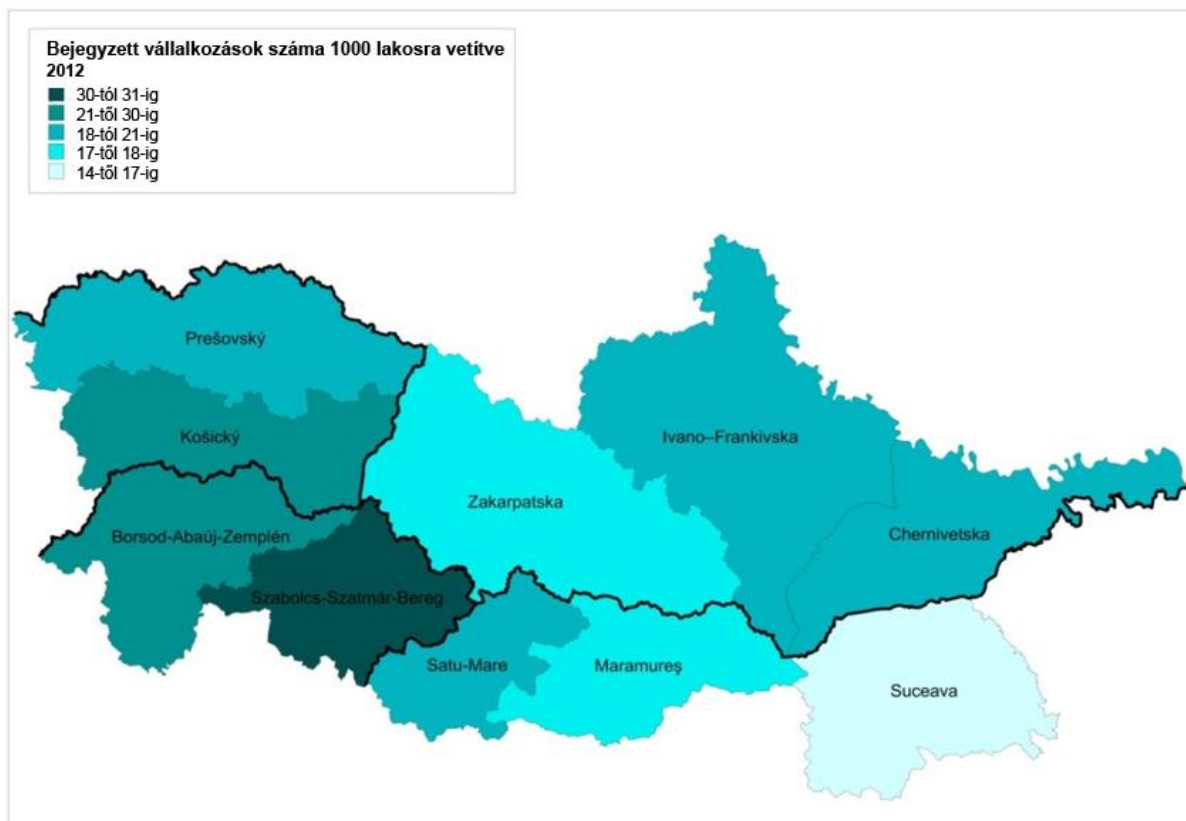
10. ábra: GDP/fő (PPS) a régiókban (2011, EUR)
 Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

A határmenti térség **bejegyzett vállalatainak és jogi személyiség nélküli vállalkozásainak száma több mint 150.000**, de a vállalkozások eloszlása egyenetlen.

Régiók	Bejegyzett vállalkozások és jogi személyiség nélküli vállalkozások száma 2012
Szabolcs-Szatmár-Bereg	16 927
Borsod-Abaúj-Zemplén	17 013
Magyarország	33 940
Kosický	16 829
Prešovský	15 068
Szlovákia	31 897
Maramures	9 102
Satu Mare	6 716
Suceava	9 945
Románia	25 763
Zakarpatska	21 376
Ivano-Frankivska	25 306
Chernivetska	17 637
Ukrajna	64 319
ÖSSZESEN:	155 919

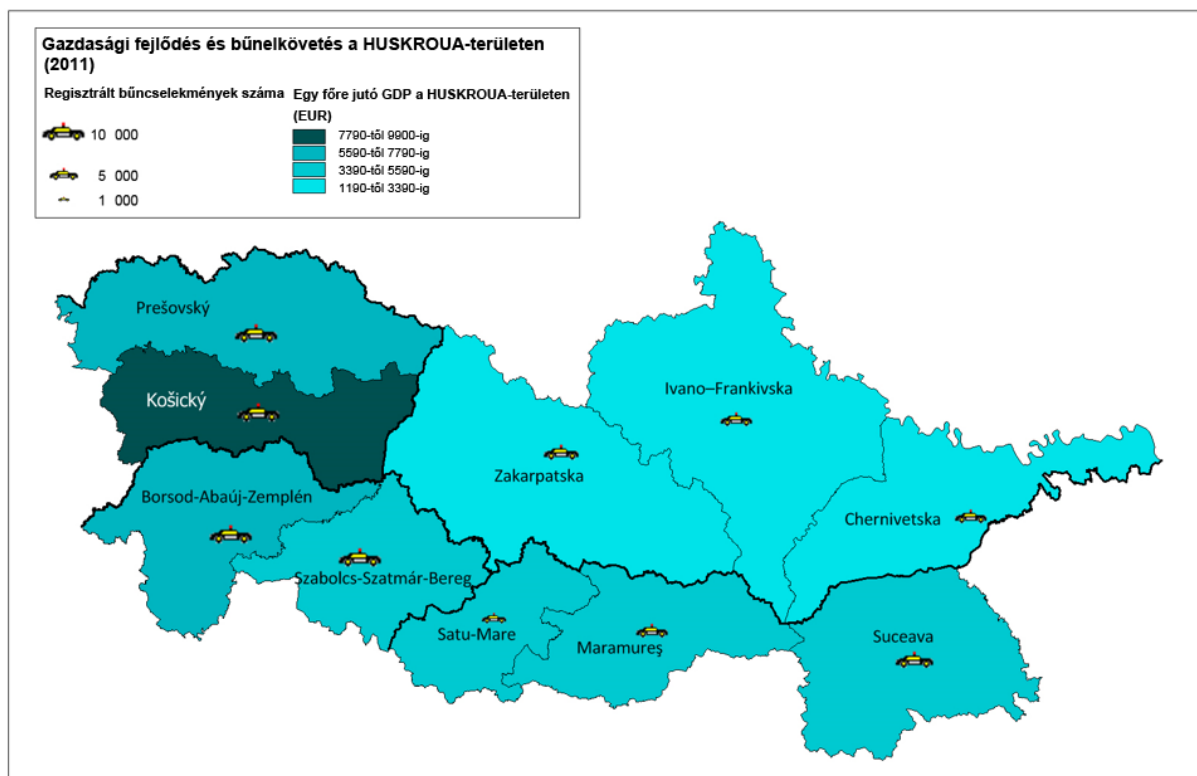
3. táblázat: Bejegyzett vállalkozások száma és jogi személyiség nélküli vállalkozások száma, 2012
 Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

A vállalkozások sűrűsége (a vállalkozások száma ezer lakosra vetítve) jóval az országos átlagok alatt vannak; ezen kívül az értékek bizonyos régió belüli egyenlőtlenségeket mutatnak: a legnagyobb (Szabolcs-Szatmár-Bereg) és a legkisebb (Szuicsáva) érték közti különbség több mint kétszeres.

11. ábra: Bejegyzett vállalkozások száma a programterületen, 2012
 Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Úgy látszik, hogy a gazdasági fejlődés összefügg a bűnözéssel, hiszen ahol az egy főre jutó GDP a legmagasabb, általában az ezer lakosra jutó bűncselekmények száma a legalacsonyabb. A bűncselekmények száma a román megyékben a legnagyobb és úgy tűnik, hogy itt nem érvényesül az előbb említett minta. Az adatgyűjtés meghatározása és módszertana a különböző országokban más és más, ezért ezen értékek és összefüggések mindegyike nem tekinthető teljesen valósághűnek.

12. ábra: Gazdasági fejlődés és bűnelkövetés a HUSKROUA területen, 2011

Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Régiók	Bruttó hozzáadott érték a GDP százalékában (2011)		
	Mezőgazdaság, erdészet és halászat	Ipar és építkezés	Szolgáltatások
Szabolcs-Szatmár-Bereg	7,96	26,02	50,77
Borsod-Abaúj-Zemplén	4,22	34,29	46,27
Magyarország	3,92	25,67	55,18
Kosický	2,86	34,02	26,43
Presovský	4,45	35,58	24,65
Szlovákia	3,11	32,7	25,91
Zakarpatska	2,9	0,65	4,2
Ivano-Frankivska	3,9	1,4	4,7
Chernivetska	3,5	0,3	2,2
Ukraina	9,9	11,1	0,8

4. táblázat: Bruttó hozzáadott érték a GDP százalékában a régiók területén (2011)

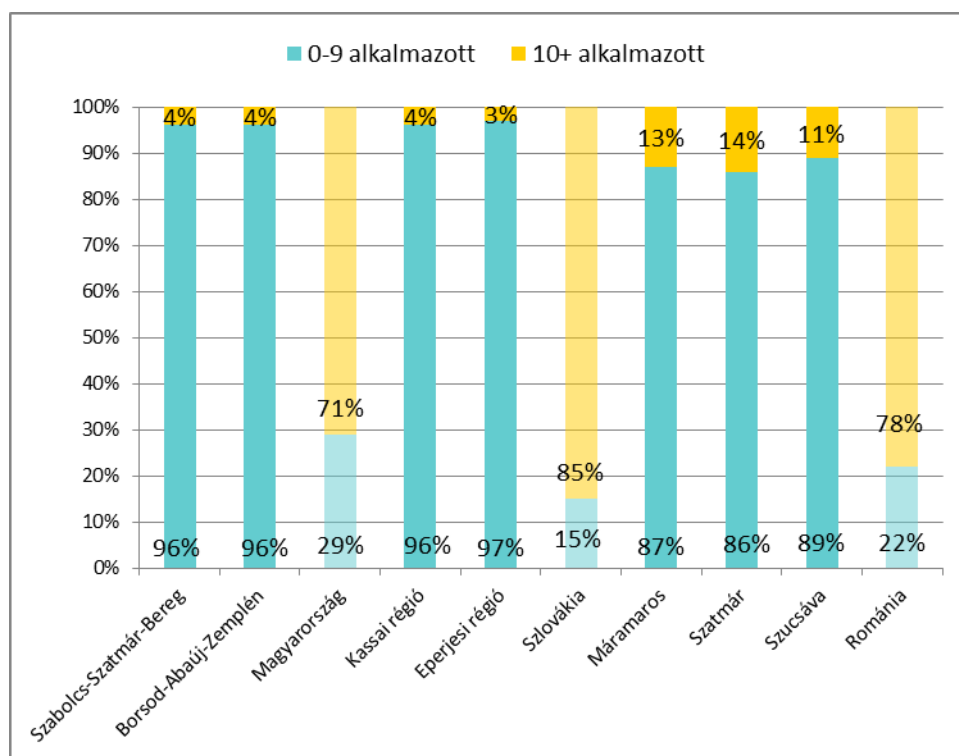
Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Az értéktöbbséggel ellátott GDP-ráta sokat elmond az adott térség gazdasági struktúrájáról. Ezt csak három országban sikerült elemezni, mivel a romániai statisztikák nem álltak rendelkezésre. Az adatok azt mutatják, hogy a mezőgazdaság, az erdészet és a halászat terén Szabolcs-Szatmár-Bereg, az Eperjesi térség és Borsod-Abaúj-Zemplén értékei az országos átlag felett vannak. Mindhárom ukrán régió adatai jóval az országos átlag alatt vannak. Az ipart és az építőipart vizsgálva azt látjuk, hogy a szlovák régiók

az országos átlag körüli értéket mutatják. Borsod-Abaúj-Zemplén megyét ki kell emelni, mivel az ipari hozzáadott érték 10 százalékkal magasabb, ami annak köszönhető, hogy a térségben több igen fontos vegyipari és gépipari társaság van jelen. Minden ukrán régió adatai jóval az ukrán átlagérték alatt vannak; az adatok alapján az ipar jelenléte a térségben minimális. Az ukrán térségek esetében csak a szolgáltató szektor adatai mutatnak az országos átlagnál nagyobb értékeket, de azoknak a GDP-hez viszonyított arányának tükrében ezek az értékek rendkívül alacsonyok. A szlovák és magyar régiók értékei az országos átlagértékhez közelítenek.

Társaságok/vállalkozások mérete

A három tagállam munkavállalóinak legnagyobb része országos szinten legalább tíz alkalmazottat foglalkoztató társaságoknál dolgozik. Ezzel ellentétben a határvidéken főleg kisebb vállalkozások vannak jelen munkaadóként. A romániai megyékben a munkavállalók 11-14%-a dolgozik tíznél kevesebb főt foglalkoztató társaságnál. Ukrajnára vonatkozóan nem álltak rendelkezésre régiósintű adatok.

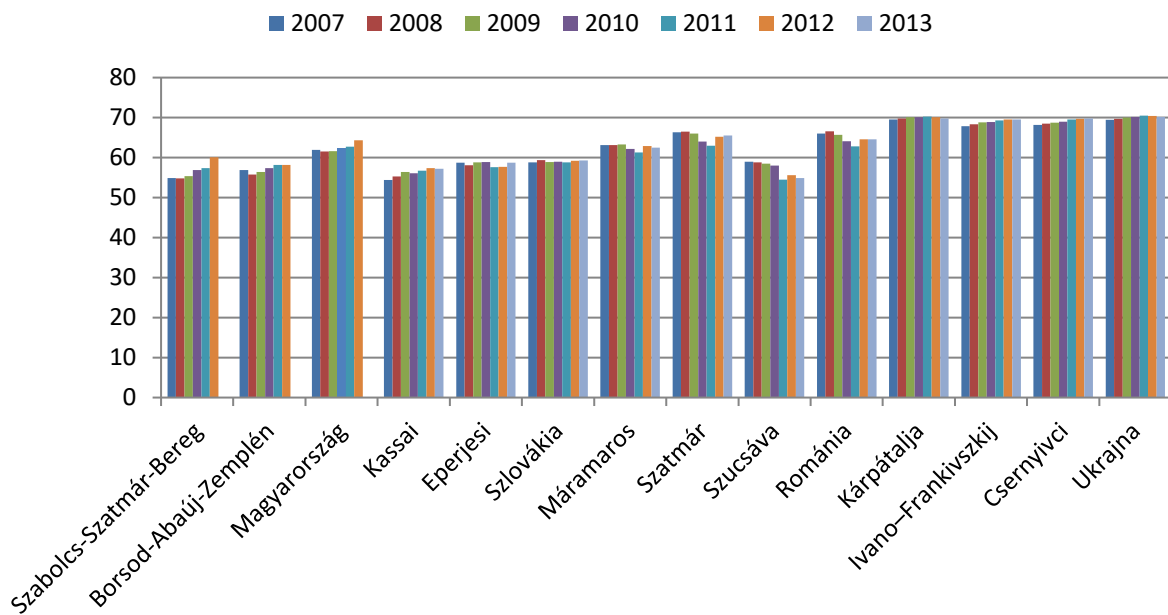
13. ábra: Aktívan működő vállalkozások alkalmazottai, a vállalkozás mérete szerint, 2010
Forrás: EuroStat

Aktivitási/részvételi arány¹⁹

¹⁹ Az aktivitási/részvételi arány a lakosságnak azt a százalékos arányát jelenti, mind a foglalkoztatottakat, mind pedig a munkanélkülieket beleértve, amely a munkaerőpiacot munkaerő-kínálattal látja el, az adott lakosok aktuális munkaerőpiaci státuszától függetlenül.

A szomszédos területeken a részvételi arány általában nagyon lassan emelkedik, kivéve a romániai megyéket, ahol egy alacsonyabb 2011-es rátát követően nem látható sem egyértelmű csökkenés, sem egyértelmű növekedés.

A határmenti területen a részvételi arány 2013-ban 54% és 70% között mozog. Magyarországon és Szlovákiában a megyei/regionális ráták alacsonyabbak az országos átlagnál. A részvételi arányok a határmenti területen a három ukrán régióban a legmagasabbak, és azok egyenlőek az országos szintű rátával. Magyarországon, Szlovákiában és Romániában a határterületek le vannak maradva az országos átlaghoz képest. Az egyetlen kivétel ez alól Szatmár megye, ahol a részvételi arány 1,4 százalékponttal magasabb, mint az országos szintű ráta.

14. ábra: Részvételi arány a 2007-2013-as HUSKROUA ENPI CBC Program támogatásra jogosult területén
 Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU, 2007-2013

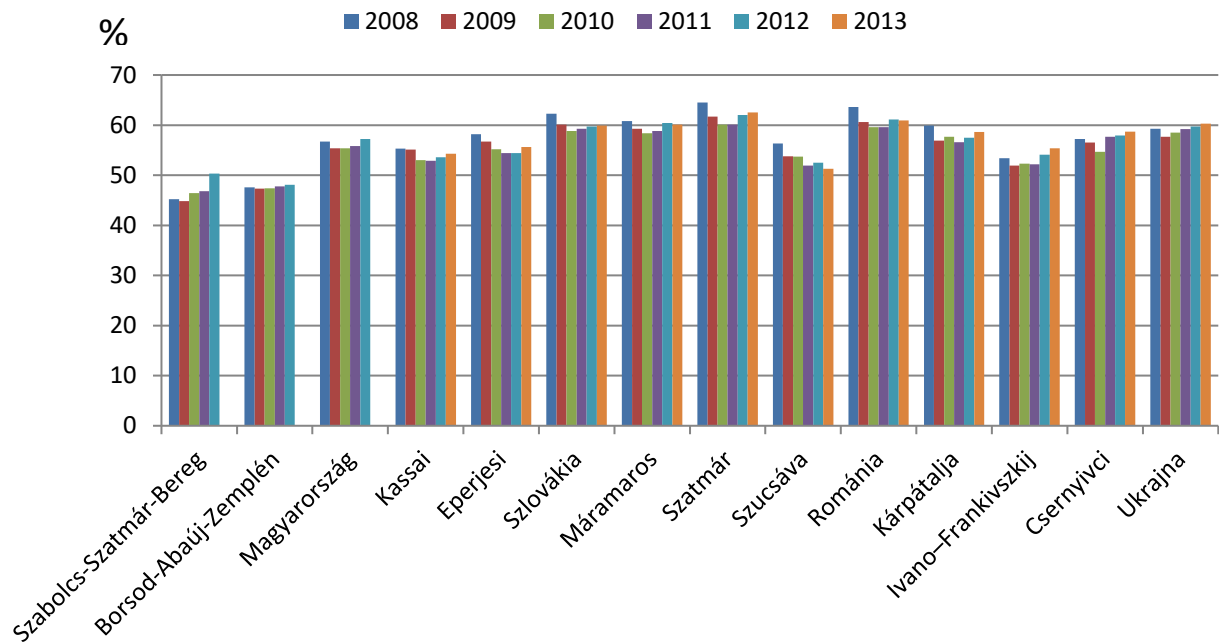

15. ábra: Aktivítási ráta (%) a támogatásra jogosult területen
Forrás: HCSO,SOSR, NIS, SSSU (2012)

Foglalkoztatási ráta²⁰

A határmenti területen a foglalkoztatási ráta 2012-ben 48% és 62,5% között váltakozik és Szucsávát kivéve minden területen emelkedő tendenciát mutat. A legalacsonyabb foglalkoztatási rátákat a magyar megyékben (48,1% és 50,3%) és Szucsávában (52,5%) találjuk. Szatmár (62%), Máramaros (60,4%), Csernyivci (57,9%) és Kárpátalja (57,5%) dicsekedhet a határmenti térség legmagasabb értékeivel.

²⁰ A foglalkoztatási ráta a munkaképes korú, alkalmazásban álló felnőtt lakosok aránya.

16. ábra: Foglalkoztatási ráta a támogatásra jogosult területen
 Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU, 2008-2013

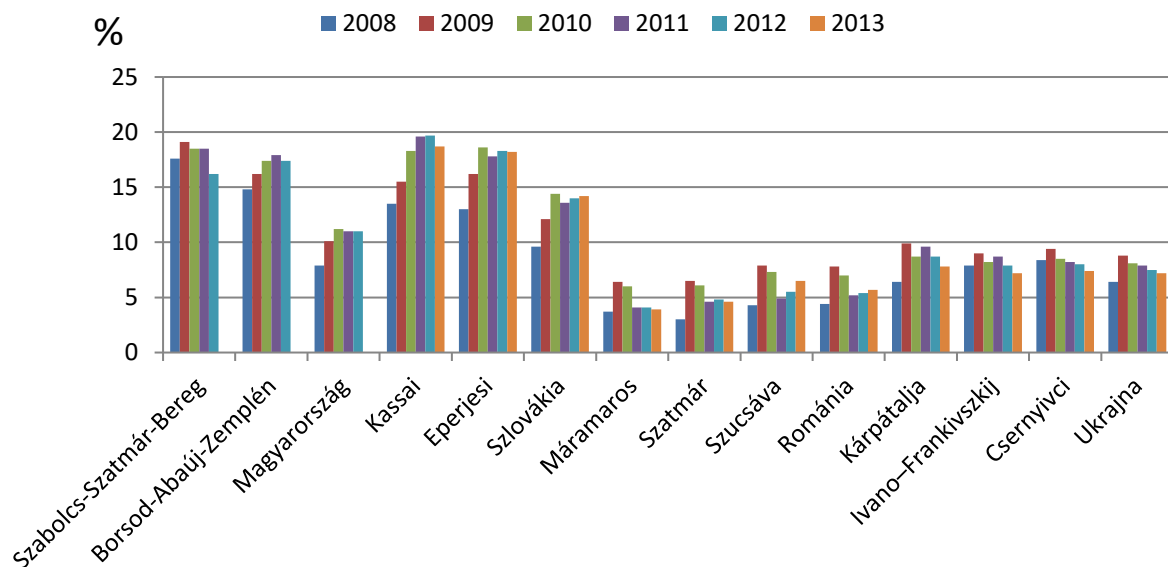
Munkanélküliségi ráta²¹

A határmenti terület munkanélküliségi rátáját sokkal szórta érték jellemzik: ezek 4,1% (Máramaros megye) és 19,7% (Kassai régió) között mozognak.

2012-ben a magyar megyékben és a szlovák régiókban a munkanélküliségi ráta elég magas (16,2% és 19,7% között), és ezek az arányok jóval meghaladják az országos szintű rátákat: Magyarországon a megyei ráták másfélszer, a szlovák régiókban pedig 1,3-szor magasabbak az országos szintű arányoknál.

Bár a statisztikai adatok szerint a munkanélküliségi ráták sokkal alacsonyabbak a romániai megyékben (4,1% és 5,5% között) és az ukrán régiókban (7,9% és 8,7% között), ezek az értékek a különböző adatszámítási módszertanoknak tudhatók be, és nem a valós helyzetet tükrözik.

²¹A munkanélküliségi ráta a munkanélküli személyek és a foglalkoztatott lakosok egymáshoz viszonyított aránya. A munkaerő a foglalkoztatott és munkanélküli lakosok együttes létszáma.

17. ábra: Munkanélküliségi ráták a 2007-2013-as HUSKROUA ENPI CBC Program támogatásra jogosult területén
 Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU, 2008-2013

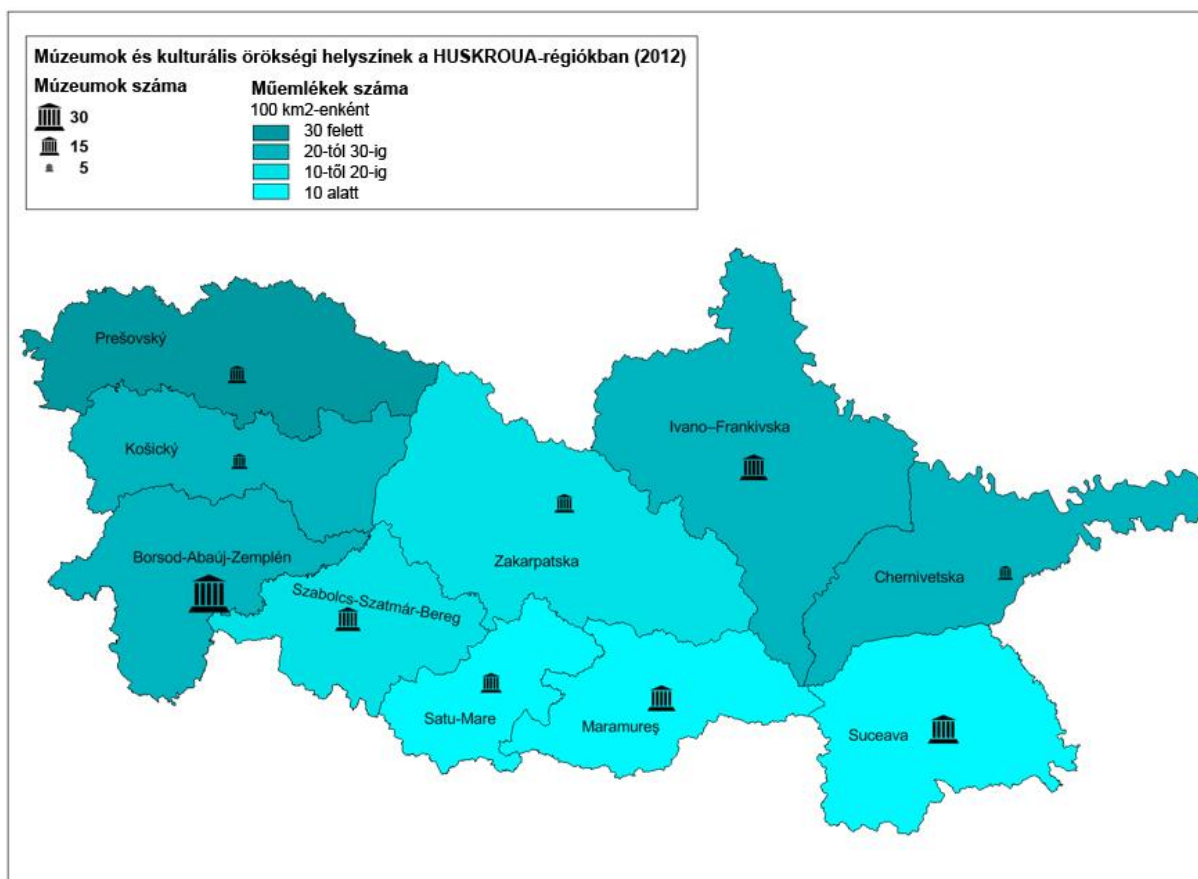
10.1.2 A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökség megőrzése (TC3)

Helyi kultúra és történelmi örökség

Megye/Térség	Múzeumok száma		Műemlékek száma	Múzeumok aránya		Műemlékek aránya
	2011	2012	2012	2011	2012	2012
Szabolcs-Szatmár-Bereg	20	22	867	9,8%	10,3%	5,1%
Borsod-Abaúj-Zemplén	50	52	1492	24,5%	24,3%	8,8%
Magyar megyék	70	74	2359	34,3%	34,6%	14,0%
Kassai	10	10	2007	4,9%	4,7%	11,9%
Eperjesi	13	13	3919	6,4%	6,1%	23,2%
Szlovák térségek	23	23	5926	11,3%	10,7%	35,1%
Máramaros	25	25	582	12,3%	11,7%	3,4%
Szatmár	15	16	310	7,4%	7,5%	1,8%
Szucsáva	30	30	517	14,7%	14,0%	3,1%
Román megyék	70	71	1409	34,3%	33,2%	8,3%
Kárpátalja	14	14	1493	6,9%	6,5%	8,8%
Ivano-Frankivszkij	22	24	3944	10,8%	11,2%	23,3%
Csernyivci	5	8	1774	2,5%	3,7%	10,5%
Ukrán térségek	41	46	7211	20,1%	21,5%	42,7%
Támogatásra jogosult terület	204	214	16905	100,0%	100,0%	100,0%

5. tábla: A programterület kulturára és történelmi örökségre vonatkozó adatai (2011, 2012)
 Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

A határmenti területen összesen 214 múzeum van. A múzeumok legtöbbje (52) Borsod-Abaúj-Zemplénben található (a határmenti terület 24,3%-a). A szlovák régiókban mindössze 23 múzeum található, de a műemlékek száma itt kimagaslóan nagy. Ivano-Frankivszkban kiugróan magas a műemlékek száma és aránya (3944, 23,3%). 2011 és 2012 között a múzeumok száma csak a két magyar megyében (2-2 intézmény), Ivano-Frankivszkban (2 intézmény) és Csernyivciben (3 intézmény) emelkedett.

18. ábra: Múzeumok és kulturális örökségi helyszínek a programterületen
Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Az érintett területen hét UNESCO kulturális világörökségi helyszín is található. A következő helyszínek esnek kulturális örökségvédelem alá:

Ország	Helyszín
Magyarország	<ul style="list-style-type: none"> • Tokaji történelmi borvidék és kultúrtáj
Szlovákia	<ul style="list-style-type: none"> • Lőcse, Szepes vára és a kapcsolódó műemlékek • Bártfa városi műemlék-rezervátum • A Kárpátok hegyvonulatának szlovákiai részében található fatemplomok
Románia	<ul style="list-style-type: none"> • Máramarosi fatemplomok • Moldvai templomok
Ukrajna	<ul style="list-style-type: none"> • Bukovinai és Dalmát Metropólia székhelye

6. táblázat: UNESCO kulturális világörökségi helyszínek a programterületen
Forrás: <http://whc.unesco.org>

Turizmus

2007 és 2013 között az ukrán régiók közül Kárpátalján és Ivano-Frankivszkban **a szálláshelyek számában** (férőhelyek száma) lényeges változások mentek végbe, ahol a szálláshelyek száma több mint két és félszeresére nőtt (Kárpátalján 255%-kal (3600-ról 9800-ra), Ivano-Frankivszkban 278%-kal (2900-ról 8000-re)). A **magyarországi** megyékben (Szabolcs-Szatmár-Beregben 10000 körül, Borsod-Abaúj-Zemplénben 20000 körül) és a **szlovák régiókban** (14000 a Kassai régióban, 3000 az Eperjesi térségben) a férőhelyek száma nem változott számottevően. **Románia Északkeleti térségében** a működő, használatban lévő szálláskapacitások (2013-ban 21,5%) nagyon alacsony szinten állnak és az átlagos tartózkodás hossza is alacsony (2,14-2,36 vendégéjszaka/turista), bár az állami fenntartású szálláshelyek kapacitása Máramaros megyében (3600-ról 4800-ra) és Szucsáva megyében (6800-ról 9600-ra) 30-40%-kal nőtt.²²

A turizmus fontosságával kapcsolatban azt vizsgálták, hogy a konkrét területen mennyi volt **a turistáknak a lakossághoz viszonyított létszáma**, és ily módon a területek összehasonlíthatósága javult. E tekintetben Magyarország vezet, mivel az állami fenntartású szálláshelyeken a turistaforgalom az érintett lakosság szám 85%-ának felel meg. Ugyanez az érték Szlovákiában 70%, Romániában 35%, míg Ukrajnában 17%. Magyarországon a regionális adatok azt mutatják, hogy a két érintett megye nem tartozik a leginkább látogatott megyék közé. A lakosság arányához viszonyító eredmények alapján a szálláshelyek aránya **Borsod-Abaúj-Zemplén megyében** az országos átlag fele (46%), míg ugyanez az arány **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** csupán az országos átlag egynegyede (23%). A szlovák térségek közül az állami fenntartású szálláshelyek aránya a **Kassai** régióban nagyjából a fele az országos átlagnak, de ez az arány az **Eperjesi** régióban 10 százalékkal magasabb. Romániában **Szucsáva** arányszámai közelítenek az országos átlaghoz, viszont **Szatmár** és **Máramaros** 15 százalékkal az országos átlag alatt vannak. Az ukrán régiók közül a **Csernyivci régió** értékei egy kissé ez alatt az érték alatt vannak, a **Kárpátaljai régióban** ugyanazon a szinten állnak, míg az **Ivano-Frankivszki régióban** minimális mértékben nagyobb ez az arány.²³

Ez összességében azt mutatja, hogy a programterület nyugati része (az Eperjesi és Kassai régió és Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **több látogatót** fogad. A **külföldi turisták aránya** minden érintett térségben alacsonyabb az országos átlagoknál. A külföldi turisták népességhez viszonyított száma az állami fenntartású szálláshelyeken Ukrajna mindhárom térségében jelentéktelen. Ennek okai között szerepelhet a határ kisebb átjárhatósága a többi érintett országhoz képest.²⁴

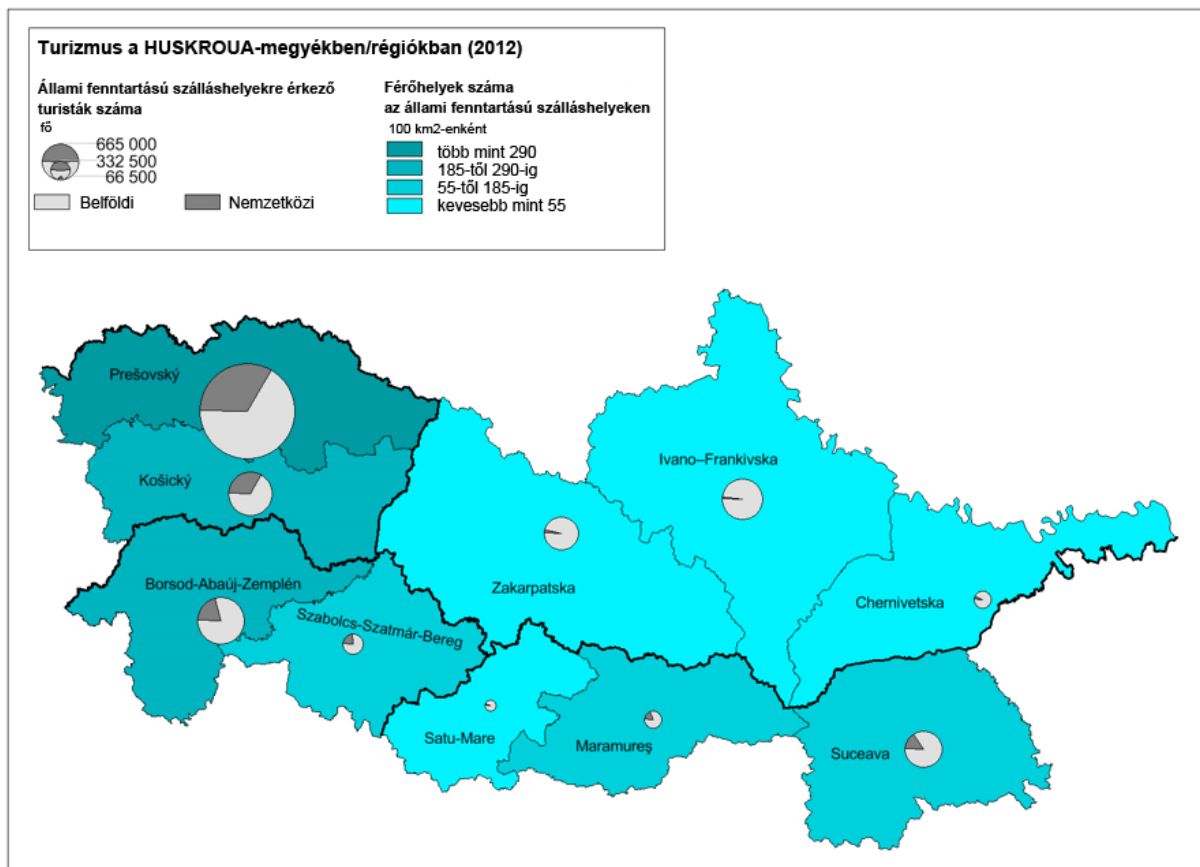
Az **átlagos tartózkodási időt** illetően jelentős különbséget figyeltek meg a három ország régiói között (a Romániára vonatkozó adatok nem álltak rendelkezésre). Az állami fenntartású szálláshelyeken való átlagos tartózkodás hossza a magyar és a szlovák térségekben 1,9 és 3,2 vendégéjszaka között mozgott. Az ukrán régiókban az állami fenntartású szálláshelyeken való átlagos tartózkodás hossza ezeket az értékeket jelentősen meghaladta. 2012-ben a Csernyivci térségben az átlagos tartózkodás hossza 3

²²A Magyar Központi Statisztikai Hivatal, a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, Románia Országos Statisztikai Hivatala és az Ukrán Állami Statisztikai Szolgálat adatai alapján; állami fenntartású szálláshelyek kapacitása (férőhelyek száma), 2007-2013

²³A Magyar Központi Statisztikai Hivatal, a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, Románia Országos Statisztikai Hivatala és az Ukrán Állami Statisztikai Szolgálat adatai alapján; állami fenntartású szálláshelyekre érkező turisták száma, 2007-2013

²⁴A Magyar Központi Statisztikai Hivatal, a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, Románia Országos Statisztikai Hivatala és az Ukrán Állami Statisztikai Szolgálat adatai alapján; állami fenntartású szálláshelyekre érkező turisták száma— amelyek közül: nemzetközi, 2007-2013

vendégéjszak volt, az Ivano-Frankivszki régióban 4,1 vendégéjszaka, míg a Kárpátaljai régióban átlagosan 7,7 vendégéjszakát töltöttek a turisták.

19. ábra: Túrizmus a programterületen (2012)
Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Turisztikai látványosságok

A magyar megyékben a kulturális és történelmi örökségre alapozott kreatív turisztikai látványosságok szolgálhatnak egy versenyképes idegenforgalmi szektor alapjául. Fejleszteni kell a helyi munkahelyteremtési kapacitásokat, támogatni kell a helyi piaci lehetőségeket, és ki kell használni a helyi erőforrásokat. **Borsod-Abaúj-Zemplén megyében** a turizmus jövedelemtermelő képessége alacsony és az a turisztikai látványosságokhoz kapcsolódik. Borsod-Abaúj-Zemplén két **UNESCO-világörökségnek** ad helyet: a tokaji történelmi borvidéknek és kultúrtájának, valamint az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjainak; ezeken kívül igen nagy számban található itt egyéb kulturális helyszínek és értékek. A boldogkői, cserépvári, dédesi, diósgyőri (amely Miskolcon, Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelyén található), füzéri, sárospataki és szerencsi vár mind nagyon híres és gyakran látogatott kulturális és történelmi helyszínek. Természeti helyszíneként az aggteleki cseppkőbarlang, a Bükki Nemzeti Park és Lillafüred (a második kettő igen közel van Miskolchoz, Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelyéhez) a megye legvonzóbb turisztikai látványosságai. **Szabolcs-Szatmár-Bereg** 357 műemlékkel, 20 múzeummal, valamint évente 60 nagyszabású rendezvénnyel dicsekedhet. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye híres a népi építészetéről, népművészetéről, zenei és táncgyományairól. Különleges látnivalót kínálnak a fa harangtornyok, a 13. századi templom és

Mátészalkán a csarodai és tákosi református templom kazettás mennyezete. A megye híres gyógyfürdői a nyíregyháza-sóstói strand és gyógyfürdő, valamint a fehérgyarmati Szatmár-Beregi Kórház és Gyógyfürdő. A megyében három híres történelmi helyszín tekinthető meg: a máriapócsi nemzeti kegyhely, a nyírbátori református templom és a Báthory-család kastélya, valamint a kisvárdai vár.

A **szlovák régiókban** számos olyan tájegység és erdő található, amely átnyúlik a határon. Az **Eperjesi régió** számos turisztikai és rekreációs lehetőséggel rendelkezik, így például kulturális és történelmi műemlékekkel, vonzó városokkal, amilyen például Lőcse, Eperjes, Bártfa, Poprád és Késmárk. A kulturális intézmények terén az Eperjesi régió a kulturális lehetőségeknek stabil hálózatát mondhatja magáénak, amelynek minősége és mennyisége is hasonló az országos színvonalhoz. A térségnek öt állandó színháza van (2012), 13 múzeuma, 4 galériája és 338 könyvtára. Az Eperjesi térség 358 kulturális-oktatási intézménnyel dicsekedhet. Az UNESCO világörökségi listáján szereplő hét szlovákiai helyszínből négy az Eperjesi térségben található: a bártfai megőrzött óváros, a Kárpátok hegyvonulatának szlovákiai részében található fatemplomok, a Kárpátokban és Lőcsén található ősbükkösök és a hozzájuk kapcsolódó kulturális kincsek. Az Eperjesi régióban fekszik a Tátrai Nemzeti Park (TANAP) része, a Magas-Tátra is, amely az ország egyik legszebb és leglátványosabb természeti helyszíne, valamint számos ritka állat- és növényfaj otthona. A **Kassai régiót** tekintik a Szlovák Köztársaság második legnagyobb térségének. Kassa Szlovákia második legnagyobb városa és egész sor kulturális és történelmi kincssel rendelkezik. A régió déli és délkeleti részén található a Szlovák Karszt Nemzeti Park, ahol jó néhány barlangot és szakadékot UNESCO-világörökségi helyszínnek nyilvánítottak. Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai, valamint a Kárpátok ősbükkerdei are határon átnyúló UNESCO-világörökségi helyszínek. A térség igen gazdag a lenyűgöző történelmi emlékekben, különösen várakban és váromokban, kastélyokban és templomokban. A térség egyik leggyakrabban látogatott turisztikai látványossága az Alsó-zempléni vízesés. A Szlovák Paradicsom (gyalogtúrázás, hegyi kerékpározás, síelés) és a Szlovák-karszt (gyalogtúrázás, hegyi kerékpározás) a régió igen szép természeti látnivalói. A szepesi vár és környéke Közép-Európa legnagyobb középkori vár-épületegyüttese és az UNESCO kulturális világörökségének része. A legvonzóbb látnivalók között szerepelnek Kassa kulturális és történelmi emlékei, az aragonitbarlang, a domicai jégbarlang, a Jászói-barlang, a Gombaszögi-barlang, a Zempléni víztározó, a Herlányi gejzír, Krasznahorka vára, Betlér, a Szlovák Paradicsom, a szepesi vár és környéke, a Plejsy-sípályák, a Vinnéi hegyi tó, az oroszsebesi és éraljai fatemplomok (UNESCO), valamint a stósi klimatikus gyógyfürdő.

Románia Északnyugati térségére a turisztikai erőforrások elégtelen kihasználtsága, a regionális turizmusra vonatkozó információk és a promóciós eszközök hiánya, valamint a kulturális örökség erőforrásainak nem megfelelő kihasználása, illetve az elégtelen turisztikai és rekreációs infrastruktúra jellemző. **Szatmár megyében** a történelmi és kulturális örökség hanyatlásnak indult. A megye fő turisztikai látványosságai a következők: az igen erős román népi hagyományokkal rendelkező Avasság, az ország északkeleti részén fekvő Avas-hegység, Szatmár és and Nagykaroly városa, Tasnádfürdő, az erdődhegyi és aranyosmeggyesi vár. Jellemző a **természeti és kulturális erőforrások** alacsony szintű ismerete, a **népszerűsítés szükségessége**, a gyengén fejlett turisztikai infrastruktúra és szolgáltatások, a még mindig alacsony szintű idegenforgalmi szolgáltatások, a megfelelő területi marketing hiánya Szatmár megye mint kulturális és egészségügyi turisztikai célpont népszerűsítésére, a színvonalas turisztikai információs központok hiánya, a népszerűsítendő rendezvényekről szóló adatbázis hiánya, a gyenge minőségű szálláshelyhálózat, a kempingezési lehetőségek kis száma, valamint a színház-, mozi- és múzeumlátogatók kis létszáma. **Máramaros megyében** számos olyan falu van, ahol a több évszázados hagyományok még mindig a mindennapi élet részét képezik. E terület lakói máig megőrizték dák őseik falusi kultúráját és kézműves mesterségbeli hagyományait. A máramarosi

falvak különlegessége az egyedülálló, csúcsos tornyú és zsindeyes tetejű fatemplomokban. A helyi kézművesség legjobban a hatalmas máramarosi kapukon figyelhető meg, amelyek a házak bejáratát őrzik. A legszebb fakapuk a Farkasrév, Desze, Máragyulafalva, Budfalva, Sarbi, Barcánfalva és Váncsfalva nevű falvakban található. A Dióshalomban, Nyárfáson, Rogozon, Jódon, Sajómezőn, Barcánfalván, Budfalván és Deszén található máramarosi fatemplomokat az UNESCO a világörökség egyik legjelentősebb helyszínének nyilvánította. Híres turisztikai célpont még a szaploncai vidám temető, amely színes és díszített fakeresztjeiről nevezetes. Máramarossziget a régió egyik fontos turisztikai és kulturális központja. Máramaros tájképét hegyek és lankás völgyek uralják. A Gutin-, a Lápos-, a Cibles-hegységet és a Radnai-havasokat a Huta, Gutini, Jóháza, Szacsali és Batiza nevű hágók szelik át. A régiót három nagy völgy, a Visó, az Iza és a Mára szeli át. A Radnai-havasok Nemzeti Parknak, amely egy igen gazdag és változatos növény- és állatvilággal rendelkező természeti rezervátum, az UNESCO bioszféra státuszt adományozott. Felfedezésre méltó helyek még a Vasér folyó völgye, a Mocanita keskeny nyomtávú vasút, a tengerszemek, a vízesések, a vulkáni hegységek, a barlangok, valamint a Kakastarék-szikla geológiai rezervátuma.

Az **Ivano-Frankivszki régió** több mint 400 természetvédelmi területtel dicsekedhet; ezek közül 30 országos jelentőségű, a többi pedig helyi fontossággal bír. A szigorúan védett területet, Gorgányt 1996-ban hozták létre. A térségben öt nemzeti park van (a Kárpáti Nemzeti Natúrpark Verhovinában/Nadvirnában, a Nemzeti Natúrpark Huculcsinában/Verhovinában, a Galicsi Nemzeti Natúrpark Galicsban, a Verhovina Nemzeti Natúrpark Verhovinában, valamint a Szinya Hora (Kék-hegy) Nemzeti Natúrpark Bogorodcsányban). A régióban számos különleges élőhely besorolású természeti helyszín és tereptárgy található. Az Ivano-Frankivszki térség számos kulturális fesztiválnak ad otthont. A régióban elszórtan számos fontos természeti és építészeti helyszín található. Az egyik híres fesztivál az ukrainai sesori nemzetközi népzenei és népművészeti fesztivál. Ivano-Frankivszk területén számos építészeti örökségi helyszín, így például Galics városa található (védett nemzeti emlék). Gyakran látogatott helyek ezen kívül a Szentlélek temploma Rohatyn városában, valamint a Bogorodcsányi kerület Manyava faluja mellett található Manyava Skete-kolostor. A terület számos és változatos, a hagyományosan építészet nyomait magán viselő fatemplommal is dicsekedhet, így például a bojkoszi és huculi templommal. A régió nyugati részén található a Kárpát Vasút, amely még mindig keskeny nyomtávú rendszert használ. A vonatot elsődleges célként fa szállítására, valamint turisztikai rekreációs célokra is használják. A régió legfontosabb pontja a Hoverla-hegy, ami az ország legmagasabb csúcsa. A Manyava Skete-kolostor mellett található Ukrajna legnagyobb vízesése, a Manyava-vízesés (22 m). Ugyanitt, a Bogorodcsányi kerületben, Sztarunya falu közelében látogathatják meg a turisták a helyi sárvulkánt. A Pizanka múzeum 2000-ben épült és ez a világ egyetlen hímes tojásokat bemutató népművészeti múzeuma. Egy másik érdeklődésre számot tartó történelmi helyszín a dovbusi szikla barlangkomplexuma; a sziklaegyüttes Bolehivtől kb. 11 km-re délnyugatra fekszik, Bubnyiscse falu mellett. A **Kárpátaljai régió** Nyugat-Ukrajnában, a Kárpátokban fekszik, az egyetlen olyan ukrán közigazgatási egységként, amely négy országgal, azaz Lengyelországgal, Szlovákiával, Magyarországgal és Romániával határos. A Kárpátok fontos szerepet játszik a terület gazdaságában, fontos turisztikai és utazási célponttá téve a régiót, amely számos síüdülőhelynek és gyógyfürdőhelynek ad otthont. A térség legfontosabb látnivalói a várak és várromok. A leginkább említésre méltó ezek közül Ungvár és Munkács, Huszt, Nagyszőlős, Királyháza, Nyevice, Szerednye és Kovászó vára, amelyek szintén nagy vonzerővel bírnak. Sajnos a legtöbbjük elhanyagolt állapotban van. A térség híres a középpapsai, felsőapsai, husztsófalvai, darvai, mihálkai, alsó-szelistyei, alexandrovkai és szeklenicei fatemplomairól is. A nagyszámú kárpátaljai zsinagógából csak néhány maradt meg, amelyek közül kettő még mindig említésre méltó: ezek az ungvári és a huszti zsinagóga.

A kastélyok közül a legszebb a Schönborn-kastély Karpatiban, de érdemes meglátogatni a nagyszőlősi Perényi-kastélyt, a beregszászi Bethlen-Rákóczi-kastélyt és a munkácsi Rákóczi-kastélyt (a „Fehér Házat”) is. A **Csernyivci régióban** a leghíresebb látnivaló a bukovinai és dalmáciai metropoliták egykori palotája, ami UNESCO-világörökségi helyszín, a hotini erőd állami történelmi-építészeti emlékművét, valamint a kozmogyemjanivszki templomot (Szent Kozma és Damján templom). **Ukrajnában** a történelmi emlékhelyek állapota nem megfelelő. Mivel a legtöbb emlékmű hosszasan maradt megfelelő törődés és karbantartás híján, azok legtöbbször a pusztulás szélén áll, különösen az építészeti és várostervezési emlékek. A Nyevickében, Szerednyén, Nagyszőlősön és Huszton található középkori kastélyok rossz állapotban vannak, szinte a pusztulás szélén állnak. Ezeknek a helyeknek a helyreállítását régóta nem finanszírozza az állam, a magánforrásokból és a szervezetektől származó beruházások összege pedig nem elégséges. A vallási közösségek ellenőrizetlenül restaurálják a templomokat. A régióban található fatemplomoknak csaknem 40 százaléka rossz állapotban van, és néhányuk a teljes pusztulás szélén áll. A tetők, a falak és az alapok állapota is problémás. A templomi eszközöknek, a tűzriasztásnak és a villámvédelemnek nincsen megfelelő elszámolási rendszere. Az ellenőrizetlen restaurációnak sokszor az lett az eredménye, hogy a műemlékek külseje és belseje jelentősen megrongálódott. A történelmi emlékhelyek jelenlegi nyilvántartási, helyreállítási és használati rendszere nem megfelelő. Szükség van a kulturális örökségek elszámolási rendszerének, megóvásának, fenntartásának és a használatának javítására, valamint a műemlékvédelemre vonatkozó törvények kutatására és azok betartásának nyomon követésére is.

A turisztikai igényeket kiszolgáló információs rendszer fejlesztésére **minden régióban** szükség van ahhoz, hogy azok az országos és európai szintű információs rendszerekhez kapcsolódni tudjanak. A turizmus régiószintű igazgatását és előmozdítását fejleszteni kell. A turizmust támogató infrastruktúra alulfejlett és rossz műszaki állapotban van. A turizmus fejlesztése terén elégtelen a nemzetközi együttműködés. A nyilvánosságnak szánt figyelemfelhívó kampányok nagyon ritkák és a turisztikai látnivalók és a látogatók védelme is alacsony szintű. A regionális kultúrát is jobban kell menedzselni ahhoz, hogy a lehetőségeket ki lehessen használni.

A vallási turizmusban rejlő lehetőségek

A mai értelemben vett vallási turizmus a kulturális és örökségturizmushoz kapcsolódik, mivel a szent helyek, templomok, kolostorok és apátságok nemcsak a vallásos rituálék és imák helyszínei, hanem egyben műemlékek, egyházi épületek és örökségi helyszínek is. A szent helyeket manapság turisztikai látványosságnak és kulturális erőforrásnak tekintik. A **magyarországi** Mária Út (Via Maria) elnevezésű zarándokút Borsod-Abaúj-Zemplén és **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyén** halad át. Az út mentén számos szálláslehetőség áll rendelkezésre, és az év során számos zarándoklatot tartanak. A **monoki** (Borsod-Abaúj-Zemplén) zarándoklat keretében szeptember harmadik vasárnapján a kálváriadombon Szent Kereszt-ünnepséget rendeznek. Sajópálfala szintén Borsod-Abaúj-Zemplén gyakran látogatott zarándoklati célpontja. A Szent Erzsébet-zarándoklat Észak-Magyarországon halad át és összeköti Sárospatakot (Borsod-Abaúj-Zemplén) és Kassát (Kassai régió). **Máriapócs** (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) a görögkatolikus zarándoklatok egyik leghíresebb helyszíne.

A **szlovák** határrégióban a magyar-szlovák határ mentén fekvő rudnoki (**Kassai** régió) Szent Anna-zarándokhely az egyik legnagyobb kegyhely a Közép-Felvidéken. Története a 13. századra nyúlik vissza, amikor a helyi zarándoklat során egy, Szent Annának tulajdonított csodáról adtak számot, amikor is egy vakon született kislány szeme egy közeli forrásnál meggyógyult. Az **Eperjesi** régióban a **Vörös Kolostor** egy egyedülálló, a Pieninek csodálatos természeti környezetében, a fenséges Korona-hegy

alatt található kulturális és történelmi emlék. A kolostort 1956 és 1966 között sikeresen restaurálták. Építészeti szempontból a legértékesebb épület a 14. század végéről származó gótikus **Szent Antal templom**, amelynek egyik, szokatlan hosszúságú hajóját barokk stílusban újítták fel. A fő oltár barokk stílusú, és 1745-ben épült. Szlovákia legkeletibb régiójában fekvő Felső-Zemplént számos, hatalmas kulturális és történelmi értéket képviselő ortodox és görögkatolikus **fatemplom** díszíti.

Romániában az egyik leghíresebb vallási helyszín, a bukovinai festett kolostorok Bukovinában található, amely egy, jelenleg Ukrajna és Románia között megosztott történelmi régióban (**Csernyivci and Szucsáva**), a Közép-Keleti-Kárpátok északi lejtőin és a szomszédos síkságokon fekszik. A leginkább megóvott kolostorok a következő helyeken található: Humor, Moldovica, Patrauc, Probot, Szucsáva, Sucevita és Voronet. Egy másik jól ismert hely egy, Arbore faluban található kis templom. E templomok közül hetet 1993-ban felvettek az UNESCO világörökségi listájára. A nyolcadik, sucevita templom most várja a listára való felvételt. A bizánci művészet remekműveiként elkönyvelt templomok Európában egyedülálló építészeti emlékhelyek. A falfestmények távolról sem csak díszek, azok a vallásos freskók teljes ciklusait jelentik, amelyeknek célja a bibliai történeteknek és a legfontosabb ortodox szentek életének a falusiakkal a képek révén történő való megismertetése volt. Kiemelkedő kompozíciójuk, elegáns körvonalaik és harmonikus színviláguk tökéletesen illeszkednek a környező tájhoz. A **Máramaros megyei** Jádremetén pedig egy, turisztikai szempontból fontos pálos kolostor található.

A vallás **Ukrajnában** mindig fontos kérdés volt. A vallási hagyományok évszázadokon keresztül megjelentek a helyi kultúrában és ezt tanúsítja Ukrajna számos vallási látnivalója. A templomok, székesegyházak, kolostorok, zsinagógák és egyéb vallási helyszínek népszerű látnivalót nyújtanak az országba látogató turistáknak. Az építészeti csodáktól a szerényebb imaházakig az ukrainai vallási épületek mindegyike jó alkalmat ad a látogatóknak az ország hosszú történelméről és kultúrájáról való eltűnődésre. A határvidék leghíresebb vallási épülete az ungvári zsinagóga. A második világháborút követően a zsinagóga mint vallási intézmény feledésbe merült, és az összes kapcsolódó szimbólumot eltávolították róla. E helyett az épület új személyiséget öltött, és mára a híres ungvári hangversenyteremként ismert. Az ungvári zsinagógát lenyűgöző akusztikája miatt alakították át koncertteremmé. Az épület a tehetséges Regionális Filharmonikus Társaságnak és a kárpátaljai népi kórusnak ad otthont. A Kárpátaljai régió leghíresebb és leglátogatottabb imahelyei Alsósáradon, Husztbaranyán, Husztközben, Királyházán, Munkácson, Ungváron, Ungvár-Gerényben található, Ivano-Frankivszkban ilyen az 1598-ban épült Szentlélek temploma, amely a megye északi részén fekvő kisvárosban, Rohatynban található, **Csernyivciben** pedig a kozmogyemjanivszki templom (Szent Kozma és Damján templom) méltó említésre.

Helyi termékek a turizmusban

Magyarországon a turistáknak kínálható termékek listáját az élelmiszeripari termékek vezetnek: a hagyományosan rézüstben készült szilvalekvár vagy a hagyományos szabadtéri kemencében sült kenyér. A helyi kézműves mesterségek a határtérségben festett üvegekkel, bőr- és faragott fatermékekkel képviseltetik magukat. **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét** a turizmusban kínált helyi termékek tekintetében az olyan magyar specialitások képviselik, mint a helyben termett, szatmári szilvából, szabolcsi almából vagy újfehértói meggyből készült pálinka, valamint az ehhez kapcsolódó helyi gasztronómiai termékek. **Borsod-Abaúj-Zemplénben** a helyi ételek megköstölése mellett a térség négy bortermelő vidékének gazdag történelme borok széles skáláját kínálja mindazoknak, akik a könnyű fehér borokat, a testes vörösborokat vagy akár az édes borokat részesítik előnyben. A helyi

kézművesek kenderből készítenek ajándék- és használati tárgyakat. A szilva dzsemek, lekvárok, kompótok és alkoholos italok alapjául szolgál.

A **szlovák** térségben a faragott fafigurák, a črpákok (fa ivópoharak), a fujarák (az UNESCO-listán szereplő népi hangszerek) és a valaškák (díszített népi fokosok), valamint mindenek felett a kukoricahéjból és drótból készült termékek, főként az emberfigurák a legfőbb szuvenírek. A helyi biogazdaságok termékeit (dzsemeket, mézet) is helyi termékeként értékesítik. Kulináriai szempontból a hagyományos élelmiszeripari termékek e térségben a tejtermékek, amelyeknek szlovákiai készítése az őskorig visszanyúló hagyomány. Ezt bizonyítják közvetve azok a régészeti juhcsont- és aludttej szűrésére használt kerámiaedény-leletek, amelyeket a domicai barlangban tártak fel, és amelyek i.e. 2000-ből származnak. Két híres sajt fajta van erre felé, az egyik, a ma brindzának nevezett juhtúró egy olyan védett technológia eredményeképpen készült, amelynek során a juhsajtot speciális sós vízzel darálták és keverték össze. Manapság a juhtejből készült szlovák termékek különleges jellemzőkkel bíró, igen jó minőségű termékek. Minden ilyen termék egy konkrét területhez vagy helyhez kapcsolódik, és nevük összefonódott a történelmi védjegyükkel. Ezek és egyéb jellemzők alapján a Szlovák Köztársaság ma három védett, a DOOR-ban (mezőgazdasági termékek és élelmiszerek EU-s adatbázisa) regisztrált földrajzi árujelzővel rendelkezik a juhtejtermékek terén. Földrajzi szempontból a brindzatermelés Szlovákia hegyes területeire koncentrálódik, ahol a juhtenyésztéshez megfelelő körülmények állnak rendelkezésre. A termelés hosszú hagyományainak és a termék jelenleg is tartó népszerűségének hála, a brindza Szlovákia turisztikai védjegyének részévé vált. A brindza sok szlovák étrendjének része, nemcsak különleges íze, hanem számos pozitív egészségügyi hatása miatt is. A szlovák parenyica egy másik hagyományos, juhtej alapú termék.

Románia Északkeleti térségében a táj tele van vadvirággal, a földet kisüzemi gazdálkodással művelik, hagyományos szénakészítési rendszereket és műtrágya helyett természetes trágyát használnak. Ez a kisüzemi rendszer azonban a gazdák számára nagyon megnehezíti a termékeik eladását az egyre inkább nagyüzemi és bonyolult európai mezőgazdasági rendszerben, ezért a helyi értékesítés bizonyulhat jó megoldásnak. A helyi tejgyűjtő és feldolgozó állomások lehetővé teszik a gazdák számára az EU-s biztonsági előírások betartását és egy sor helyi tejtermék piacra vitelét. Egy másik feltörekvő helyi iparág a helyi vadon termő és természetesen gyümölcsökből készített lekvárfőzés. A helyi asszonyok a családi receptek alapján több mint húsz különféle dzsemet készítenek, és a helyi, ill. esetenként országos piacokon árulják azokat. A térség meglátogatására számos lehetőség áll rendelkezésre, családoknál is meg lehet szállni, és ily módon meg lehet tapasztalni a falusi élet egyes jellegzetességeit, így például a szarvasmarha-tenyésztést, a méhészetet, a kenyérsütést és a faszénkészítést. **Szatmár megye** igen sokféle hagyományt, kézműves mesterséget és szokást őriz, amely potenciálisan kihasználható turisztikai célokra. A fazekasság kézműves hagyományát Vámfaluban még mindig ápolják, ahol a fazekaskerámia előállításának elismert központja működik. Árnyas völgyek és hegyek ölelésében a **máramarosiak** ügyes keze nyomán született meg a mindennapi élet apróságainak kézműves megformálása. Akár háztartási használati tárgyakról, akár dísz tárgyakról, akár eszközökről legyen is szó, azok mind magukon viselik a máramarosi térség és az utóbbi ősi szimbólumainak nyomait. Az agyagcsészétől és agyagtáltól a tisztaszoba hagyományos ágytakarójáig, a fakanáltól az impozáns fakapuig mindezek a tárgyak a máramarosi lelket jellemző szépség és spiritualitás kifejezői. **Szucsáva megyében** megtalálhatók a fazekasság és a régi kézművesség tradíciói, amelyeket ezen a földön ősidőktől fogva gyakorolnak. E hagyományokat jelenleg a jól ismert radóci és margineai fazekas mesterek folytatják. Szucsáva megyében a másik megmaradt kézműves mesterség a tojásfestés, így Ciocănești faluban szokták megrendezni a nemzeti hímeztetés fesztivált.

A **kárpátaljai térségben** ipari kendert termesztenek, és abból csodálatos ajándéktárgyakat, például törölközőket, terítőket és más szuveníreket készítenek. Szilvát is kiterjedt területen, beleértve Magyarországot, Romániát és Kárpátalját, termesztenek. A fonott kosarak és a hagyományos fazekas termékek a kárpátaljai kézműves mesterek specialitásai. Mint gazdasági térség, a Kárpátaljai régió és fűrészfűrész- és faárúkból, borból, gyümölcsből és zöldségből felesleget termel. Az ásványvízforrások és a festői tájak még mindig hatalmas kiaknázatlan lehetőséget jelentenek, amelyek gyorsan népszerűsége tesznek szert mint üdülő- és turisztikai területek. Az **Ivano-Frankivszki és Csernyivci térség** a Kárpátok erdeiben szedett olyan termékeket kínál, mint például a gomba vagy a bogycs gyümölcsök, ezen kívül finoman megmunkált faárúkat, gyapjúruhákat, vásznat, hímzéseket és szőtteket, kerámiákat és kézzel festett tojásokat árulnak. A huculok lakta vidéken állatbőröket, fafaragásokat és szőtteket kínálnak a turistáknak helyi termékeként.

A következő helyi termékeket minden támogatásra jogosult területen ki lehet használni: aktív pihenés, ökonnyaralás, interaktív vidéki életmódnnyaralás diákoknak, gasztronómiai élménnytúrák, borászati nyaralások, hagyományokról és a helyi kultúráról rendezett kiállítások.

Kulturális rendezvények, fesztiválok

Borsod-Abaúj-Zemplén megye majdnem minden önkormányzata egész évben kínál látogatóinak programokat, köztük olyan kiemelkedő rendezvényeket, mint a Miskolci Operafesztivál, a Kalácsa Nemzetközi Folklorfesztivál, a Zempléni Fesztivál, a Borsodi vagy Abaúj művészeti fesztivál, a tokaji szüreti fesztivál, amelyben a Hegyalja és a Bükkalja több települése is részt vesz. A fesztiválszezonban a művészetek mellett a megye más értékei is felfedezhetőek, a teljes megye, annak falvai, városai és kistérségei is pezsgő életre kelnek. A szabadtéri színpadok, templomok, hangversenytermek, várak, és utcák tágas terei minőségi szórakozást tesznek lehetővé, és a résztvevőknek felejthetetlen élménnyt nyújtanak. **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** is rendszeresen kulturális események sora zajlik. Nyíregyháza (a megyeszékhely) a kulturális programkínálat terjesztésére két amfiteátrumot is rendelkezésre bocsát. A kulturális események száma a régióban nem marad el az országos átlagtól. A nemzetközi hírű, legkiemelkedőbb rendszeresen megrendezett fesztiválok a következők: a nyíregyházi Vidor Fesztivál, a kisvárdai színházi találkozó, a Tiszadobi Zongorafesztivál, a tarpai szilvafesztivál és cinkefesztivál, a szatmárcsekei szilvalekvár-fesztivál, a Mátészalkai Fényes Napok Fesztivál, a Nyírbátori Zenei Napok, a Nyíregyházi Magyarország Íze Fesztivál. Ezek a programok több évtizedes hagyományokkal rendelkeznek mind a történelmi, mind a kulináriai fesztiválok esetében, ami jól szemlélteti a megyes gazdag és aktív kulturális kínálatát és értékeit.

Kassa, a **Kassai** régió székhelye ad otthont az 1968-ban alapított második szlovákiai professzionális szimfonikus zenekarnak, a Kassai Állami Filharmoniónak. A zenekar olyan fesztiválokat rendez, mint a Kassai Zenés Tavasz Fesztivál, a Nemzetközi Orgonafesztivál, valamint a Kortárs Művészeti Fesztivál. A Philharmonia Cassovia zenekarnak is ez az intézmény ad otthont. 2008-ban Kassa megnyerte a szlovák városok Európa Kulturális Fővárosa 2013 címért folytatott versenyét. A művészeti és kulturális programok abból a koncepcióból indultak ki, hogy Kassa és környéke kulturális életére hosszú ideig hatást gyakorló, fenntartható programokat kell rendezni. A régió legfontosabb kulturális eseményei a következők: Nagyszabos - november – helyi szokások és hagyományok ünnepe, Márkusfalva - október – Musica Nobilis: nemzetközi zenei fesztivál, Kassa - május - Kassai Városi Napok, Nagymihály - április – Nagymihályi zenés tavasz, Nagymihály - május – folklorfesztivál, Királyhelmece - szeptember – a bodrogközi szüret ünnepe. Az **Eperjesi** térségben egész évben számos kulturális rendezvényt tartanak: Magas-Tátra - augusztus – éves záródoklat a Kriván-hegycsúcsra, Poprád - március – Poprádi zenés

tavaszi, Csorba-tó - április – karnevál, Poprád - május – népzenei és country együttesek versenye, Ótátrafüred, Tátralomnic, Csorba-tó- június – a nyári turista- és termálszezon megnyitója, Magas-Tátra – július – Tátrai kulturális nyár, Menguszfalva - július – Menguszfalvai rodeó, Magas-Tátra - augusztus – éves zárándoklat a Tengersizem-csúcsra (Rysy), Poprád - november – dzsesszfesztivál, szepesi vár - május – a nyári turistaszézon megnyitója, Kövesfalva - június - rutén és ukrán nemzetközi folklórfesztivál, Raszlavica - június – Sárosi tánc- és dalfesztivál, Bártfa - július – Rolando-játékok, Eperjes - november – Nemzetközi Dzsesszfesztivál, Homonna - június - rutén és ukrán regionális folklórfesztivál.

Szatmár megye számos, a helyi közösség életében fontos pillanathoz vagy tevékenységhez kötődő népi jellegű rendezvénynek ad otthont. Ezek közül megemlíthetjük a Sâmbra Oilort, a pálinkafőzéshez kapcsolódó fesztiválsorozatot – a pálinka a térség hagyományos terméke, vagy ilyen esemény még az Oaşweddings is, amely a különleges népi öltözékeiről és rituáléiról nevezetes. A megyében megrendezett (multikulturális) események közé tartozik még a Nemzetközi Pálinkafesztivál, a Borfesztivál, gasztronómiai fesztiválok, Szatmári Megyenapok, városok és települések napja, Partiumi Magyar Napok, Bogdándi Nemzetiségi Néptáncfesztivál, a Német Kulturális Napok, a Határok Nélkül Nemzetközi Kulturális Fesztivál, a halmi eperfesztivál, a Samfest Kulturális Fesztivál, a martinesdi kutyavadászat fesztivál, Ady Endre születése évfordulójának az ünnepe, stb. **Máramaros** szellemi örökségét gazdag hagyományai és szokásai alkotják, így az e hagyományokat és szokásokat felelevenítő legfontosabb kulturális rendezvények száma nagy, és az év minden hónapjára jutnak nagy érdeklődésre számot tartó események. Ezek között kell megemlíteni például a máramarosszigeti Marmăria - Téli szokások fesztiválját, a hátszegi Horea-fesztivált vagy a Sânzienele (napéjegenlőség)-fesztivált. A 2010-2014-es időszakban rendezett „Messze van a Vidám Temető” fesztivál különleges helyet foglal el a rendezvények sorában és egyedülálló a világon. A **Szucsáva megyében** rendezett események a szucsávai Sânziene-vásár, a ciocănești Országos Pisztrángfesztivál, a szucsávai fejedelmi várban (Cetatea de Scaun) rendezett Középkori Művészeti Fesztivál, a bukovinai karácsony (Szucsávában), a bukovinai húsvét, a bukovinai zárándoklat Kacsikába és Putnára, valamint a dornavátrai hóünnep.

A Kárpátaljai régió híres kulturális eseményeiről és fesztiváljairól. A térségben minden évben igen nagyszámú kiállítást, vásárt és fesztivált rendeznek. Januárban a lakók részt vehetnek a hagyományos mézfesztiválon, vörösborkesztiválon, februárban pedig az ungvári palacsintavásár ünnepe zajlik. Tavasszal a lakókat és a turistákat az ún. Szakura Festre várják, hogy a térség legszebb eseményét együtt nézhessék meg, ami nem más, mint a cseresznyefavirágzás. A térségben ezen kívül a következő ünnepeket és fesztiválokat rendezik meg: ásványvízfesztivál, humor- és szatírafesztivál, az ún. Visivanka Fesztivál (ukrán népviselet-fesztivál), az Arany Ősz Vásár és számos egyéb érdekes fesztivál és kulturális esemény várja a látogatókat. Az **Ivano-Frankivszki térségben** szintén sok kulturális eseményre érdemes ellátogatni. Ilyen események a karácsonyi dalfesztivál, a Karácsony a Kárpátokban Fesztivál és más egyéb, a karácsony jegyében megrendezett ünnepség zajlik a régióban. Igen érdekes a hucul esküvőről szóló kiállítás, a Tavasszi Bál a Téli Kárpátokban elnevezésű fesztivál, a Galicsi Melpomené színházi ünnep és egyéb rendezvények. Tavasszal sokan ellátogatnak a Nemzetközi Ételfesztiválra, számos, a húsvét jegyében rendezett fesztiválra, a kovácsfesztiválra; nyáron pedig az Ukrán Dal Ünnepe, az Ifjúság Ünnepe, az Ivana Kupala Ünnepe; ősszel pedig a hazafias dalok fesztiváljára, a gombafesztiválra, a fiataloknak szóló Diákok Őszköszöntő fesztiváljára. A **Csernyivci régió** is igen változatos kulturális programokat kínál. Ahogyan minden ukrán régióban, számos, a karácsony jegyében rendezett eseményt látogatnak meg a térség lakói és a télen ide érkező turisták is. Tavasszal az itt lakókat és a vendégeket bukovinai turisztikai kiállításra, a család ünnepe, a Visivaniy Rid elnevezésű ukrán nemzeti fesztiválra (ukrán népviselet-fesztivál) hívják; nyáron rendezik az

utcazene-fesztivált, a sörfesztivált, számos vásárt; ősszel ünneplik Csernyivci Napját, ekkor rendezik a Bukovinai Vendéglátás kulináris fesztivált, az Őszi Esküvő folklórfesztivált és egyebeket.

Turizmussal foglalkozó intézmények, a turisztikai látványosságokról rendelkezésre álló információk

Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a turizmussal foglalkozó intézményeket megszerezte a Tour Inform-irodák (12 Borsod-Abaúj-Zemplénben, 3 Szabolcs-Szatmár-Beregben), valamint a Magyar Turisztikai Desztináció Menedzsment Szövetség helyi irodái, illetve a helyi és regionális turisztikai irodák / társaságok és utazási irodák képviselik. A turisztikai látványosságokról szóló információk országsszerte elérhetők, tematikus vagy helyi honlapokon és a modern technológia használatára is vannak példák (Tokaj: Guide@hand mobile application). A honlapok rendszere nehezen követhető és alig van olyan információ, amely angolul vagy valamely szomszédos ország nyelvén (ukrán, szlovák és román) online elérhető lenne. Az országos/regionális/helyi és nemzetközi turisztikai testületekkel való együttműködést a TDM-szervezetek ösztönzik.

A **Kassai** és az **Eperjesi** régióban a regionális szintű utazási irodák és desztináció-menedzsment társaságok nyújtanak szolgáltatásokat az idegenforgalmi szektor és a turisták számára. A desztináció-menedzsment társaságok közé tartozik az S-Tours, a Dowina és a Supravia utazási iroda, amelyek mindegyikét az 1990-es évek elején alapították. A Satur a régi állami monopóliumként működő társaság utódcége. A Slovakia Green Tours brit tulajdonban van és sokkal újabb cég. Az Avance teljeskörű szolgáltatásokat nyújtó utazási és rendezvényszervező iroda. Közép-Szlovákiában a Discover Slovakia Tours Zólyomban üzemel, amely személyre szabott országjáró túrákat szervez. A T-Ski a Magas-Tátrában működik, a Pilgrim Tours úgyszintén a Magas-Tátrára szakosodott. A SlovakiaHiking.net üzemeltetői okleveles szliácsi túravezetők.

A **román megyékben** összesen 5 turisztikai információs központ van az Északnyugati térségben: 3 ezek közül Kolozs megyében, 1 Biharban és 1 Máramarosban működik. 2014 júniusában Szatmárban egy új turisztikai információs központot avattak, amelynek küldetése az, hogy Szatmár megyét európai szintű kulturális, történelmi, gazdasági és vallási értékei mentén népszerűsítse. Jelenleg a Máramarosi Megyei Tanácsnál és a helyi önkormányzatnál futnak projektek a turizmus népszerűsítésére és az információs központok létrehozására Nagybányán, Borsafüreden, Szinerváralján és Felsővisón, egy új turisztikai információs és promóciós hálózat részeként. Szatmár és Máramaros megye legfőbb turisztikai promóciós szövetségei a következők: a Máramaros Infoturism, a Máramarosi Promóciós és Turizmusfejlesztési Szövetség, a Natură Sănătate Turism Szatmár Szövetség, valamint a Pro Turism SM Szövetség. 2013 júniusában az Északnyugati térségben 329, a Nemzeti Turisztikai Hatóság által engedélyezett utazási iroda működött, amelyből a legtöbbet Kolozs megyében (167), valamint Biharban (75) és Máramarosban (38) találjuk. Szatmár megyében az utóbbi néhány évben a turisztikai célkitűzések dokumentálása terén jelentős előrehaladás tapasztalható. Egy projektsorozat megvalósítására került sor, ami talán még mindig folyamatban van, a turisztikai információs és promóciós anyagok kidolgozására, a turista-útvonalak átgondolására, valamint a megye néhány célpontja turisztikai potenciáljának kihasználásáról való tájékoztatás/oktatás szervezésére. Néhány jelentős turisztikai célpontról információs webszajtokat alakítottak ki (pl. Tasnádfüredő: [www.tasnad-statiune.ro](http://tasnad-statiune.ro)). Ezen kívül egyes konkrét turisztikai látványosságok esetében különböző információs portálok kialakítására is sor került – itt említhető a szatmári bortúra-útvonal (<http://vinulsatmarean.ro/>) honlapja vagy Szatmár vallási örökségének és a környező határmenti területeknek a bemutatása – a középkori templomok túraútvonala. A legfontosabb viszont az, hogy

egy közös márka kifejlesztése is megvalósult („Szatmár – a vendégszeretetet a mi hagyományunk”), amely mindezeknek a tevékenységeknek az egységességét biztosítja.

A **Kárpátaljai régióban** a turizmus fejlesztését a régió stratégiai irányaként határozzák meg. A turisztikai szektor éves nyomon követése a régióban a turizmus fejlődésében igazolja a pozitív tendenciákat. Ez főleg a kárpátaljai gyógyfürdő-, rekreációs és szállodahálózat növekedésében tükröződik. A Kárpátokban a turizmus egyik legnépszerűbb formája az ásvány- és termálvizeket felhasználó egészségturizmus. Így számos turista látogat el a Polyana, Susirya, Thermal-Star, Carpatia, Zakarpattya vagy más modern szanatórium-együttesek valamelyikébe. A kutatás kimutatta, hogy az utóbbi években a régióban 13 turisztikai információs központ nyílt, amelyek a térségnek csaknem minden közigazgatási egységében jelen vannak. A meglévő lehetőségeket azonban nem használják ki, aminek elsősorban az az oka, hogy hiányoznak a teljesen adaptált piaci viszonyok, valamint a belföldi turizmusban az állami fejlesztési politikák. A fő problémák a következők: hiányoznak a szakképzett dolgozók, valamint az utóbbiak képzésére szakosodott oktatási intézmények; a vidéki turisztikai szolgáltatásokat nyújtó magángazdaságok nyilvántartására nem áll rendelkezésre törvényi mechanizmus. Az **Ivano-Frankivszki régióról** általánosságban elmondható, hogy 96 turisztikai komplexummal, üdülőhellyel és szállodával rendelkezik (beleértve a kiadható magánházakat is), amelyek egyszerre maximum nyolcezer turista elhelyezésére alkalmasak. Nagyon népszerű a Bukovel nevű síüdülőtelep, valamint a Prut és a Cseremos folyón kajakversenyeket rendező, ill. sárkányrepülést biztosító irodák is. A turisztikai szektor hátránya, hogy ezeknek az irodáknak a tulajdonosai a tehetős ügyfelekre orientálódnak. A többi turista az ún. zöld turizmusra vagy agroturizmusra biztosít keresletet. Az Ivano-Frankivszki régióban a turizmus az egyik legfontosabb gazdasági ágazat, amely hozzájárul a térség gazdasági fejlődéséhez. A turisztikai és rekreációs lehetőségek kialakításához a pénzügyi erőforrások növelésére van szükség. A **Csernyivci régióban** 17-féle turisztikai és rekreációs lehetőség áll rendelkezésre. Ezek között találunk síközpontokat, szállodákat és turisztikai komplexumokat, turisztikai központokat, szanatóriumokat, üdülőhelyeket, rekreációs központokat, nemzetközi sport- és turisztikai komplexumokat is. Ily módon a térség számos lehetőséggel vonzhatja a turistákat szerte a világból. A szektorban azonban számos probléma áll fenn, amelyek az alacsony összegű intézményi támogatással kapcsolatosak, és ennek eredményeképpen a szektor a következő hátrányoktól szenved: elavult infrastruktúra; elavult közműhálózatok; elkopott áramellátási hálózat; rekonstrukcióra szoruló szállodák és egyéb ideiglenes szálláshelyek; a jóval az európai színvonal alatti minőségű csernyivci repülőtér rekonstrukció-igénye.

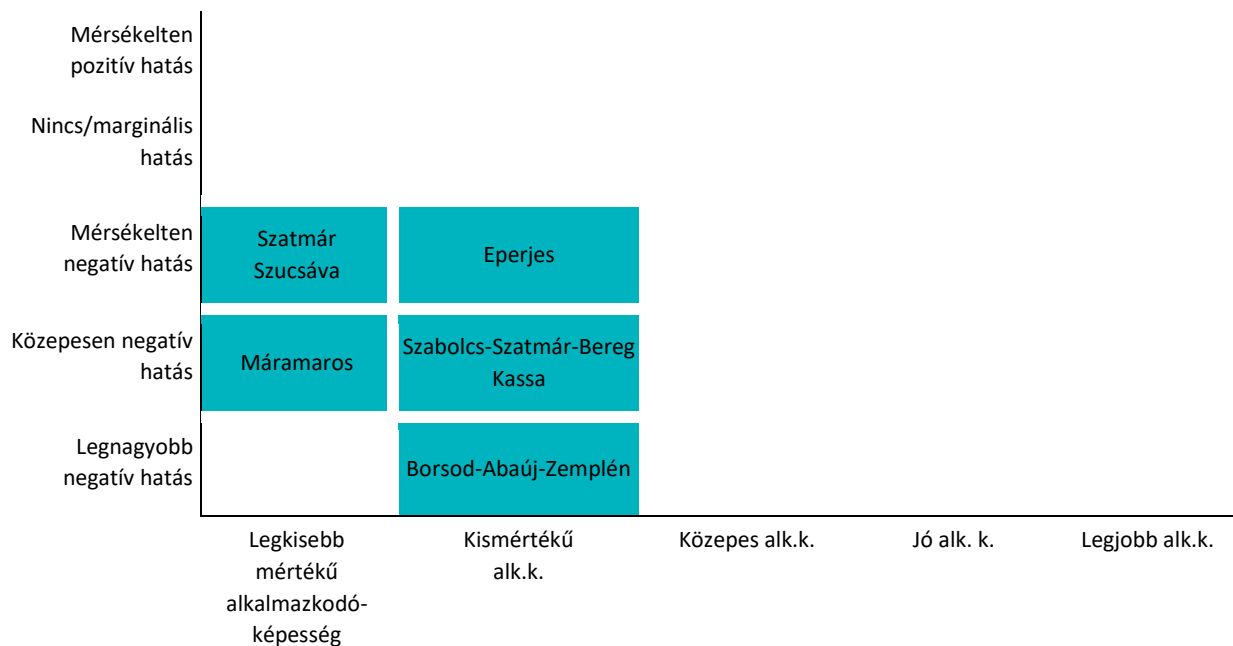
10.1.3 Környezetvédelem, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és hatásainak enyhítése (TC6)

A klímaváltozás összesített potenciális hatása

A klímaváltozás az Európai Unió és az azzal szomszédos területek jövőjét befolyásoló, jelentős tényező. A klímaváltozáshoz történő alkalmazkodás képességének növelése fontos szerepet kap az EU napirendjén: az Európa 2020 öt fő kiemelt célkitűzése közül kettő is (az üveghatású gáz-kibocsátás csökkentése és a megújuló energia használatának növelése) közvetlenül kapcsolódik ehhez a területhez. Egyre több használható bizonyíték és kutatási eredmény áll rendelkezésünkre e téren (a klímaváltozási előrejelzések felhasználása során nem szabad figyelmen kívül hagynunk ugyanakkor a

bizonyos mértékű bizonytalansági tényezőt). Az ESPON Klíma projekt²⁵ szabvány mutatókat vezetett be a klímaváltozás, illetve a klímaváltozásnak az EU NUTS3 régióra gyakorolt hatásainak értékeléséhez.

Az első mutató, „a klímaváltozás összesített potenciális hatása” a klímaváltozás potenciális fizikai, környezeti, társadalmi, gazdasági és kulturális hatásainak súlyozott kombinációját mutatja. Ebből a szempontból a 7 régióból 3 (Eperjes, Szatmár és Szucsáva) mérsékelten negatív hatással, Máramaros, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Kassa pedig közepesen negatív hatással szembesül, míg Borsod-Abaúj-Zemplén a legrosszabb kategóriában van (legnagyobb negatív hatás).

20. ábra: A klímaváltozás összesített potenciális hatása (2013)

Forrás: ESPON Klíma projekt – A klímaváltozás területi hatása a régiókra és a helyi gazdaságokra – végső jelentés

Alkalmazkodóképesség

Szintén kulcsfontosságú mutató egy terület általános alkalmazkodóképessége. A támogatásra jogosult terület, sajnálatos módon, nem tükröz optimizmusra okot adó helyzetet: mindegyik romániai megyére az jellemző, hogy a legkisebb mértékű a klímaváltozáshoz történő általános alkalmazkodóképessége – az összes európai és CBC NUTS3 régió között a legalacsonyabb 25% között van – míg a magyarországi és szlovákiai térségek helyzete valamivel jobb: ezeket kismértékű alkalmazkodóképesség jellemzi.²⁶

A klímaváltozás általi sebezhetőség

²⁵ESPON Klíma projekt – A klímaváltozás területi hatása a régiókra és a helyi gazdaságokra – végső jelentés http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Final_Report-Part_B-MainReport.pdf

²⁶ESPON Klíma projekt – A klímaváltozás területi hatása a régiókra és a helyi gazdaságokra – végső jelentés http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Final_Report-Part_B-MainReport.pdf

Egy adott területet jellemző regionális potenciális hatás és az általános alkalmazkodóképesség kombinációja adja meg a terület klímaváltozás általi sebezhetőségét. Ez az összetett mutató meglehetősen kritikus képet tükröz: Borsod-Abaúj-Zemplén a legnagyobb negatív hatás, Máramarost, Szatmárt, Szabolcs-Szatmár-Bereget és Kassát pedig közepesen negatív hatás jellemzi, csak Eperjes és Szucsáva szembesül csupán mérsékelten negatív hatással.

Az ESPON Klíma tanulmány a klímaváltozás szerint osztályozza az európai régiókat, 5 különböző típust különböztetve meg:

- Dél-Közép-Európa (a programterület 6 térsége esik ebbe a kategóriába)
- Észak-Közép-Európa (amelybe beletartozik Eperjes)
- Észak-Európa
- a Mediterrán régió
- Észak-Nyugat-Európa

A Dél-Közép Európával kapcsolatos klímaváltozási előrejelzések alapján megállapítható, hogy az érintett régiók a középhőmérséklet nagymértékű emelkedésére, a fagyos napok számának nagymértékű csökkenésére és a nyári napok számának nagymértékű emelkedésére számíthatnak. A csapadékot tekintve szintén nagymértékű csökkenésre számíthatnak a régiók a nyári hónapokban. Észak-Közép Európában pedig a fagyos napok számának nagymértékű csökkenése és a havas napok számának visszaesése várható.²⁷

UNESCO-természeti világörökségi helyszínek

A területen **2**, az UNESCO által védett **természeti világörökségi helyszín** található:

1. Az Aggteleki-karszt és Szlovák-karszt barlangjai

Az Aggteleki-karszt és Szlovák-karszt barlangjai – amelyek **Borsod-Abaúj-Zemplén megye** és a **Kassai régió** területén található – arról nevezetesek, hogy nagyszámú összetett, változatos és viszonylag érintetlen barlang koncentrálódik relatíve kis területre. A barlangok Magyarország északkeleti határánál és Szlovákia délkeleti határánál terülnek el; ez a kivételes, a bejegyzés idején 712 barlangból álló barlangcsoport egy 56.651 hektáros védett területen található, nagy pufferzónával körülvéve. A karsztfolyamatok eredményeként rendkívül változatos szerkezetek és élőhelyek alakultak ki, amelyek biológiai, geológiai és paleontológiai szempontból is fontosak. Ez a több tízmillió év során kialakult terület kitűnő példa mind a trópusi, mind a jeges éghajlati karsztosodásra, ami rendkívül szokatlan és talán jobban dokumentált itt, mint bárhol máshol a világon. A barlangok a trópusi és a jeges éghajlati hatások rendkívül ritka kombinációjára nyújtanak példát, lehetővé téve több tízmillió év geológiai történetének tanulmányozását. A terület legjelentősebb barlangrendszere a **Baradla-Domica** barlangrendszer, amely **egy 21 km hosszú**, sztalagmittal és sztalaktittal gazdagon díszített, **határon átnyúló hálózat**, fontos, mérsékelt égövi, aktív patakos barlang és egyúttal Ramsari terület. Érdemes megemlíteni továbbá a **Dobsinai jégbarlangot**, amely a világon az egyik leggyönyörűbb. A sok, különböző típusú, változatos morfológiájú barlang, valamint fontos archeológiai maradvány közeli

²⁷ESPON Klíma projekt – A klímaváltozás területi hatása a régiókra és a helyi gazdaságokra – végső jelentés http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Final_Report-Part_B-MainReport.pdf

fekvése kiemelkedő földalatti múzeummá teszi a területet. Ökosztisztémája több mint 500 barlanglakó (troglobiont) és barlangkedvelő (troglafil) – köztük néhány helyi – fajnak ad otthont.²⁸

Az Aggteleki- és Szlovák-karszt barlangjai több mint 55.800 hektáros összterületen terülnek el, topográfiai mély folyó völgyek által szabdaltszerűen mély mészkőfennsíkokról állnak. Ez Európa legalaposabban feltárt karsztvidéke. Hidrológiai körülményeit – a hegyi medencék közti területeket kivéve – a felszíni vizek hiánya, valamint a felszín alatti vizek komplex keringése jellemzi. Növényvilágában mind pannoni, mind kárpáti elemek megtalálhatók. A terület mintegy 70%-át gyertyánosok és tölgyesek dominálta lombhullató erdők borítják. Állatvilágának jellemző fajtái a farkas, hiúz, gímszarvas, őz, vaddisznó, vadmacska és a borz, fészkelő madarai a bajsos sármány, fekete gólya, haris, parlagi sas, vízirigó, uráli bagoly, kerecsensólyom, kígyászölyv, darázsölyv. Különleges tudományos értékeket képvisel a barlangi és földalatti vízi fauna. Rendkívül sok bogár és egyéb rovarfaj él itt. A barlangi férgek gyakran a homok és agyagüledékekben találhatók, míg a puhatestűek a földalatti vizekkel asszociálhatók, ahol héjas állatok, köztük egy őshonos primitív rákfaj is él. A Szlovák-karsztvidéken összesen 21 denevérfajt azonosítottak.²⁹ A terület egyik jelentősége abban áll, hogy a barlangok karsztjellemzői rengeteg bizonyítékkal szolgálnak az utóbbi többmillió év geológiai történetével kapcsolatban. A jelenlegi karsztvidék a késő kréta időszaka óta, megszakításokkal alakult ki. A szlovákiai védett területen egy jelentősebb település (Szilice) és két kisebb falu, az Aggteleki Nemzeti Park határain belül pedig két falu (a kb. 1100 lakosú Aggtelek és Jósvalfő) található. A terület küzd a környezetszennyezés problémájával, amelyet a környező területeken történő, fokozott rovarirtó- és műtrágyahasználat, illetve a turisták járművei és a környék ipara okoz.³⁰

2. A Kárpátok és Németország ősbükkösei (SK: Eperjesi régió – UA: Kárpátaljai régió)

A Kárpátok és Németország ősbükkösei egy transznacionális, összetett természeti terület. Tíz különálló hegytömböt foglalnak magukba, amelyek egy 185 km hosszú tengely mentén helyezkednek el az ukrain Rahói hegységtől és Fekete-hegytől a szlovákiai Polonyinák és Vihorlát hegységig (a németországi ősbükkösök öt másik területet foglalnak magukba Németország különböző részein). A Kárpátok ősbükkösei a **Kárpátaljai és Eperjesi térségek** egyes részein terülnek el. A terület több mint 70%-a Ukrajnában található; nagysága a két országban együttesen 29.279 hektár. A terület két nemzeti parkot (Uzsoki Nemzeti Park és Polonyinák Nemzeti Park), egy bioszféra rezervátumot és néhány ellenőrzött élőhelyes területet (általában Szlovákiában) foglal magába. A két nemzeti park önálló bioszféra rezervátumot alkot, a Keleti Kárpátok Bioszféra Rezervátumot.³¹

²⁸<http://anp.nemzetipark.gov.hu/index.php?lang=en>, <http://www.vilagorokseg.hu/caves-of-aggtelek-karst-and-slovak-karst>

²⁹<http://www.vilagorokseg.hu/caves-of-aggtelek-karst-and-slovak-karst>

³⁰<http://whc.unesco.org/en/list/725>

³¹https://en.wikipedia.org/wiki/Primeval_Beech_Forests_of_the_Carpathians_and_the_Ancient_Beech_Forest_of_Germany

21. ábra: A Kárpátok ősbükkösei

Forrás: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beech-whc.jpg>

	Hegytömb	Régió	Természeti rezervátum típusa	Védett terület (ha)	Pufferzóna (ha)
1	Csornoóra	Kárpátalja	Kárpátok Bioszféra Rezervátum	2 486,8	12 925,0
2	Ugolka/Nagymező			11 860,0	3 301,0
3	Svidovec			3 030,5	5 639,5
4	Máramaros			2 243,6	6 230,4
5	Kuzij/Tribusány			1 369,6	3 163,4
6	Sztuzsica / Uzsok			Uzsoki Nemzeti Park	2 532,0
7	Sztuzsica / Bükk-hegység	Eperjes	Polinyák Nemzeti Park	2 950,0	11 300,0
8	Rozok		Eperjesi Védett Terület	67,1	41,4
9	Vihorlát		2 578,0	2 413,0	
10	Havesová		171,3	63,9	
Szlovák térségek összesen:				29,278,9	48 892,6
11	Jasmund	Mecklenburg-Elő-Pomeránia	Jasmund Nemzeti Park	492,5	2 510,5
12	Serrahn		Müritz Nemzeti Park	2 681,0	2 568,0

13	Grumsin-erdő	Brandenburg	Grumsin-erdei Természeti Rezervátum	590,1	274,3
14	Hainich	Türingia	Hainich Nemzeti Park	1 573,4	4 085,4
15	Kellerwald	Hesse	Kellerwald-Edersee Nemzeti Park	1 467,1	4 271,4
ÖSSZESEN:				36 083,0	62 402,2

22. ábra: A Kárpátok ősbükköseit védett területe

Forrás:

http://en.wikipedia.org/wiki/Primeval_Beech_Forests_of_the_Carpathians_and_the_Ancient_Beech_Forests_of_Germany

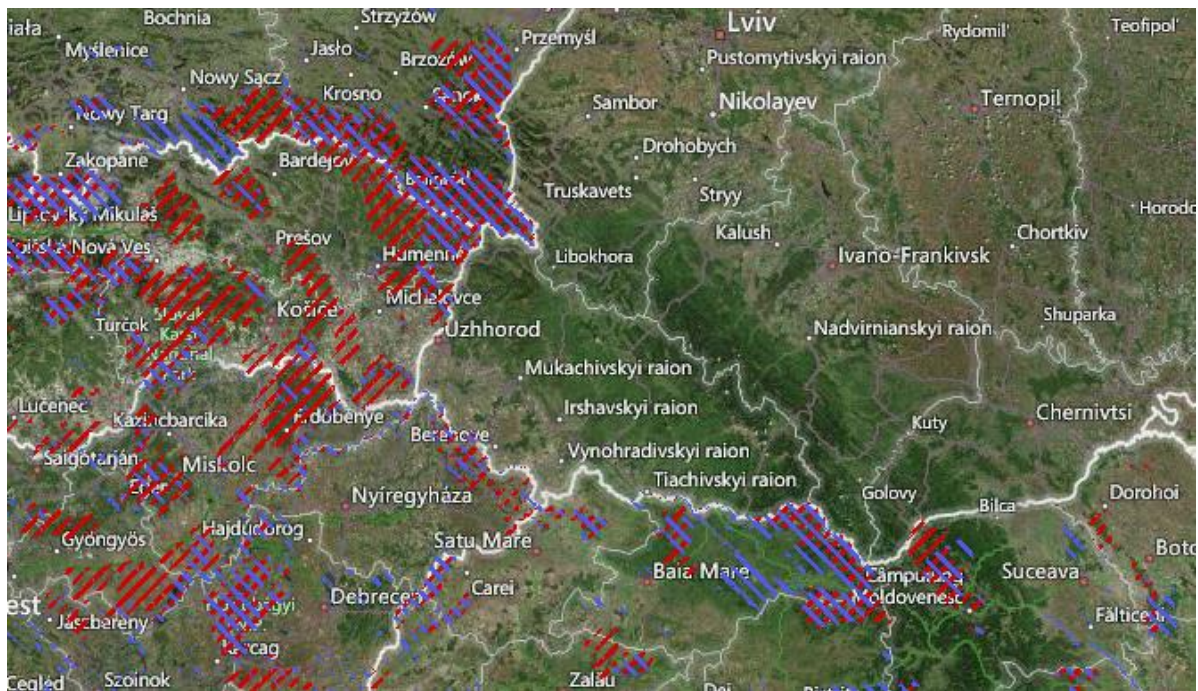
Németország ősbükkösei a földi ökoszisztémák jégkorszak utáni, máig folyamatban lévő biológiai és ökológiai evolúciójára nyújtanak példát, és nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy megértsük a bükknek (*Fagus sylvatica*) az északi félteke legkülönbözőbb környezetében történő elterjedését. Ezek az érintetlen, összetett mérsékelt égövi erdők az európai tiszta bükkösök legteljesebb és legátfogóbb ökológiai formáit és folyamatait jelenítik meg a legkülönbözőbb környezeti feltételek mellett, és minden magassági övezetben jelen vannak a tengerparttól kezdve a hegyek erdővonaláig. A bükk a mérsékeltövi lomblevelű erdő biotopok egyik legfontosabb eleme és kitűnő példája a földi ökoszisztémák és közösségek az utolsó jégkorszakot követő újratelepülésének és fejlődésének, ami egy napjainkig tartó folyamat. Olyan folyamatok kulcsfontosságú aspektusait képviseli, amelyek a természetes bükkerdők hosszú távú megőrzéséhez szükségesek, és példájából láthatjuk, hogyan volt képes egyetlen fafaj abszolút uralkodóvá válni különféle környezeti paraméterek között.³²

Természetvédelmi területek

A (tagállamok) határmenti területeinek **Natura 2000 helyszínei** között számos található a támogatásra jogosult terület főként északi részén (a Kassai és Eperjesi régióban, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében), és kisebb, de nem kevésbé fontos helyszínek vannak Szabolcs-Szatmár-Bereg, Máramaros és Szucsáva megyében, a Nyugati és Keleti Kárpátok területén. A védett élőhelyek demarkációs vonala természetesen nem ér véget a valós országhatároknál és a Keleti-Kárpátok ukrain részén is biztosan található olyan helyszínek, amelyek az Európai Unió irányelve szerinti Natura 2000 helyszínekhez hasonló jellemzőkkel bírnak. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kivételével az összes támogatásra jogosult régió a Nyugati- és Keleti-Kárpátokban található.³³

³²<http://whc.unesco.org/en/list/1133>

³³Az információ a <http://natura2000.eea.europa.eu> honlapon alapul.

23. ábra: A határmenti terület tagállamainak Natura 2000 helyszínei (2015, kék: élőhely helyszínek, piros: madár helyszínek)

Forrás: <http://natura2000.eea.europa.eu>

Nemzeti parkok és natúrparkok, tájvédelmi körzetek és biodiverzitás

Borsod-Abaúj-Zemplén 3, a területén elhelyezkedő nemzeti parknak ad otthont: a Bükki Nemzeti Parknak, az Aggteleki Nemzeti Parknak és, a megye déli csücskében, a Hortobágyi Nemzeti Park egy kis, északi szeletének. A megyében található továbbá 6 tájvédelmi körzet (a Lázberci, Borsodi-Mezősegi, Kesznyéteni, Tarnavidéki, Tokaj–Bodrogzugi és a Zempléni).

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye nem büszkélkedhet nemzeti parkkal, de a területén helyezkedik el a Nyírség-Szatmár-Bereg Természetvédelmi Tájegység és annak főbb részei: a Szatmár-Bereg Tájvédelmi Körzet, a Tiszadobi Tájvédelmi Körzet és a Tiszatelek-Tiszaberceli Ártér Természetvédelmi Terület. A tájvédelmi területek mellett 11 nemzeti természetvédelmi terület is található itt. A megye barlangjai törvényileg védettek. **Borsod-Abaúj-Zemplén** jellemző erdei a tölgyes, gyertyános, tölgyes-bükkös erdők és az éger. A Kárpátokban sok a közös magashegyi flóraelem. Az egyedülálló, ritka védett élőhelyek között vannak orchideákban gazdag hegyi legelők, mocsarak, színes, sziklás szilikátos és savas talajok, áfonyás bükkösök és nyírfaerdők. Nagyvadak jelentős populációja található a területen, többek között kárpáti szarvas és a háziasított emlősök védett fajainak legtöbbje is. A madárvilágot a hegyvidéki fajok (pl. fekete gólya és fajd) jelenléte jellemzi. Keresztesvipera szintén él a területen. A olyan apró rovarok és más gerinctelenek sokasága, amelyek az országban máshol nem fordulnak elő, hozzájárul a hegyi ökoszisztéma gazdagságához és értékéhez. A megye táplálkozó- és pihenőhelyül szolgál a gólyatöcs, szürkegém és nagykovács fajok számára, fészkelő fajokból pedig 41-et tartanak számon a szakemberek. A **Szatmár-Beregi-síkság** kőriserdeiben él többek között a ritka szubalpin növényfaj, a kárpáti sáfrány. A Felső-Tisza vidékének vizeiben mintegy 45 halfaj fordul elő. Az említésreméltó kételtű- és hullófajok a mocsári béka, tarajos götte, foltos keleti götte, hegyi vagy elevenszülő gyík (Csaroda, Bátorliget), foltos szalamandra (Lónyai- és Bockereki-erdő) és a keresztesvipera (Lónyai-, Bockereki- és Déda-erdő). A Tiszavasvári székhelyű Fehér-szik

Természetvédelmi Terület kiemelkedő természeti értéket képvisel a jelentős madármigrációra – köztük különböző gémekek és kócsagok kisebb kolóniáira – való tekintettel.³⁴

A **Kassai régióban** helyezkedik el – egészében vagy részben – két nemzeti park: a Szlovák Paradicsom és a Szlovák Karszt Nemzeti Park, 2 tájvédelmi körzet és 140 kisebb védett terület, amely utóbbiak között található 40 nemzeti természetvédelmi terület, 47 természetvédelmi terület, 23 nemzeti emlékpark, 18 természeti emlékpark és 6 védett terület. A legtöbb kijelölt védett terület Rozsnyó körzetben (35), Kassa körzetben és annak közelében (29), Igló (24) és Tőketerebes (16) körzetben található. A legkevesebb kijelölt védett terület Kassal (3) és Gelnica (3) körzetben van. A Natura 2000 biztosítja bizonyos kiválasztott állat- és növényfajok populációinak, valamint az élőhelyeknek a kedvező védettségi helyzetét. A 636/2003 sz. Kormányhatározat elfogadta a madár irányelv rendelkezéseinek megfelelően javasolt Különleges Madárvédelmi Területek (SPA-k) listáját. A lista 38 helyszínt tartalmaz, amelyek közül 9 egészében vagy részben a Kassai régióban található. A javasolt SPA-k legfelsőbb szintű védelmet élveznek és a madárvédelmi területeken tilos bármely olyan tevékenységet folytatni, amely rossz hatással lehet a védelem tárgyára. A vegetációs és fajgazdagsági jellemzők a terület természetes körülményeinek és a területen folyó emberi tevékenységnek megfelelően alakulnak. A vegetáció jellegét jelentősen befolyásoló tényező az éghajlat kontinentálisabb jellege (a nyugatabbra fekvő területekhez képest), amely a konkrét növényi közösségek kialakulását és fennállását meghatározta. Manapság többnyire csak a hegyvidéki területeken figyelhetjük meg az eredeti fajösszetételt és a taxonok sokaságát. Az itt található alapkőzet a mészkedvelő fajok megjelenését segítette elő. A vegetáció fajösszetétele a Kassai régió sztyeppés topográfiáját tükrözi. Sík területek váltakoznak max. 500 m magas dombos vidékekkel, amelyek jellemző növénytakarója a tölgy és gyertyánerdő, valamint az alföldi ártéri erdő, a következő övezet a hegyaljai sáv 500 és 1000 m magasság között, amit eredetileg bükk vagy jegenyefenyős-bükkös borít, majd 1500 méter magasságig egy lignites szint következik, amelynek jellemző növénytakarója a vegyes bükk, jegenyefenyő, lucfenyő és jegenye-luc erdők. A szabdaltságot a területen (főként karszt- és hegyvidéki területek) a növények általános inverziója is megfigyelhető. A Kassai régióban közzetűzött, nyugati-kárpáti és kárpáti őshonos fajok élnek, de sztyeppés és gyepes élőhelyek is előfordulnak. Ritka emlősfajoknak és alacsonyabbrendű állatoknak is otthont ad a terület. Ornitológiai szempontból a Kassai régió védett területei egyúttal Szlovákia, sőt, bizonyos szempontból Európai legfontosabb élőhelyei közé tartoznak (ragadozómadarak, gázlómadarak és verébfélék - Szennai halastavak). A régióban nagy fajgazdagságban fordulnak elő rovarok, denevérek és szarvasok. A kétélűeket tekintve mind a négy szalamandrafaj (béka és szalamandra) különleges, kígyófajok közül pedig előfordulnak nagyon ritka **snorting** kígyó és fakígyófajok. A vízi és vízközeli fajok között előfordulnak olyan ritka állatfajok, mint a rák, a pisztráng és a kárpáti pataki ingola. A vadászható állatok (mind bundás, mind tollas) között olyan fontos fajok élnek itt, mint a szarvas, őz, vaddisznó, fogoly, nyúl, stb. Az olyan ritka fajokat tekintve, amelyek vadászata szigorúan szabályozott a természeti körülményekre való tekintettel, a legnagyobb populációjú nagyvad fajok Rozsnyó körzetben fordulnak elő. A természet- és tájvédelem azt jelenti, hogy korlátozni kell vagy meg kell szüntetni minden olyan beavatkozást, amely veszélyes, ártalmas vagy pusztító lehet az életkörülmények vagy -formák, a természeti örökség vagy a táj számára, vagy amely csökkentheti ezek ökológiai stabilitását. A természetvédelem egyúttal az ökoszisztémák gondozását jelenti. A Kassai régióban található részben vagy egészében két nemzeti park is, a Szlovák Paradicsom és a Szlovák Karszt Nemzeti Park, valamint két tájvédelmi terület: a Vihorlát és a Latorca. A védett területek teljes nagysága eléri a 94 666 hektárt, ami a régió 14,02%-át teszi ki. A természet szigorú védelme kisebb védett területek esetében a védelem 4-5. szintjét jelenti; ebbe a kategóriába 137 védett terület került 9 120,85 hektáros összterülettel, ami a régió 1,35%-át

³⁴<http://magyarnemzetiparkok.hu/>

teszi ki. A 2-5. védettségi szintű védett területek összterülete 98 024,41 ha, ami a régió 14,51%-át teszi ki, nem számítva a NATURA 2000 helyszínek területét. A Kassai régióban 45 védettnek nyilvánított fát vagy csoportot vettek nyilvántartásba.³⁵

Az **Eperjesi régióban** öt nemzeti park (Szlovákia 9 nemzeti parkja közül) és számos nemzeti védett terület található: (a Tátrai Nemzeti Park, az Alacsony Tátra, a Pieninek, a Poloninák és a Slovenský ráj). A Magas Tátra Nemzeti Park (TANAP) Szlovákia nemzeti jelképe. Kiemelkedő természeti szépségű terület, a táj és a vadvilág gazdag változatosságát nyújtva. A legmagasabb szlovákiai hegy a Gerlachfalvi Csúcs. Meredek, sziklás hegygerincek és nyergek, gyönyörű lejtők és rétek fölött tör a magasba. A TANAP nagyszámú vízeséseiről és hegyi tavairól is ismert. A Magas Tátra mély lucfenyő erdővel, törpefenyő övezetekkel és füves fennsíkokkal borított. A füves fennsíkoknál magasabban fekvő területeket általában zuzmós és mohás sziklák alkotják. A TANAP sok ritka állat- és növényfajnak is otthont ad, amelyeket endemikus fajoknak nevezünk. A barnamedve, hiúz, zerge (endemikus), mormota, szarvas, farkas, vaddisznó csak néhány példa a TANAP állatvilágából. Megfigyelhető itt fakopáncs, fekete rigó, sas vagy ölyv. Minden, a park területén élő növény védett. Találhatunk havasi gyopárt, tárnicsot, harangvirágot, nyári vargányát. A szomszédos Lengyel Tátra Nemzeti Parkkal együtt a TANAP-ot **UNESCO bioszféra védelmi területté** nyilvánították 1993-ben. Az **Alacsony Tátra Nemzeti Park** Szlovákia legnagyobb nemzeti parkja kiterjedt, lekerekített hegyekkel, fenséges völgyekkel és számos barlanggal. Az Alacsony Tátra mésztűrő, mészkedvelő virágok élőhelye. A területen előforduló védett fajok a havasi gyopár, számos kőtörőfű faj, a kökörtű. Az Alacsony Tátra Szlovákia egyetlen olyan területe, ahol egy módosult kökörtűfaj és a vesszőalakú crimpy előfordul. Érdekes, az Alacsony Tátrában őshonos faj az ochyrea tatrensis mohafaj. Az Alacsony Tátra erdeiben élő vadászható állatok a szarvas, a vaddisznó és az európai őz; itt élő ragadozó vadak a nyest, menyét, hiúz, róka, farkas, a terület külső részein pedig a hegyi vadmacska. Kedvezők itt a körülmények a barnamedve számára is. Az alpesi zónában tipikus alpesi állatfajok élnek, mint a scratcher, a mormota és a zerge populáció. A **Pieninek Nemzeti Park** a Pieninek hegyvonulaton található, és figyelemre méltó sziklás hegycsúcsok jellemzik. A Három Korona csúcs a szlovák oldal legnépszerűbb és legmegkapóbb hegycsúcsa. Évszázadokig tartott, amíg a folyók kimélyítették azokat a gyönyörű kanyonokat, amelyek ma a parkot ékesítik (a Dunajec folyó és az Erdős patak völgye). A Dunajec folyó 200-300 m mély völgye a leginkább lenyűgöző – joggal tartják Közép-Európa legnagyobb folyóvölgyének. A folyóvölgy sok vízi és szárazföldi fajnak ad otthont: a nagyobb termetű állatok közül él itt európai vidra, hód, szarvas, medve, farkas, hiúz; hüllők közül a gyík, vízi sikló, európai vipera, különböző béka- és salamandrafajok, a madarak közül pedig a sólyom, héja valamint sas- és bagolyalkatúak. A Dunajec folyó mintegy 20 különböző halfajnak ad otthont, pl. a csukának és a pisztrángnak. A park területe otthonául szolgál sok honos növényfajnak is. A **Poloninák Nemzeti Park**ban kevésbé jellemzőek a csipkés hegygerincek, bár a magasságbeli különbségek eléri az 1.200 métert. A területet főként jegenyefenyvesek és bükkösök borítják. A park területén fekszik a Sztuzsica kárpáti őserdő 400 éves bükkfákkal. A Poloninák Nemzeti Park jellegzetességei a szabadon kószáló európai bölénycsordák és a poprádófalui, Szlovákiában a legnagyobb ivóvíztározó. A Kelet-Szlovákiában fekvő **Szlovák Paradicsom Nemzeti Parkban** található Európa egyik legnagyobb jégbarlangja, emellett karsztfennsíkok, folyóvölgyek, vízesések és barlangok tarkította vonzó táj jellemzi. Olyan történelmi emlékek is találhatóak itt, amelyek a vidék és az ország régmúlt történelmét bizonyítják. A park legértékesebb vagyona a területet uraló lucfenyő, amely a park 90%-ának növénytakarója. Az alapkőzet itt mészkő, és ennek köszönhetően a helyi növényvilág rendkívül változatos. Az állatvilágot mintegy 200 faj képviseli, többek között medve, hiúz, farkas, szarvas és vaddisznó él a területen. A park szikláin számos ragadozómadár faj fészkel. Tipikus

³⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Slovak_Karst_National_Park, a szlovákiai speciális védett területek országos listája

tájjellemzők a főként a Gölnic és Hernád folyók alakította szurdokvölgyek, szakadékok és vízmosások (Sólyom, Suchá Belá, Piecky és Kysel'), amelyek festői sziklás tájat formáznak vízesésekkel. A terület 80%-át tiszafával tarkított lucfenyőerdő borítja. Több mint 200 barlang és földalatti üreg található a területen; a legismertebb barlangok a Dobsinai jégbarlang és a Medve-barlang. Az uralkodó fafajok a közönséges luc (*Picea abies*), európai bükk (*Fagus sylvatica*), jegenyefenyő, vörösfenyő és erdei fenyő (*Pinus sylvestris*). Fontos honos növényfajok a kárpáti harangvirág (*Campanula carpatica*), a szlovák kökörtő, erdei estike, szibériai hamuvirág és a fürtös kötőróz. A területen található egyéb növényfaj pl. a hegyi harangrojt (*Soldanella montana*), a turbánlilom (*Lilium martagon*) és a tarka sisakvirág (*Aconitum variegatum*).³⁶

A **romániai megyéket** tekintve a területek talaj- és éghajlati jellemzői, földrajzi helyzete és domborzati adottsága igen változatos és értékes élőhelyek megjelenésének és kialakulásának kedvezett, így számos területet nyilvánítottak természetvédelmi területté, amelyek országos, európai vagy akár nemzetközi jelentőségűek lehetnek. Ennek megfelelően 65 közösségi jelentőségű élőhelytípust azonosítottak. A természetes flórát 27 közösségi jelentőségű növény- és 310 állatfaj jellemzi: az utóbbiak közül 227 madár, 83 pedig egyéb állatfaj. E változatosságra való tekintettel a régió területének 22,04%-át nyilvánították Natura 2000 területté, és ezzel a régió majdnem eléri az európai átlagot. Az 5/2000. sz. törvény valamint a 1581/2005. és 1143/2007 sz. kormányrendelet értelmében az **Északnyugati régióban** 170 területet nyilvánítottak országos jelentőségű természetvédelmi területté. Ezeknek a védett területeknek a teljes nagysága 281.845ha, ami a régió teljes területének 7,37%-a, Románia összes védett területének pedig 5,28%-a. Figyelembe véve az országos jelentőségű természetvédelmi területek teljes területét, ezek nagy része Máramaros megyében található (a megye területének 60%-át teszi ki). Ezek közül az országos jelentőségű területek közül említésre méltó a Máramarosi-havasok Nemzeti Park (a Természetvédelmi Világszövetség osztályozása szerint V. osztály: védett táj), mint Románia legnagyobb nemzeti parkja a 148.850 hektáros területével. Regionális szinten a Natura 2000 hálózat 71 közösségi jelentőségű területet (SCI) és 17 különleges madárvédelmi területet (SPA) foglal magába; összterülete 724.759ha, ami Románia Natura 2000 helyszínei összterületének 9,23%-át teszi ki.³⁷ **Szucsáva megye** területén 27 természetvédelmi terület található. Ökológiai és gazdasági szempontból nagy értéket képviselnek az erdők (értékes fajok), a megyének továbbá gazdag, a nemzeti átlagnál sűrűbb a vízrajzi hálózata, amit gyümölcsstermesztéssel és halászattal kapcsolatos tevékenységek fejlesztésével lehetne kihasználni. A megye fajgazdagsága nagy és változatos. Ugyanakkor a természetvédelmi területek igazgatásához szükséges infrastruktúra nem eléggé fejlett, a minőségi vízfelületek százaléka alacsony, mind a lakosság, mind a gazdasági szereplők tájékozottsága hiányos a védett területek fontosságát illetően, és sem pénzügyi, sem emberi erőforrás nem áll rendelkezésre elegendő a védett területek és a közösségi érdekű fajok és élőhelyek igazgatásához.³⁸

Ukrajna **Kárpátalja régiójában** 456 természetvédelmi terület található, amelyek összterülete 177 ezer hektár (a régió teljes területének 13,8 %-a). Itt található az Ungi Nemzeti Természeti Park, az „Elvarázsolt Vidék” Nemzeti Park, a Szinevéri Nemzeti Park, a Kárpáti Bioszféra Rezervátum és a Tiszamelléki Tájvédelmi Körzet. Ezekon kívül 19 országos jelentőségű rezervátum, 41 helyi jelentőségű rezervátum, 11 országos jelentőségű emlékpark, 329 helyi jelentőségű emlékpark, 9 helyi jelentőségű természeti nevezetesség, 32 helyi jelentőségű tájművészeti emlékmű és 4 helyi jelentőségű dendrológiai park található a területen. A régió védett területei a fő tájtípusokat képviselik azok

³⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Category:National_parks_of_Slovakia (Szlovákia nemzeti parkjai)

³⁷ Az Északnyugati Régió 2014-2020-as Fejlesztési Terve alapján

³⁸ Szucsáva megye 2011-2020-as Gazdasági és Társadalomfejlesztési Stratégiája alapján

őshonos vegetációjával és ennél fogva kulcs szerepet játszanak a minőségi környezeti hálózat kialakításában és a biotikus és tájképi sokféleség fenntartásában. Kárpátalja természeti vagyona Ukrajna egyik legjobbjának tekinthető. Ugyanakkor fennállnak bizonyos problémák is. A régióban jelenleg az a környezetvédelem egyik legnagyobb problémája a hulladék növekvő felhalmozódása a hulladékhasznosítással és –kezeléssel kapcsolatos intézkedések elégtelen mivolta miatt. A felszíni jellegzetességek miatt gyakori árvizek csak még bonyolultabbá teszik a hulladékkezelés helyzetét. Szintén nagyon fontos a Vörös Könyvben szereplő fajok védelmének javítása és a közvélemény környezetvédelemmel kapcsolatos tudatosságának növelése. Az erdők mintegy 500.000 hektáros területet borítanak be (ami Kárpátalja 45%-a). A régióban mintegy 2.000 magasabb rendű növényfaj él. A leggyakoribb erdei fajok a következők: bükk (58%), jegenyefenyő (31%), tölgy (7%), valamint nyírfa, vörösfenyő, éger, tiszafa, erdei fenyő, kőris és juhar. A Vörös Könyvben 272 kárpátaljai növényfaj szerepel. Kárpátalja továbbá 80 emlősfajnak, 280 madárfajnak, 10 hullőfajnak, 16 kételtűfajnak, 60 halfajnak és 100 kagylófajnak ad otthont. Ukrajna édesvízi halfajainak majdnem fele Kárpátalján honos. A régió 168 állatfaja szerepel a Vörös Könyvben.³⁹ Az **Ivano-Frankivszki régió** természetvédelmi területei 195.633 ezer hektárt borítanak be. A régióban 1 természetvédelmi rezervátum, 3 nemzeti park, 3 regionális tájpark, 60 természetvédelmi terület, 81 emlékpark, 5 dendrológiai park, 8 tájépítészeti emlék és 195 természeti nevezetesség található. A védett természeti vagyon bázisát a nemzeti parkok – amelyek az összes védett terület 44,2%-át teszik ki – a természetvédelmi területek – 2,8%, - a regionális tájparkok – 24,9% - és a rezervátumok - 24% - adják. Mennyiségileg az emlékparkok és a természeti nevezetességek dominálnak – az összes védett terület 41,3% illetve 42,47%-át teszik ki – de összterületük kicsi (0,68 illetve 2,9%). Legtöbb védett terület (59,4%) a régió hegyvidéki területeire koncentrálódik, 19,3% hegyaljai terület, 21,3 % pedig síkság. Jelentős értéket képvisel a „Gorgánok” természetvédelmi terület 5,3 ezer hektáros nagyságával. Ezt a természetvédelmi területet a Kárpátok magashegyi természetes rendszereinek védelme céljából hozták létre. A régió további jelentős védett területei a Kárpátok Nemzeti Park (50,3 ezer hektár), amely Ukrajna első és egyik legnagyobb nemzeti parkja, és amelyet a Fekete-hegy és a Gorgánok ökoszisztémáinak védelmére hozták létre, valamint a 32,2 ezer hektáros Gustulcsina természetvédelmi terület, amely a Pokucki Kárpátok biológiai sokféleségét hivatott megőrizni. Biodiverzitás szempontjából az Ivano-Frankivszki régió Ukrajna egyik leggazdagabb térsége. A tájjellemzők, talaj- és éghajlati viszonyok valamint más természetes tényezők az Ivano-Frankivszki régió flórájának változatosságát és gazdagságát eredményezték. A régió domináns növényfajai a következők: erdeifenyő, jegenyefenyő, vörösfenyő, cédrus, tölgy, éger, cseresznye és dió. Találhatunk köztük európai cédrust (amelynek kora eléri a 3 ezer évet) és európai tiszafát (*Taxus baccata*) – Ukrajna legrégebben élő fái. Ukrajna Vörös Könyve 228 olyan növényfajt tartalmaz, amelyek ebben a régióban honosak. A Vörös Könyvben szereplő fajok közül 56 kizárólag a Kárpátokban fordul elő. Ukrajna más régióival összehasonlítva az Ivano-Frankivszki sokkal gazdagabb régióként jellemezhető. 435 gerinces faj (74 emlős és 280 madárfaj) él itt. A régió összes állatfaja közül 149 szerepel Ukrajna Vörös Könyvében.⁴⁰ A **Csernyivci régió** több mint 12%-a védett terület (az országos átlag 4,65%). A Csernyivci régió védett területeinek száma 331. A térség legfontosabb védett területei a Vizsnyici, a Cseremosi és a Hotyini Nemzeti Park. A Vizsnyici és Cseremosi Nemzeti Parkot a természeti tájak megőrzése és helyreállítása és a Bukovinai-Kárpátok értékes természeti objektumainak megóvása érdekében hozták létre. A Hotyini Nemzeti Parkot a Dnyeszter folyó medrében található értékes természeti, történelmi

³⁹Програма реалізації природоохоронних заходів на 2014 рік (A Környezetvédelmi Intézkedések Programjának megvalósítása, 2014)

⁴⁰Вісник Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної держадміністрації. - Івано-Франківськ, 2007 (Az Ivano-Frankivszki Regionális Tanács és Ivano-Frankivszki Regionális Államigazgatás Folyóirata - Ivano-Frankivszk, 2007)

és kulturális objektumok megőrzése érdekében alapították. A természetvédelmi területek számának gyors növekedése az utóbbi 5 évben (a Csermosi Nemzeti Parkot 2009-ben, a Hotyinit 2010-ben hozták létre) annak az eredménye, hogy a térségben megnövekedett az ökoturizmus iránti igény. A Csernyivci régióban prioritásnak számít az ökoturizmus ágazatának fejlesztése, amely ennek ellenére számos problémával szembesül. Az ökoturizmus fejlesztésének egyik fontos előfeltétele szakmai – kirándulásokat és más turisztikai szolgáltatásokat kínáló – szervezetek létrehozása. Szükség van ezen kívül a hatóságok támogatására, a vonatkozó törvényi előírások módosításának kidolgozásához szükséges finanszírozásra, infrastruktúrafejlesztésre, stb. Hasonlóan fontos ökológiai ismeretek terjesztése a régió lakosságának körében. A régió védett területeinek határán belül több mint 1.600 növényfaj él, amelyek közül 106 szerepel a Vörös Könyvben: ezek a Vörös Könyvben listázott fajok negyed részét teszik ki. A védett területek állatvilágát 392 gerinces és több mint 1500 gerinctelen faj képviseli, amelyek közül 118 szerepel a Vörös Könyvben (31%). A Kárpátok több mint 50%-át erdők borítják; a Csernyivci régió területének 31,2%-a erdő. A térségben élő 140 növényfaj szerepel a Vörös Könyvben.⁴¹

Vízgyűjtő területek

A határmenti terület folyói a Tisza folyó vízgyűjtőterületéhez tartoznak. A Tisza folyó vízgyűjtője a Duna folyó vízgyűjtőjének legnagyobb al-vízgyűjtője. A Tisza vízgyűjtőjének területe a Dunáéknál majdnem 20%-át teszi ki. Délkelet Európában 160.000 négyzetkilométeres területet foglal magában, amelyen öt ország osztozik (Magyarország, Románia, Szerbia, Szlovákia és Ukrajna) – négyük a támogatásra jogosult terület része (az érintett megyék: Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Szatmár és Máramaros megye, valamint a Kassai és az Eperjesi régió). A Tisza az ukrajnai Rahónál ered (Kárpátaljai régió), a Fekete-Tisza és Fehér-Tisza összefolyásánál. Innen nyugatra folyik, nagyjából követve az ukrán-román határvonalat, majd Magyarország és végül Szlovákia területére érkezik. Magyarországra Tiszabecsnél lép be, majd észak-déli irányban átszeli az országot. A Tiszának több mint 20 nagyobb mellékfolyója található a támogatásra jogosult határmenti területen (a Sajó, Hernád, Bodrog, Ondava, Latorca, Laborc, Ung, Ciróka, Kraszna, Szamos, Túr, Batár, Şugătag, Baia, Şaroş, Săpânţa, Valea Hotarului, Bicu, Sarasău, Valea Ipei, Iza, Vişeu). A Tisza vízgyűjtő területe magába foglalja a hegyvidékes Felső-Tisza vidéket és az Ukrajnában, Romániában és Szlovákia keleti részén található mellékfolyókat, síkvidéki területeket főként Magyarországon és Szerbiában, valamint az azokat körülvevő Kelet-Szlovákiai Alföldet, Kárpátaljai Mélyföldet (Ukrajnában) és Nyugat-Románia síkságait.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye folyói a Tisza, amely természetes határt képez Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye között, a Sajó és a Bodrog, amelyek a Tisza mellékfolyói, valamint a Hernád, amely a Sajó mellékfolyója. A vízhalózat uralkodó folyója a Tisza, amely Zemplénagárdnál lép be a megye területére és délen, Tiszavalknál hagyja el a megyét. A megye folyói a Tisza vízgyűjtőterületéhez tartoznak. A megye felszíni vizei gazdagok, de a vízjárásuk az esőzést követi, ami eléggé egyenetlen és nagy különbségeket okoz a vízjárásban. **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** a Felső Tisza vidéke bővelkedik a patakokban és folyókban, de kevés a felszíni víz. A Tisza legfontosabb mellékfolyója a Szamos, amelyet szintén változatos vízhozam jellemez. A Tiszáról öntözőrendszerek működnek, Tiszalöknél pedig duzzasztó és vízierőmű található a folyón. A megye folyóinak teljes hossza

⁴¹ Природно-заповідний фонд області як перспектива розвитку екологічного туризму. Ємчук Т.В., Заблотовська Н.В (A Természetvédelmi Alap mint az ökoturizmus fejlesztésének lehetősége. Jemcsuk TV, Zablotovska NV)

329,5 km, amelyből a Tiszáé 250km, a Szamosé 49,5 km és a Túr 30,0. Egyéb főbb folyók a Kraszna és a Lónyai (Keleti) főcsatorna. A Tisza holtágainak állapota nagyon eltérő, felbecsülhetetlen természetvédelmi, mezőgazdasági, rekreációs, környezeti és vidékfejlesztési aspektusokkal. Felszíni vizek hiánya csak a Nyírségben fordul elő. Elmondható, hogy az országos átlaghoz képest általánosan jobb a felszíni víz és a talajvíz minősége, bár a felszíni vízfolyások minősége szempontjából meghatározó, hogy az országhatárokon túlról erednek. A határon túlról érkező mellékfolyók – a Szamos, Kraszna és Túr – vízminősége nagyon változatos, a fő szennyezési források (ipari, bányászati vagy települési) az országhatáron túl találhatók.

A **Kassai** régióban viszonylag sűrű a folyóhálózat, amely a Hernád, Bodrog és a Sajó vízgyűjtőterületéhez tartozik. A Hernád, Gölnic, Bódva és Sajó felső szakasza hegyvidékes tájon található, ezeket a folyókat keskeny, meredek – több mint 20%-os lejtésű – folyóvölgyek jellemzik. Sík folyású ezzel szemben a Latorca, a Laborc és az Ung, valamint a Tapoly és az Ondava alsó szakaszai, a Bodrognak a Kelet-Szlovákiai Alföldet átszelő teljes szakasza, valamint a Hernád és a Bódva Kassa környéki kanyarulata. A Kassai régió fő vízfolyásai a Hernád és annak mellékfolyói. A felszíni vizek legnagyobb szennyezőforrásai a háztartási és ipari szennyvíz elsődlegesen Kassáról, másodlagosan a Tarca folyó felső szakaszán keresztül érkező szennyeződés. A vízminőség minden indikátorcsoport alapján a II. - V. tartományba esik. A vízszennyeződés potenciális forrása a Kassa-vidéki járás településeinek nem megfelelő szennyvízelvezetése, ahol az összes település mindössze 8,85%-a szennyvízhálózatához tartozik szennyvízkezelő üzem. Általánosságban elmondható, hogy minden nagyobb vízfolyás és azok mellékágainak nagy része nagymértékben szennyezett vizet tartalmaz, ami miatt korlátozott ezeknek a vizeknek a használata. Az öntözésre való használat állandó talajvízszennyezést vonna maga után. Külön probléma a Hernád és Bodrog vízgyűjtőterületén jelentkező, a Pálcmanhutai tónál, Óruzsinnál és a Széles-tónál létesített vízlépcsőknél felgyűlő üledékből származó szennyeződés. Számos folyó szeli át az **Eperjesi** régiót is. A Tarca, Ondava, Tapoly és Laborc folyók gyűjtik össze a terület középső és keleti részeinek vízfolyásait, a Dunajec és Poprád folyók pedig az északi és nyugati részek vízgyűjtőit. Az Ondava folyón létesített Domaša-gát és a Círóka folyó Stariná vízlépcsője fontos gazdasági hozzájárulást jelent a régió számára. Eperjes körzet ásványi vizekben is gazdag. A legismertebb ezek között Bártfa alkáli vízforrásaival és Felsőzúgó savas borvize. Ezek a települések egyúttal népszerű fürdőhelyek is.

Szatmár megye és környékének vízrajzi hálózatát a Tisza, Szamos, Körös, Kraszna, Túr és Berettyó folyók vízgyűjtő medencéi uralják. Különleges szerepet játszanak az ásványvízforrások (Szentgyörgy, Dombhát, Jegyenye, Szamostelek, Bikszád, stb.) és a termálvizek (Ákos). A régió vízforrásai általánosan jó, bár fokozatosan romló minőségűek. A régió felszíni vizeinek minősége szintén folyamatosan romlik: 2011-ben egyik vízforrás sem került az I. (nagyon jó állapotú) kategóriába, míg 2006-ban még 725 kilométernyi vízszakaszt minősítették nagyon jó állapotúnak. **Máramaros** megye vízfolyásai a Tisza, a Beszterce, a Szamos, a Lápos, a Visó, az Iza és a Zazar folyó, valamint a Fernezely és a Szócs patak. A Tisza folyóba több tucat kis hegyi folyó és patak ömlik. Az ország északi részén, a Tisza folyó és a Máramaros hegység képezi az ország természetes határát Ukrajna felé. Az esős éghajlat táplálja a sűrű folyórendszert, amelynek hossza a 3000km-t is eléri. Az ország két folyórendszer – a Tiszáé és a Szamosé – vízgyűjtőterületéhez tartozik. A Tisza gyűjti össze azoknak a folyóknak a vizeit, amelyek a környező hegyekről és a Máramarosi medencéből érkeznek: a Visó, Ruscova és Iza, valamint mellékfolyóik, pl. a Mára and Cosau vizeit. A Szamos az ország dél-keleti része folyóinak – a Szilágy és a Lápos, valamint fő mellékfolyóik, a Kapnik és a Zazar vizeinek – vízgyűjtője. A **Szucsáva megyét** átszelő főbb folyók pedig a Szeret és mellékfolyói, a Szucsáva, Şomuzu Mare, Moldova és Beszterce (amely ÉNY-ről DK felé folynak). Szucsáva megye területén minden folyó a Szeret mellékfolyója. A legnagyobb vízmennyiséget azok a folyók szállítják, amelyek vízgyűjtő területe hegyvidéken van. A Moldova folyó

vízrajzi medencéje a legnagyobb, ezt követi a Beszterce és a Szucsáva. Az állóvizek között található kisebb természetes tavakat, valamint különböző célokból – ipari és ivóvíz tározók, árvízvédelmi létesítmények, halastavak, stb. – kialakított mesterséges tavakat is. A mesterséges tavak legnagyobb számban – 6 tó – a Şomuzu Mare folyó mellett fordulnak elő.

A **Kárpátaljai régió** folyói földrajzilag a Duna folyó egyik legnagyobb mellékfolyójának, a Tiszának a vízgyűjtőterületén helyezkednek el és ehhez tartoznak. A Tiszáé a régió fő vízgyűjtő területe. A Tisza teljes hossza 967km; az ukrainai rész 262km. A folyó Ukrajnában, Kárpátalján ered, nagyjából az ukrán-román határvonalat követi, majd belép Magyarországra. Magyarországot elhagyva, Szerbiában a Dunába ömlik. A 2000-es évek elején, romániai ipari balesetek következtében a folyót sorozatos szennyeződés érte. Ezt az ipari baleset-sorozatot Közép-Európa legsúlyosabb környezeti katasztrófájaként tartották számon a csernobili katasztrófa óta. A folyó vízének bármely célra való használatát átmenetileg betiltották, és lezártak minden olyan berendezést, amely további szennyeződéshez vezethetett volna.

Ukrajnában, a Tisza vízgyűjtőjét körülvevő területeken intenzív áradások fordulnak elő, amelyek a régió nagy területein árvizeket okozhatnak. Fontos, országos jelentőségű feladat a Kárpátaljai régiót megóvó árvízvédelmi intézkedések kidolgozása. Figyelembe véve azt a tényt, hogy az árvíz nem ismer országhatárokat, és minden olyan terület, ahol a folyó áthalad, károsodhat, az árvíz okozta problémák hatékony megoldása érdekében össze kell fogniuk a határmenti országoknak. A Prut folyó az **Ivano-Frankivszki** és a **Csernyivci régió** területén folyik keresztül. A folyó Ukrajnában ered és a moldáviai-román határt követve éri el a Dunát Odessza régióban. A folyón Sniatynnál (Ukrajna) hidroelektromos erőmű is működik. A Prut folyó árvizei nem csak Ukrajna, hanem Románia és Moldávia számára is veszélyesek, hiszen ezeket az országokat is érinti a folyó. 2008-ban 65 települést árasztott el a Prut, 150 m szélességben terítve be a területet. A 2010-es árvíz még nagyobb mértékű volt: a vízszint 6-7 métert emelkedett. Emiatt nagyon fontos, hogy intézkedéseket hozzanak a hasonló ökológiai katasztrófák megelőzése érdekében. A határmenti területen a Prut folyó ökológiai állapota megfelel a vízhasználat általános szabványainak. Ugyanitt a folyóvíz minősége „mérsékelten szennyezettként” minősíthető.

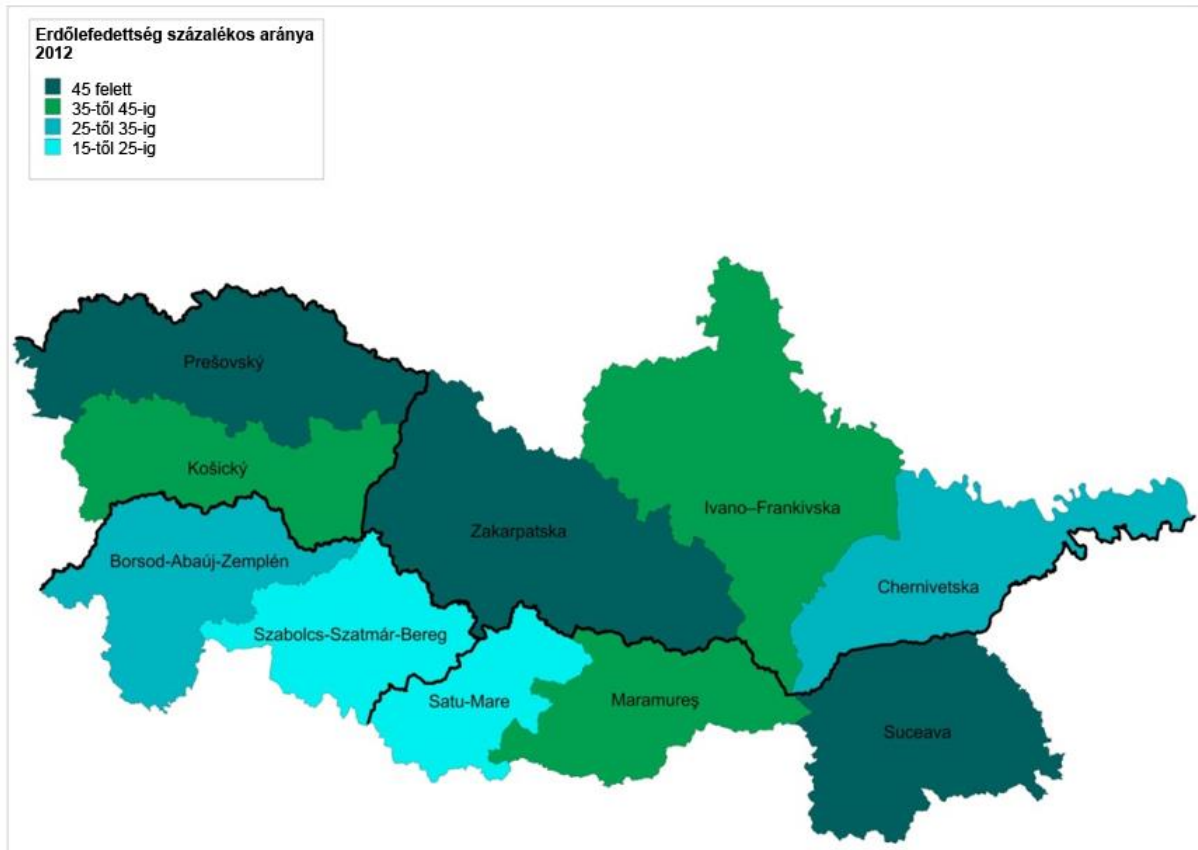
Erdők

A határmenti területen (amelybe itt, adathiány miatt, a szlovákiai régiókat nem számítjuk bele) 594.460 hektárnyi (5.945 km²) országos jelentőségű természetvédelmi terület található, ami **a határmenti terület 7,2%-a**. A régióon belül **Máramarosban, Borsod-Abaúj-Zemplénben és Kárpátalján** található a legnagyobb kiterjedésű természetvédelmi területek (a megye területének 24,5%-a Máramarosban, 15%-a Borsod-Abaúj-Zemplénben és a régió 11.5%-a a Kárpátalján). **A három országra vetítve az összes természetvédelmi terület eloszlása a következő: ukrainai régiók 48,5%, romániai megyék 27,9%, magyarországi megyék 23,6%.⁴²**

A határmenti területen található erdők arányát mutató térkép szerint az erdők aránya a 10 terület közül 6-ban meghaladja a 35%-ot, 3-ban pedig a 45%-ot. Az érintett országok közül Szlovákia tekinthető az erdőben leggazdagabb területnek. 2012-es adatok alapján mindkét szlovák régióban magas az erdők aránya (Kassai régió: 40%, Eperjesi régió: 49%). Ukrajna hasonlóan kedvező adottságokkal

⁴²A magyarországi Központi Statisztikai Hivatal, a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, Románia Nemzeti Statisztikai Intézete és Ukrajna Állami Statisztikai Szolgálatának adatai alapján, országos jelentőségű természetvédelmi területek (hektárban), 2011-2012

büszkélkedhet: Kárpátalja területének 51%-át borítja erdő, Ivano-Frankivszk 41%-át, de a Csernyivci régió csak közel 30%-át. Románia két megyéje szintén 40% fölötti erdőtakaróval rendelkezik (Máramaros: 42%, Szucsáva: 51%); Szatmárnémeti azonban mindössze 16%-tal. A magyarországi megyék erdőtakarójának aránya 20-30% közötti (Borsod-Abaúj-Zemplén: 30%; Szabolcs-Szatmár-Bereg: 22%).

24. ábra: Az erdőtakaró százalékos aránya a programterületen (2012)

Forrás: KSH, SzKSH, RNSI, UÁSSz

Szennyvízkezelés

Nem áll rendelkezésre elegendő adat a **kezelt települési szennyvíz arányáról**, de elmondható, hogy **kizárólag a magyarországi megyékben 100%-os a kezelt települési szennyvíz aránya**, a **romániai megyékben kb. 75-80%**. Az **ukrajnai régiókat** illetően **Ivano-Frankivszkban 92%** a kezelt települési szennyvíz aránya, **míg a másik 2 régióban mindössze 43-53%**. Az **Eperjesi régióban valamivel 60% fölött van** a kezelt települési szennyvíz aránya.⁴³

⁴³A magyarországi Központi Statisztikai Hivatal, a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, Románia Nemzeti Statisztikai Intézete és Ukrajna Állami Statisztikai Szolgálatának adatai alapján; a kezelt szennyvizek aránya, 2007-2012

2011-es adatok szerint az **általános hulladékgyűjtő rendszerhez** csatlakoztatott háztartások aránya a magyarországi és romániai területeken legalább 90%. Ezzel összehasonlítva a szlovák régióknál jelentősen alacsonyabb, kb. 60%-os ez az arány. Ukrajnát illetően nem áll rendelkezésre adat.⁴⁴

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az országos átlaghoz képest jelentős a nagyobb ipari kibocsátás. Szennyvízkibocsátás nem történik tisztítás nélkül, de a csupán mechanikailag tisztított szennyvizek aránya sokkal alacsonyabb az országos átlagnál. 2011-ben a csatornahálózathoz csatlakoztatott háztartások száma 287.336 egység volt. Az összes egység 65,8%-nak van szennyvízelvezetése, ami nem éri el a 72,5%-os országos átlagot (forrás: Központi Statisztikai Hivatal, T-Star, 2011). A szennyvízhálózathoz csatlakoztatott ingatlanok aránya mintegy 55-60%. Az arány a települések jellegétől függ: olyan nagyvárosokban, mint Miskolc, Kazincbarcika vagy Tiszaújváros, a csatlakozási arány jellemzően legalább 80-90%, míg más típusú településeken 15-85% között változik az arány, jelentős különbségeket mutatva. 2010-hez viszonyítva a kezelt szennyvizek aránya 37%-kal csökkent a megyében, ami messze az országos átlag fölött van.⁴⁵ 2012-ben **Szabolcs-Szatmár-Bereg megye** 222 települése közül 112-ben volt teljesen vagy részlegesen kiépített közcsatorna-hálózat. A települések csatornarendszer-agglomerációkat (kis területeket) hoztak létre, aminek eredményeképp az ezekhez csatlakoztatott települések szennyvizét mintegy 50 szennyvízkezelő üzemben tisztítják. A szennyvízelvezető rendszerhez csatlakoztatott háztartások aránya 52% (2012). A megye nagyobb települései – Nagyecsed kivételével – teljes vagy részleges csatornahálózattal rendelkeznek. A települések többségében gravitációs csatornarendszer-hálózatot alakítottak ki. Négy településen alacsony nyomású rendszer működik, míg a kettő kombinációja van a települések 10%-án. Vákumos csatornázási rendszert sehol nem építettek ki.⁴⁶

Minden szlovákiai régió – különösen a vidékiek – máig fennálló problémája a szennyvízrendszerek és szennyvízkezelő üzemek elmaradottsága, ami egyben a vízfolyások magas szennyezettségének oka. Bár Szlovákiában nőtt a szennyvízkezelő üzemmel ellátott csatornahálózathoz csatlakoztatott háztartások aránya, jelentős regionális különbségek mutatkoznak e téren. A **Kassai és Eperjesi régióban** a közművek fejlettségi szintje elmarad az országos átlagtól.⁴⁷

A **romániai régiókban** a regionális vízrendszerek egyszerre szorulnak fejlesztésre és bővítésre; a hulladékkezeléshez befektetések szükségesek. A környezet minőségét javítani kell: a hosszú távú ágazati stratégiák támogatják a szennyezett helyek rehabilitációját és a sokféleség védelmét. 2012-ben a háztartások csupán 56.7%-a csatlakozott a központi vízrendszerhez. **Románia Északkeleti régiójában** (beleértve **Szucsáva megyét**) a települések és a háztartások viszonylag alacsony százaléka csatlakozik az ivóvízhálózathoz: a csatlakoztatott települések aránya 62,13% (2012-ben az országos átlag 73,18%), a csatlakoztatott háztartások aránya pedig 45,25% (az országos szint 60,15%). Szintén viszonylag alacsony százalékkuk csatlakozik a csatornahálózathoz: a csatlakoztatott települések százaléka 28,44% (2012-ben); a csatlakoztatott háztartások aránya pedig 35,36% (az országos átlag 46,78%). Románia **Északnyugati régiójában** (beleértve **Máramaros** és **Szatmár** megyét) számos szennyező tényező jellemző, pl. ellenőrizetlen hulladéktárolás és szennyezett ipari területek. A közmű infrastruktúra kritikus állapotban van, ami különösen a vidéki területeken és a kisebb városokban jellemző. A támogatásra jogosult területen található romániai városok többsége vízminőségi problémákkal küzd

⁴⁴A magyarországi Központi Statisztikai Hivatal, a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala és Románia Nemzeti Statisztikai Intézete adatai alapján, Az általános hulladékgyűjtési rendszerhez csatlakoztatott épületek az épületállomány százalékában

⁴⁵Borsod-Abaúj-Zemplén megye területfejlesztési koncepciója - 2013, helyzetelemzés

⁴⁶Szabolcs-Szatmár-Bereg megye TERÜLETFEJLESZÉSI KONCEPCIÓJA – 2012, helyzetelemzés

⁴⁷Szlovákia Nemzeti Területfejlesztési Stratégiája

és nem megfelelő a hulladékgazdálkodása. **Szatmár megyében** a vízhálózatához csatlakoztatott háztartások aránya átlagosan 52% (városi területeken 90%, vidékieken csupán 21%). A közmű- és a hulladékgazdálkodási hálózat nem eléggé fejlett, bár 2011-től kezdődően a megyében gyűjtött hulladékot a regionális hulladékgyűjtőbe szállítják, és ez által jelentősen csökkent a környezeti terhelés. **Máramaros megyében** szennyvizek okozta problémák különösen a nagyvárosokat, a földeket, valamint a szennyvízhálózzal nem rendelkező településeket érintik; gondot okoznak továbbá a tisztítatlan vagy nem megfelelően tisztított bányavizek, ugyanis a bezárt bányák után és korábbi kitermelési tevékenységek befejeztével nem létesítettek szennyvízkezelő üzemeket a bányavizek tisztításához.⁴⁸

Az **ukrajnai területeken** a szennyvízkezelés a vízellátási szolgáltatás kevésbé fejlett területe; a régió még mindig jelentősen elmarad Európa többi részétől a szennyvízkezelésben. A műszaki építési szabványok (amelyek műszaki alapja megfelelő, de gyakran nem veszik figyelembe a gazdaságos üzemeltetés aspektusát) még mindig érvényben vannak Ukrajnában.⁴⁹

Szilárd hulladék gyűjtése

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a megye ipari jellege ellenére a háztartási hulladék aránya nagyobb, meghaladva az országos átlagot. A fejenkénti elszállított hulladék mennyisége körülbelül egyenlő az országos átlaggal. A háztartások jelentős hányada vesz részt a hulladékgyűjtésben, meghaladva az országos átlagot, és nagyobb arányú a szelektív háztartási hulladékgyűjtés is. Ugyanakkor a szelektíven gyűjtött hulladék lakossághoz viszonyított aránya jelentősen alacsonyabb az országos átlagnál. 2010 óta folyamatosan csökken a megyében felhalmozott hulladék. A megye hulladékfeldolgozó rendszerét három különböző regionális hulladékkezelő projekt keretein belül fejlesztették. A szilárd hulladéklerakó telepek (Sajókaza, Bodrogkeresztúr és Hejőpapi) a megye összes települési szilárd hulladékát fel tudják dolgozni. Összefoglalva, a megyében nincsenek sürgető hulladékkezelés-fejlesztési szükségletek; megfelelő a megyei hulladéklerakók teljesítménye. Ennek ellenére, a korszerű hulladékkezelési elveket (újrahasznosítás, energiahatékonyság) figyelembe véve a rendszereket fejleszteni, korszerűsíteni kellene.⁵⁰ **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** az elszállított települési szilárd hulladék az utóbbi években 267663 tonnáról 150626 tonnára csökkent. A települési hulladékgyűjtésen belül a szelektív hulladékgyűjtés aránya 4% (ami országos szinten 6. helyet jelent). A szelektív hulladékgyűjtésbe majdnem 81 ezer háztartást vontak be (a háztartások 41,4%-át). Összesen 96 településen folyik elkülönített hulladékgyűjtés.⁵¹

A **Kassai** régió Szlovákia kisebb települési hulladéktermelői közé tartozik. 2007-ben a régió hulladéktermelése fokozódott (189,5 ezer tonnára nőtt), de nagyon alacsony a hulladékfelhasználás aránya (4,8%). A vízellátó rendszerhez csatlakoztatott háztartások aránya (76,3%), amely elmarad a szlovákiai átlagtól, 2004 óta nőtt. A háztartások csupán 57%-a csatlakozik azonban a szennyvízhálózatához, ami szintén a szlovákiai átlag alatt van. A régió adatai szerint a kibocsátott szennyvíz mennyisége csökkent. A szennyvízkezelés 75%-os, ami 20%-kal alacsonyabb az Eperjesi

⁴⁸Az Északnyugati Régió fejlesztési terve, Románia 2014-2020, Szucsáva Megye Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Stratégiája, 2011

⁴⁹<http://sos.danubis.org/eng/report/iv-access-to-services/c-wastewater-treatment>, 2012

⁵⁰Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területfejlesztési Konceptió - 2013, helyzetelemzés

⁵¹Szabolcs-Szatmár-Bereg megye TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA – 2012, helyzetelemzés

régióénál.⁵² 2003-ban az **Eperjesi** régióban termelődött a legkevesebb települési hulladék Szlovákiában. 2007-ben tovább csökkent a termelődése (187,9 ezer tonnára) és az Eperjesi régió éri el a második legmagasabb hulladékhasznosítási arányt (13,4%).⁵³

Romániában általánosságban elavultak a hulladékgazdálkodáshoz használt műszaki berendezések, amelyek nem elégítik ki a modern tevékenységek szükségeltette igényeket. Európai uniós forrásokkal azonban integrált szilárdhulladék kezelő rendszereket valósítottak meg. 2003-hoz képest 2008-ban a termelt és össze nem gyűjtött hulladék mennyisége növekedett. A **Máramaros Megyei** Tanács jelenleg valósítja meg az „Integrált hulladékgazdálkodási rendszerek Máramaros megyében” c. projektet, a megyében elérhető szolgáltatások javításával és a nem szabvány szerinti hulladéktárolók számának csökkentésével. A projektet a SOP Környezetvédelem társfinanszírozza és 2015.12.31-én zárul le. **Szucsáva megye** lakossága csupán 61-69%-ának van hozzáférése higiéniai szolgáltatásokhoz.⁵⁴

A **Kárpátaljai régióban** a hegyi területek korlátozott megközelíthetősége miatt a hulladékgyűjtéssel, -újrahasznosítással és -feldolgozással kapcsolatos problémák égetőbbek más régiókkal összehasonlítva. A területek nehéz megközelíthetősége hulladékkezeléssel, különösen illegális hulladéklerakással kapcsolatos problémákhoz vezet. Ezen kívül a Tisza hegyi folyó és annak mellékfolyói, amelyek Ukrajnából a szomszédos Szlovákia és Magyarország területére folynak tovább, szükségessé teszik, hogy a terület hulladékgazdálkodási problémáját átfogó megközelítéssel oldják meg. A probléma abban áll, hogy nem állnak rendelkezésre a hulladékgyűjtéshez és -szállításhoz, újrahasznosító üzemek létesítéséhez illetve a lakosság – különösen a hegyi területek lakosságának – a hulladékgyűjtésről és -feldolgozásról való tájékoztatásához szükséges berendezések, illetve eszközök. Szükség van hulladékfeldolgozó üzemek létesítésére; a hulladéktárolásra szolgáló lerakók műszaki fejlesztésére, rehabilitációjára és építésére; a hulladékgyűjtéshez és szállításhoz megfelelő felszerelés (járművek és konténerek) beszerzésére; a szilárd hulladék gyűjtéséhez hálózat kiépítésére; biogáz termeléséhez megfelelő berendezések üzembe helyezésére, stb. Az **Ivano-Frankivszki régióban** túlterheltek a hulladéklerakók, azonban a környezet és a rekreációs területek védelméért fellépő állampolgárok ellenzik új szilárdhulladék lerakók építését. Mindez hulladékfeldolgozó üzemek kialakítása mellett szól. Statisztikák szerint a régió 27 szilárdhulladék lerakója közül egyet sem építettek és működtetnek megfelelően. A lerakók általában nincsenek körbekerítve, nincs mindegyik bejáratuk lebetonozva, a legtöbb lerakó túlterhelt, és a hulladéklerakás menetét sem mindenhol tartják be. A lerakók az atmoszféra és a talajvíz intenzív szennyezőforrásai. A **Csernyivici régióban** 1 hulladéklerakó található Csernyiviciben, a további településeken pedig 10 városi és 305 falusi hulladékdomb. A hulladéklerakó műszakilag nem felel meg a biztonsági hulladéktárolás követelményeinek, ezért felújításra szorul. A lakosság egy része további problémákat okoz azzal, hogy illegális hulladékdombokat hoznak létre. Szükség van hulladékfeldolgozó üzemek létesítésére; a hulladéktárolásra szolgáló lerakók műszaki fejlesztésére, rehabilitációjára és építésére; a hulladékgyűjtéshez és szállításhoz megfelelő felszerelés (járművek és konténerek) beszerzésére; a szilárd hulladék gyűjtéséhez hálózat kiépítésére; biogáz termeléséhez megfelelő berendezések üzembe helyezésére, stb.⁵⁵

⁵²Magyarország-Szlovákia Határmenti Együttműködési Program 2014-2020, Települési hulladékkezelés Szlovákiában

⁵³Az Eperjesi Önkormányzati Kerület Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Programja a 2008-2015-ös időszakra, Települési hulladékkezelés Szlovákiában

⁵⁴ Az Északnyugati régió fejlesztési terve, Románia 2014-2020, Szucsáva Megye Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Stratégiája a 2011-2020-as időszakra

⁵⁵ Ukrajnai helyi szakértők a 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC Program tervezése során szerzett helyi tapasztalatai és regionális dokumentumokból gyűjtött adatai alapján

Védelemre szoruló vízforrások

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a Bükk hegység és az Aggteleki-karszt felszíni és felszín alatti vizei rendkívül érzékenyek és törvényi védelmet élveznek. További védett területek: a Lázberci víztározó, a Bódva és a Hernád vízgyűjtő területe, valamint a Tisza-tóhoz kapcsolódó települések területe. Fontos feladat a vízgyűjtő területeken lévő települések szennyvízelvezető-hálózata kiépítésének befejezése és a települési szennyvíz hatékony és megfelelő kezelése. Gyógyvízforrások Bogács, Mezőkövesd és Tiszaújváros településen található – az utóbbiak gyógyvize minősített. Ásványvízforrások Bogácson, Göncön, Miskolcon, Sárospatakon and Tiszaújvárosban vannak. A felszín közeli vízforrások többé-kevésbé szennyezettek; a talaj- és földalatti vizek szinte mindenhol tisztításra szorulnak. A talajvízkészlet főleg vassal, magnéziummal, nitráttal, ammóniummal és bakteriális fertőzésekkel szennyezett, ezen kívül vízkeménységi probléma is jellemző. A szennyeződés elsődlegesen települési és mezőgazdasági eredetű. A természetes karsztvízforrásrendszer tiszta, bár helyi szennyezettségi problémák előfordulnak.⁵⁶**Szabolcs-Szatmár-Bereg megye** folyóinak teljes hossza 329,5km, amelyből a Tiszáé 250km (a Tisza Tiszabecsnél lép be az ország területére Ukrajnából és Tiszadobnál hagyja el a megyét), a Szamosé 49,5km, a Túr pedig 30km. További főbb folyók a Kraszna és a Lónyai főcsatorna (Keleti főcsatorna). Gazdálkodási szempontból a folyók kedvező adottságúak, a megye összes folyóján vannak használható szabad vízforrások. A felszíni és talajvizek minősége jobb az országos átlagnál, bár fontos leszögezni, hogy a vízminőség nagymértékben függ abban a szomszéd országban jellemző vízminőségtől, ahonnan a folyó ered. A határon túlról eredő mellékfolyók – a Szamos, Kraszna és a Túr - vízminősége nagyon változékony, a másik országból származó szennyeződés mennyiségétől és annak forrásaitól (ipari, bányászati, települési hulladék) függően. A vízforrások mennyisége biztosítja a helyi ipar és mezőgazdaság vízszükségletét. A megyében 32 termálforrás található, magas jód, bróm és fluortartalmú vízzel.⁵⁷

A **szlovákiai régiók** legbecsesebb vagyona a természet; különösen a Magas Tátra Nemzeti Park jelentős turisztikai központ. Az Eperjesi régióban számos fürdő vízkészlete szintén nagyon fontos a regionális turizmus szempontjából. Minden folyó a mellékfolyóival és vízgyűjtőterületeivel együtt védelemre szorul az egészséges természeti környezet és a helyiek számára vízforrások biztosítása érdekében. A Kassai régió fő vízfolyása a Hernád folyó és annak mellékfolyói. A felszíni vizeket főleg a Kassa városából származó háztartási és ipari szennyvíz, másodsorban a Tarca folyó felső szakaszáról érkező szennyeződés károsítja. A vízminőség minden indikátorkategóriát tekintve a II-V. tartományban van. A legrosszabb vízminőségi mutató-kategória coliform baktériumokat jelez a mikrobiológiai paraméterek között, ami arra utal, hogy a falvakban nincs városi vízszennyeződés. A fő vízszennyezési források Kassa városának nyilvános szennyvízrendszere és a kassai US Steel s.r.o. vállalat. Potenciális szennyezőforrások továbbá Kassa vidéki járás településeinek nem megfelelő szennyvízelvezetése, ahol csupán a települések 8,85%-ának van szennyvízkezelő berendezéssel ellátott szennyvízelvezető rendszere.⁵⁸

Szatmár megyében a természetes Tisza folyó és mellékfolyói (a Szamos, Körös, Kraszna, Túr és Berettyó), az ásványvízforrások (Szentgyörgy, Dombhát, Jegyenye, Szamostelek, Bikszád, stb.) és a termálvizek (Ákos) valamennyien szerepelnek a védelemre szoruló vízforrások között, mivel ezek a vízforrások általánosan jó, de fokozatosan romló minőségűek. A régió felszíni vizeinek minőségét illetően 2011-ben egyik vízforrás sem került az I. vízminőségi kategóriába (nagyon jó állapotú), jóllehet 2006-ban még 725 kilométernyit nagyon jó állapotúnak minősítettek. **Máramaros megyében** (2010-

⁵⁶Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Területfejlesztési Konceptiója - 2013, helyzetelemzés

⁵⁷Szabolcs-Szatmár-Bereg megye TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA – 2012, helyzetelemzés

⁵⁸ Az érintett megyék területfejlesztési terveiben szereplő adatok alapján

ben) a felszíni vizek minősége biológiai szempontból általában jó és mérsékelten jó volt, a következő felszíni vizek kivételével: Cislă, Kapnik, Fernezely és Ilba – ezek utóbbiak rossz állapotúnak minősültek és biológiai hiány (szűkös halállomány) valamint a gerinctelen fajok alacsony előfordulása jellemezte őket. **Szucsáva megyében** a legnagyobb vízmennyiségeket azok a folyók szállítják, amelyek vízgyűjtő területe a hegyvidéki régióban található, a vizek védelme tehát csak úgy biztosítható, ha a hegyvidéki területen fenntartják a víz minőségét. A Moldva folyónak van a legnagyobb vízrajzi hálózata, ezt követi a Bisztrica és a Szucsáva. Az állóvizek között találhatunk kisebb természetes tavakat, valamint különböző célokból – ipari és ivóvíz tározók, árvízvédelmi létesítmények, halastavak, stb. – kialakított mesterséges tavakat is. A mesterséges tavak legnagyobb számban – 6 tó – a Șomuzu Mare folyó mellett fordulnak elő.⁵⁹

A **Kárpátaljai régióban** a lakosság számára a folyóvíz és a talajvíz jelent vízforrást. Ezen kívül, a régió elhelyezkedéséből kifolyólag a folyók átlépi a határokat, ezért rendkívül fontos a szennyeződéstől való megóvásuk. A régió vízrajzi hálózata 152 folyóból áll, amelyek mindegyike több mint 10km hosszú. Mindegyikük a Tisza vízgyűjtőterületéhez tartozik. E vízgyűjtő védelme céljából felállítottak egy külön szervezetet, a Tisza Vízgyűjtő Vízügyi Igazgatási Egységet, amelynek feladata, hogy a Tisza folyó vízgyűjtőjéhez kidolgozza a kormánypolitika megvalósítását a vízforrások kezelése, megőrzése és helyreállítása területén. Ennek ellenére a vízgyűjtő folyói szennyezettek, különösen az illegális hulladéklerakás, stb. miatt, és következésképp védelemre szorulnak. Az ilyen jellegű szennyezés az ivóvíz minőségromlásához is vezet (a vízkezelő üzemek is elavultak és felújításra szorulnak). Az **Ivano-Frankivszki régióban** 132 folyó található, amelyek mindegyike 10 km-nél hosszabb. Két folyó – a Duna és a Prut – vízgyűjtőterületéhez tartoznak. Annak érdekében, hogy a vízgyűjtőterületen jó legyen a vízminőség, biztonságos és hatékony legyen a vízhasználat, fennmaradjon a biodiverzitás és fenntartható legyen az ökológiai helyzet, 2008-ban Lvov, Ivano-Frankivszk, Ternopil, Hmelnickij, Csernyivci, Vinnicja és Odessza együttműködési megállapodást írt alá a Dnyeszter vízgyűjtőterülete vízforrásainak használatát és védelmét illetően. A megállapodás a Dnyeszter folyó ukrainai vízgyűjtőjének vízforrásaira és vízi ökoszisztémáira vonatkozik, beleértve a felszíni és talajvizeket is. 2012-ben pedig nemzetközi megállapodást írt alá Ukrajna Moldovával a Dnyeszter folyó vízgyűjtőjének védelméről. A **Cseryivci régióban** 75 folyó található, amelyek mindegyike több mint 10 km hosszú, és mindegyikük a Fekete-tengerbe ömlik. A régió főbb folyói a Prut és a Szeret (amelyek a Duna mellékfolyói) valamint a Dnyeszter (amely a Fekete-tengerbe ömlik). A folyók védelmét regionális és országos célorientált programok, valamint nemzeti és nemzetközi megállapodások szabályozzák. Ennek keretében 2008-ban megállapodást írt alá 7 ukrán város a Dnyeszter vízgyűjtője vízforrásainak használata és védelme terén való együttműködésről. 2012-ben pedig nemzetközi megállapodást írt alá Ukrajna és Moldova a Dnyeszter folyó vízgyűjtőjének védelméről. Ennek ellenére intenzívebb védelemre szorulnak a folyók a jó minőségű ivóvíz biztosítása érdekében, amit kizárólag megfelelő hulladékkezeléssel, minőségi szennyvíztisztítással, a lakosság tájékoztatása érdekében hozott összetett intézkedésekkel, stb. lehet elérni.⁶⁰

Veszélyeztetett fajok, invazív fajok

A támogatásra jogosult terület legnagyobb részét a Kárpátok borítja; a Kárpátok 206.000 km²-es területével Európa egyik legnagyobb hegyvonulata. A viszonylag érintetlen élőhelyei és különösen kiterjedt erdőségei a Kárpátokat Európa egyik legértékesebb menedékhelyévé teszik az őserdei állatvilág számára. Ez talán az utolsó olyan hely Európában, ahol még mindegyik „nagyvad” faj előfordul.

⁵⁹Az Északnyugati Régió Fejlesztési Terve, Románia 2014-2020; Szucsáva Megye Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Stratégiája a 2011-2020-as időszakra

⁶⁰ Ukrajnai helyi szakértők a 2014-2020-as HUSKROUA ENI CBC-program tervezése során szerzett helyi tapasztalatai és regionális dokumentumokból gyűjtött adatai alapján

Emellett a hegyvonulat barnamedve, farkas és hiúz több ezer egyedet számláló populációja e fajok legnagyobb európai hegyvidéki populációit jelenti.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye kevésbé erdős déli-délnyugati részein a nem őshonos fajok dominálnak. Nagy veszteséget jelent az árvízi területen a nagy diverzitású (és jó reprodukciós képességű) keményfaerdők visszaszorulása. A tiszamenti területek, a Tisza szabályozása után keletkezett holtágak és tavak, valamint a vizenyős területekre jellemző természetes ártéri növényzet védelme nemzeti érdek. **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyének** nincsenek nemzeti parkjai, azonban a természetvédelmi területek nagysága szempontjából harmadik a magyarországi megyék között. A megye három erdei védett területén (Bockerek, Déda és Bakta) számos Natura 2000 helyszín található.⁶¹

A **Szlovák Köztársaságban** az őshonos növényfajok több mint egyharmada veszélyeztetett valamilyen mértékben. Az országban több mint 28.800 állatfajt írtak le (beleértve gerincteleneket is), és ezt figyelembe véve még fontosabb kérdés az állatvilág veszélyeztetettsége (ez szerepel a vörös listákon is). A Szlovákia területén élő összes veszélyeztetett faj száma 769. Külön említést érdemelnek az endemikus fajok, amelyek kizárólag ebben az országban előforduló, ritka állatfajok. Olyan fajokról van szó, mint pl. a *Deroceras fatrense* nevű földi meztelencsigafaj, az acélszínű csüngőlepke vagy egyéb gerinctelen fajok. Szlovákia endemikus vadállatfajai közé tartozik a tátrai zerge, a mormota és az eurázsiai hiúz. A túzok pedig a legnagyobb, Európa területén előforduló röpképes madár. A határmenti terület szlovákiai részén összesen mintegy 50 veszélyeztetett és védett faj él.⁶²

A romániai megyékben néhány növényfaj **veszélyeztetettsége, sérülékenysége és ritka előfordulása** miatt a veszélyeztetett fajok listájára került. Ezek közül említésre méltók a következők: vadon élő növényfajok: *Cochlearia pyrenaica*, *Campanula alpina*, *Leontopodium alpinum*, *Gentiana lutea*, *Gentiana punctata*, *Fritillaria meleagris*, *Trollius europaeus*, *Rhododendron kotschyi*, *Lychnis nivalis*, *Cypripedium calceolus*, *Pinus cembra* (ezek **Máramaros megye** összes létező növényfajának 4,26%-át teszik ki). Vadállat fajok: *Rupicapra rupicapra carpatica*, *Marmota marmota*, *Lynx lynx*, *Tetrao urogallus*, *Lyrurus tetri*, *Aquila chrysaetos*, *Aquila pomarina*, *Corvus corax*, *Bubo bubo*, *Tyto alba gutata*, *Athene noctua*, *Asiootus*, *Stryx uralensis*, *Accipiter gentilis*, *Accipiter nisus*, *Hucho hucho* (ezek Máramaros megye összes létező állatfajának mintegy 4,52%-át teszik ki). Az élőhelyekre és a vadon élő növény- és állatvilágra a következő tényezők jelentenek nyomást és veszélyt: az infrastrukturális fejlesztés, az emberi települések bővítése és fejlesztése, a természetes erdők túlzott kizsákmányolása, ami a hegyek vízrajzi hálózatában ökológiai aránytalanságokat okoz, és bizonyos fajok hobbivadászati vagy gazdasági érdekből történő orvvadászata.⁶³

A **Kárpátaljai régió** növényvilága több mint 2000 fajt számlál. Ezek közül 237 növényfaj szerepel az Európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló egyezményben, és 22 növényfaj a Veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezményben (CITES). Az Ukrajna Vörös Könyvében szereplő összes faj száma 263. A régióban mintegy 600 invazív növényfaj található. A veszélyeztetett fajok legnagyobb változatosságban a Tisza folyó vízgyűjtőterületén élnek, ahonnan 145 növényfaj szerepel a Vörös Könyvben. A régióban élő összes állatfaj száma 30.428, amely Ukrajna összes állatfajának 68%-át teszi ki. Ukrajna Vörös Könyvében 163 faj szerepel. Az utóbbi évtizedekben számos invazív emlős és halfajra bukkantak a régióban. Az **Ivano-Frankivszki régió** növényvilága több mint 1500 fajjal büszkélkedhet – Ukrajna

⁶¹<http://www.termeszetvedelem.hu/>

⁶²<http://wwf.panda.org/>, <http://www.carpaties.org/docs/publications/list.indd.pdf>

⁶³<http://wwf.panda.org/>, <http://www.carpaties.org/docs/publications/list.indd.pdf>

növényvilágának több mint fele előfordul itt. Ivano-Frankivszk természetes flórájának majdnem harmada, 418 faj, szorul teljes vagy részleges védelemre. 162 faj szerepel Ukrajna Vörös Könyvében és az Európai Vörös Listán; 211 a Regionális Vörös Listán. A régióban 3 invazív növényfaj él. A régió állatvilága: 435 gerinces faj, 74 emlősfaj, 280 madárfaj. Mintegy 200 faj szorul védelemre. Ivano-Frankivszk invazív fajtái jól ismertek – a következő fajokról van szó: burgonyabogár, nutria, pézsmapatkány, házipatkány és egyebek. A **Csernyivci régió** 1.600 növényfaja közül 2 szerepel az Európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló egyezményben és 34 faj a CITES-ben. A veszélyeztetett növényfajok száma 108, ezek között vannak edényes növények, algák, gombák és zuzmók. A Csernyivci régió állatvilága változatos, emellett 118 faj szerepel a Vörös Könyvben, amelyek közül 16 megtalálható a CITES, 69 pedig az Európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló egyezmény listáján is. A régióban nem élnek invazív állatfajok.⁶⁴

Energihatékonyság és megújuló energia

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében cél az energiaköltségek lehető legnagyobb mértékű csökkentése a CO₂ kibocsátás csökkentésével és a helyi és megújuló energiaforrások használatával párhuzamosan. Az itt megvalósított „Mikrovirka” program helyi munkaerő és helyi, megújuló energiaforrások felhasználásával, az utóbbiakat intelligens módon egymásra építve úgynevezett együttműködő „intelligens hálózati” rendszert hozott létre. Ezen kívül, az erdőtakarót figyelembe véve különösen fontos, hogy foglalkozzanak a biomassa fűtéshez történő felhasználásával, amivel a helyi intézmények és a környező házak fűtési igényei kielégíthetők. A megye korszerű, új biomassa-alapú áramfejlesztő üzemei jelentősek lehetnek a helyben előállított biomassa szempontjából, amivel csökkenthető lehet a megye szénhidrogén energiaforrásoktól való függőségének mértéke. A biomassa használatával nem csupán az importált energia mennyisége csökkenthető, hanem egyúttal a foglalkoztatás is növelhető. A geotermikus energia fontos megújuló energiaforrás a megyében, és mind hőenergia, mind elektromos energia előállítására használható. A nap hőenergiaként és elektromos energiaként való hasznosítása a megyében még csupán helyi szükséglet. A környezetbarát napenergia lényeges energiaforrássá válhatna; helyi szinten költségcsökkentés érhető el vele. A napenergia-készülék biomassa üzemi technológiákkal történő kombinációjával mérhető változások lehetnek elérhetőek.⁶⁵

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye jelenlegi energiaszerkezetében egyelőre minimális szerepet játszanak a megújuló energiaforrások. Ugyanakkor, az energiaszabályozók árara való tekintettel és a technológiai tudásnak köszönhetően növekszik a megújuló energiaforrások használata. Az előző években főként a tűzifa használata jelent meg a kínálati odalon, megújuló energiaforrásként pedig a Tiszalöki Vízierőművet használták. Manapság egyre több napkollektor is megjelenik. Kimagasló növekedés figyelhető meg a biomassa használatában, pl. a Mátészalkai Hőerőműben. Nyírbátorban pedig Európa egyik legnagyobb biogáz üzemét hozták létre. A vidéki területek nagy aránya miatt Szabolcs-Szatmár megyének jelentős potenciálja van a biomassa-használat területén (azonban a bioenergia nyersanyagokat nem hasznosítják helyi szinten, a megyében). A megye földrajzi és hidrogeológiai szerkezete alapján pedig, különösen a Tiszavasvári-Nagyhalász-Kisvárdai-Fehérgyarmat-Nagyecsed-Nagykálló területen, kedvezőek a geotermikus energiakitermeléshez való adottságok.⁶⁶

⁶⁴Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről (CITES, Európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló egyezmény)

⁶⁵Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területfejlesztési Konceptió - 2013, helyzetelemzés

⁶⁶Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ – 2012, helyzetelemzés

Az egyik határon átnyúló klaszter területén (Szlovákia **Kassai** önkormányzati kerületében és Magyarország Borsod-Abaúj-Zemplén régiójában) nyilvánvalóan a napenergiában rejlenek a legnagyobb lehetőségek. A napenergiát aktív naprendszerek segítségével használják hő vagy villamos áram előállítására. A geotermikus energiában is nagy potenciál rejlik. A terület geotermikus vizeinek hőmérséklete alacsonyabb, 45°-130°C közötti, így főként fűtési célra használatos. A legfontosabb ezek közül a Kassai medencében található (Ďurkov), mintegy 300 MW-os potenciállal. Jelenleg előkészületek folynak az energia hőként való hasznosítására Kassa városának fűtése céljából, a város központi hőellátó rendszerébe történő bekapcsolással. A biomasszában rejlő lehetőségek igen jelentősek mindkét régióban. A biomassza növényi és állati eredetű, energiatermelésre alkalmas anyagokat tartalmaz. A CO₂ kibocsátás szempontjából a biomasszát semleges energiaforrásként tartják számon, mivel égés közben csupán annyi CO₂-t bocsát ki, amennyit a növény növekedése közben felvett. Mind a Kassai régióban, mind Borsod-Abaúj-Zemplén megyében mérsékelt szélenergia-potenciál áll rendelkezésre (600 GWh/y) tengerparti országokkal összehasonlítva. Kevés olyan alkalmas helyszín van az országban, ahova szél turbinákat lehetne telepíteni, aminek előfeltétele az átlagosan legalább 5 m/sec szél erősség.⁶⁷

Az energiafelhasználás csökkentése és a megújuló energiaforrások nagyobb mértékű használata sürgető kihívás az **Eperjesi** térség számára is. Az Eperjesi régióban növekvő érdeklődés tapasztalható a megújuló energiaforrások, zöldtechnológiák és energiahatékonyság területe iránt. A térség eltökélt az iránt, hogy aktív szerepet játsszon, bátorítva a városoknak és községeknek a Polgármesterek Szövetségéhez való csatlakozását a hosszútávú és fenntartható energiapolitikák régióbeli megvalósításának céljából. Az ehhez hasonló energia/klímaszövetségek fontossága egyre inkább releváns, különösen figyelembe véve az alacsony szénkibocsátású technológiák gyors fejlődését és bevezetését. 2014-ben az Európai Befektetési Bank (EIB) 25 millió eurós kölcsönt folyósított az Eperjesi régió állami infrastruktúrája fejlesztésének finanszírozására. Az EIB forrás segítségével finanszírozható Eperjes Regionális Fejlesztési Stratégiájának megvalósítása és az EIB támogatja az energiahatékonyság és megújuló energiahasználat szempontú befektetések előkészítését a régió középületállományában, az Európai Unió által finanszírozott ELENA eszközön keresztül. A finanszírozandó projektek konkrétan a regionális úthálózat javítását, az oktatás, a szociális ellátás és kulturális létesítmények fejlesztését, valamint energiatakarékosági és árvíz megelőzési intézkedések elősegítését célozzák. Az ELENA eszközön keresztül rendelkezésre bocsátott pénzügyi támogatás (1,09 millió euró) lehetővé teszi, hogy az Eperjesi régió olyan innovatív szerződéses keretek között készítsen elő befektetéseket, mint az „energiateljesítmény-alapú szerződések”, amelyek energiamegtakarítások révén segítik elő a befektetések újrafinanszírozását. A támogatás segíteni fogja továbbá a régió településeit középületeik (iskolák, stb.) energiateljesítményének javításában, valamint a közvilágítás fejlesztésében.⁶⁸

A Gazdasági Minisztérium „Tanulmány romániai megújuló energiaforrások aktuális energetikai potenciáljának értékeléséről” című tanulmánya szerint **Szatmár megye** magas energetikai potenciállal rendelkezik, különösen a vízi, geotermikus és biomassza energiaforrásokat tekintve. A megye egyik vízgyűjtője a föld alatt található és különösen fűréssal lehetne hasznosítani. Ugyanezen tanulmány szerint – amely a nem konvencionális elektromos energiatermelés fejlesztéséhez kívánja azonosítani a legjobb helyszíneket – Szatmár megye helyszínei napsugárzás szempontjából a III. és IV. kategóriában szerepelnek, azaz az évi 1200-1300 kWh/m² intenzitású napsugárzással jó és mérsékeltlen jó

⁶⁷http://www.knowbridge.eu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=2&Itemid=16&lang=en

⁶⁸Az Eperjesi Önkormányzati Kerület Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Programja a 2008-2015-as időszakra, <http://www.eib.org/infocentre/press/releases/all/2015/2015-080-eib-continued-to-support-slovakias-growth-prospects-with-eur-556-million-in-2014.htm>

potenciállal rendelkeznek. Az e típusú energiaforrás felhasználásával fejleszthető projektek közé tartozik fotovoltaiikus parkok mezőgazdasági területeken történő kialakítása vagy fotovoltaiikus panelek épületeken történő képítése.⁶⁹

Ukrajnában a **Kárpátaljai régió**nak ítelték az első helyet az energiahatékonysági rangsorban (Ukrán Energia Index 2013), amelynek eredményeit a Megújuló Energia és Energhatékonyági Fórumon tették közzé. Kárpátalja általános energiafogyasztásának hatékonysága az európai uniós szint 64,3%-át érte el. Ezen kívül Kárpátalja egy Ukrajna azon 6 térsége között, ahol külön pilotprojekt indult energiahatékonysági stratégia kidolgozása céljából. Négy területet – Munkács, Szolyva, Ungvár és Huszt – vontak be a projektbe két lakossági mikroprojekt teszteléséhez. A szóban forgó, pilot területeken folytatott projekt és általában az egész régió számára stratégiát (programot) – energiahatékonyság a 2015-2020 évekre – és technikai dokumentációt terveztek. Ugyanakkor ez a régió azon kevés ukrajnai térség egyike, amely más régiók területén eredő forrásokból kap energiát. A térség elektromos energiaszükségletének tehát több mint kilencven százalékát az Ivano-Frankivszki régióban található Burtinszki hőerőmű fedezi. Az Ukrán Energia Index (UEI, 2013) energiahatékonyság- és megújuló energiaforrás rangsorában az **Ivano-Frankivszki régió** energiahatékonysági rátája közepesnek minősült (a régió 11. helyen végzett, rátája az EU átlag 58%-át érte el). A régió energiahatékonysági mutatója 3,8%-kal magasabb az ukrajnai átlagnál. Az értékeléskor 4 területet – ipar, mezőgazdaság, szolgáltatások és a lakossági szektor – vettek számításba. Az energiafogyasztás legnagyobb hányadát a háztartások energiafogyasztása tette ki. Az Ukrán Energia Index (UEI, 2013) energiahatékonyság- és megújuló energiaforrás rangsora szerint a **Csernyivicki régió** az egyik vezető térség az energiafogyasztás hatékonyságát illetően (a régió 5. helyen áll a rangsorban). A térség energiahatékonysági mutatója 8,5 %-kal magassabb, mint az ukrán átlag, és az európai uniós szint 62,7%-át teszi ki.⁷⁰

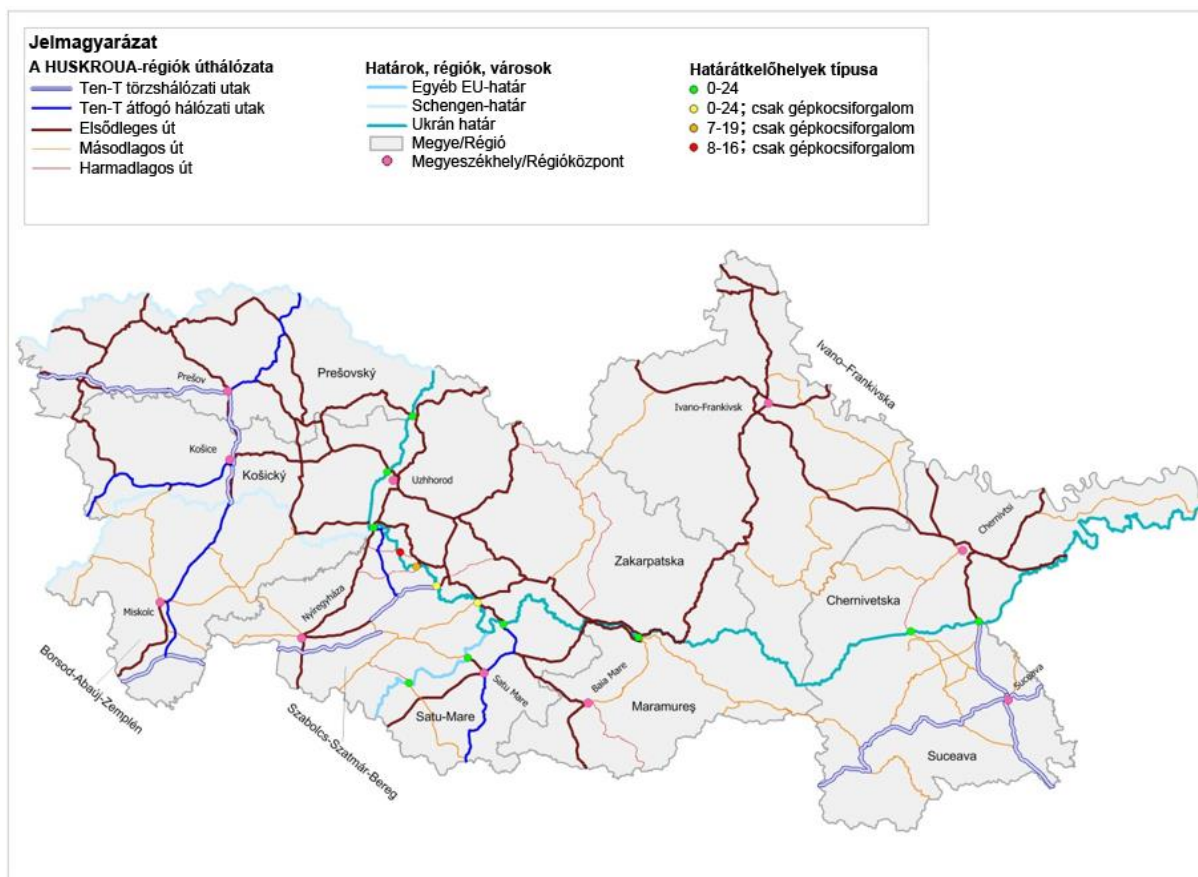
10.1.4 A térségek megközelíthetőségének javítása, fenntartható és időjárásálló közlekedési és kommunikációs hálózatok és rendszerek kialakítása (TC7)

Megközelíthetőség, közlekedés

A közlekedési infrastruktúra fejlesztése az egyik legfontosabb kapocs az országok között, amely lehetőségek százait biztosítja a határon átnyúló együttműködéshez.

⁶⁹Tanulmány Románia megújuló energiaforrásai valós energiapotenciáljának értékeléséről

⁷⁰Ukrajna Energiaindex 2013, Euro Stat, Ukrajna Energhatékonyági Stratégiája a 2015-2020-as időszakra

25. ábra: Úthálózat a HUSKROUA régiókban (2014)

Forrás: <http://openmaps.eu/rastermaposmt>, <http://www.openstreetmap.org/#map=8/48.962/22.662>

Az **autópályák és főutak** az utóbbi évtizedben számottevő mértékben fejlődtek és a hiányzó összeköttetések pótlására és a torlódások megszüntetésére, valamint az infrastruktúra javítására további fejlesztéseket terveznek (pl. Szlovákiában a D1-es autópálya megépítése). Ez az ukrajnai területek esetében különösen fontos feladat, mivel ott igen alacsony a közutak sűrűsége.

Megye/Térség	Közutak hossza	A támogatásra jogosult terület százaléka	Vasútvonalak hossza	A támogatásra jogosult terület százaléka	A támogatásra jogosult terület felszínének százaléka
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2 156	11,6	391	7,3	7,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	2 585	13,9	510	9,5	8,7
Magyar megyék	4 741	25,5	901	25,5	15,9
Magyarország	31 692				
Kassai	2 379	12,8	706	13,1	8,1
Eperjesi	3 161	17,0	420	7,8	10,8
Szlovák megyék	5 540	29,7	1126	29,7	18,9
Szlovákia	18 044		3600		
Máramaros	1 783	9,6	207	3,8	7,6
Szatmár	1 715	9,2	218	4	5,3
Szucsáva	2 991	16,0	526	9,8	10,3

Román megyék	6 489	34,8	951	17,6	23,2
Románia	84 185		10777		
Kárpátalja	636	3,4	604	11,2	15,4
Ivano–Frankivskij	818	4,4	1384	25,7	16,8
Csernyivci	414	2,2	423	7,8	9,8
Ukrán térségek	1 868	10,0	2411	44,7	42,0
Ukrajna	21 239		21700		
Támogatásra jogosult terület	18 638		5389		

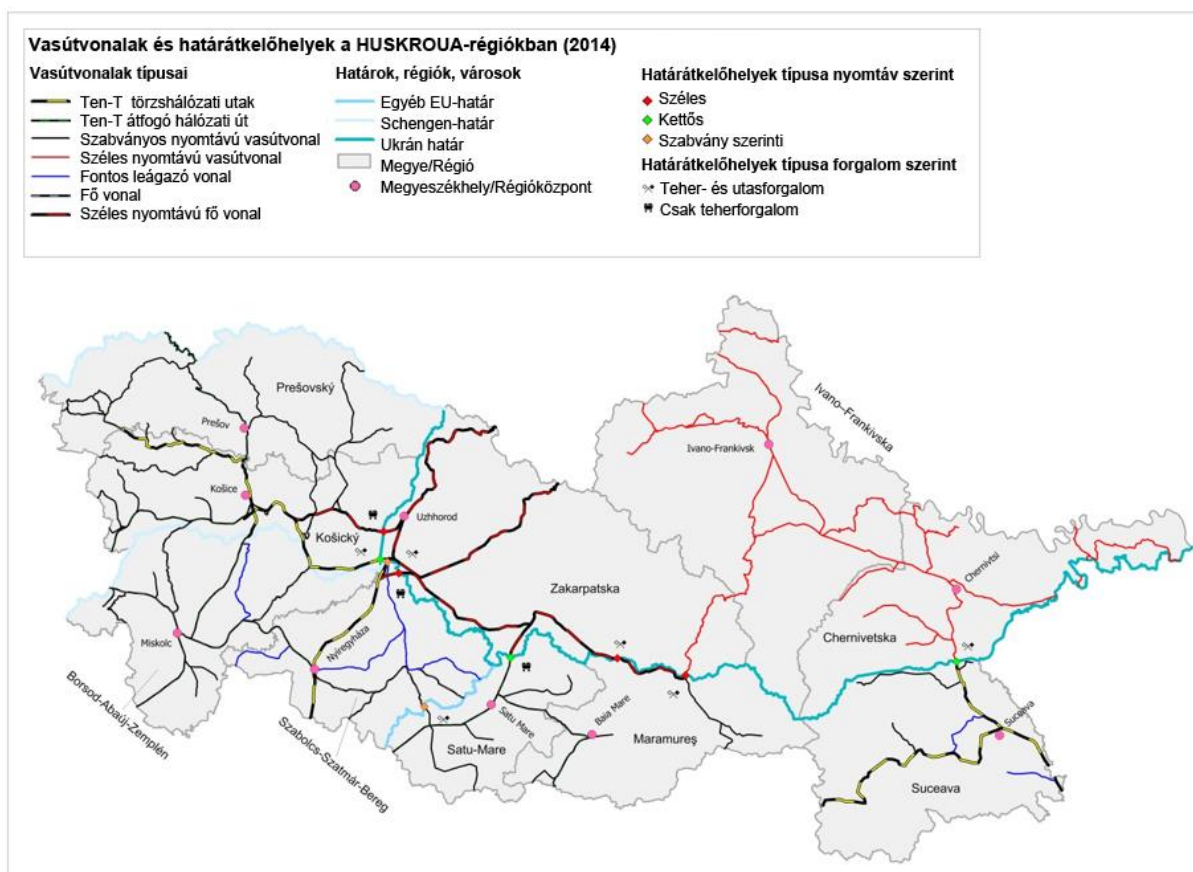
7. táblázat: Közutak és vasútvonalak hossza és megoszlása a területekhez viszonyítva (2012, km, %)
 Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Az úthálózat sűrűsége (2012-es adatok alapján) a magyar, a szlovák és a román régiókban 1000 km²-enként 350 km-nyi út. Az útsűrűség egy kissé alacsonyabb Máramarosban, ahol ez az érték 283 km/1000 km². Az ukrán területeken az útsűrűség jóval kisebb: az útsűrűség értéke mindhárom érintett régióban 50-60 km-nyi út/1000 km². Ha a határmenti területeken fekvő megyeszékhelyek/ régióközpontok között kiépített utakat nézzük, az adatok kellemetlen, 58,1 és 95,3 km/óra közötti skálán mozgó átlagsebességet mutatnak.

	Nyíregyháza	Miskolc	Košice	Prešov	Baia Mare	Satu Mare	Suceava	Uzhgorod	Ivano-Frankivsk	Chernivtsy
Nyíregyháza		95,3 km/h	59,0 km/h	65,4 km/h	64,4 km/h	65,0 km/h	66,5 km/h	67,4 km/h	66,0 km/h	61,8 km/h
Miskolc	116 km		59,9 km/h	70,2 km/h	78,3 km/h	70,4 km/h	72,0 km/h	65,3 km/h	73,6 km/h	68,1 km/h
Košice	123 km	87 km		75,5 km/h	78,3 km/h	65,1 km/h	72,7 km/h	60,4 km/h	63,8 km/h	64,5 km/h
Prešov	157 km	124 km	37 km		79,7 km/h	83,2 km/h	73,6 km/h	63,3 km/h	65,2 km/h	65,6 km/h
Baia Mare	162 km	269 km	346 km	381 km		61,6 km/h	67,0 km/h	64,4 km/h	58,2 km/h	58,3 km/h
Satu Mare	104 km	603 km	228 km	323 km	60 km		66,9 km/h	65,0 km/h	64,7 km/h	60,0 km/h
Suceava	491 km	598 km	675 km	710 km	346 km	388 km		58,1 km/h	65,3 km/h	65,2 km/h
Uzhgorod	93 km	149 km	97 km	116 km	176 km	143 km	420 km		64,5 km/h	65,1 km/h
Ivano-Frankivsk	341 km	448 km	350 km	375 km	252 km	273 km	222 km	257 km		62,3 km/h
Chernivtsy	442 km	549 km	491 km	516 km	314 km	351 km	83 km	398 km	136 km	

8. táblázat: Távolság és átlagsebesség megyék és régiók székhelyei között
 Forrás: maps.google.com

A **vasútvonalak** esetében szintén felfedezhetők infrastrukturális egyenlőtlenségek. A vasútvonalak a határmenti terület délnyugati részén könnyebben megközelíthetők/sűrűbbek, különösen a szlovák és a magyar területeken, illetve a romániai Szatmárban. A Csernyivci térség és Szucsáva megye között, illetve Máramaros és Szucsáva megye között nincsen vasúti összeköttetés. A határon átnyúló vasúti összeköttetések részben nincsenek kellőképpen kihasználva, a hosszú menetidő és a részben célszerűtlen menetrendek miatt.

26. ábra: Vasútvonalak és határátkelőhelyek a HUSKROUA régiókban (2014)

Forrás: <http://openmaps.eu/rastermaposmt>, <http://www.openstreetmap.org/#map=8/48.962/22.662>,
<http://www.openrailwaymap.org/>

Magyarországon a mindennapi életben a lassú közlekedés, a rossz útviszonyok, a torlódások és az intermodális csomópontok hiánya tapasztalható. **Borsod-Abaúj-Zemplénben** az észak-déli és déli-északi irányú közlekedés túlterheli az úthálózat egyes szakaszait (V. TEN-T folyosó). 4 vasúti üzletfolytonossági terv (BCP) áll rendelkezésre (a Miskolc-Kassa-vasútvonal nemzetközi jelentőségű). A vasúti közlekedés nem támogatja a napi szintű mobilitást. Mezőkövesd használaton kívüli repülőtérre alkalmas lenne nemzetközi légi közlekedésre. Az V. TEN-T folyosó (M3-as autópálya) áthalad Szabolcs-Szatmár-Beregen. Ukrajnával (Záhony Közép- és Kelet-Európa legnagyobb logisztikai központja, Eperjeske) és Romániával (Tiborszállás) rendelkezésre állnak vasúti összeköttetések. A közlekedési szektor a légszennyezés egyik fő forrása. Az EuroVelo 11 (kerékpárút-nyomvonal) is jelen van. A közlekedési rendszer hiányosságai a következők: M49-es autópálya, 2x2-sávú 4-es számú főút, kompátkelőhelyek és könnyű vasút.⁷¹

Szlovákiában a beruházásokkal kellene az országos szintű és a határmenti régiós infrastruktúra hiányzó láncszemeit pótolni, a fenntartható, környezetbarát és költséghatékony közlekedési infrastruktúrára helyezve a hangsúlyt. E szükséglet okai a következők: gyenge minőségű úthálózati infrastruktúra, vasúti közlekedés, intermodális közlekedés, a kevésbé hatékony tömegközlekedési szolgáltatások, a működésképtelen integrált közlekedés. A TEN-T-folyosók csak úgy érintik a térséget, hogy a két szomszédos ország között nem hoznak létre valódi észak-déli összeköttetést. A határvidék keleti

⁷¹B Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területfejlesztési Konceptió - 2013, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA – 2012

térségében valóban nagy szükség van egy további észak-déli fő hálózati összeköttetésre. Az előző években a vasúti közlekedésben inkább regresszió, semmint bővülés volt tapasztalható. A napi ingázás, az üzleti és intézményi együttműködés erősödése azonban ki fogja kényszeríteni a tömegközlekedési lehetőségek fokozott integrációját, a Bécs körül a Centropé-kezdemenyezés keretében kialakított hálózathoz hasonlóan. A határvidék nagy része szenved a megfelelő, a logisztikai lehetőségek javítását akadályozó közlekedési összeköttetések hiányától. A jó logisztikai lehetőségeket integrált módon és határon átnyúló intermodális logisztikai zónák kialakításával jobban ki lehetne használni. A Szlovák Köztársaság úthálózatának 17,5%-a az **Eperjesi Önkormányzati Kerület** tulajdonában áll. Az utak közül 19,8 % elsődleges, 16,5% másodlagos, 60,8 % pedig harmadlagos. Az autópályák aránya mindössze 2,6%. A D1-es autópálya a szlovák területeket kelet-nyugati irányban összekötő legnagyobb autópálya és az úthálózat fő, ún. gerinctengelye. A D1-es autópálya a Pozsony – Zsolna – Ungvár útvonalat követő multimodális folyosó egy elágazásának a része, amely nagyban hozzájárul a megközelíthetőség javításához, különösen az Ukrajnával való összeköttetések esetében. Az Eperjesi régió útinfrastruktúráját viszonylag nagy sűrűség jellemzi, ugyanakkor viszonylag kis arányban található itt magasabb szintű utak. Az Eperjesi régió a szlovákiai térségben a negyedik az úthálózat sűrűségének rangsorában. Az úthálózatok alacsony sűrűsége a régióban a késmárki, a homonnai és a szinnai körzetre jellemző, amit jelentősen befolyásolnak a domborzati viszonyok. A Magyarország és Lengyelország között a régióban zajló nagy mennyiségű teherforgalom miatt az R4-es gyorsforgalmi út építésének befejezésével is foglalkozni szükséges. Ez az út ebben az irányban kiszolgáltatná a nemzetközi átmenő forgalmat és javítaná a kölcsönös megközelíthetőséget Kassa és Eperjes, valamint Miskolc, Budapest és Rzeszów között. A vasúthálózat elégtelen, mivel 420 km-nyi vasútvonallal rendelkezik, a Tátrai Villamosvasút pedig 41 km hosszú. A térségben a vasúthálózat sűrűsége 46,75 kilométer per 1000 km². A vasútvonalak átlagos sűrűsége Szlovákiában 73,26 km per 1000 km², és Eperjes rendelkezik ebből a szempontból Szlovákiában a legalacsonyabb értékű mutatóval. A terület északkeleti részén, Sztropkó és Felsővízköz körzetekben hiányzik a vasúti összeköttetés. A légi közlekedés az Eperjesi régióban domináns, hiszen itt található a Poprád-Tátra nemzetközi repülőtér. A **Kassai régióban** működik a kassai repülőtér, amely egy polgári, a nemzetközi és belföldi légitforgalmat kiszolgáló repülőtér, amely menetrend szerinti és charter járatokat egyaránt indít. Az útlevel- és vámellenőrzés napi 24 órában működik. A repülőtér jelenlegi állapota a teljesítmény fokozódása miatt nem kielégítő, a közeljövőben a repülőtér bővítése várható, azaz új kapacitások építésére kerül sor a repülőgépeknek a kassai repülőtéren való állomásozásának és parkolásának megoldására. Az utasterminál egy egyemeletes, légkondicionált, zárt épület; a terminál egy része gyakorlatilag a meglévő úthálózattal való összeköttetést biztosítja. A Kassai Nemzetközi Repülőtér Kassa városától kb. 6 km-re délre helyezkedik el, Kassa városától 10 percnyire, Eperjestől 30 percnyire, a szlovák-magyar határtól pedig 20 percnyire. A Kassai régió úthálózatának hossza 2379 ezer km. A térség rendelkezik a szlovákiai úthálózat 13,26 %-ával. A Kassai régió a szlovákiai első osztályú utakból csupán 10,3%-os részesedéssel bír. A Kassai régió útjainak hossza hasonló a többi régióéhoz, de ebben a térségben nagyobb arányban jellemzőek az alacsonyabb szintű (másod- és harmadosztályú) utak. A Kassai régióban 586 km-nyi út másodosztályú és 1421 km-nyi harmadosztályú, és csak egy rövid szakasznyi autópálya áll rendelkezésre. Az úthálózat sűrűsége a terület méretéhez képest a Kassai régióban alacsonyabb, mint a szlovákiai átlag. Az utóbbi évtizedek tendenciája, a külvárosiasodás a városi közlekedés előtt álló legnagyobb kihívás, hiszen ily módon fokozódik az egyéni közlekedési módokra való igény, ezért a torlódás és a negatív környezeti hatások is egyre jellemzőbbek. A szén-dioxid-kibocsátás 40%-a és az egyéb szennyezőanyagok kibocsátásának 70%-a a városi közlekedésből ered. A leggyengébb minőségű másodosztályú utak Kassa környékén, Rozsnyón, Iglón és Gölnicbányán vannak. Az összes, 1.379,46 km-es úthosszúságból a harmadosztályú utak (260 km) rossz állapotban vannak, 17,4 kilométer (1,26%) pedig javításra szorul. A vasúti közlekedési infrastruktúra a **Kassai régióban** elég

nagy sűrűségű, de elavult technológiával üzemeltetett hálózatot jelent; a vasúti infrastruktúra műszaki bázisa nem alkalmas a közlekedési piac változó körülményeihez és szerkezetéhez való alkalmazkodásra. Ez a helyzet főképpen a vasutak alacsony technikai színvonalú és minőségű műszaki bázisának, valamint a karbantartás és helyreállítás elhanyagolásának köszönhető. A vasúti infrastruktúra gerincét az ún. SR-háromszög alkotja, amelynek oldalai egy-egy egybefüggő vonalat alkotnak: Kassa - Zsolna – Pozsony, illetve Pozsony - Zólyom - Kassa. A többi vasútvonal kiegészítő vagy összekötő bázisfolyosó, ill. helyi vagy regionális érdekeltségű vasútvonal. A vasúthálózatot Szlovákia állami vasúttársasága (Železnice Slovenskej republiky) működteti. A Kassai régióban nem találunk keskeny nyomtávú vasutat (kivéve a rekreációs célokra üzemeltetett kassai gyermekvasutat). Ukrajnából Mátyócon át a Kassai kerületben található Enyickébe széles nyomtávú vasút vezet, amelyet a nyersanyagok Kárpátaljáról az US Steel Ltd. Kosice cégnek történő szállítására építettek. A Kassai régióban üzemeltetett vonalak építési hosszúsága a leghosszabb, azaz 706 km, ami a szlovák területen működő vasutak teljes hosszának (3592 km) 20%-át teszi ki. A kisdobrai kombinált közlekedési terminál az V. páneurópai vasúti folyosón helyezkedik el (Velence - Pozsony - Zsolna - Kassa – Tiszacsernyő – Lvov, valamint a tiszacsernyői átrakodó állomás mellett, az ukrán és magyar határon), és az a terminálok által nyújtott szokásos szolgáltatásokon kívül az áruknak a széles nyomtávról a normális nyomtávra (és vissza) történő átrakodását is biztosítja. A Kassai régióban a vasúti megállóknak kb. 60%-a rossz állapotban van (nincsenek várótermek, nincsen illemhely, zárt, védett várakozóhely, a megálló elhanyagolt és szennyezett). E körülmény nagymértékben befolyásolja az utasokat abban, hogy a tömegközlekedés mely módját választják (vonat, busz). Ezek a megállók és állomások nagyrészt személyzet nélkül működnek, ami vagy a jegyeladás megszüntetésének, vagy a munkaerő leépítésének a következménye. A vasutat használók alacsony számának egy másik jelentős oka az, hogy a vasúti megállók gyakran a beépített területeken és falvakon kívül esnek, ahová sem utak nem vezetnek, és ahol világítás sincsen.⁷²

Románia a 100.000 lakosra jutó autópályák hossza szempontjából az európai rangsorban az utolsó helyet foglalja el. A közúti közlekedési hálózat főleg (90%) kétsávos utakból áll, ami igen nagy, az autópályákénál négyszer nagyobb baleseti kockázatot jelent. A közúti közlekedési infrastruktúra kritikus állapota a legfontosabb gazdasági és városi központokkal, valamint a többi intermodális közlekedési csomóponttal, például a kikötőkkel és repülőterekkel való gyenge összeköttetést eredményez. A meglévő hiányosságokat figyelembe véve az autópálya-építéseket folytatni szükséges ahhoz, hogy a központi TEN-T hálózatban meglévő úthálózatok elkészüljenek, még akkor is, ha ez az országos szintű utak rehabilitációjával, modernizációjával és kiszélesítésével, valamint a helységeket körülvevő környék építésével jár. A vasúti közlekedés esetében az elektromos vasutak hossza 4.020 km volt, ami az összes vasútvonal hosszának csupán 37,3%-át tette ki, míg a vonalak sűrűsége 1000 négyzetkilométeren csak 45,2% volt (*forrás: INSSSE, 2012*). A vagonpark elavult (hiszen több mint 35 éve működik), használata pedig nem hatékony (kb. 55%-os kihasználtsági ráta). **Románia Északkeleti régióját** a vidéki és kommunális utak alacsony modernizációs szintje, valamint olyan városok jellemzik, amelyek nem rendelkeznek a TEN-T közúti vagy vasúti hálózathoz való elsődleges vagy másodlagos összeköttetéssel. **Románia Északnyugati régiója** nagyjából el van zárva a páneurópai közlekedési folyosóktól és a központi TEN-T hálózattól, nincsenek autópályák, gyorsforgalmi utak, sem pedig gyors vasutak, amelyek a más régiók vagy megyék városaival vagy a TEN-T hálózattal való összeköttetést biztosítanák. Jellemző az úthálózat alacsony modernizációs szintje, különösen a vidéki és helyi/kommunális utak, valamint a vasutak esetében, ezen kívül hiányoznak az áruszállításhoz szükséges intermodális terminálok, az ország egyes térségei nagyon nehezen megközelíthetők, ami

⁷² Az SR 2014–2020-as időszakra szóló Partnerségi Megállapodása és az ahhoz kapcsolódó területfejlesztési programok alapján

igen nagymértékben csökkenti a helyek vonzerejét és a beruházások szintjét. Ezen kívül a vidéki úthálózat alacsony fejlettségi szintje és elégtelen minősége is említendő probléma. A nem modernizált országutak (kavicsos utak és földutak) aránya az összes országúthoz képest még mindig magas (2012-ben az utak 25%-a nem volt aszfaltút). A TEN-T folyosók nem közelíthetők meg könnyen, ennek következtében pedig a városok is nehezen érhetők el, ami a mobilitás hiányát eredményezi a vidéki területekről származó jelentős mennyiségű munkaerő szempontjából. **Szatmár megye** periférikus elhelyezkedése nem biztosítja a fő közlekedési folyosók közvetlen elérhetőségét. Ezen kívül az a tény, hogy Szatmár város (a megye fő közlekedési csomópontja) köré nem építettek körgyűrűt és autópályát, valamint hogy a másodlagos országutak és vidéki utak rossz állapotban vannak, említhetők a terület hátrányaiként. A vasúti infrastruktúra rendkívül rossz állapotban van, hiányoznak az intermodális közlekedési csomópontok és egyéb építmények, valamint a menetrend szerint közlekedő nemzetközi repülőjáratok is (a TAROM-(a legnagyobb román légitársaság) operátor csak Bukarestbe induló belföldi repülőjáratokat üzemeltet). A határon átnyúló összeköttetések terén elmondható, hogy az Északnyugati régió Magyarországgal közös határa 265 km hosszú, 4 közúti (személy- és áru-) határátkelőhellyel, valamint 2 vasúti határátkelőhellyel. Bár a határátkelőhelyek közötti átlagos távolság 45 km, ezekhez a pontokhoz a hiányzó összeköttetések, az utak gyenge állapota, vagy a közlekedési hálózatok megszakítottasága miatt számos határmenti település korlátozott hozzáféréssel rendelkezik. A 2007-2013-as programozási időszak alatt 10 új határátkelőhely építését finanszírozták, de ezeket Romániának a schegeni térséghez való csatlakozásáig nem lehet használni. A magyar határon a Borsafüred - Ártánd és Pete - Csengersima határátkelőhelyek a leginkább kihasználtak, hiszen ezek fogják fel a határmenti közúti forgalom kb. 25%-át (napi 15.000 jármű Magyarországról és 11.000 jármű Magyarországra, amelyeknek kb. 40%-a kamion). A határon átnyúló mobilitást akadályozza a TEN-T-összeköttetések hiánya, az erdélyi autópálya építési munkálatainak felfüggesztése, valamint az, hogy a TEN-F-vonal nem elektromos. A közúti és vasúti forgalom sebessége Szatmár és Nyíregyháza városok között a legalacsonyabb, ezen az útvonalon az átlagsebesség közúton 57,3 km/h, vasúton pedig 29 km/h. Az Északnyugati térség és a szomszédos ukrainai megyék közti határszakasz hossza 250 km (185 km szárazföldi, 65 km pedig folyami, a Tiszán). A **Máramaros megyéhez** tartozó 162 km hosszúságú határszakaszon 3 határátkelőhely található, amelyek közül az egyik biztosítja az Ukrajnával való vasúti összeköttetést. Szatmárból Ukrajna felé is van egy (közúti, áruszállítási és vasúti) határátkelőhely, nevezetesen Halmi – Nevetlen (Diakovo), amelyet egy nagyszabású, 7 millió eurós ENPI-projekt keretében fejlesztenek (amelynek címe „A Halmi-Dyakove határátkelőhely fejlesztése, finanszírozza a 2007-2013-as Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna Határon Átnyúló Együttműködési Program). Az Európai Unió külső határán zajló személy- és áruszállítást akadályozza a csökkentett számú határátkelőhely, azok modernizációjának elmaradása, ami főleg Máramaros megye lakosainak okoz problémát. Említhetjük ugyanakkor a gyenge útminőséget is, valamint a vasúti nyomtávok eltérő méretét. A határ régió vasúti hálózata Szlovákiával és Lengyelországgal is biztosít összeköttetést. Az Ukrajna felé való új határátkelőhelyek megnyitásának esélyei addig kicsik maradnak, ameddig Ukrajna az EU-val a keleti partnerség keretében alá nem írja a partnerségi megállapodást, ami Ukrajnának az Európai Gazdasági Térséghez való hozzáférést is biztosítaná.⁷³

A Kárpátaljai térség Ukrajna délnyugati részén helyezkedik el, és egyben ez a régió Európa földrajzi középpontja. A kárpátaljai közlekedési térség fő elemei a következők: (i) kedvező földrajzi és gazdasági elhelyezkedés a Magyarországgal, Szlovákiával, Lengyelországgal és Romániával való határok kereszteződésében; (ii) a Csap-Munkács-Eperjeske-Ungvár közlekedési csomópont közelsége (vasutak, autópályák, légi közlekedés, kilátásban van – vízi közlekedés) (iii) itt halad át az 5. (Kréta) nemzetközi közlekedési folyosó (Trieszt-Ljubljana-Budapest-Pozsony-Csap-Lvov); (iv) az ukrán törvények, azaz „A

⁷³Románia Északnyugati térségének fejlesztési terve a 2014-2020-as időszakra

speciális szabad gazdasági zóna Kárpátalján” és a „ Speciális befektetési rendszer Kárpátalján” c. törvények által rendelkezésre bocsátott lehetőségek. Ily módon a térség fontos közlekedési folyosó Európa és Ázsia között. A stratégiai cél nem más, mint a határmenti közlekedési infrastruktúra fejlesztése és kialakítása Kárpátalja meglévő és potenciális közlekedési lehetőségeinek teljeskörű és eredményes kihasználása révén. A térség forgalmi kapacitása évi 52 millió tonnányi export, import és átmenő teheráru. A közlekedési vállalkozások teheráruforgalma 2013-ban 6763,6 millió tonna-km volt, ami 2012-höz képest 12,4%-os emelkedést jelent. A 2013-as utasforgalom 2012-höz képest 8,5%-kal csökkent és 1319,9 millió utas-km értéket ért el. A régió autópályáinak hossza 3347,8 km, amelyek közül 1100,4 km országút, 2247,4 pedig helyi érdekeltégű út, amelyből csupán 340 km-nyi út tartozik az I. és II. kategóriába. A térségben nem kevésbé fontos a vasúti közlekedés, amely a teheráruforgalomnak 42%-át, az utasforgalomnak pedig 40%-át bonyolítja. Ennek infrastruktúrája kevésbé fejlett. A régióban a működő vasutak hosszúsága 604,4 km. A „Kárpátalja regionális fejlesztési stratégiája 2015-re” c. dokumentum egyik prioritása a térség „turisztikai és rekreációs szektorának fejlesztése”. Terebesfejrátok községnek Taracközzel való, a román Máramarossziget városán áthaladó vasúti összeköttetését vissza kell állítani. Ez a megoldás összekapcsolná a Kárpátaljai, Lvovi és Ivano-Frankivszki régió vasúttrendszereit és számos romániai várost elérhetővé tenne. Ezért a nemzetközi közlekedési piac modern követelményei alapján az erőfeszítéseket a határmenti közlekedési infrastruktúra javítására kell fordítani, ami elsősorban a határmenti területek gazdaságára lesz pozitív hatással. Az **Ivano-Frankivszki térség** Ukrajna délnyugati részén fekszik és előnyös, átmeneti földrajzi helyzetet mondhat magáénak. A térség kiterjedt úthálózata miatt a régió Ukrajna és a szomszédos európai országok számos fontos gazdasági térségével összeköttetésben van, nemzetközi közlekedési folyosók útvonalán, európai útvonalak metszőpontján fekszik. A térség északi részén halad át az E50-es európai út (Franciaország -Oroszországi Föderáció), az E40-es (Velence - Kijev) és az E85-ös (Balti-tenger – Fekete-tenger) autópálya. A térség közlekedési rendszere vasútból, közutakból és légi közlekedésből áll, és 496 km-nyi vasúti vágánnyal, 4172,6 km-nyi kikövezett úttal és 60,3 km-nyi trolibuszvonallal rendelkezik. A teheráru-szállítás túlnyomó része a közutakon zajlik, de az utóbbi években a vasúti szállítás aránya is emelkedő tendenciát mutat. Az utasszállítási szektorban hasonló helyzet mutatkozik. A vasúton és közúton bonyolított megközelítő éves teheráruforgalom 12,5 millió tonna (vasút – 3,3 millió tonna, közúti közlekedés – 9,2 millió tonna), az éves utasforgalom pedig 99,3 millió utas (vasút – 6,3 millió, közút (autóbusz) - 73 millió utas, trolibusz – 20 millió utas) volt. Mivel Ivano-Frankivszk térsége stratégiaileg a turizmus fejlesztésére koncentrál, ennek az alrendszernek az egyik fontos szempontja és szükséglete a helyközi autóbusz- és vasútforgalom fejlesztése a térségben, valamint a nemzetközi légitársaságokkal való megállapodások aláírása arról, hogy az EU-tagországokból olcsó légi szállítás váljon lehetővé. Ezen kívül, a terület közlekedési rendszerét meg kell reformálni. A **Csernyivci régiót** nagyarányú átmenő forgalmat bonyolító térségként tartják számon, mivel határvidék. A Csernyivci régió kedvező közlekedési és földrajzi fekvéssel, sűrű vasút- és közúthálózattal, cső- és távvezetékekkel dicsekedhet. A régió központja az európai fővárosokkal, így Bukaresttel, Szófiával, Belgráddal és Moszkvával is kényelmes vasúti összeköttetésben áll. A Csernyivci térség közlekedési rendszere a társadalmi, gazdasági, politikai és egyéb célok elérésének is fontos eszköze, ami javuló életminőséget eredményez. A regionális közlekedési rendszer jelenlegi állapotának, fejlődésének és működésének vizsgálata azt mutatja, hogy annak jelentős lehetőségei és kapacitástartalékai vannak mind a belföldi, mind a nemzetközi közlekedés kiszolgálásához, de minősége nem felel meg a nemzetközi szabványoknak. A Csernyivci régió közlekedési alrendszerének állapota nem kielégítő, annak ellenére, hogy a térség két országgal, Moldovával és Romániával is határos. A régió közúthálózata 2885,5 km-nyi útból áll, amelyből 117,3 km (4,1%) országút, 95,6 km (3,3%) pedig nemzetközi út. A Csernyivci régió útsűrűsége 0,36 km per 1 m², ami magasabb, mint az átlagos országos szint (0,28 km per 1 m²). Az utak műszaki színvonalát jól tükrözi az a tény, hogy az

összes útnak csupán 0,4%-a (pontosan 10,3 km) van ellátva elektromos áramhálózattal. Az utaknak csak 18,5%-án van járda. Az útburkolati jelek összesített hosszúsága mindössze 1261 km, azaz az összes úthosszúságnak a 43,7%-a. Ezen kívül egyes, a településeket összekötő hidak is javításra szorulnak (a 2008-as és 2010-es árvizek óta). A közlekedési infrastruktúra számos problémájának megoldása céljából elemezni kell a térség útjainak és hídjainak állapotát, meg kell javítani az országos és helyi érdekeltégű utakat, nagysebességű vasúti és légi kapcsolatokat kell létrehozni, valamint útburkolati jeleket kell készíteni.⁷⁴

Az érdekelt feleknek tartott workshopok résztvevőinek véleménye szerint a tömegközlekedés, illetve a tömegközlekedési eszközökkel történő határátlépés nem könnyű folyamat. Határmenti tömegközlekedési szolgáltatások gyakorlatilag alig léteznek. Nincsen olyan közlekedési társaság, amely átszállás nélkül kínálna határátlépési lehetőséget. A tömegközlekedési járatok a határ elérésekor megállnak, majd visszafordulnak. Az utasoknak gyalog kell átmenniük a határon, és ott egy másik járatra átszállniuk, miközben a menetrendek sincsenek összehangolva. Az Ukrajnába/Ukrajnából történő határátlépés időigénye kiszámíthatatlan, ami a tömegközlekedési eszközök használatát még kényelmetlenebbé teszi.

10.1.5 Közös kihívások a biztonság területén (TC 8)

Árvizek

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a természetes vízfolyások vízgyűjtő területének legnagyobb (több mint háromnegyed) része külföldön található, így a határon átmenő folyók (Tisza, Bodrog, Sajó, Hernád, Bódva) vízminősége nagymértékben a szomszédos országok természeti tényezőinek és emberi beavatkozásainak függvénye. A Tisza felső szakasza és annak mellékfolyói különösen heves folyásúak. Az erősebb esőzések következtében a határszakaszok gyakran jeleznek egy nap alatt akár több méteres vízszintnövekedést is az év bármely szakában. A Sajó és a Hernád völgyében nincsen folyamatos árvízvédelmi rendszer, a terület védelme felváltva elhelyezett beugrókkal és nyílt területekkel van megoldva. A Felső-Tisza-vidék árvíz szempontjából igen veszélyeztetett. A Tisza nagyjából átlagosan másfél-kétévente kiönt, erősebb áradások öt-hatévente tapasztalhatók, rendkívüli árvizek pedig tíz-tizenkét évente jellemzők. Az ár- és belvíz szempontjából különösen érzékeny terület a Bodroghöz és a Taktaköz, amelyek meghatározzák a föld szánthatóságát és a települések fejlődését is.⁷⁵ A megye környezetbiztonsága szempontjából **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** az árvízvédelem a legfontosabb kockázati tényező. A megye árvíz-fenyegetettsége igen magas mind az országos, mind a nemzetközi sztenderdek szerint. A megyében különösen a következő tényezők okozzák az árvizeket: a Tisza medre gyakorlatilag pocsolyák sorozata, az árvíz nem más, mint a víz felgyűlése és tárolása, ami lassú elvonulást és tartósan magas árvízszinteket eredményez. A Tisza árvízhelyzeteit nagymértékben befolyásolják annak mellékfolyói; az árvizek kiáramlását pedig a Duna vízszintjének változásai befolyásolják. Az éves csúcshintek a tavaszi és téli hónapokra tehetők. Az országos Vásárhelyi Terv továbbfejlesztése igen fontos szerepet játszik a fenyegető helyzetek megoldásában; ennek segítségével az árvíz-kockázat szintje számottevően csökkenthető.⁷⁶

A **Kassai régióban** árvizek egész évben előfordulhatnak. A tavaszi és nyári áradások leggyakrabban a csapadék és a hóolvadás együttes hatására alakulnak ki. Nyáron és ősszel a konvektív viharok és a

⁷⁴A vonatkozó és meglévő regionális adatok és fejlesztési programok/tervek alapján

⁷⁵Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Területfejlesztési Konceptiója - 2013, helyzetelemzés

⁷⁶Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA – 2012, helyzetelemzés

regionális esőzések miatt keletkeznek. Télen vagy a hirtelen hóolvadás, vagy az olvadó fagyok okoznak árvizeket. A 2010 januárja és augusztusa közti időszak árvizei a Kassai régióban 170 falut érintettek Tőketerebes, Kassa-környéki és Nagymihály járásban. A nem korrigált folyómedrek, a megrongált gátak, védő berendezések, stb. fokozzák az árvíz kockázatát, sőt további potenciális árvízveszélyt is okozhatnak. A jelenlegi árvíz helyzethez kapcsolódó probléma a közérdekű vízszolgáltatások finanszírozása is. A helyzet azt követően sem javult, hogy a vízügyek igazgatását 2003-ban a mezőgazdasági szektortól a Környezetvédelmi Minisztérium hatáskörébe sorolták át. A törvényhozásban azonban egy alapvető fontosságú változást fogadtak el (364/2004. sz. törvény a vízről, ill. 666/2004. sz. törvény az árvízvédelemről), amely a vízfolyásrendszer finanszírozását és a vízgyűjtő terület kezelését hivatott megoldani, valamint azt kell meghatározni, hogy mit köteles fizetni az egyedi vízhasználó, és mit az állam. Az árvíz kockázat csökkentése érdekében a Kormány 2011-ben 2010.8.27-i keltű, 556/2010. sz. rendelettel jóváhagyta a „Tájrevitalizáció és integrált folyómeder-gazdálkodás az ország kiválasztott területein” c. projekt elvégzését. A Kassai régióból a projektben Kisladna és Petőszinye (Kassa-környéki járás, a Hernád vízgyűjtő területe) helységek, valamint a kassai Tihany-lakótelep nevű kerület vesz részt. A Kassai Önkormányzati Kerület és a Kassai Régiófejlesztési Iroda, az Eperjesi Önkormányzati Kerülettel, a Szlovák Vízgazdálkodási Vállalattal és a Szlovák Hidrometeorológiai Intézettel együttműködve „Az árvízkezelés és árvízvédelem javítása a szlovákiai Hernád-meder esetében” elnevezésű projekt megvalósításán dolgoznak. A projekt legfontosabb célkitűzése nem más, mint a várostervezés javítása és a Hernád-meder áradása következtében keletkezett gazdasági károk enyhítése (a Kassai Önkormányzati Kerület területén, a the Ruzsini-víztárolótól a magyar határtól délig).⁷⁷

A rendkívül heves esőzések és az azokat követő áradások, valamint a légkör globális felmelegedése miatt bekövetkező hosszan tartó aszályos időszakok Kelet-Szlovákia térségében általában véve egyre gyakoribbak. A helyi viharok során tapasztalt rendkívül erős esőzések okozta **kelet-szlovákiai** árvizek általában a Szlovák Köztársaság legpusztítóbb időjárás jelenségei. Ezek a jelenségek az országban a vízhez való hozzáférés gyökeres megváltoztatását teszik szükségessé, valamint a túlfolyás lassítása érdekében a befogadó képesség növelését követelik meg, különösen a bőséges esőzések időszakában, valamint az aszályos időszakokra víztartalékok képzését is szükségessé teszik. A nagy árvízveszély Kelet-Szlovákia specifikus problémája, amely különösen az **Eperjesi régióban** jellemző. A 1993 – 2005 közötti időszakban a régióban tíz alkalommal regisztráltak árvíz miatt kritikus helyzetet, és több mint ötvenen életüket veszítették. A szakértők véleménye szerint a fokozott kelet-szlovákiai árvízveszély többek között a nem megfelelő módszerrel végzett talaj- és erdőkezelés eredménye. Különösen a Kelet-szlovákiai-síkságon, Kassán, a Hernádi- és a Poprádi-medencében, valamint a Felső-Tarca-völgyben a nagy szántóföldek vannak túlsúlyban, ahol a tájszerkezetben az ökostabilizáló elemek minimális mennyiségben vannak jelen. Az ország befogadó képességének és ökológiai stabilitásának biztosításában az erdők és az állandó gyepterületek játsszák a legfontosabb szerepet. A legtöbb folyó és azok vízgyűjtő területeinek jelenlegi állapota az árvízvédelmi intézkedések alapján a következőkkel jellemezhető: a folyómedrek természetes befogadó képességének jelentős csökkenése, a felszíni túlfolyás sebességének fokozódása, ez által az árvizek kockázatának és gyakoriságának növekedése, az eróziós ráták emelkedése, az utóbbi eredményeképpen a talaj termékenységének csökkenése (különösen a hegyes és előhegységi területeken), a vízfolyások ökológiai funkcióinak számottevő romlása, ami a természetes vízi és mocsári ökoszisztémákat is pusztítja. Mivel az ország befogadó képessége közvetlen hatást gyakorol az árvízveszélynek kitett területre, ezt a kérdést a folyómeder egészében, átfogóan kell kezelni. Jelenleg azonban az árvízkontrollnak még mindig jelentős részét a vízfolyások kezelése, a víztározók és az árvízvédelmi gátak építése, a belvizek kezeléséhez szivattyú-

⁷⁷A Kassai Önkormányzati Régió Terület- és Társadalomfejlesztési Terve

állomások és vízelvezető csatornák létrehozása teszi ki. Az árvíz hullámok hatásainak enyhítésében különleges szerepet játszanak a kelet-szlovákiai gátak, így például a domasai és a vihorláti gát (zempléni Széles-tó), a sztarinai gát és a bési szárazgát. Az árvízkontrollra irányuló intézkedéseknek szerves részét képezi a határt átszelő vizekre vonatkozó, a szomszédos országokkal összehangolt árvízvédelmi módszer alkalmazása is.⁷⁸

Románia Északkeleti régiójában (Máramaros és Szatmár megyékben) az olvadó hó és a kiadós zivatarok következtében leggyakrabban tavasszal, valamint a heves nyári záporok miatt nyáron fordul elő árvíz. Az árvízvédelem céljából végzett hidrotechnikai munkálatok ellenére számos közigazgatási területet még mindig fenyeget az árvíz. A leginkább érintett területek közé tartoznak az Ecsedi-síkság, a Szamos-síkság és a Körösök síksága, értve ezalatt Szatmár, Máramaros és Beszterce-Naszód megyéket. Itt az árvíz minden évben különböző mértékű anyagi kárt okoz. A régió jelentős része, beleértve az említett három megyét, a Tisza vízgyűjtő medencéjéhez tartozik, és a szomszédos ukrán, szlovák és magyar területekkel árvíz szempontjából az egyik legveszélyesebb vidék Európában. Az árvizek többségét az erőkitermelés okozza.⁷⁹ **Árvíz szempontjából az 51.756 hektáros Szucsáva megye is veszélyeztetett terület, mivel számos vidékét fontos folyók (Szucsáva, Moldova, Szeret) szelik át, valamint a Dragomirnai-dombság és a Nagy-Obcsina közti hegyes részeket főként a Szucsávába torkolló folyók keresztezik.**⁸⁰

A ukrán Kárpátalján, a Tisza és mellékfolyói jelzik, hogy a környezeti tényezőkkel kapcsolatos problémák megoldásához átfogó megközelítésre van szükség. A veszélyeztetett területeken az árvizek keletkezésére és kialakulására gyakorolt erős emberi befolyásnak köszönhetően csökkent a nagy, érett erdővel borított területek száma és megváltozott azok faji összetétele, beindult a fejlődés, és érezhető a gazdasági tevékenység eredménye. Kárpátalján az árvízvédelmi tevékenység a 18. században kezdődött. Néhány árvízvédelmi gátat újjá kell építeni és fel kell újítani. A különböző magasságú gátak nem képeznek egyetlen, megbízható védelmet nyújtó gátrendszert. Kivitelezésük nem felel meg a modern műszaki követelményeknek. Problémát jelent az is, hogy Kárpátalján az infrastruktúra és a hidraulikus árvízvédelmi szerkezetek a jelenlegi állapotukban nem védik meg a lakosságot, az ipari létesítményeket és a mezőgazdasági területeket a víz káros hatásaitól.

Általános jelenség, hogy az árvizek gyakorisága és a vízszint folyamatosan nő. Az említett értékek növekedése jól látszik a Tisza esetében, amely a régió legnagyobb folyója (Három mintavételi állomáson még 21 hónap elteltével is több mint 50 cm-es vízszintemelkedést mértek.):

Vízminavételi állomások a Tisza folyón	Mértékadó árvízszint (2010)	Mértékadó árvízszint (2013)	Különbség a 2010-es és a 2013-as mértékadó árvízszint között (cm)	Mértékadó árvízszint (2014)	Különbség a 2013-as és a 2014-es mértékadó árvízszint között (cm)
Tiszabecs	120,96	122,74	+178	122,74	0
A Túr folyó torkolatánál	117,32	118,89	+157	118,89	0
Tivadar	114,69	116,60	+191	116,6	0
A Szamos folyó torkolatánál	111,99	113,43	+144	113,43	0

⁷⁸Az Eperjesi Önkormányzati Kerület Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Programja a 2008-2015-ös időszakra

⁷⁹Az Északkeleti régió fejlesztési terve, 2014-2020

⁸⁰Szucsáva megye Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Stratégiája a 2014-2020 közötti időszakra

Vízminavételi állomások a Tisza folyón	Mértékadó árvízszint (2010)	Mértékadó árvízszint (2013)	Különbség a 2010-es és a 2013-as mértékadó árvízszint között (cm)	Mértékadó árvízszint (2014)	Különbség a 2013-as és a 2014-es mértékadó árvízszint között (cm)
Vásárosnamény	111,83	113,08	+125	113,08	0
A Kraszna folyó torkolatánál	111,56	112,86	+130	112,86	0
Lónya	108,50	110,20	+170	110,2	0
Záhony	106,17	106,84	+67	106,84	0
Dombrád	102,62	103,86	+124	103,86	0
Tiszabercel	100,30	101,26	+96	101,85	+59
A Lónyai-főcsatorna torkolatánál	99,20	100,18	+98	100,82	+64
A Bodrog folyó torkolatánál	98,49	99,43	+94	99,35	-8
A tokaji hídnál	98,49	98,50	+1	99,3	+80

9. táblázat: Az árvízszint-értékek összehasonlítása

Forrás: Dajka István: A Felső-Tisza árvízvédelmi helyzete az új mértékadó árvízszintek tükrében (2010) 16/2013. (III.12.) VM rendelet (HU) 74/2014. (XII.23.) BM rendelet

Az elmúlt húsz évben a **Felső-Tiszavidék magyarországi és ukrajnai vízgyűjtő területén** a korábbi időszakhoz képest sokkal intenzívebbé váltak az árvizek, ezért fontos árvízvédelmi fejlesztésekre került sor. A modellek és a tervezett fejlesztések alapján végzett számítások szerint a vízszint közel 20%-kal növekedhet 2050-ig. A klímaváltozás a program területén található összes folyót érinti, de a probléma csak akkor kezelhető, akkor oldható meg sikeresen, ha az érintett országok összefognak.

Vízforrások, vízgyűjtő területek

A Tisza folyó **Borsod-Abaúj-Zemplén megye** vízhálózatának legfőbb vízfolyása, amely Zemplénagárdnál lép be a területre, és Tiszavalknál hagyja el azt. A megye folyói a Tisza vízgyűjtő területéhez tartoznak. A Sajó, mielőtt a Tiszába folyna, összegyűjti a Hernád és a Bódva folyók vizét. A Bodrog Tokajnál ömlik a Tiszába. A megye felszíni vizekben és felszínre törő vízforrásokban is bővelkedik, de a folyók (patakok) vízszintje és vízhozama a csapadék eloszlásának köszönhetően nagyon egyenetlen. A természetes víztesteken kívül az alábbi víztározók játszanak fontos szerepet a területen: A Hámori-tó, a Lázberci-víztározó és a Rakaca-víztározó. Az ivóvizet és az ipari vizet karsztforrásokból nyerik (például a Szinva-forrásból és a Tapolca-forrásból). A régió gyógyfürdő-kultúrája a Bükk és a Zempléni-hegység hőforrásaira épül. A bogácsi, a mezőkövesdi, a miskolctapolcai, a sajhóhidvégi és a sárospataki (végaródi) gyógyfürdő vizét is termálkút adja. A vidéki területek vízellátását felszín alatti vizek és a talajrétegekben található víz (például artézi kutakból nyert víz) biztosítják. Az értékes karsztvízforrások túlzott használata annak ellenére komoly környezeti veszélyt jelent majd a következő évtizedekben, hogy az elmúlt évek esős időjárásának hatására a karsztszklák legnagyobb víztartó rétegei megteltek. Mindemellett fontos feladat a csatornahálózat nélküli területek fejlesztése, valamint a műtrágyák és növényvédő szerek nem megfelelő használata miatti szennyezés csökkentése.⁸¹ **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** a folyók hossza eléri a 329,5 km-

⁸¹Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Területfejlesztési Konceptiója - 2013, helyzetelemzés

t. A Tisza hossza ebből 250 km-t, a Szamos hossza 49,5 km-t, míg a Túr folyóé 30 km-t tesz ki. (A Tisza az ukrajnai Tiszabecsnél lép be a megye területére, és Tiszadobnál hagyja el azt.) A megye egyéb jelentős folyói a Kraszna és a Lónyai-főcsatorna (Keleti-főcsatorna). Vízgazdálkodási szempontból a folyók kedvező tulajdonságokkal rendelkeznek. A megyében vannak szabad, a megye összes folyója esetében felhasználható vízforrások. A felszíni és felszín alatti vizek minősége jobb az országos átlagnál, bár fontos megjegyezni, hogy egy folyó vízminősége azon szomszédos ország folyóinak vízminőségétől is nagymértékben függ, ahonnan a folyó érkezik. A határon túlról érkező mellékfolyók (a Szamos, a Kraszna és a Túr) vízminősége igen változó. Függ a szennyezés mértékétől és forrásától (ipari, bányászati, települési hulladék). A területen található vízforrások biztosítják a vízellátást a helyi ipar és mezőgazdaság számára. A megyében összesen 32 termálkút található. Néhányból magas jód-, bróm- és fluoridtartalmú víz tör a felszínre.⁸²

Az **Eperjesi** régióban található a Hernád, a Tarca, a Tapoly, az Ondava és a Laborc folyók felső szakasza. Ezekre a folyókra nincs jelentős hatással az emberi tevékenység. Kivételt képez a Poprád, amelynek teljes vízgyűjtő területe a szlovákiai Eperjesi régióban helyezkedik el, és 137 km-es szakasza tartozik Lengyelországhoz. Az Eperjesi régióban található két víztározó, a Starina és különösen a Nagy Domasa hidrológiai szempontból és minőségileg egyaránt hatással vannak a folyókra, amelyeken kialakították őket. A Poprád folyó vízgyűjtő területe magában foglalja a Magas-Tátra egyik nagyon fontos, tizenegy vízfolyással rendelkező részét, amely az egész vidék ivóvízellátását biztosítja. Az említett vízfolyások a Poprád legjelentősebb baloldali mellékfolyói. Vízminőségük jónak mondható, vizük kezelés után ivóvízként felhasználható. Hátrányuk azonban, hogy alacsony ásványianyag-tartalommal, valamint nem túl kedvező mikrobiológiai tulajdonságokkal rendelkeznek. A folyók alsó folyásánál, ahol gyógyfürdő, rekreációs és sportkomplexum működik, kimutatták, hogy a mellékfolyókból érkező szennyeződés belefolyik a Poprádba. Az Eperjesi régióban található felszín alatti vízforrások jelentős részének vízminősége a Szlovák Köztársaság Egészségügyi Minisztériuma által kiadott, az ivóvízre és az ivóvíz minőségének ellenőrzésére vonatkozó követelményekről szóló 151/2004 (III.20.) rendelet alapján kielégítő, és nem igényel komolyabb kezelést. Egyes helyeken azonban veszélyeztetett a felszín alatti vízforrások minősége. Van olyan forrás, amelynek vizének használatból történő kivonását javasolja az Egészségügyi Szolgálat. Az említett helyek a következők:

- A Ciróka folyó alatt található üledékes kőzetek Szinnától a folyó torkolatáig, valamint a Laborc folyó alatti üledékes kőzetek, Homonnától egészen a Kassai régióig, olyan vízkészleteket rejtenek, amelyek nagy koncentrációban tartalmaznak vasat, mangánt, kőolajszármazékokat és agresszív szén-dioxidot.
- Az Ondava folyó üledéke, Domásától egészen az Eperjesi régió határán túl fekvő területekig, beszivárog az Ondava folyó felszíni vizébe, és főként a vízben található NEL, ammónium, másodlagos vas és mangán értékének emelkedéséhez vezet.
- A Poprád folyó üledékes kőzeteiben található víz általában magas vas-, mangán és kőolajszármazék-tartalommal rendelkezik, és magas hőmérsékletű.
- A Tapoly alluviális üledékében található felszín alatti víz viszonylag jó minőségű, a pH-értéke, klorid-, szervesanyag-tartalma (KOI: kémiai oxigénigénye) és kólibaktérium-tartalma azonban magas.

A folyók alluviális üledékében található vizek felsorolt összetevői (vas, mangán, magas szén-dioxid tartalom, ammóniumvegyületek, szulfátok és kloridok) többnyire természetes eredetűek, különösen az alacsonyan fekvő területeken. A fenti vízforrások közül a legtöbb völgyekben, mezőgazdasági célra használt síkságok alatt található. Általában azokon a területeken szennyezettek a vízforrások, amelyek fejlett iparral rendelkeznek, települések, utak, vasutak és folyók keresztezik őket.

⁸²Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA - 2012, helyzetelemzés

A **Kárpátaljai régió** folyói földrajzilag a Duna egyik legnagyobb mellékfolyójának, a Tiszának a vízgyűjtő területéhez tartoznak. A Tisza folyó a régió fő vízi útja. A Tisza teljes hossza 967 km, amelyből egy 262 km-es szakasz Ukrajnában található. A vízgyűjtő terület összesen 157000 km² kiterjedésű (Ukrajnához ebből 11300 km² tartozik). A Tisza Kárpátalján, Rahó városa közelében, a Fehér és a Fekete Tisza összefolyásánál ered. Fő mellékfolyói: Apsinec, Kosovo, Tarac, Derbachka, Talabor, Borzsa. A Prut és a Dnyeszter folyók az Ivano-frankivszki és a Csernyivci területeket szelik át. A Prut a Duna bal oldali mellékfolyója. A folyó a Hoverla hegycsúcs oldalában lévő forrásból ered. A folyó hossza 967 km, amelyből 272 km tartozik Ukrajnához. Vízgyűjtő területe 27 500 km². Ukrajna területén található főbb mellékfolyói a következők: Pistinka, Rybnitsa, Cheremosh, Tlumachik, Chornyava. A Dnyeszter, amely Ukrajna harmadik és Európa kilencedik leghosszabb folyója, Ukrajnát (az Ivano-Frankivszki és a Csernyivci területeket) és Moldovát átszelve torkollik a Fekete-tengerbe (Dnyeszter-torkolat). Az átlagos éves vízfogyasztás a folyó torkolatánál eléri a 300 m³/mp-et. Ukrajna területén található főbb mellékfolyói a következők: Stry, Svicha, Limnytsya, Zbruch, Smotrych, Ushytsya. Az elmúlt évek tapasztalata alapján a **határt átszelő folyók** a nem megfelelő szilárd hulladék és szennyvízkezelő rendszerek miatt még mindig **szennyezettek**.⁸³

Természeti és ember okozta katasztrófák, vészhelyzetek

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a 2006-os és a 2010-es árvizek miatt nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a katasztrófakezelésnek. 2010-ben a Bódva folyó Edelénynél áttörte a gátat, óriási kárt okozva az ott élőknek. 2010-ben egymást követték az árvizek a Sajón és két mellékfolyóján, a Bódván és a Hernádon, ezért a megyében található 630 km hosszú gátszakaszokat meg kellett erősíteni. A védelem ellenére Felsőzsolcát és Edelényt elöntötte az árvíz. Rendkívüli mennyiségű eső vagy hó könnyen vészhelyzetet idézhet elő, mivel az extrém időjárási viszonyoknak a kezelése és az ellenük való védekezés még mindig nem teljesen megoldott. Amint azt korábban is említettük, **Szabolcs-Szatmár-Bereg megye** rendkívül nagy árvízveszélynek van kitéve mind országos, mind nemzetközi viszonylatban. Egyrészt a megye sajátosságai jelentősen befolyásolhatják az árvizeket, másrészt a helyzet alakulása nagymértékben függ a környező országoktól is, ahonnan a megye folyói erednek. Az ember okozta katasztrófák egyik magyarországi megyére sem jellemzőek. Katasztrófa- és vészhelyzetekben az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság megyei kirendeltségei nyújtanak segítséget.⁸⁴ Borsod-Abaúj-Zemplén megyében polgári mentőcsapatot szerveztek az országos szerv munkájának támogatására.

Szlovákiának jelenleg sem katasztrófa-helyzetekkel, sem konfliktusokkal nem kell szembenéznie. Az utóbbi időszakban a Szlovák Köztársaság egyes területeit az erős viharok által okozott árvizek sújtották, ezért a Szlovák Köztársaság jelentős erőfeszítést tett a helyzet stabilizálására és az okozott károk helyreállítására. A Szlovák Köztársaság a vonatkozó jogszabályokkal összhangban, külön mechanizmus alapján kezeli a katasztrófa-helyzeteket (A vonatkozó jogszabályok: a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 2015-ös törvénye a lakosság polgári védelméről, a polgári védelem megszervezésének és fejlesztésének koncepciójáról; az állam krízishelyzetek (kivéve háborús helyzet és hadiállapot) idején történő irányításáról szóló törvény; az integrált mentési rendszerről szóló törvény; a tűzvédelemről szóló törvény; a hegyimentő-egységről szóló törvény; az árvízvédelemről szóló törvény és egyéb működési dokumentumok, értve ezek alatt a területi vészhelyzet-elemzést, a lakosságvédelmi tervet,

⁸³ Átfogó árvízvédelem a Tisza kárpátaljai vízgyűjtő területén a 2015-ig terjedő időszakban

⁸⁴ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA - 2012, helyzetelemzés

az evakuációs tervet, a polgári védelem egységeinek anyagi és műszaki felszereléséről szóló tervet, a radiológiai, kémiai és biológiai intézkedések dokumentációját).

Mivel a Kárpátaljai régió tüzei a határokon átnyúlva a szlovákiai területeket is veszélyeztetik, a Befektetési, Innovációs és Fejlesztési Ügynökség nevű nonprofit szervezet a szlovák belügyminisztériummal és a Kárpátaljai Regionális Kormányzat Katasztrófavédelmi Minisztériumával közösen korai előrejelző rendszert fejleszt ki a veszélyeztetett területeken. A projektet a magyar-szlovák-román-ukrán ENPI CBC 2007-2013 program keretében finanszírozzák. A projekt célja a határokon átnyúló együttműködés finanszírozása a két régió között: Az ukrajnai Kárpátaljai régió és a szlovákiai Kassai régió felkészült az árvizek, tüzek és egyéb természeti katasztrófák okozta vészhelyzetekre. A projekt fő célja közös korai előrejelző rendszer kialakítása az Ung, a Tisza, a Latorca és a Bodrog folyók mentén található árterületeken annak érdekében, hogy árvíz esetén csökkentsék a halálesetek, gazdasági, pénzügyi és egyéb károk kockázatát. A projekt pozitív hatása huszonhét, összesen 331500 lakossal rendelkező ukrán városban, valamint harmincegy, 32126 embernek otthont adó szlovák településen érezhető majd. A projekt a következő intézkedéseket foglalja magában: a korai előrejelző rendszerre kiírt közbeszerzési eljárást, a rendszer alvállalkozó általi üzembe helyezését, a közvélemény tájékoztatását, valamint az újonnan üzembe helyezett rendszer kezelését és irányítását. A korai előrejelző rendszerek létrehozása megteremti a terület védelméhez, valamint a természeti katasztrófák lehetséges következményeinek elkerüléséhez szükséges feltételeket. Biztosítja továbbá a katasztrófavédelmi szervek, valamint az emberek és állatok időben történő evakuálására és a vagyontárgyak elszállítására alkalmas létesítmények készülségben állását. Kárpátalján a lakosság riasztására alkalmas huszonöt szirénát az Ungváron található ellenőrzőpontról irányítják. A Szlovákiában üzembe helyezett 35 új szirénát a kassai korai előrejelző rendszer központjából vezérlik. A projekt lezárása után az új korai előrejelző rendszerek működtetését a szlovák és az ukrán partner egymástól függetlenül finanszírozza. A projekt lezárása után kétoldalú megállapodást írnak alá a közös létesítmények tevékenységének finanszírozásáról.⁸⁵

A román megyékben a vészhelyzetek kezelése az Országos Katasztrófavédelmi Felügyelőségnek (IGSU) és alárendelt területi szerveinek a feladata. Az alárendelt egységek 15,5%-a az érintett területen működik. Regionális szinten a riasztások 42,35%-a esetén avatkoznak be, míg országos szinten ez az arány 38,15%. 2011-ben összesen 31958 tüzesetet regisztráltak az országban. Ebből 3972 esetet az **Északnyugati régióban** jelentettek: a legtöbbet Bihar megyében, míg a legkevesebbet **Szatmár megyében**. 2011-ben, az Északnyugati régióban összesen 22053 alkalommal avatkozott be a SMURD (Sürgősségi Életmentő Szolgálat).⁸⁶ A SMURD területi egységei két újraélesztésre alkalmas, harmincegy B típusú és nyolc C típusú mentőautóval rendelkeznek. A legtöbb mentőegység Bihar megyében (12 egység), valamint Kolozs megyében (11) működik, míg Szatmár megyének mindössze 3, Szilágy megyének pedig 2 mentőcsapata van. Az utóbbi két megyében a beavatkozások száma is alacsony. Az Északnyugati régióban a jogszabályokkal összhangban összesen 84 állami és magán önkéntes sürgősségi szolgálati egység (SVSU) alakult.⁸⁷ Az önkéntes sürgősségi szolgálati egységek száma az országos átlag (16) felett van Beszterce-Naszód megyében (22), Máramaros megyében (19) és Szatmár megyében (17), nem éri el azonban az országos átlagot Kolozs és Bihar megyékben (mindkettőben 12), valamint Szilágy megyében (3). A katasztrófavédelmi felszerelések sem egységesen oszta el a régióban, ráadásul az állapotuk sem megfelelő, mivel 60%-uk elavult. Emellett a regionális baleseti kórházak, sürgősségi osztállyal rendelkező megyei kórházak és a katasztrófavédelmi rendszer (ISU, SMURD, SVSU, hegyi mentők stb.) által nyújtott szolgáltatások nincsenek megfelelően koordinálva.

⁸⁵ Magyar-szlovák-román-ukrán 2007-2013-as ENPI CBC-program

⁸⁶ Mobil Sürgősségi Újraélesztő Szolgálat és Mobil Sürgősségi Újraélesztő és Mentőszolgálat

⁸⁷ Vészhelyzetben hívható önkéntes szolgálatok

Végül fontos megjegyezni, hogy a segélyhívásokat fogadó integrált telefonközpontok is hiányoznak, ezért a régióban nehéz betartani a vészhelyzet minimális időtartamára vonatkozó követelményeket. Mindez növeli a régiók közötti egyenlőtlenségeket.⁸⁸

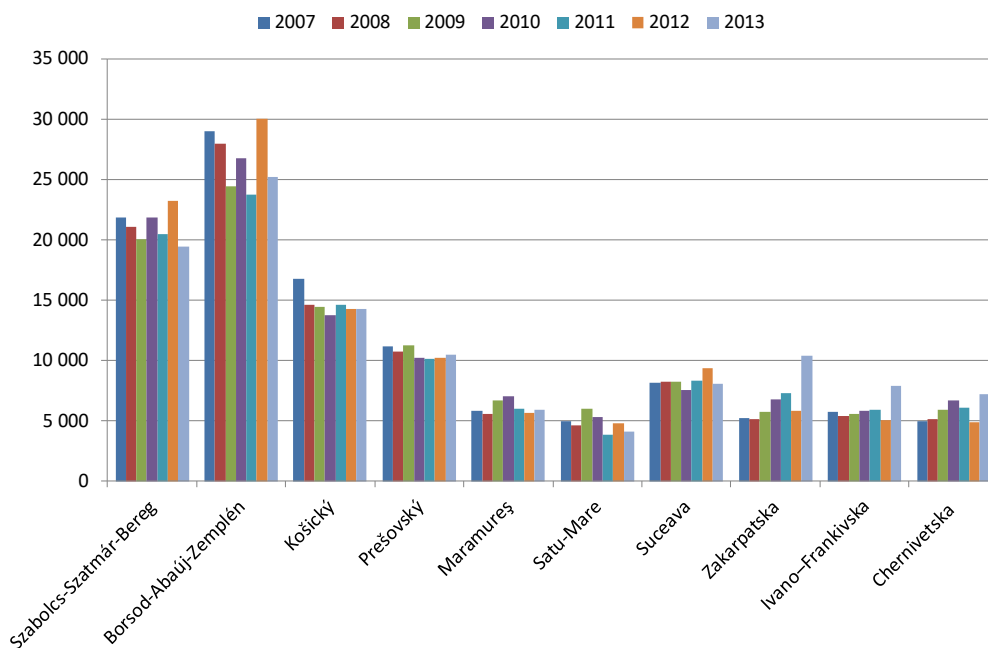
A **Kárpátaljai régió** Szlovákiával, Magyarországgal, Romániával és Lengyelországgal határos. Fekvése és földrajzi adottságai alapján a területet az alábbi határokon átnyúló természeti katasztrófák fenyegetik: A tüzek mindig veszélyt jelentenek a határokon átnyúló, különösen az erdővel borított területekre. Ennek következtében az ukrainai Kárpáti Nemzeti Parkkal határos romániai Máramarosi Nemzeti Park a határ mindkét oldalán veszélyeztetett. A határ menti területeket azonban a két országot természetes módon elválasztó Tisza folyó védi. A tűzvédelem hasonló természetes elven alapul a Magyarországgal közös déli határon. A szlovák-ukrán határt kevésbé borítják erdők, ezért kisebb a tűz terjedésének valószínűsége. Északon kivételt képez az a Kárpátaljai határos terület, amelyen az Ungi Nemzeti Park terül el. Szlovák oldalon a terület a Polonyinák Nemzeti Parkkal, lengyel oldalon pedig a Besszádoki Nemzeti Parkkal határos. Tűzvész esetén az erdő mindhárom országban elősegítheti a tűz terjedését. A **Kárpátaljai régióban** 2014-ben négy vészhelyzet történt. A statisztikai adatok alapján a Kárpátaljai régió az egyik legveszélyeztetettebb terület. A vészhelyzetet többnyire természeti tényezők okozzák. A természeti katasztrófák kialakulásában a terület földrajzi fekvése meghatározó szerepet játszik. Egyrészt hegyes vidéken, a Tisza folyó vízgyűjtő területén található, másrészt a régió közigazgatási egységeit gyakran sújtja árvíz, hótörés és földrengés. Kiemelt cél a katasztrófhelyzeti figyelmeztető rendszereknek és a vészhelyzetben alkalmazandó megelőző mechanizmusnak a fejlesztése. Az Ukrán Állami Katasztrófavédelmi Szolgálat tájékoztatása szerint 2014-ben az **Ivano-frankivszki régióban** két természeti eredetű vészhelyzetet regisztráltak, kevesebbet, mint 2013-ban. A vészhelyzet ideje alatt 19 személy sérült meg. A regisztrált tűzesetek száma 1865 volt, ami kétszázzal több, mint 2003-ban. Általánosságban Ukrajnában az Ivano-frankivszki régióban a legalacsonyabb a vészhelyzetek száma. A tavalyi évben a **Csernyivci térségben** mindössze egy vészhelyzetet, természeti katasztrófát rögzítettek. Elmondható, hogy a Csernyivci terület Ukrajna legbiztonságosabb régiói közé tartozik. 2014-ben 1271 baleset történt a régióban, ami kevesebb, mint az azt megelőző évben (1384). Földrajzi fekvése miatt a területen árvízveszély áll fenn. Ukrajnában, a Kárpátaljai régióban az utóbbi években jelentősen nőtt a tűzesetek száma. A növekedéshez valószínűleg hozzájárultak az ezen a téren tapasztalható problémák: a tűzvédelmi rendszerek 0 nincsenek összhangban a jogszabályi követelményekkel, a tűzvédelmi berendezések műszakilag elavultak, a nyilvánosság nem ismeri a biztonsági intézkedéseket, stb.⁸⁹

Bűnözés

A határokon átnyúló területeken regisztrált bűncselekmények számát tekintve csökkenő trend figyelhető meg a magyarországi megyékben, a szlovák területeken és a romániai megyékben. A bűncselekmények száma 2012 és 2013 között azonban jelentősen nőtt mindhárom ukrainai régióban (Kárpátalján 79%-kal, az Ivano-frankivszki régióban 56%-kal és a Csernyivci területen 46%-kal).

⁸⁸Az Északkeleti Régió Fejlesztési Terve a 2014-2020-as időszakra és az Országos Katasztrófavédelmi Felügyelőség adatbázisa (IGSU)

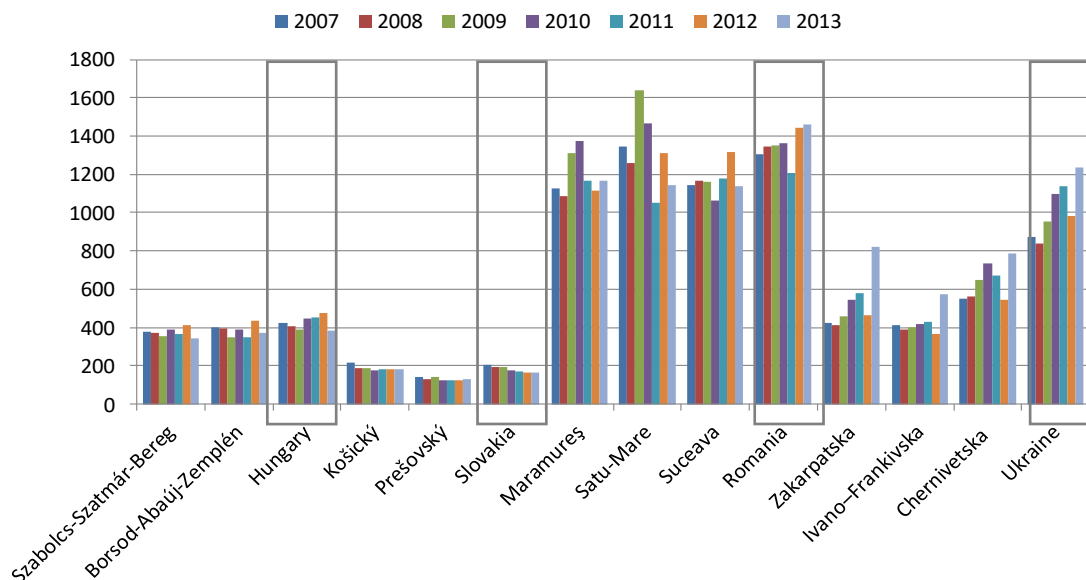
⁸⁹Az információk az Ukrán Állami Katasztrófavédelmi Szolgálat és a Kárpátaljai Régió 2013-2015-ös regionális tűzbiztonsági programjának adatain alapulnak.

27: A regisztrált bűncselekmények száma (2007-2013)

Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

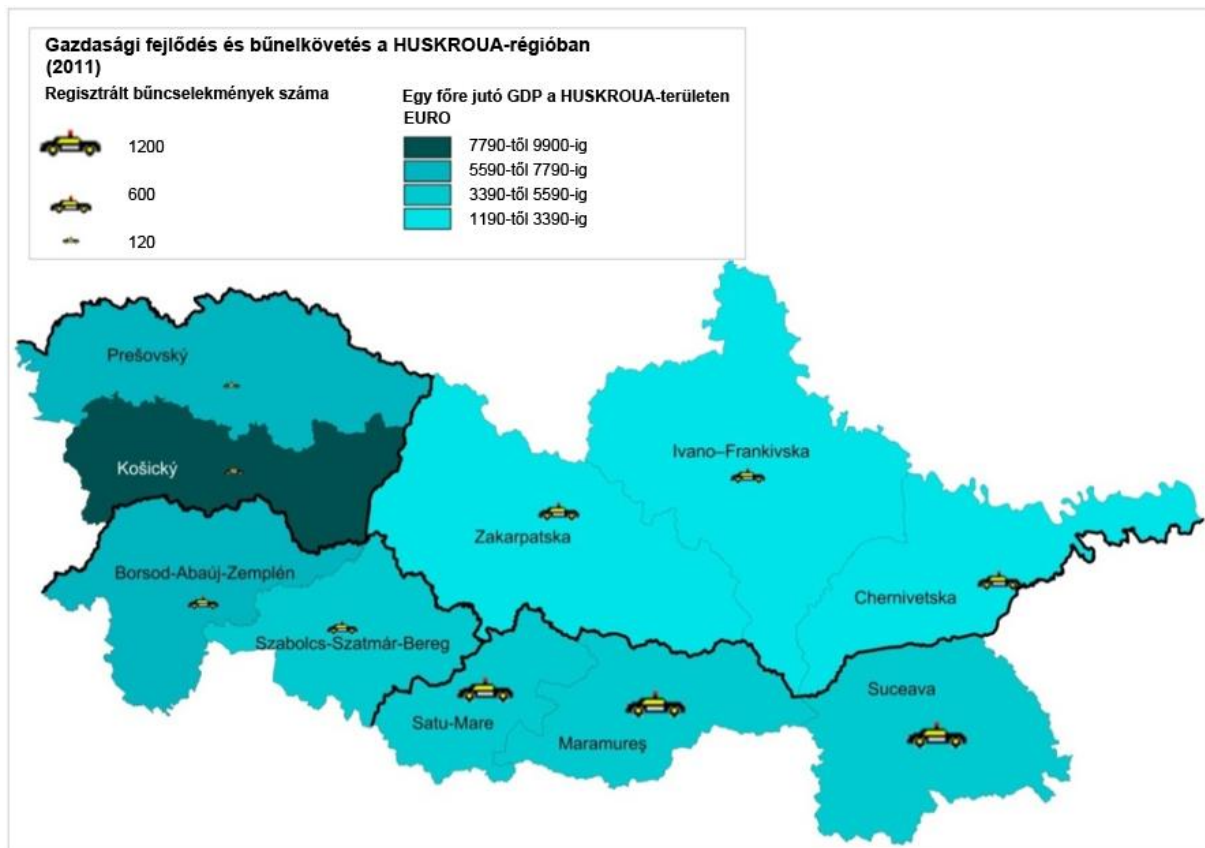
Az ezer lakosra jutó regisztrált bűncselekmények száma négy határ menti területen az országos átlag alatt volt. 2013-ban ez a szám a romániai megyékben volt a legmagasabb (közel 1150 bűncselekmény). A második helyen az ukrán régiók álltak (570-820 bűncselekmény), majd a magyarországi megyék (kb. 360 bűncselekmény) és végül a szlovák régiók (120-180 bűncselekmény) következtek.

28: Az ezer lakosra jutó regisztrált bűncselekmények száma 2007 és 2013 között.

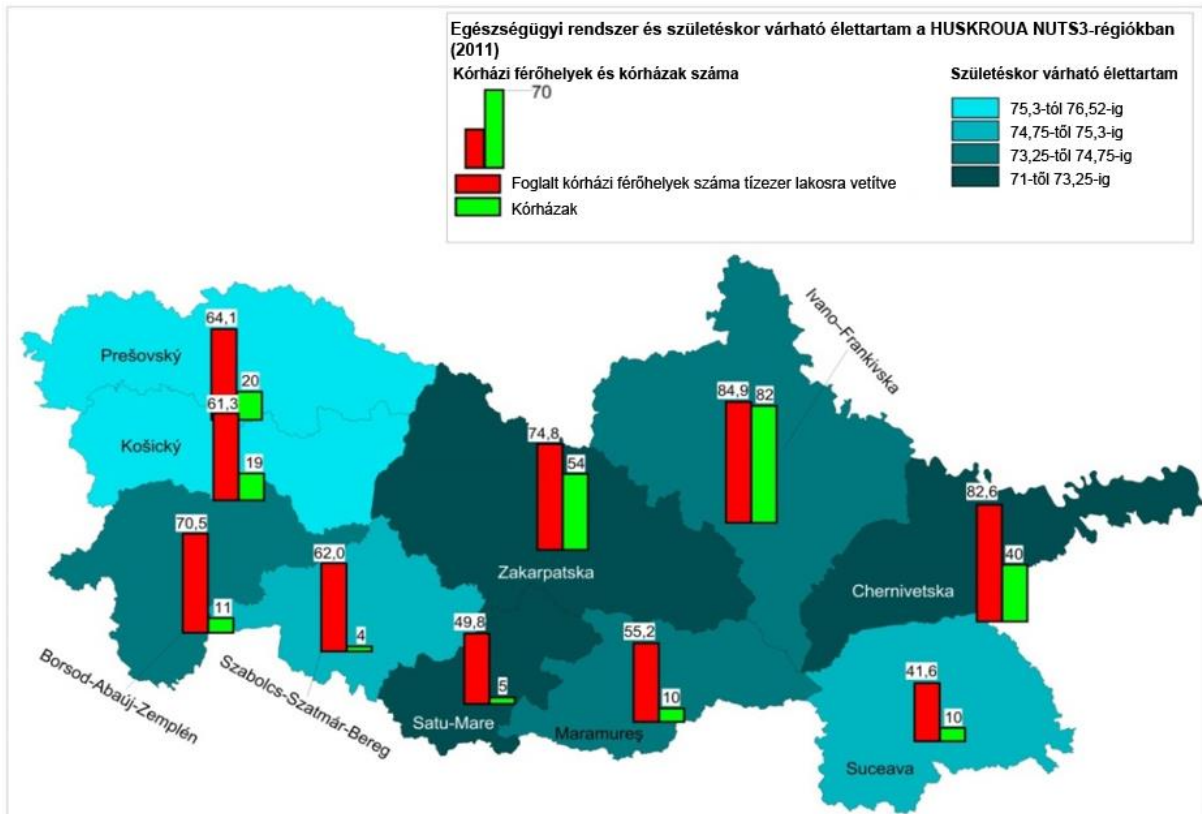
Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Az alábbi térkép az egy főre jutó GDP értéke és az ezer lakosra jutó bűncselekmények száma közti összefüggést mutatja. A nagyobb egy főre jutó GDP-vel rendelkező országokban alacsonyabb az ezer lakosra jutó bűncselekmények száma. A romániai megyék rendkívül magas értékeikkel tűnnek ki.

29. ábra: Gazdasági fejlődés és bűnözés a programban részt vevő területen (2011)

Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

30. ábra: Egészségügyi rendszer és a születéskor várható élettartam (2011)

Forrás: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Egészségügyi infrastruktúra, közegészségügyi és szociális szolgáltatások

Magyarországon az egészségügyi infrastruktúra és a közegészségügyi szolgáltatások (különösen a hátrányos helyzetűeknek nyújtott szolgáltatások) nagymértékű fejlesztést igényelnek. **Borsod-Abaúj-Zemplén megyében** a 10000 lakosra jutó kórházi ágyak száma viszonylag magas. Mivel a megyében az egészségügyi ellátás nem rosszabb az országos átlagnál, a lakosság rossz egészségi állapotának hátterében az egészségügyi ismeretek hiánya állhat. Az egészségügyi szolgáltatások elérhetősége és minősége terén a megyében, elsősorban a kisebb falvak szerkezetéből adódóan regionális egyenlőtlenségek tapasztalhatók. A helyzet a kis közösségek számára elérhető szolgáltatások fejlesztésére és kistelepülési projektek (például községek közötti orvosi praxisok) indítására ösztönöz. **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** 5 kórház, 16 mentőállomás működik, de a lakosság egészségi állapota az országos átlag alatt van.

Szlovákiában nem túl jó a lakosság egészségi állapota. Az emberek egészségére nagy hatással van az életmódjuk, néhány régióban a környezetszennyezés, a munkanélküliség, a társadalmi helyzetük és a népesség egyes csoportjai esetében (a társadalom peremére került csoportok, roma etnikumhoz tartozók) a nem megfelelő lakhatási körülmények. A problémát a társadalom említett csoportjai esetében tovább fokozza az iskolázottság hiánya, a gazdasági stagnálás és a roma kisebbség integrációjának hiánya. A szlovák egészségügyben állandó problémát jelent a járóbeteg-ellátás túlzott igénybevétele, a kórházi ügyeleti ellátás fejletlensége, valamint az intézményi egészségügyi ellátás előnyben részesítése a gazdaságilag fejletlenebb régiókban. Az egészségügyi rendszer magas finanszírozási igénye annak is köszönhető, hogy az orvosi berendezéseknek helyet adó épületek energetikailag rossz állapotban vannak. Annak ellenére, hogy az alulfinanszírozottság a rendszer stabilitását fenyegeti, az egészségügyi szolgáltatások elérhetőek és megfelelő minőségűek. Az egészségügy teljesíti küldetését és feladatát. Az egészségügyben a jogszabályokat és a tulajdoni viszonyokat illetően változások következtek be. A lakosság számára nagyobb anyagi terhet jelentenek az egészségügyi költségek, csökkent az egészségügyi szolgáltatások elérhetősége, nőttek az egészségügyi szolgáltatók által viselt költségek, de nem nőtt az egészségügyben dolgozók jövedelme. Az **Eperjesi régióban** a megyei kórházakba nem megfelelő az egészségügyi ellátás színvonala. A számokat tekintve az általános orvosi ellátás a **Kassai régióban** kielégítőnek mondható. Főleg a Tőketerebesi járás déli és északi területein, valamint a Rozsnyói és a Nagymihályi járások déli területein alacsony a kórházak száma. Az egészségügyi szolgáltatók, beleértve a felnőtt háziorvosokat, a gyermekekkel és serdülőkkel foglalkozó háziorvosokat, a nőgyógyászokat és fogorvosokat, a területi elv alapján 2008 óta körzetekben működnek. A járóbeteg-ellátással foglalkozó szolgáltatók száma pillanatnyilag kielégítő. A szlovák kormány 640/2008-as, az egészségügyi ellátás minimális hálózatáról szóló rendelete és az Egészségügyi Minisztérium 2009-ben végzett elemzése alapján a Kassai régióban túlméretezett az elsősegélyt nyújtó egészségügyi szolgáltatók hálózata (LSPP). A szakorvosi ellátás főként a megyei városokban és járási központokban koncentrálódik. A kisebb településeken, a népességszámtól függően, kevesebb szakorvos dolgozik. Jelenleg a járóbeteg-ellátással foglalkozó szolgáltatók száma kielégítő.⁹⁰

A **romániai régiók közül az Északkeleti régióban** a legnagyobb a szegénység - a szegény lakosság aránya itt a legmagasabb az országban (2011-ben: 23%). Jelentős különbség tapasztalható a városi és vidéki orvosi ellátás között (2012-ben a lakosság vidéken élő 56,9%-át az összes egészségügyi alkalmazott 11,6%-a látta el; a városokban 10000 lakosra 37 orvos, míg vidéken 10000 lakosra 4 orvos jutott). Az egészségügyi ellátást nyújtó intézmények főleg a kisebb városokban nem rendelkeznek

⁹⁰2009-es nemzeti jelentés (2008-ra vonatkozó adatokkal) a Kábítószer és a Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának országos képviselője számára

speciális berendezésekkel. **Románia Északnyugati régiójában** a szegénység és a társadalmi kirekesztés általános jelenség, különösen a nagyvárosok egyes kerületeiben elkülönülve élő roma közösségekben. Bár az állami sürgősségi szolgáltatást nyújtó intézmények európai finanszírozási forrásokból be tudtak szerezni számos, a sürgősségi betegellátáshoz szükséges felszerelést, az épületek és a berendezések állagának romlása igencsak előrehaladott. Az aluldimenzionált oktatási, egészségügyi és szociális infrastruktúra gátolja a társadalmi integrációt és a humántőke fejlődését. Az egészségügyi szolgáltatások infrastruktúrája nagyon fejletlen, és nem alkalmazkodik a kedvezményezettek igényeihez. Számos esetben a sürgősségi ellátással foglalkozó megyei kórházak nem rendelkeznek modern berendezésekkel. Az egészségügy mellett a szociális ellátás is befektetést igényel. Az orvosi és szociális ellátás főként a városokban koncentrálódik. A szegénység riasztó méreteket ölt. 2011-ben a szegények és a társadalmilag kirekesztettek aránya elérte a 40,3%-ot (relatív szegénység). **Szatmár megyében** 1000 lakosra az országos és regionális átlagnál jóval kevesebb kórházi ágy jut; *2009-ben* az 1000 lakosra jutó háziorvosok száma 1,42 volt, ami jelentősen elmaradt az országos (2,3) és regionális (2,62) átlagtól. Az alacsony várható élettartam azt mutatja, hogy a megyében nem működik elég hatékonyan az egészségügyi ellátás, alacsony szintű az egészségügyi infrastruktúra, a képzett egészségügyi dolgozók pedig elvándorolnak. A szociális ellátás központjai főként a megyeszékhelyeken találhatóak. A vidéki helységekre jellemző a gondozó intézmények hiánya.⁹¹

A Kárpátaljai régióban, 2015 januárjától az egészségügyi hálózat 25 regionális kórházból, 11 orvosi alapellátást nyújtó központból, 15 körzeti kórházból, 7 városi kórházból, 3 körzeti klinikából, 1 városi klinikából, 1 körzeti tüdőgondozóból, 2 körzeti fogklinikából, 278 járóbetegket ellátó háziorvosi és családi orvosi rendelőből és 285 szülészeti felcser segélyhelyből áll. A régióban a további fejlődést az orvosi alapellátás családi orvosi alapon történő újraszervezése jelentheti. A közegészségügy az európai egészségbiztosítási normákon alapuló korszerűsítést és reformokat igényel. Az egészségügyi intézményekben található orvosi műszereket modern eszközökre kell cserélni.

A régió a rehabilitációs szolgáltatásokat nyújtó szanatóriumairól is híres. **Az Ivano-Frankivszki térségben** a regionális egészségügyi hálózat az alábbi intézményeket foglalja magában: regionális kórházakat, 7 regionális és körzeti gyermekkórházat, központot, 2 fertőző betegségek gyógyításával foglalkozó kórházat, 2 onkológiai intézetet, 6 szülészeti klinikát, 7 tuberkulózis megelőzésével foglalkozó központot, 3 mentálhigiénés rendelőintézetet, 6 fogklinikát, 267 járóbeteg ambulanciát, valamint egy tüdőgondozókból és szülészeti felcser segélyhelyekből álló hálózatot. A régióban több szanatórium és gyógyászati központ is található, azonban az állami egészségügyi rendszer számos problémával küzd. A minőségi egészségügyi szolgáltatások nyújtásához le kell cserélni az elavult orvosi készülékeket, modernizálni kell az egészségügyi intézményeket, és modern adattárolási technológiákat kell bevezetni. **A Csernyivci térségben** negyven egészségügyi intézmény működik: kórházak, klinikák, tüdőgondozók, szülészeti klinikák, tuberkulózis megelőzésével foglalkozó központok, mentálhigiénés szakrendelők, fogklinikák, 258 járóbeteg ambulancia és egy tüdőgondozó és szülészeti felcser segélyhelyekből álló hálózat. A régióban több szanatórium és gyógyászati központ is található. A többi ukrán egészségügyi intézményhez hasonlóan, a berendezések itt is korszerűsítésre szorulnak.

⁹¹Az Északkeleti régió fejlesztési terve, 2014-2020

Betegségek

2011 végéig **Magyarország** összesen 2115 HIV-esetet, 656 AIDS-megbetegedést és 327 AIDS-cel kapcsolatos elhalálozást jelentett be a WHO Európai Regionális Irodájának és az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központnak (ECDC). 2011-ben 162 új HIV-esetet, 32 új AIDS-megbetegedést és 12 ebből eredő halálesetet jelentettek be. Az újonnan diagnosztizált HIV-fertőzések száma 2011-ben 100 000 lakosra 1,6 volt. Az újonnan regisztrált HIV-esetek többségét (94%-a) férfiaknál találták. A vér- és szövetdonorok esetében kötelező a HIV-tesztelés. 2010-ben összesen 1070 HIV-fertőzött személyt kezeltek. Az antiretrovirális terápiában (ART) részesülő páciensek száma a 2002-es 279-ről 2010 decemberére 630-ra emelkedett. Az országban egyetlen egészségügyi intézményben zajlik ART-kezelés.⁹² 2010-re az előző évekhez képest **Borsod-Abaúj-Zemplén megyében** a tüdőbetegek száma megduplázódott, ami a vidéki lakosok szociális helyzetével magyarázható (a munkanélküliség itt kétszer nagyobb arányú, mint az országos átlag, és a hajléktalanok száma is magas). **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** a tuberkulózissal diagnosztizált betegek száma szintén riasztó; a megye továbbra is az ország legtöbb tüdőbeteggel rendelkező területe. A TBC terjedésének legfőbb okai között egyrészt a mély szegénység, másrészt a jelentős számú, főleg Romániából és Ukrajnából beáramló migráns említhető. 2012 óta a tüdőszűrés Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egész területén kötelező.⁹³

A **szlovák térségekben** a HIV-fertőzöttek aránya továbbra is alacsony és a betegség terjedése nem járványszerű. Ez az intravénás kábítószer-fogyasztók igen veszélyeztetett csoportjára is igaz. 2008-ban azonban a lakosságnak e rétegeből igen kevés tesztalanyt regisztráltak, a tesztek mindössze három HIV-pozitív kábítószer-fogyasztót mutattak ki. A lakosság halálozási arányát az utóbbi évtizedben a halandóság dinamikájában tapasztalt pozitív és negatív változások is befolyásolták. Ez különösen a betegségek elsődleges csoportjaihoz kapcsolódó halálozási arányt jelenti, beleértve a szív- és érrendszeri betegségeket, a daganatos megbetegedéseket, a légzőszervi betegségeket, az emésztőrendszer megbetegedéseit, valamint a külső okoknak betudható megbetegedéseket. A szlovákiai epidemiológiai helyzet vizsgálata megerősítette, hogy a tuberkulózis előfordulása még mindig korlátozott mértékű. Szlovákia az európai ország, amelyben a TBC kis vagy közepes mértékben van jelen. A felsőhági Országos Tuberkulózis-, Tüdőbetegség és Mellkasebészeti Intézet, amely az országos nyilvántartás adatait dolgozza fel, 2013-ban összesen 401 tuberkulózis-esetet (256 férfi és 145 női beteg) jelentett, ami 2012-höz képest 56-tal több esetet jelent. Az újonnan regisztrált esetek száma 341 volt, 60 esetben pedig a betegség kiújulása volt tapasztalható. A TBC leggyakoribb típusa a tüdővész (344 eset). 57 esetben a betegség valamilyen tüdőn kívüli formát öltött, leggyakrabban a gerinc-tuberkulózis (17 eset), a pleuritisz (11 eset), a hólyag és a nemi szervek tuberkulózisa (6 eset) és a mellkason kívüli nyirokcsomók megbetegedése (7 eset) fordult elő. A betegség leggyakrabban az Eperjesi térségben fordul elő, a legritkábban pedig a nagyszombati régióban regisztrálták. A 14 évesnél fiatalabb gyermekek között 38 esetben fordult elő tuberkulózis. 2013-ban heten haltak meg tuberkulózisban, 27 esetben pedig a TBC-t jelölték meg a páciens halálának okaként. A Szlovák Köztársaság földrajzi eloszlása szerint a TBC legmagasabb előfordulási arányát mutató térségek az ország keleti felében találhatóak (2009-es nyilvántartások) – az Eperjesi régióban 100.000 lakosra 17,72 előfordulás jut, ezt követi a Kassai térség a 100.000 lakosra jutó 16,88 előfordulással. Ezekben a térségekben ez a helyzet a nagyfokú munkanélküliséggel függ össze, és a

⁹² A WHO Európai Regionális Irodája és az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ (ECDC) adatai

⁹³ <http://www.koranyi.hu/tartalom/bulletin/Evkonyv2007.pdf>, <http://www.regsom.sk/wp-content/uploads/2013/03/Z%C3%A1r%C3%B3tanulm%C3%A1ny.pdf>

tuberkulózis itt továbbra is komoly társadalmi probléma. A Szlovák Köztársaság az utóbbi években az Európai Unió tagállamai közül a legkevésbé HIV-fertőzött ország. A 21. század kezdete óta azonban az újonnan regisztrált HIV-fertőzöttek számában emelkedő tendencia figyelhető meg. 2013-ban regisztrálták az egy naptári évben legmagasabb számot (83 esetet, ami Szlovákiában 100.000 lakosra vetítve 1,5 HIV-fertőzési esetet jelent), ami 2012-höz képest (50 eset, 100.000 lakosra vetítve 0,9 fertőzött) 66%-os emelkedést jelentett. 2014 első felében a HIV-fertőzés újonnan regisztrált esetei nem mutattak erőteljesen emelkedő tendenciát, viszont a tavalyi év ugyanezen időszakában enyhe csökkenés volt tapasztalható. 2014.1.1 és 2014.6.30 között 37 új HIV-fertőzéses esetet diagnosztizáltak és vizsgáltak ki járványtanilag. Szerzett immunhiányos szindrómát (AIDS-megbetegedést) három esetben diagnosztizáltak, és egyetlen HIV-fertőzött beteg elhalálását sem jelentették. Minden eset szlovák állampolgároknál fordult elő, idegenek esetében nem volt bizonyított HIV-fertőzéses eset. Szlovákiában a HIV/AIDS-esetek nyomon követésének 1985-ös kezdetétől egészen 2014.6.30-ig 676 emberi immunhiányt okozó vírussal való fertőzöttség-esetet regisztráltak mind a szlovák lakosság, mind a külföldi állampolgárok között. A szlovák állampolgárokat érintő 549 esetben a páciensek között 472 férfi és 77 nő volt. 77 személy (66 férfi, 11 nő) jutott el a HIV-fertőzéstől az AIDS-stádiumig, és a HIV-fertőzött személyek között 51 halálesetet regisztráltak (ezek közül 41 elhalálozás az AIDS-stádiumban következett be). A Szlovákiában regisztrált HIV-fertőzések többségét a férfiakkal szexuális kapcsolatot kialakító férfiak között találták, és az esetek 64,5%-ában volt homoszexuális közösülés a fertőzés oka. A heteroszexuális átvitel miatt bekövetkezett fertőzések aránya 24,0% volt, 2,2% az intravénás kábítószer-fogyasztás következménye (a 12 esetből a legtöbb megfertőződés Szlovákián kívül következett be), 0,2% pedig vérátömlesztés eredménye (egy 1986-os eset szintén Szlovákián kívülről eredt), az esetek 9,1%-ban pedig nem adták meg az átvitel módját. A legtöbb HIV-fertőzött a nagyobb városokban él, és a HIV-fertőzés legnagyobb előfordulási aránya régóta Pozsonyban regisztrált.⁹⁴

A járványhelyzethez vezető tényezők között találjuk a stabilitás hiányát, a stresszt, a pénzügyi problémákat, a munkahely elvesztését, valamint az alkoholizmustól és kábítószer-függőségtől szenvedők számának növekedését. A HIV/AIDS-mutató terjedése Ukrajnában továbbra is a **Kárpátaljai régióban** a legalacsonyabb. 2014. október 1-én e mutató a térség 100 ezer lakosára vetítve 27,8 volt. Ezzel összehasonlítva az átlagos, az ukrajnai HIV-helyzetet reprezentáló mutató 100 ezer lakosra vetítve 323,7 volt. 2014. november 1-én 357 HIV-fertőzöttet, köztük 88 AIDS-beteget (100 ezer lakosra vetítve 7,2) regisztráltak. Ezen kívül 34 HIV-fertőzött anyától született gyermek is van, akik közül 28 esetében a HIV-diagnózist még nem erősítették meg. 2014 tíz hónapja alatt a Kárpátaljai régióban 61 új HIV-fertőzéses esetet (100 ezer lakosra vetítve 4,9) regisztráltak. AIDS-et 36 személynél diagnosztizáltak (100 ezer lakosra vetítve 2,9). 2014 kilenc hónapja alatt 2013 megfelelő időszakához képest a térség járványhelyzete megváltozott. A negatívumot az a tény jelenti, hogy az AIDS terjedése tuberkulózis járványhelyzetben bonyodalmakat okoz, mivel a tuberkulózis gyakran együtt jár az AIDS-fertőzéssel. 2014-ben 115-en haltak meg tuberkulózisban. A tuberkulózissal fertőzött személyek átlagos száma nem haladja meg a 100 ezer lakosra jutó 60-at. Az alkohol és a kábítószerek tekintetében a statisztikák szerint Nyugat-Ukrajna térségei az alacsony szintű alkohol- és kábítószerfüggőséggel rendelkező térségek között szerepelnek. Ennek megfelelően az alkoholfogyasztás miatt mentális zavarokkal küzdő betegek száma a Kárpátaljai régióban 1300 volt (100 ezer lakosra vetítve kb. 106). Ez kétszer alacsonyabb, mint például a Kijevi régió adata, amely térség Ukrajnában ezt a mutatót vezeti. A HIV/AIDS-mutató terjedése az **Ivano-Frankivszki régióban** kétszer akkora, mint Kárpátalján: 100 ezer

⁹⁴ 2009-es nemzeti jelentés (2008-ra vonatkozó adatokkal) a Kábítószer és a Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának (EMCDDA) országos képviselője számára

lakosra vetítve 58,0. Ettől függetlenül a régió Ukrajnában az alacsony HIV-fertőzöttségi aránnyal rendelkező térségek közt van. A járvány vizsgálatának időszakában 1022 HIV-fertőzöttet regisztráltak. 2013/01/01-én 669 HIV fertőzöttet, köztük 168 AIDS-beteget tartottak nyilván az AIDS-járványvédelem regionális központjában. Az utóbbi néhány évben a térségben a HIV-fertőzés fokozódó terjedése tapasztalható. A HIV/AIDS-járvány a térség leginkább munkaképes és reprodukív korú lakossága körében szedi áldozatait. A térségben a HIV-fertőzés leggyakoribb előfordulását a 25-49 éves korosztálynál tapasztalták. Ami a TB-t illeti, ez a térség is az alacsony megbetegedési aránnyal jellemezhető régiók közé tartozik. A tuberkulózissal fertőzött személyek száma 100 ezer lakosra vetítve 60 és 80 személy között mozog. Az alkohol- és kábítószer-függőség mutatói szerint az Ivano-Frankivszki régió a kisszámú függővel rendelkező térségek közé sorolható. A térséget valóban Ukrajna legbiztonságosabb és legkedvezőbb régiójának tartják (elsősorban az alacsony bűnözési szint miatt). A HIV/AIDS-mutató eloszlása a **Csernyivci régióban** 100 ezer lakosra vetítve 82,4. A Csernyivci régió azok közé a térségek közé tartozik, amelyek alacsony HIV-fertőzöttségi rátával és az AIDS-cel kapcsolatos megbetegedések alacsony arányával rendelkeznek. Az első HIV-fertőzéses eset 1994-es beazonosítása óta és annak hivatalos regisztrációjáig 1260 HIV-fertőzéses esetet (Ukrajnában 255.975) vettek nyilvántartásba, beleértve ebbe a 292 AIDS-esetet (Ukrajnában 71.221), a 141 AIDS-cel kapcsolatos halálesetet (Ukrajnában 33.672), valamint a 223 HIV-fertőzött anya által világra hozott gyermeket (Ukrajnában 42.655). A TB-fertőzés mutatója alapján a térség a legkevesebb fertőzöttel rendelkező területek közé tartozik, ami 100 ezer lakosra vetítve kevesebb mint 60 személyt jelent. Hasonló helyzet figyelhető meg az alkohol- és kábítószer-prevenció területén is – a Csernyivci régió az egyik „leegészségesebb” térség. A régióban az alkoholfogyasztás miatt mentális zavarokkal küzdő betegek száma például 636 volt (100 ezer lakosra vetítve kb. 70), ami Ukrajnában a legalacsonyabb számadat.⁹⁵

Csempészet és feketepiac

Magyarország keleti fele, amelynek Hajdú-Bihar megye mellett **Szabolcs-Szatmár-Bereg** és **Borsod-Abaúj-Zemplén megye** is részét képezi, a csempészet és a feketepiac által leginkább érintett terület, és a csempészet leginkább a cigaretta termékekre korlátozódik. A legtöbb külföldi termék Ukrajnából származik. A keleti térség leginkább érintett része a határmenti Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, különösen Mátészalka, Nyírbátor vagy Kisvárdra helységek, ahol főleg belarusz termékeket terjesztenek. Az illegális cigaretta-kereskedelem évek óta itt a legnagyobb arányú.

A **szlovák régiókban** a válság következtében az emberek szegényebbek lettek, de bizonyos árucikkekre, így például a gyógyszerekre ugyanolyan arányú a kereslet, mint régen, így az emberek olcsóbban próbálnak azokhoz hozzájutni, ami jó táptalajt nyújt az illegális kereskedelemhez. A legutóbbi időig az illegális árukkal való kereskedés főleg a luxuscikkekre koncentrált, különösen a női divatkiegészítők, az ékszerek és az órák voltak népszerűek e tekintetben. Ma azonban a szegénység miatt ez a tevékenység kiterjed a mindennapi használati tárgyakra, így például a már említett gyógyszerekre is, de a kozmetikai, elektronikai termékek, az alkatrészek és még az élelmiszer is e kategóriába tartozik. A csempészet esetében a világon a leggyakrabban a kábítószer-csempészet, az illegális prostitúció, valamint az állatokkal, alkohollal, dohányjal való kereskedés fordul elő, ezen kívül a szerzői jogvédelem megszegése, az üzemanyag-kereskedés, stb. tartozik még ebbe a sorba. A szlovák-ukrán határon történő cigaretta-csempészet nemcsak nagy adóvesztést eredményez, hanem az egészségügyi kockázatokat is növeli, mivel a dohány eredete kétes, az ismeretlen eredetű összetevőket tartalmaz. A csempészetet ösztönző okokat országos, európai és nemzetközi szintű intézkedésekkel

⁹⁵Az Ukrán Állami Statisztikai Szolgálat adatai alapján

kellene csökkenteni, a koordinációt és az erőforrások felhasználását ilyen együttműködéssel kellene javítani, az információkat meg kellene osztani egymással, és a származási országokat ösztönözni kellene a cigaretta-csempészet elleni harcra. A szállítói lánc biztonságát növelni kellene, és a csempészetet keményebb szankciókkal kellene sújtani. Szlovákiában folyamatosan virágzik az áruk feketepiac. A vámhatóság a vámtisztek intenzív ellenőrzését vezette be, különösen az Európai Unió külső határain. A szlovák piac különösen a hozzáadott érték adóval terhelt áruk esetében szembesül problémákkal, amelyek között a dohány, az alkohol és az ásványolajok szerepelnek. Az illegális kereskedelem így elsődlegesen továbbra is a dohányra és az azzal kapcsolatos termékekre koncentrálódik, amelyeket főleg a volt Szovjetunió országaiból hoznak be. A feketézők érdeklődésének középpontjában a második helyen a szeszesitalok szerepelnek, a harmadik legnyereségesebb üzletág pedig a vadon élő veszélyeztetett növény- és állatfajok behozatala. Az egyes állatok árát különböző jellemzők határozzák meg, így például az állat származása, jellege és ritkasága vagy szállításának nehézsége. Egy importált állat ára elérheti az 5 ezer eurót is. Szlovákia a virágzó feketepiac ellenére külföldre nem exportál csempészárúkat, viszont maga is tranzitországgá válik. A Szlovákiába évente becsempészett áruk összértékéről nincsen nyilvánosan elérhető adat. A Szlovákiába külföldről érkező árukkal a feketepiacon kereskednek. Az illegális kereskedelem Szlovákia-szerte virágzik, annak nincsen egyetlen központja. A jövedéki adóköteles áruk, amelyekkel megszegik a vámtörvényeket, hamisítanak, majd eldobják azokat.⁹⁶

Az országba csempészett eladó cigaretták százalékos aránya **Romániában** 10-15% között mozog. A legtöbb becsempészett cigaretta a szomszédos Moldovából és Ukrajnából kerül az országba, és nagymértékben érinti a határmenti megyéket, a Novel Research közvélemény-kutató társaság jelentése szerint. A csempészet létezése és emelkedése eredhet mind a gazdasági válságból, mind pedig a csempészek ellen tett elégtelen intézkedésekből. Sok ember vásárol inkább olcsóbb, csempészett cigarettát, mivel bevallásuk szerint a legális termékek megfizetéséhez nem rendelkeznek elegendő pénzzel. Az eladó csempészett cigaretták mindenkor legnagyobb mennyisége az összes eladott cigaretta 36,2 százalékát tette ki. Ezt az adatot 2010 januárjában regisztrálták, a cigarettára kivetett jövedéki adó emelését követően. Románia továbbra is a csempészett cigaretta értékesítésének a fellelvára, ahol a vámtisztek minden évben több millió csomag cigarettát koboznak el. A bűnbandák és az azokkal az országokkal (Szerbiával, Moldovával és Ukrajnával) határos elszegényedett települések, ahol az árak alacsonyabbak, a csempészetre mint a mindennapi megélhetés forrására tekintenek. Románia a kelet-európai embercsempészetnek is jelentős forrása. A román férfiakat, nőket és gyermekeket a mezőgazdaságban, a háztartásokban, a szállodákban és a gyártóiparban kényszermunkának, valamint kényszerkoldulásnak és lopásnak, illetve prostitúciónak vetik alá az európai országokban. A román csempészet áldozatainak nagy valószínűséggel legalább egyharmadát gyermekek teszik ki.⁹⁷

Kárpátalja kedvező, az európai országokkal határos földrajzi elhelyezkedése miatt **az Ivano-Frankivszki és a Csernyivci régió** számos, az illegális kereskedelemmel kapcsolatos problémával küzd. A térség számos gazdasági szektora illegálisan működik, így például a valutapiac, a földpiac, az alkohol- és üzemanyagpiac, a dohánytermékek piaca, stb. Az ukrán politikai helyzet, valamint elsősorban a valutaingadozások, a feketepiaci kereskedelem volumene, valamint a csempészet miatt ez a helyzet egyre csak fokozódik. A térségek labilis gazdasági helyzete a valuta feketepiacának növekedését

⁹⁶ www.aktuality.sk, www.euractiv.sk, www.hnonline.sk

⁹⁷ <http://www.balkaninsight.com/en/article/cigarette-smuggling-remains-high-in-romania>, Románia, 2013, JELENTÉS AZ EMBERCEMPÉSZETRŐL

ösztönzi. Az Ukrán Állami Határőrszolgálat átfogó intézkedéseket fogantosit a régióban jellemző csempészet és a korrupció elleni harc célkitűzéseinek megvalósítására.

10.2 Kommunikációs terv

10.2.1 Kommunikációs Stratégia

10.2.1.1 Célkitűzések és célcsoportok

A Kommunikációs Stratégia **általános célja** a Program terjedelméről, EU-támogatottságáról, céljairól, eredményeiről és hatásairól szóló információ-áramlás biztosítása, a program megvalósításában részt vevő belső szereplők, a program megvalósításának előnyeit élvező külső felek, valamint a közvélemény információs és kommunikációs igényeinek kiszolgálása.

A Kommunikációs Stratégia **konkrét célkitűzései** a következők:

- Az EU-finanszírozás felhasználása láthatóságának és átláthatóságának biztosítása
- A Programban rejlő lehetőségek népszerűsítése
- A sikeres megvalósításban való segítségnyújtás (tanácsadás a kedvezményezetteknek, a potenciális pályázók tájékoztatása, a programban érdekelt felek tájékoztatása)
- A belső kommunikáció biztosítása a hatékony program megvalósításhoz (a kedvezményezettek, valamint az európai, nemzeti, regionális és helyi szintű végrehajtási szervek között)
- A programigazgatási szervek támogatása a határon átnyúló együttműködési projektek megvalósításához és irányításához szükséges átfogó tudás és készségek megszerzésében
- A partnerek közötti kommunikáció támogatása és hosszan tartó partneri kapcsolatok kiépítése
- A közvéleménytől és a kedvezményezettektől származó visszajelzések fogadása
- A program nyújtotta előnyök és a megvalósított határon átnyúló projektek által elért eredmények népszerűsítése
- A program, az EU-s és nemzeti szintű támogatás ismertségének növelése

A Program **fő célcsoportjait** az információs igények és a kommunikációs csatornák figyelembe vételével határozták meg:

- Potenciális pályázók
- A projektek előnyeit élvező végső kedvezményezettek
- Programtestületek
- Kormányzati főosztályok és ügynökségek
- Tömegmédia és közvélemény
- Hálózatok, eurórégiók, szövetségek, EU-s és nemzetközi intézmények
- A programterületen működő egyéb EU-finanszírozású programok

10.2.1.2 A résztvevő felelős szervek

Szerv	Feladat
Irányító Hatóság	<ul style="list-style-type: none"> Végrehajtja az információs és kommunikációs terveket a 897/2014. sz. ENI CBC Végrehajtási rendelet 79. cikke szerint. Az Európai Bizottságnak jelentést tesz az éves kommunikációs tervről a 897/2014. sz. ENI CBC Végrehajtási rendelet 79(4). cikke szerint és elkészíti az éves információs és kommunikációs tervet és benyújtja mindkét dokumentumot az Európai Bizottság felé legkésőbb február 15-ig. A program honlapján közzéteszi a támogatott projektek listáját, a 897/2014. sz. ENI CBC Végrehajtási rendelet 44. cikke szerint.
Közös Technikai Titkárság	<ul style="list-style-type: none"> Kidolgozza a programhoz kapcsolódó és megvalósítandó közönségkapcsolat általános rendszerét. Kialakítja a program közös identitását, amelyet minden kommunikációs eszközzel használni szükséges. A teljes programozási időszakra általános Kommunikációs Tervet dolgoz ki, amelyet az operatív program elfogadását követő négy hónapon belül kell elküldeni az Európai Bizottságnak. Terjesztésre szánt tájékoztató anyagokat készít (elektronikus és kinyomtatott változatban egyaránt). Létrehozza, karbantartja és frissíti az internetes honlapot. A programterületről származó partnerekkel tájékoztató rendezvényeket szervez. A médiával tartja a szükséges közönségkapcsolatot. Minden tájékoztatás kérésre válaszol. Nagyszabású tájékoztató kampányt szervez, ahol a program indítását közzéteszi, még akkor is, ha a Kommunikációs Terv végleges változata még nem áll rendelkezésre. Évente legalább egy nagyszabású tájékoztatási tevékenységet szervez. Közzéteszi a kedvezményezettek listáját, a jóváhagyott projektek megnevezését, és az egyes projektekhez hozzárendelt közfinanszírozás összegét.
Képviselési irodák	Az érdeklődők tájékoztatása érdekében közzéteszi a Közös Operatív Program keretében zajló tevékenységeket.
Közös Monitoring Bizottság	Ellenőrzi és jóváhagyja a 897/2014 ENI CBC Végrehajtási rendelet 79. cikkében hivatkozott éves információs és kommunikációs terveket.

10.2.1.3 Monitorozás

Az Irányító Hatóságnak/a Közös Technikai Titkárságnak tájékoztatnia kell a Program Közös Monitoring Bizottságát a Kommunikációs Terv megvalósításának előrehaladásáról, az elvégzett tájékoztatási és közzétételi intézkedésekről és az utóbbiakhoz használt kommunikációs eszközökről.

A Közös Monitoring Bizottság egyik feladata a 897/2014 ENI CBC Végrehajtási rendelet 79. cikkében hivatkozott éves tájékoztatási és kommunikációs tervek ellenőrzése és jóváhagyása. Az értékelés fő célja annak felmérése, hogy a tájékoztatási és kommunikációs intézkedések mennyire voltak eredményesek a láthatóság és az OP-tudatosság, valamint a Közösség szerepvállalása szempontjából. Másrészt a Kommunikációs Terv megvalósításának előrehaladása értékeléséhez monitorozást fogják használni, annak célkitűzései elérését biztosítandó.

10.2.1.4 Csatornák és eszközök

A Program megvalósítása során a kommunikációs technológiák széles sorát fogják alkalmazni.

- Internet és elektronikus eszközök

A Program **webszájtja** lesz a Program fő kommunikációs eszköze, amely a legfrissebb információkat és az elérhetőséget, ezen kívül a legfontosabb stratégiai dokumentumokról, a leszerződött projektekről és a programtestületek elérhetőségéről szóló legfrissebb információkat biztosítja. Egyes programok a webszájtjaikon rendelkeznek partnerkereső eszközökkel, ahol potenciális partnerek felkutatása érdekében projektötleteket lehet közzétenni. A Program **IMIR 2014-2020-es** monitoring rendszere egy olyan vezetői információs rendszeren alapul majd, amely minden szinten lehetővé teszi az adatgyűjtést és monitorozást. A rendszer célja az, hogy az illetékes testületeket (a JMC-t, az IH-t, a JTS-t és az NH-kat, stb.) egy olyan gyakorlati eszközzel lássa el, amelynek segítségével elvégezhetik feladataikat és ösztönözhetik a résztvevő országok közti kommunikációt és információ-áramlást. A rendszer mind a projektciklust, mind pedig a Program végrehajtását támogatni fogja. **Szociális média és multimédiás prezentációk** is használhatók információs csatornákként és eszközként.

- Rendezvényszervezés

A Program során különféle regionális és helyi szintű találkozót szerveznek. A **nyitó konferencia** lesz a Program indító eseménye, amely a Programról fog nemzeti szintű általános tájékoztatást nyújtani. Ezt követik majd a **partnerkereső fórumok, a konferenciák, a szemináriumok, az Európai Együttműködés Napja, a vásárok, a tájékoztató napok, a workshopok és a képzések**, amelyek minden jövőbeni résztvevőnek, kedvezményezettnek, érdekelt félnek és programtestületnek tájékoztatást nyújtanak. A partnerkereső fórumok célja, hogy segítse a potenciális pályázókat projektjeik kidolgozásában és a partnerkeresésben. Minden évben lesz legalább egy nagyszabású rendezvény, amelyen a Program által elért eredményeket fogják népszerűsíteni, valamint annak fő üzeneteire és legjobb gyakorlataira hívják fel a figyelmet. A Program végén megrendezendő **záró konferencia** a JOP által elért eredményekre fog összpontosítani.

- Közvetlen kommunikáció

Az **elektronikus hírlevelek** a célközönségnek nyújtanak tájékoztatást a Programmal kapcsolatos legfrissebb hírekről, eredményekről és fejleményekről, a **személyre szabott mail-üzenetek** pedig lehetővé teszik azt, hogy az egyes célcsoportok közvetlenül kapjanak naprakész információkat. A **képviseleti irodák** (minden résztvevő országból egy) a Közös Operatív Program keretében zajló tevékenységeket teszi közzé, az érdeklődők tájékoztatása érdekében. A képviseleti irodákkal párhuzamosan a JTS a Program minden vonatkozásával kapcsolatban szakmai tanácsokat ad minden potenciális és végső kedvezményezettnek. Az

érdeklődés kielégítésére szolgáló telefonvonalakat az írásbeli kommunikációhoz e-mail-címmel egészítik ki, valamint a webszámra felkerülnek a gyakran feltett kérdések is, a megvalósítás átláthatóságának növelése céljából. A **projektekre vonatkozó kommunikációs útmutató** is rendelkezésre áll majd, hasonlóan a jelen, 2007-2013-as HUSKROUA ENPI CBC Programban alkalmazott útmutatóhoz. A projektekre vonatkozó kommunikációs útmutató és csomag a láthatósági követelményekről, az általános előírásokról, a speciális követelményekről, a kiadványokról, a reklámajándékokról, a rendezvényekről, a beszerzésekről, az EU-s és a programlogókról szóló szabályozásokat tartalmazza. A kedvezményezettek az aláírt támogatási szerződés szerint végzik majd tájékoztató és közzétételi tevékenységeiket.

- Tömegmédiával való kapcsolat

A sajtóesemények (sajtóközlemények, sajtótájékoztatók és egyéb sajtóesemények) és az egyéb **kiadványok** (brosúrák, szórólapok, adatlapok) segítik a Program megvalósítását. A Program nyilvános reklámozásához hirdetési felület vásárlására is sor kerülhet.

- Reklámajándékok

A Program láthatóságának fokozása érdekében **reklámajándékok**, így például bögrék, esernyők, füzetek, USB-csatlakozók, dossziék, táskák, tollak, irodai kellékek, pólók, stb. használatára is sor kerül.

- Imázs és márka kialakítása

A jelenlegi Program (2007-2013) vizuális megjelenését felülvizsgálatnak vetik alá, amelynek eredménye alapján a Program vizuális megjelenése változhat. A felülvizsgált vizuális identitás elemeit (logó, egyes színek, stb.) minden egyes dokumentumon következetesen használják majd, legyen az papíralapú vagy elektronikus, amelyet a Program keretében és céljaira, az EU-logó mellett használnak majd. Egy új program-mottó alakítható ki és használható a konkrét vizuális elemekkel együtt.

10.2.1.5 A kommunikációs tevékenységek tervezett eredményei

A programtestületek által sikeresen és eredményesen végrehajtott kommunikációs tevékenységek nagymértékben hozzájárulnak majd a Program sikeréhez. Ezek a tevékenységek biztosítják majd a belső és a külső kommunikáció, valamint a széles körű promóció láthatóságát, átláthatóságát és zökkenőmentességét, illetve a Program felismerhetőségét.

A Kommunikációs Terv és a Stratégia értékelése megmutatja azok eredményeit és a Programra gyakorolt hatásait. A következő programozási időszak kommunikációs tervének és stratégiájának a terv értékelése lesz az alapja.

10.2.2 Indikatív éves információs és kommunikációs terv az első évre (2016)

Információs és kommunikációs tevékenység	Cél	Eszköz	Ütemezés	Eredmények és mutatók	Láthatósági intézkedések
Imázs és márka felülvizsgálata 2014-2020-ra	A Program felülvizsgált imázsának rendelkezésre állása	A vizuális programidentitás elemei	2016 közepéig	1 program-imidzs készen van.	Webszájt statisztikák
A Program webszájtjának felállítása	Egy működő, teljesen kifejlesztett webszájt rendelkezésre állása	Internet és elektronikus eszközök (webszájt)	2016 3. negyedévéig	1 program-webszájt elkészült.	Webszájt statisztikák
A Képviseleti irodák felállítása 2014-2020-ra	Az érdeklődők tájékoztatása érdekében az arra való képesség, hogy a Közös Operatív Program keretében zajló tevékenységeket nyilvánossá tegyék	Közvetlen kommunikáció (képviseleti irodák)	2016 2. fele	4 Képviseleti Iroda fel van állítva (minden résztvevő országban egy)	A személyes érdeklődések, e-mail-üzenetek és bejövő telefonhívások száma
A nyitó konferencia megszervezése	A Programról szóló általános tájékoztatás	Rendezvényszervezés (nyitó rendezvény) A tömegmédiával való közönségkapcsolat	2016 2. fele	1 nyitó konferencia	Sajtóközlemények, webszájt
A Program indítását közzétevő nagyszabású tájékoztató kampány szervezése	A Programról szóló általános tájékoztatás országos/regionális/helyi szinten	Rendezvényszervezés (tájékoztató nap) A tömegmédiával való közönségkapcsolat	2016 2. fele	1 végrehajtott tájékoztató kampány	Sajtóközlemények, webszájt
A projektek kommunikációs iránymutatásainak elkészítése	A projektek láthatósági és kommunikációs előírásainak közzétevése	Közvetlen kommunikáció (iránymutatás)	2016 2. fele	A projektekhez 1 kommunikációs iránymutatás rendelkezésre áll.	nincs adat
Terjesztésre szánt tájékoztató anyagok kidolgozása	A terjesztésre szánt anyagok (elektronikus és nyomtatott változatban is) rendelkezésre állása	Közvetlen kommunikáció (tájékoztató anyag)	2016 2. fele	A terjesztésre szánt anyagok készen vannak.	nincs adat
Az első pályázati felhívások elindítása	A tényleges megvalósítási időszak megkezdése	Rendezvényszervezés Közvetlen kommunikáció	2016 2. fele	1 elindított pályázati felhívás	Sajtóközlemények, webszájt

Információs és kommunikációs tevékenység	Cél	Eszköz	Ütemezés	Eredmények és mutatók	Láthatósági intézkedések
		A tömegmédiával való kapcsolat			
Tájékoztató rendezvények szervezése (tájékoztató napok, partnerkereső fórumok, stb.)	A lehetséges pályázók tájékoztatása a Programról	Rendezvényszervezés (tájékoztató nap)	2016 2. fele	Megszervezett tájékoztató rendezvények	Sajtóközlemények, webszájt
Elektronikus hírlevelek	A célközönség tájékoztatása a Programmal kapcsolatos legfrissebb hírekről	Közvetlen kommunikáció (elektronikus hírlevél)	2016 2. felétől	1 hírlevelet kiküldtek.	A cél-e-mail-címek száma
Reklámajándékok készítése	A Program láthatóságának fokozása	Reklámajándékok	2016 vége	A reklámajándékok tervének és típusának 1 változata rendelkezésre áll.	nincs adat
Az éves Tájékoztatási és Kommunikációs Terv kidolgozása 2017-re	Előkészületek a következő évre	Terv	2016 vége	A 2017. évi éves Információs és Kommunikációs Terv 1 változata rendelkezésre áll.	nincs adat
A Program webszájtjának folyamatos frissítése	A naprakész információ-áramlás biztosítása	Internet és elektronikus eszközök (webszájt)	Egész évben	1 frissített Program-webszájt	Webszájt statisztikák
A médiával szükséges közönségkapcsolatok fenntartása	A médiával való jó kapcsolatok kialakítása	A tömegmédiával való kapcsolat (sajtóközlemények, sajtóesemények/konferenciák)	Egész évben	A médiával való jó kapcsolatok	Sajtóközlemények, webszájt statisztikák, a sajtó részvétele a rendezvényeken